

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RUS ÖYKÜLERİ

HAZIRLAYAN VE ÇEVİREN **MEHMET ÖZGÜL - UĞUR BÜKE**

KOROLENKO

ÇEHOV

KARAMZİN

DOSTOYEVSKİ

GARŞİN

TOLSTOY

TURGENYEV

LEVİTOV

ANDREYEV

PUŞKİN

BESTUJEV - MARLİNSKİ

GOGOL

ODOYEVSKİ

LERMONTOV

NOTOS
KİTAP

Mehmet Özgöl

1936 yılında Nevşehir, Avanos'ta doğdu. Kuleli Askeri Lisesi'nde aldığı Rus dili eğitiminin ardından 1955 yılında girdiği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünden 1959 yılında mezun oldu. Rusça öğretmenliğine başladıktan sonra 1963-1967 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı'nda Rusça çevirmeni olarak çalışan Özgöl, yine bu yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü'nde İngiliz dili eğitimi aldı. Yüksek lisansını 1969 yılında ABD'de Georgetown Üniversitesi'nde uygulamalı dilbilim alanında yaptı. 1979 yılında askeriyeden albay olarak emekliye ayrıldıktan sonra, ilk kez 1960 yılında Varlık Yayınevi'nden yayımlanan Çehov çevirisiyle başladığı çevirmenlik çalışmalarını yoğunlaştırdı. 1981 yılında Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından kendisine Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülü verildi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ticari ilişkilerin artması nedeniyle 1993 yılına dek teknik konularda çevirilere ağırlık veren Özgöl, 1993 yılında Çehov'un Tüm Eserleri'nin çevirisine başlayarak 1998'de Çehov'un bütün öykülerinin, 2006'da bütün piyeslerinin Türkçe çevirisini tamamladı. Tolstoy, Çehov, Dostoyevski, Gogol gibi klasik Rus yazarlarından yaptığı çevirilerin yanı sıra Maksim Gorki, İlya Ehrenburg, Konstantin Simonov, Yevgeni Yevtuşenko, Cengiz Aytmatov, Fazıl İskender, Vasili Şukşin, İlf ve Petrov, Yuri Buyda, Lyudmilla Ulitskaya, Vladimir Kaçan gibi Sovyet ve çağdaş Rus yazarlarından yaptığı çevirilerle de tanınmaktadır.

Uğur Büke

Akşehir Erkek İlk Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra Ankara Üniversitesi DTCF Rus Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. 1983 yılından beri Rus edebiyat çevreleriyle ilişkisini sürdüren Uğur Büke'nin birçok dergi ve gazetede Sovyet ve Rus edebiyatıyla ilgili yazıları yayımlandı. İvan Bunin'in *Arsenyev'in Yaşamı*, Y. Bondarev'in *Oyun*, A. Ribakov'un *Arbat Çocukları* ve 1935 ve Sonrası, S. Uturgauri'nin *Boğazdaki Beyaz Ruslar*, İ. Boyaşov'un *Tankçı ya da Beyaz Kaplan*, N. Nekrasov'un *Ayaz Paşa Kol Geziyor ve Rusya'da Kim İyi Yaşar*, O. Suleymenov'un *Ve Gülmüsedî Tanrı Her Sözcükte* ve *Aziya*, L. Tolstoy'un *Dört Okuma Kitabı* ve *Anna Karenina*, V. Rasputin'in *Mariya İçin Para* ve *İvan'ın Annesi*, *İvan'ın Kızı*, N. Leskov'un *Eski Zaman Delileri*, İ. Ehrenburg ile V. Grosman'ın *Kara Kitap*, İ. Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar*, N. Gogol'ün *Patla-Burun-Bir Delinin Hatıra Defteri* eserlerini çevirdi. Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi olan Uğur Büke halen İstanbul'da yaşıyor.

Rus Öyküleri

Notos Kitap 149
Başvuru 007
Antoloji
©Notos Kitap Yayınevi, 2015

Birinci Basım
Nisan 2017

ISBN 978-605-9851-99-2

Sertifika 16343

Editör
Ayşe Ovacık

Kapak Tasarımı
Betül Öngüdü

Notos Kitap Yayıncılık Eğitim Danışmanlık ve
Sanal Hizmetler Ticaret Limited Şirketi
Ömer Avni Mahallesi, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya Sokak,
No: 11/6 Gümüşsuyu, Beyoğlu İstanbul
0212 243 49 07
www.notoskitap.com
facebook.com/NotosKitap
twitter.com/NotosKitap

Baskı ve Cilt
Pasifik Ofset Ltd.Şti.
Cihangir Mahallesi, Güvercin Caddesi No: 3/1
Baha İş Merkezi, A Blok Avcılar İstanbul
0212 412 17 77
Sertifika 12027

Rus Öyküleri

Hazırlayan ve Rusçadan çeviren
Mehmet Özgöl - Uğur Büke

İçindekiler

9	Nikolay Karamzin Zavallı Liza
27	Aleksandr Bestujev-Marlinski Korkunç Bir Fal
67	Vladimir Odoyevski Yeni Yıl (Bir Tembelin Notları)
78	Aleksandr Puşkin Maça Kızı
110	Nikolay Gogol Kupa Arabası
127	Mihail Lermontov Taman
144	İvan Turgenyev Şçigrovsklu Hamlet
174	Fyodor Dostoyevski Timsah
219	Aleksandr Levitov Köye Gazete
236	Vladimir Korolenko Garip Bir Kız
262	Vsevolod Garşin Kırmızı Çiçek
281	Lev Tolstoy Bir Delinin Notları
295	Anton Çehov Tanıdıkların Evinde
323	Leonid Andreyev Lazarus
351	Yaşamöyküleri

NİKOLAY KARAMZİN

Zavallı Liza

Belki de, Moskavalılardan hiç kimse bu şehrin çevresini benden daha iyi bilmiyordur, çünkü hiç kimse benden fazla tarlalara gitmemiş, hiç kimse benden fazla amaçsız ve plansız adımlamamıştır göz alabildiğince çayırıları, ormanları, tepeleri ve ovaları. Her yaz, ya yeni güzel bir yer keşfederim ya da eski yerlerde yeni bir güzellik. Ama benim için, Si...nov Manastırı'nın iç karartıcı gotik kulesinin yükseldiği o yerin ayrı bir yeri vardır. O tepede durup sağ tarafa baktığında neredeyse bütün Moskova'yı, gözünün önüne muazzam bir amfiteatr gibi serilen evlerin ve kiliselerin o korkunç azametini görürsün. Özellikle de güneş ışığı vurduğunda ve akşam güneşi göğe yükselen sayısız haçı ve sayısız altın rengi kubbeyi yalamaya başladığında görüntü olağanüstüdür. Aşağıda verimli, koyu yeşil çiçekli bir çayır uzanır, onun ardında sarı kumların üstünden, küçük balıkçı kayıklarıyla dalgalanan ya da Rus İmparatorluğu'nun verimli ülkelerinden doymak bilmez Moskova'ya yiyecek getiren yük mavnalarıyla gürleyen berrak bir nehir akar.

Nehrin diğer yakasında meşe korusu uzanır, korunun yanında sayısız sürü otlar. Ağaçların gölgesinde oturan genç çobanlar, sade ve kederli bir tonla şarkı söyler ve onlar için hep

aynı olan bu yaz günlerini geçirmeye çalışırlar. Daha ilerde, yaşlı karaağaçların yoğun yeşilliklerinde altın başlı Danilov Manastırı parıldar. Onun ilerisinde de, neredeyse ufkun başladığı yerde Vorobyeviy Gori¹ seçilir. Sol tarafta ise göz alabilirdiğince buğday ekili tarlalar, ormanlar, iki ya da üç köy ve uzaklardan yüksek sarayıyla Kolomensk² köyü görünür.

Buraya çok sık gelirim, hemen her baharı burada karşılarım, iç karartıcı sonbaharda da uğrar doğayla birlikte hüzne kapılırım. Rüzgâr, yüksek yabancı otların bürüdüğü mezarlar arasındaki ıssız manastırın duvarlarında ve keşiş hücrelerine giden geçitlerde korkunç bir sesle uğuldar. Harap mezar taşlarına dayanarak geçmişî dipsiz kuyusuna çeken zamanın sessiz iniltisini, yüreğimin sarsıldığı ve titrediğı iniltisini dinlerim. Bazen hücrelere girer oralarda nasıl yaşadıklarını hayal ederim. Hüznün dolu bir manzara! Burada, hayatında hiç mutluluk kalmayan, zayıflık ve hastalık dışında bütün duyguları ölen ak saçlı bir ihtiyarın haçın önünde diz çöküp bir an önce bu dünyadan göçüp gitmeye yalvaran dualarını duyarım. Baygın bakışlı, soluk yüzlü genç bir papaz parmaklıkların arasından tarlalara bakar, gökyüzünde yüzen neşeli kuşları görür ve gördükçe gözlerinden acı yaşlar dökülür. Burada azap çekiyor, soluyor, kuruyor. Çanın bezgin sesi, bana onun zamansız ölümünü ulaştırıyor. Bazen mabedin kapılarına resmedilen, bu manastırda gerçekleşen mucizelere bakarım. Birinde, sayısız düşmanla çev-

¹ Moskova'nın en yüksek yeri. Bu tepede önceden Vorobyevo köyü kuruluydu. Sonraki yıllarda Moskova'nın içinde kalmış ve 1956'da Moskova Devlet Üniversitesi'nin yapılarıyla haritadan silinmiştir. Köyün "Serçeli" adından dolayı buraya Serçe Tepeleri denmiştir. Sovyet döneminde Lenin Tepeleri adı verilmişse de halk arasında eski ismi kullanılmıştır. (ç.n.)

² Yine Moskova'nın içinde kalan ve II. Katerina'nın sarayının olduğu, kiliseleriyle ünlü köy. (ç.n.)

riili manastırdaki insanlara yemeleri için gökten balık dağıtırlar. Diğerinde Meryem Ana düşmanlara kaçmalarını söyler. Bütün bunların hepsi, anayurdumuzun tarihini gözümün önüne getiriyor. Kudurmuş Tatarlar ve Litvanyalıların ateş ve kılıçla Rusya başkentinin çevresini ele geçirdikleri ve bu canavarca felakette zavallı Moskova'nın korumasız bir dul gibi yalnızca Tanrı'dan yardım beklediği o zamanların hüznü tarih.

Ama beni Si...nov Manastırı duvarlarına her şeyden çok çeken Liza'nın, zavallı Liza'nın ağlanası kaderidir. Ah! Yüreğime işleyen ve benim acıyla gözyaşı dökmeme neden olan şeyleri ne çok severim!

Manastır duvarının yetmiş sajen³ uzağında, beryoza koruluğunun yanında ve yeşil çayırın ortasında kapısız, penceresiz, döşemeleri sökülmiş, çatısı çoktan çürüyüp yıkılmış bir kulübe durur. Bu kulübede, bundan otuz yıl önce güzeller güzeli, tatlı Liza yaşlı annesiyle birlikte yaşırdı. Liza'nın babası hali vakti yerinde sayılacak bir köylüydü, çünkü çalışmayı seviyor, toprağı doğru ekiyor ve ağzına içki koymuyordu. Ama onun ölümünden kısa süre sonra karısı ve Liza yoksullaştılar. Tuttukları adamın tembel eli toprağı doğru dürüst işleyemiyordu ve sonuçta buğday eskisi gibi başak vermeyi kesti. Toprağı oldukça küçük bir para karşılığı kiraya vermek zorunda kaldılar. Üstelik zavallı dul kadın, kocasının arkasından mütemadiyen gözyaşı döküyor –köylü kadınlar da sevmeyi bilir!– gündün güne zayıflıyor ve çalışacak gücü kalmıyordu. Bir tek Liza, babasının ölümünde on beş yaşında olan Liza, zarif gençliğine ve az rastlanır güzelliğine hiç acımadan gece gündüz çalışıyordu. Keten dokuyor, çorap örüyor, baharda çiçek topluyor, yazın yemiş peşinde dolaşıyor ve Moskova'da satıyordu. Kızının yorulmak ne-

³ Rusya'da eskiden kullanılan 2.13 metrelik uzunluk ölçüsü. (ç.n.)

dir bilmeden çalışmasını gören duygulu ve iyi yürekli yaşlı kadın, kızını zayıf zayıf atan kalbine bastırıyor, yaşlılığının tesellisi olarak Tanrı'dan kızına merhamet diliyor, kendisine yaptıkları karşılığında onu mükâfatlandırması için Tanrı'ya yakarıyordu.

“Tanrı çalışmam için el vermiş,” diyordu Liza, “memelerimle beni sen besledin, çocukken peşimde koşup durdun, şimdi benim sana bakma sıram geldi. Yeter ki kahrolmayı bırak, ağlamayı kes artık, gözyaşlarımız babamı geri getirmez.”

Ne var ki tatlı Liza da sık sık gözyaşlarına engel olamıyordu, bir zamanlar babasının yaşadığını şimdi ise yanlarında olmadığını anımsıyordu ama annesini yatıştırmak için yüreğinin acısını gizlemeye çalışıyor, sakın ve neşeli görünmeye uğraşıyordu. “Öbür dünyada tatlı Liza,” diye cevap verdi yaşlı kadın, “öbür dünyada bırakırım ağlamayı. Orada, herkes neşe içindeymiş diyorlar, ben de babanı gördüğümde neşeleneceğim. Ama bugünlerde ölmek istemiyorum, bense sen ne yaparsın? Seni kime bırakırım? Tanrı'nın izniyle seni yerine bir yerleştireyim! Belki yakınlarda, bakarsın iyi bir insan çıkar karşına. O zaman sizi kutsar ve huzur içinde kara toprağa girerim.”

Liza'nın babasının ölümünün üstünden iki yıl geçti. Çayır- lar çiçeklerle doldu ve Liza elinde inciçiçekleriyle Moskova'ya gitti. Genç, iyi giyimli, hoş görünümlü bir adam sokakta önüne çıktı. Kızarak çiçekleri gösterdi. “Güzel kız, satıyor musun?” diye sordu gülümseyerek. “Satıyorum,” dedi Liza. “Ne kadar?” “Beş kapık!” “Bu çok az, al sana bir ruble.” Liza şaşırırdı ve genç adamın yüzüne bakmaya cesaret etti. Daha çok kızardı ve bakışlarını hemen yere indirip bir rubleyi almayacağını söyledi. “Neden?” “Hakkım olmayanı almam.” “Güzel bir kızın eliyle toplanmış bu güzelim inciçiçeklerinin bir ruble edeceğini düşünmüştüm. Madem almıyorsun, al sana beş kapık. Çiçeği hep senden almak isterim, yalnızca benim için toplamamı isterdim.”

Liza çiçekleri verdi, beş kapağını aldı, selam verip gitmek istedi ama yabancı adam elinden turup durdurdu. “Nereye gidiyorsun?” “Eve.” “Evin nerede?” Liza nerede oturduğunu söyledi ve yürüdü. Belki de yoldan geçenler durup onlara bakmaya ve hain hain gülümsemeye başladıklarından genç adam onu tutmak istemedi.

Liza eve dönünce başına gelenleri annesine anlattı. “Parayı almamakla doğrusunu yapmışsın. Belki de kaçığın biriydi...” “Yo, hayır anneciğim! Sanmıyorum. Öyle iyi bir yüzü vardı ki, hem o sesi...” “Yine de Liza, en iyisi emeğinle yaşamaktır, bedava bir şey almamaktır. Hem kötü insanların zavallı bir kızı nasıl incitebileceklerini daha bilmiyorsun! Sen şehre her gittiğinde yüreğim ağzıma geliyor. İkonanın önüne hep mum yakıyor ve seni her türlü kötülükten ve saldırıdan koruması için Tanrı’ya yalvarıyorum.” Liza’nın gözlerinden yaşlar yuvarlandı, annesine sarılıp öptü onu.

Liza ertesi gün en güzel inciçiçeklerini topladı ve yeniden şehre gitti. Gözleri bir şeyler arar gibiydi.

Birçok müşteri çiçekleri almak istedi ama satılık olmadığını söyledi. Hep bir o yana, bir bu yana bakıp duruyordu. Akşam olmak üzereydi, eve dönmesi gerekiyordu. Çiçekleri Moskova nehrine fırlatıp attı. “Hiç kimseye yâr olmayın!” dedi Liza yüreğinde bir hüzün hissederek.

Ertesi gün akşamüzeri pencerenin önüne oturmuş bir yandan ip eğiriyor bir yandan da acıklı bir şarkı söylüyordu. Birden yerinden fırladı ve bağırdı: “Aaaa!” Yabancı genç adam pencerenin altında duruyordu.

Yanında oturan annesi endişelenerek, “Ne oldu?” diye sordu. “Bir şey yok anneciğim,” dedi Liza çekingen bir sesle. “Onu gördüm.” “Kimi?” “Benden çiçek alan adamı.” Yaşlı kadın pencereye baktı.

Genç adam kadına, hoş bir edayla ve öyle bir saygıyla selam verdi ki yaşlı kadının onun hakkında kötü bir şey düşünmesi mümkün değildi. “Merhaba iyi yürekli ihtiyar!” dedi. “Çok yoruludum, bir bardak taze sütünüz yok mudur?” Bunu duyan Liza, annesinin cevabını beklemeden –belki de vereceği cevabı önceden bildiğinden– bodruma koştu, dışı tertemiz tahta kaplı temiz bir küp getirdi, bir bardak aldı, yıkadı, temiz havluyla kuruladı, bardağı doldurup pencereye uzattı ve gözlerini yere indirdi. Yabancı içti, Tanrıça Hebe’nin elinden içilen nektar bile bu kadar lezzetli olamazdı. Daha sonra Liza’ya teşekkür ettiğini, hatta yalnızca sözlerle değil bakışlarla da teşekkür ettiğini herkes anlamıştır.

Bu arada saf yürekli yaşlı kadın kendi acısını ve nasıl teselli bulacağını, yani kocasının ölümünü ve kızının iyi özelliklerini, nasıl çalışkan ve saygılı olduğunu ve buna benzer şeyleri bir çırpıda anlatıvermişti. Genç adam onu dikkatle dinliyordu. Bu arada gözlerinin nerede olduğunu söylemeye gerek var mı? Liza da, çekingen Liza da ara sıra genç adama, şimşegin çakıp bulutlarda kayboluşu gibi bakıyordu, adamın bakışlarıyla karşılaştığında gözleri hemen yere iniyordu. “Ben,” dedi annesine, “kızının yaptığı hiçbir şeyi benden başkasına satmasını istemiyorum. Böylece şehre sık sık gitmesine gerek olmaz ve sen de ondan ayrılmak durumunda kalmazsın. Ben kendim zaman zaman size uğrarım.” O anda Liza’nın gözleri mutluluk içinde parıltıdı, kız bunu saklamak istedi, yanakları akşam güneşi gibi al al oldu. Kız sol koluna bakıyor, sağ eliyle de sol kolunu çimdikiyordu. Yaşlı kadın, içinde kötü bir niyet olduğundan hiç kuşkulananmadan bu teklifi memnuniyetle kabul etti. Bir yandan da Liza’nın dokuduğu ketenin, Liza’nın ördüğü çorapların ne kadar iyi olduğunu ve diğerlerinin yaptıklarından daha uzun ömürlü olduğunu anlatıyordu.

Hava kararmıştı, genç adam da gitmek istediğinde, “İyi ve nazik bey, size nasıl hitap edelim?” diye sordu yaşlı kadın. “Adım Erast,” dedi genç adam. Liza sessizce, “Erast... Erast!” diye yineledi. Sanki ezberlemek istercesine en az beş kez tekrarlayıp durdu. Erast hoşça kalın deyip gitti. Liza gözleriyle uğurladı. Yaşlı kadın düşünceli düşünceli oturuyordu, kızının elini avucuna alıp, “Ah, Liza! Ne kadar da hoş ve iyi! Keşke böyle bir isteyenin olsa!” dedi. Liza’nın yüreği küt küt atmaya başladı. “Anneciğim, anneciğim! Böyle bir şey mümkün mü? O soylu biri, bir köylüyle...” Liza sözünü tamamlamadı.

Artık okur, o genç adamın, yani Erast’ın oldukça zengin bir soylu olduğunu, oldukça akıllı ve iyi kalpli ama aynı zamanda zayıf ve havai biri olduğunu bilmek zorunda. Dağınık bir hayat yaşıyor, yalnızca kendi mutluluğunu düşünüyordu. Mutluluğu sosyete eğlencelerinde arıyor ama çoğu zaman bulamıyordu. Canı sıkılıyor ve kaderine lanetler yağıdırıyordu.

Liza’nın güzelliği daha ilk karşılaşmada yüreğinden vurmuştu onu. Şiirler ve romanlar okumuştı, yeterince hayal gücüne sahip biriydi, düşüncesinde sık sık o zamanlara (geçmiş ve geçmemiş), şairlere inanılacak olunursa bütün insanların çayırlarda dertsiz, galesiz gezdikleri, tertemiz kaynaklarda yüzdükleri, kumrular gibi seviştikleri, güllerin ve mersinlerin altında dinlendikleri ve bütün günlerini bayramı bir mutluluk içinde geçirdikleri o zamanlara giderdi.

Kalbinin çoktandır aradığı şeyi Liza’da bulduğunu sanıyordu. “Doğa beni kucağına, tertemiz mutluluklara çağırıyor,” diye düşünüyordu. Sonunda, en azından bir süreliğine, sosyeteneden uzaklaşmaya karar verdi.

Biz Liza’ya dönelim. Gece oldu, annesi kızını kutsadı, iyi uykular diledi ama bu kez dileği kabul olmadı. Liza çok kötü uyudu. Yüreğinin yeni konuğu, Erast rüyasında o kadar canlı

görünüyordu ki neredeyse dakikada bir uyandı ve derin derin iç çekti. Liza daha güneş doğmadan kalktı, Moskova nehrinin kıyısına yürüdü, otların üstüne oturdu ve hüzne boğulmuş bir halde, havada oynaşan ve yukarı çıkarken doğanın yeşil örtüsü üstüne parlak damlalar bırakan beyaz sise bakmaya başladı. Her taraf sessizlik içindeydi. Ama kısa süre sonra doğan güneş her şeyi uyandırdı. Korular ve çalılıklar canlandı, kuşlar kanatlanıp ötmeye başladı, çiçekler güneş ışığını doyasıya içmek için başlarını kaldırdı. Ama Liza hâlâ hüznle oturuyordu. Ah Liza! Liza! Ne oldu sana böyle? Bu zamana kadar kuşlarla kalkıp sabahları onlarla neşelenirdin. Tıpkı güneşin çiy damlasında parıladığı gibi tertemiz, mutlu yüreğin gözlerinde ışıldardı. Ama şimdi düşünceler içindesin, doğanın olağan sevinci ne kadar da uzak yüreğine.

Bu arada genç çoban kaval çalarak sürüsünü nehir kenarından götürüyordu. Liza gözünü ona dikti ve düşünmeye başladı. “Şu an düşüncelerime yerleşen kişi bir köylü olarak, çoban olarak doğsaydı ve şimdi sürüsünü yanımdan geçirseydi... Ah! Ona gülümseyerek selam verir ve, ‘Merhaba güler yüzlü çoban! Nereye götürüyorsun sürüyü?’ derdim. ‘Koyunların için yem-yem yeşil otlar burada da var, şapkanı süslemek için taç yapılacak bin bir çiçek burada da var.’ Sevecen bir bakışla bana baksa, belki elimi tutsa... Hayal işte!” Çoban kavalını çalarak onun yanından geçip gitti, alaca bulaca sürüsü de yakındaki tepenin ardında kayboldu.

Liza birden neşeli sesler duydu. Nehre baktı, bir kayık ve kayığın içindeki Erast’ı gördü.

Bütün damarları kurudu, tabii ki korkudan değil. Ayağa kalktı, gitmek istedi ama yapamadı. Erast kıyıya atlayıp Liza’nın yanına geldi. Hayalinin bir kısmı gerçekleşmişti. Çünkü Erast kıza sevecen bir bakışla bakıyor ve elini tutuyordu... Liza, Liza

ise ateş olmuş yanakları, patlayacak kalbi ile gözleri yerde öylece duruyordu. Elini geri çekemiyordu, pembe dudaklarıyla ona yaklaştığında geri çekilemiyordu... Ah! Erast onu öptü, hem de öyle bir öptü ki, Liza'ya sanki bütün dünya ateşe atılmış gibi geldi. "Sevgili Liza," dedi Erast, "sevgili Liza! Seni seviyorum!" Bu sözler, kızın ruhunun derinliklerine olağanüstü, ulvi bir müzik gibi işledi, kulaklarına zar zor inandı ve...

Tamam, fırçayı ve paleti bırakıyorum. Yalnızca tek bir şey söyleyeceğim, o heyecan anında Liza'nın çekingenliği kayboldu ve Erast sevildiğini, yepyeni bir şekilde, tertemiz ve açık yüreklilikle sevildiğini anladı.

Aralarında az bir mesafe otların üstünde oturuyorlardı, birbirlerinin gözlerinin içine bakıyor ve birbirlerine, "Sev beni!" diyorlardı. İki saat göz açıp kapayıncaya geçip gitti. Sonunda Liza annesinin onu merak edeceğini anımsadı. Ayrılmak gerekti. "Ah Erast," dedi, "beni her zaman sevecek misin?" "Her zaman sevgili Liza, sonsuza kadar!" "Buna ant içer misin?" "Tabii ki sevgili Liza, yemin ederim!" "Hayır! Yemin etmene gerek yok. Sana inanıyorum Erast, inanıyorum. Zavallı Liza'yı bırakmazsın ki! Bu mümkün olamaz!" "Mümkün değil sevgili Liza, mümkün değil!" "Ne kadar mutluyum, annem senin beni sevdiğini duyunca nasıl da sevinecek!" "Yoo, hayır Liza! Ona hiçbir şey anlatmaya gerek yok." "Niye ki?" "Yaşlı kişiler şüpheli olur, kötü şeyler gelir akıllarına." "Kalkmam gerek." "Ama rica ediyorum, annene tek kelime bile etme." "Tamam. Ondan hiçbir şey gizlemek istememe karşın seni dinleyeceğim."

Vedalaştılar, son kez öpüştüler ve her akşam ya nehrin kıyısında, ya beryoza koruluğunda ya da Liza'nın kulübesinin yakınlarında mutlaka ama mutlaka buluşmaya söz verdiler. Liza kulübeye doğru yürüdü ama hâlâ kıyıda duran ve onun arkasından bakan Erast'a belki yüz kere dönüp dönüp baktı.

Liza kulübeye oradan çıktığından bambaşka bir halde döndü. Bütün hareketlerinde bir mutluluk seziliyordu. “Beni seviyor!” diye düşündü bu düşüncenin mutluluğuyla. “Ah anneciğim!” dedi daha yeni uyanan annesine. “Ah anneciğim! Ne kadar güzel bir sabah! Her taraf nasıl da sevinç dolu! Tarlakuşları hiç bu kadar güzel ötmemişti, güneş hiç bu kadar ısıldamamıştı, çiçekler hiç bu kadar güzel kokmamıştı!” Yaşlı kadın sopasına dayanarak kalktı, Liza’nın bu kadar güzel şekilde anlattığı sabahın keyfini çıkarmak için dışarı çıktı. Sabah ona da muhteşem göründü. Sevgili kızı kendi neşesiyle ona da neşe katmıştı. “Ah Liza!” dedi. “Tanrı’nın işleri ne olağanüstü! Bu dünyadaki altmışıncı yılını yaşıyorum ama yine de Tanrı’nın mucizelerine bakmaktan gözümü alamıyorum, yüksek ve kocaman bir çadıra benzeyen şu berrak gökyüzüne, her yıl yeni otlar ve yeni çiçeklerle bezenen şu toprağa bakmaya doyamıyorum. Demek gökyüzündeki efendimiz insanı çok sevmiş ki, bu dünyayı bu kadar güzel yaratmış. Ah Liza! Bazen acılarımız olmasa ölmeyi kim ister ki?.. Sanırım gözyaşı dökmeseydik ruhumuzu unutup giderdik.” Liza ise, “Sevdiğimi unutacağıma ruhumu unutturum!” diye düşünüyordu.

Verdikleri sözü yerine getirememekten korkan Erast ve Liza, o günden sonra her akşam (Liza’nın annesi yattıktan sonra) ya nehir kıyısında, ya beryoza koruluğunda ama daha sık olarak da, yıllar öncesinde kazılan derin ve temiz göleti çevreleyen yüz yıllık meşelerin (kulübeden seksen sajen uzaklıkta) altında buluşuyorlardı. Gökyüzündeki sakın ay, yeşil dalların arasından, akşam esintisi birlikte sevgilinin okşadığı Liza’nın açık renk saçlarını ışığının gümüşüne boğardı. Aynı ışıklar, Erast’ın öpücükleriyle kuruttuğu, güzel Liza’nın gözlerindeki aşk dolu yaşlarda parıldıyorlardı. Öyle temiz bir duyguyla sarılıyorlardı ki birbirlerine, utangaç ay tanrıçası Artemis bile

kendini bulutların ardına saklamıyordu. Sarılışları temiz ve g n ahsızdı. “Seviyorum seni, canım benim! Beni kalbine bastığında, o şefkatli gözlerinle bana aktığında, ah, içim nasıl bir hoş oluyor bir bilsen, kendimi unutuyorum, her şeyi unutuyorum, bir sen aklımdasın. Garip? Seni tanımadan önce sakın ve neşeli bir hayat sürmem garip değil mi? Şimdi o zamanlar bana anlamsız geliyor, şimdi sensiz bir yaşam, yaşam değil acı ve ıstırap. Senin sesin yokken bülbülün şakıması bile sıkıcı, senin soluğ n olmayan rüzgâr bana yabancı.” Erast bu duygu yumağına –Liza’ya öyle diyordu– hayran oluyordu, kızın sevdiğini gördükçe kendi kendini beğeniyordu. O büyük dünyanın bütün parıltılı eğlenceleri, bu masum ruhun yüreğini doldurduğu tutkulu dostlukla kıyaslandığında gözünde bir hiç gibiydi. Duygularının daha önce beslendiği o keyifli tutkuları şimdi tiksintiyle anıyordu. “Liza’yla kardeş kardeşe yaşayacağım,” diye düşünüyordu. “Aşkını kötüye kullanmayacağım ve her zaman mutlu olacağım!” Ah akılsız genç adam! Sen kalbini biliyor musun? Her hareketini denetleyebilecek misin? Aklın her zaman mı üstün gelecek duygularına?

Liza, Erast’tan annesini daha sık ziyaret etmesini istedi. “Onu seviyorum,” dedi Liza, “ve iyiliğini istiyorum, bana göre seni görmek herkes için bir mutluluk kaynağı.” Aslında yaşlı kadın da onu her gördüğünde seviniyordu. Ona merhum kocasından bahsetmeyi, gençken sevgili İvan’ıyla nasıl karşılaştıklarını, kocasını nasıl büyük bir aşkla sevdiğini, nasıl bir dostlukla yaşadıklarını ve gençlik günlerini anlatmayı seviyordu. “Ah! Kalleş  l m onun ayaklarını yerden kesene kadar birbirimize bakmaya doyamazdık. Benim kucağımda can verdi!” Erast içten bir memnuniyetle dinliyordu. Liza’nın yaptığı işleri satın alıyor, her defasında söylenen fiyatın on katını teklif ediyor ama yaşlı kadın hiçbir zaman fazlasını almıyordu.

Birkaç hafta böyle geçti. Bir akşam Erast, Liza'yı epeyce bekledi. Sonunda geldi ama yüzü o kadar kötüydü ki genç adam endişelendi. Gözleri ağlamaktan kızarmıştı. "Liza, Liza! Ne oldu sana?" "Ah Erast! Ağladım!" "Niye? Ne oldu?" "Sana her şeyi anlatmalıyım. Komşu köyden zengin bir köylünün oğlu beni istiyor. Annem de onunla evlenmem taraftarı." "Sen de kabul mu ediyorsun?" "Hain! Bunu bana nasıl sorarsın? Evet, anneme üzülüyorum, sürekli ağlıyor ve onun huzurunu istemediğimi ve beni kendi elleriyle evlendirmeden ölürse çok acı çekeceğini söylüyor. Ahhh! Annem bilmiyor ki benim zaten bir sevdiğim var!" Erast, Liza'yı öptü ve kendisi için onun mutluluğunun dünyada her şeyden daha değerli olduğunu, annesi ölürse Liza'yı yanına alacağını ve hiç ayrılmadan köyde, aşılmaz ormanların içinde yaşayacaklarını söyledi. "Ama benim kocam olamazsın ki!" dedi Liza iç çekerek. "O nereden çıktı?" "Ben köylüyüm." "Beni kırıyorsun. Senin dostun için önemli olan kalptir, duygulu ve masum bir kalp ve Liza her zaman kalbimde olacaksın."

Liza genç adamın kollarına atıldı. Ve masumiyet işte o an bir kenarda kaldı. Erast, Liza'nın hiç bu kadar samimi davranmadığını görünce kanının olağanüstü bir şekilde kaynadığını fark etti. Okşamaları hiç bu kadar titretmemişti kızı, öpücükleri hiç bu kadar ateşli olmamıştı. Kız hiçbir şey bilmiyor, şüphelenmiyor, hiçbir şeyden çekinmiyordu. Gecenin karanlığı arzuları besliyordu. Gökyüzünde bir tane bile yıldız yoktu. Hiçbir ışık aydınlatamazdı bu hatayı. Erast içindeki titremeyi hissediyordu. Liza da neden olduğunu bilmeden ama ne yaptığını bilerek hissediyordu... Ah Liza, Liza! Nerede senin koruyucu meleğin? Nerede o masumiyetin?

Yapılan hata geldi geçti. Liza duygularını anlayamıyordu, şaşırarak Erast'a sordu. Erast cevap vermek için sözcük bul-

maya çalıştı, bulamadı. “Ah, korkarım,” dedi Liza, “korktuğum başıma geldi! Ölüyorum sandım, ruhum... hayır, anlatamıyorum bunu!.. Susuyor musun Erast? Soluklanıyor musun?.. Tanrım! Bu neydi?” Bu arada şimşek çaktı ve gök gürledi. Liza iyice titremeye başladı. “Erast, Erast! Korkuyorum. Günah işlediğim için yıldırımın beni öldürmesinden korkuyorum.” Korkunç bir fırtına patladı, yağmur kara bulutlardan bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı, sanki doğa Liza’nın yitirdiği kızlığına yanıp yakılıyordu. Erast, Liza’yı teskin etmeye çalışıyordu, onu kulübesine kadar götürdü. Ayrıldıklarında gözyaşları sicim olup düşmeye başladı. “Ah Erast! Eskisi gibi mutlu olacağımıza inandır beni!” “Olacağız Liza, olacağız!” “Tanrı’nın izniyle! Sözlerine nasıl inanmam, çünkü seni seviyorum! Ama içimde... Yüreğim dolu! Bağışla! Yarın, yarın görüşürüz.”

Buluşmaları devam ediyordu ama her şey değişmişti! Erast, Liza’nın masum dokunuşlarından, onun aşk dolu bakışlarından, bir dokunuşundan, kaçamak öpüşünden ve yalnızca kucaklamalarından artık keyif almıyordu. Daha fazlasını, daha çoğunu istiyordu ve sonunda artık hiçbir şey istememeye başladı. Yüreğini bilen ve onun nasıl mutlu olacağını düşünen herkes, sanırım benimle aynı fikirdedir: Aşk için en kötü şey bütün isteklerin yerine gelmesidir. Liza artık Erast için, önceleri hayallerini süsleyen ve ruhunu canlandıran o masum melek değildi. Platonik aşk yerini, çok eskiden beri bildiği ve gurur duymadığı duygulara bırakmıştı. Liza’ya gelince, her şeyini ona veren Liza yalnızca soluk alıp veriyor, bir koyun gibi onun iradesine boyun eğiyor, onun keyif almasıyla mutlu oluyordu. Genç adamdaki değişiklikleri görüyor ve sık sık, “Sen eskiden daha neşeliydin, biz eskiden daha sakın, daha mutluyduk, eskiden senin aşkını kaybetmekten bu kadar korkmuyordum,” diyordu. Erast bazen ayrılırken, “Yarın Liza, seninle buluşmaya

gelemem, önemli bir işim var,” demeye başlamıştı. Liza bu sözler üstüne derin derin iç çekiyordu.

Sonunda Erast’ı tam beş gün üst üste göremedi, büyük bir endişe içindeydi. Altıncı gün üzgün bir ifadeyle geldi. “Sevgili Liza! Bir süreliğine senden ayrı kalmak zorundayım. Savaş içinde olduğumuzu biliyorsun. Benim alayım da sefere katılıyor.” Liza sarardı, az kalsın bayılacaktı.

Erast ona sarıldı, okşadı, sevgili Liza’sını hep seveceğini, döndükten sonra bir daha ayrılmamayı umduğunu söyledi. Liza uzun süre hiç konuşmadı, sonra acı gözyaşları döktü ve elini tutup ona bakarak bütün aşkıyla sordu: “Gitmesen olmaz mı?” “Tabii ki olur,” diye cevapladı Erast, “ama büyük bir onursuzluk ve namusumda büyük bir lekeyle. Herkes benden nefret eder, bir korkak olarak, bu vatana layık olmayan bir evlat olarak herkes benden iğrenir.” “Ah, madem öyle,” dedi Liza, “git, git o zaman. Tanrı’nın gösterdiği yere! Ama seni öldürebilirler.” “Vatan uğruna ölmek korkunç bir şey değil sevgili Liza.” “Sen olmazsan ben bir gün daha yaşayamam.” “Niye bunları düşünüyoruz? Ölmeyeceğime ve sana döneceğime inanıyorum.” “Tanrı’nın izniyle! Her gün, her saat dua edeceğim. Ah, okuma yazma bilmemem ne kötü. Olan bitenleri, başından geçenleri bana bildirirdin, ben de sana gözyaşlarımı yazardım!” “Hayır Liza, kendine dikkat et, bu dostun için kendini koru. Ben yokken ağlamamı istemiyorum.” “Gaddar adam! Beni bu teselliden mahrum bırakacağını mı sanıyorsun! Hayır! Senden ayrıldığımda ancak kalbim durmuşsa ağlamam.” “Yeniden kavuşacağımız o anı düşün.” “Düşüneceğim, düşüneceğim! Keşke bir an önce gelse! Sevgili Erast! Seni kendinden bile çok seven zavallı Liza’yı hep hatırla!”

Bu konuyla ilgili konuştuklarının hepsini anlatmam mümkün değil. Ertesi gün son buluşmalarıydı.

Erast, onun sevimli ve yakışıklı beyinin savaşa gitmek zorunda olduğunu duyunca gözyaşlarını tutamayan Liza'nın annesiyle de vedalaşmak istedi. Kadını biraz para almaya zar zor ikna etti. "Ben yokken Liza'nın yaptıklarını satmasını istemiyorum, ne de olsa anlaşılmamıza göre hepsi benim." Yaşlı kadın hayır duaları etti. "Tanrım, sağ salim bize dönmesine yardım et, onu burada tekrar görebilelim! Umarım Lizam da o zamana kadar kendine bir sevgili bulur. Düğünümüze gelebilmen için nasıl dualar ederim. Liza'nın çocukları olunca beyim, bilesin, vaftiz babası sen olacaksın! Ahhh! O günleri görmeyi öyle çok istiyorum ki!" Liza annesinin yanında oturuyor ve ona bakamıyordu. Bu anlarda Liza'nın neler düşündüğünü, okur kolayca anlamıştır.

Liza, Erast onu son kez kucaklayıp göğsüne bastırırken ve, "Bağışla Liza!" dediğinde ne hissetmişti? Ne dokunaklı bir manzara! Sabah kızılığı kırmızı bir deniz gibi doğu göğünü sarıyordu. Erast, onunla vedalaşırken kendi ruhuyla da vedalaşan zavallı, üzüntülü ve acı çeken arkadaşına sarılmış, yüksek bir meşenin dallarının altında duruyordu. Bütün doğa suskunluk içindeydi.

Liza hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu, Erast da ağladı. Kızı bıraktı, Liza yere dizlerinin üstüne yığıldı, ellerini göğse kaldırdı ve git-tikçe uzaklaşan Erast'ın arkasından baktı. Sonunda Erast gözden kayboldu. Güneş her yeri aydınlattı ama geride bırakılan zavallı Liza kendinden geçti.

Liza kendine geldiğinde dünya kederli ve hüznü geldi. Doğanın bütün güzellikleri, sevdiğiyle birlikte kalbine gömülmüştü. "Ah!" diye düşündü. "Bu çölde niye kaldım ki? Sevgili Erast'ın arkasından uçmama engel olan ne var? Savaş benim için korkunç değil, sevdiğimin yanımda olmaması daha korkunç. Onunla yaşamak, onunla ölmek istiyorum ya da kendi

ölümümle onun değerli hayatını kurtarmak. Bekle, bekle sevdiğim! Sana geliyorum!” Erast’ın ardından koşmak istedi ama, “Ya annem?” düşüncesi onu durdurdu. Liza derin bir iç çekip boynunu eğdi ve yavaş adımlarla kulübesine yürüdü. O andan sonra bütün günleri, sevgili annesinden saklamaya çalıştığı acı ve kederle doldu. Üstelik annesinin kalbi de iyi değildi! Ormanın derinliklerinde bir başına kalıp da özgürce gözyaşı döktüğünde ve sevdiğinden ayrı kalmaktan inlediğinde sakinleşebiliyordu. Sık sık hüzünlü bir kumru da acılı sesiyle onun feryatlarına katılıyordu. Ama bazen de, çok sık olmasa da, umudun altın ışığı, teselli ışığı onun acılarının karanlığını aydınlatıyordu. “Bana döndüğünde nasıl da mutlu olacağım! Nasıl da değişecek her şey!” Bu düşüncelerle bakışı değişiyor, yanaklarında güller açıyor ve Liza fırtınalı bir geceden sonraki mayıs sabahı gibi gülümsüyordu. İki ay böyle geçti.

Liza’nın bir gün, annesinin gözüne sürdüğü gülsuyunu almak için Moskova’ya gitmesi gerekti. Büyük sokakların birinde karşısına büyükçe bir araba çıktı, içinde Erast oturuyordu. “Ahhh!” diye haykıran Liza arabaya atıldı ama araba yanından geçerek bir avluya girdi. Erast arabadan indi, tam büyük bir evin basamaklarını çıkarken Liza’nın ona sarıldığını fark etti. Birden sarardı, sonra kızın bütün sorularına ve hayret nidalarına hiç cevap vermeden elinden tutup çalışma odasına götürdü, kapıyı kapayıp, “Liza!” dedi. “Durumlar değişti. Nişanlandım. Beni rahat bırakmalısın. Kendi iyiliğin için beni unut. Seni sevmiştim, şimdi de seviyorum, yani sana her şeyin en iyisini diliyorum. İşte sana yüz ruble, al,” –paraları kızın cebine soktu– “izin ver, seni son kez öpeyim. Sonra da evine git!” Liza kendine gelinceye kadar kızı çalışma odasından çıkardı ve uşağa, “Kızı avludan çıkar!” dedi.

O anda bütün yüreğim kan içinde kalıyor, Erast’ın içindeki

insanı unutuporum, lanet okumaya hazırım ama dilim dönmüyor. Ona bakıyorum ve gözyaşlarım dökülüyor yanağıma. Ah! Neden roman yazmıyorum da bu hüzünlü gerçek olayı anlatıyorum ki?

Evet, Erast savaşa gidiyorum diye Liza'yı kandırmış mıydı? Hayır, aslında gerçekten de ordudaydı ama düşmanla savaşmak yerine kumar oynamış ve çiftliğini kaybetmişti. Kısa süre sonra barış antlaşması imzalanmış ve Erast da bir sürü borçla Moskova'ya dönmüştü. Durumunu düzeltmek için tek çaresi vardı, çoktandır ona âşık olan zengin yaşlı bir kadınla evlenmek. Sevgili Liza'sına elveda deyip kadının evine yerleşmeye karar verdi. Ama bütün bunlar onu haklı çıkarabilir mi?

Liza öyle bir durumda buldu ki kendini sokakta, hiçbir kalemin gücü anlatmaya yetmez. "Beni kovdu? Başkasını seviyor? Mahvoldum!" İşte, onun düşünceleri ve duyguları! Ağır bir baygınlık bu düşüncelere ara verdi. Yoldan geçen iyi bir kadın, yerde yatan Liza'nın başında durdu ve kendine getirmeye çalıştı. Zavallı kız gözlerini açtı, o iyi kadının yardımıyla ayağa kalktı, teşekkür etti ve nereye gideceğini bilmeden yürüdü. "Bana yaşamak haram," diye düşünüyordu. "Haram!.. Keşke gökyüzü üstüme yıkılsa! Keşke toprak yarılsa da içine girsem!.. Hayır! Gökkubbe düşmez, yer de yarılmaz. Vay başıma!" Şehirden çıktı ve birden kendini, daha birkaç hafta önce onun heyecanının sessiz tanığı olan eski meşelerin gölgesi altındaki o derin göletin kıyısında buldu. O hatıralar ruhunu derinden sarstı, yüreğindeki korkunç acılar yüzüne yansıyor. Ama birkaç dakika sonra bir dalgınlık kapladı. Çevresine bakındı, yolda giden komşunun kızını (on beş yaşındaki kızı) gördü, yanına çağırıp cebinden çıkardığı on tane onluk imperyalı kıza verdi. "Sevgili Anyuta, sevimli arkadaşım! Bu paraları anneme götür. Çalıntı olmadığını söyle. Kızının onun karşısında suçlu

olduğunu ve insafsız bir adama olan aşkını ondan sakladığını söyle. Adı E..., neyse adını ne yapacak? Onun beni aldattığını söyle, beni affetmesini rica et, Tanrı onun yardımcısı olacaktır. Şimdi ben nasıl öpüyorsam seninkini, sen de onun ellerini öp, zavallı Liza'nın öpmeni istediğini söyle, ona benim..." Sözünü bitirmeden suya atladı. Anyuta bağırdı, ağladı ama onu kurtaramadı, köye koştu. İnsanlar toplandı, Liza'yı çıkardılar ama artık ölüydü.

İşte böyle sonlandı hayatı o güzel ruhun. Biz de öbür dünyaya geldiğimizde, seni bulacağım sevimli Liza.

Onu göletin yanına, iç karartıcı bir meşenin altına gömdüler ve mezarına tahta bir haç diktiler. Burada sık sık Liza'nın mezarına dayanıp düşüncelere dalarım, gölet gözlerimin önünde oynasır, üstümde yapraklar hışırdar.

Kızının korkunç ölümünü duyan Liza'nın annesinin kanı çekildi, gözleri sonsuza kadar görmez oldu. Kulübe bomboş kaldı. İçinde rüzgâr uğulduyor. Bu uğultuları duyan batıl itikat sahibi köylüler, "Orada ölü inliyor, orada zavallı Liza inliyor!" derler.

Erast hayatının sonuna kadar mutsuz oldu. Liza'nın yazgısını öğrenince kendini affedemedi, onun katili saydı kendini. Onunla ölümünden bir yıl önce tanıştım. Bu hikâyeyi kendisi anlattı ve beni Liza'nın mezarına getirdi. Şimdi, belki barışmışlardır!

1792

Çeviren Uğur Büke

ALEKSANDR BESTUJEV-MARLİNSKİ

Korkunç Bir Fal

Petr Stepanoviç Lutkovskiy'e¹ ithafen

Dik başlı akıllar çoktan
Vazgeçtiler karanlığın ruhundan;
Büyüleyici bir şeye tüm kalbinle,
Dostlar, kimler inanmadı ki?..

... O zamanlar âşıktım, hem de deli gibi âşık. Nasıl da aldandılar, güzeller arasında alaylı gülümseyişime, dalgın bakışlarıma ve özensiz konuşmalarına bakıp beni soğuk ve umursamaz sayanlar. Derin duyguların, yalnızca derinde olduğu için çok seyrek ortaya çıktığını bilmiyorlar, ruhumun içine bakabilseler, onu görüp anladıklarında dehşete düşerlerdi! Şairlerin gevezelik yaptıkları her şey, kadınların hoppaca oyunları, âşıkların bütün nazları içimde erimiş bal gibi kaynıyor ve akacak yatak bulamayanlar ateşler içinde kavruluyordu. Ama ayran gönüllü yapmacık âşıklar her zaman bana acıyacak kadar gülünç gelirler; hele o ezberlenmiş açıklamaları ve o soğuk heyecanlarıyla kart zamparalara nefret edecek kadar acırım.

¹ Petr Stepanoviç Lutkovskiy (1800-1882) Rus amiral, Dekabrist, Marlinski-lerin aile dostu. (ç.n.)

Onlardan birisi olmak benim için dünyadaki en korkunç şeydi.

Hayır, böyle biri değildim; aşkımda tuhaf, mucizevi hatta vahşi bir sürü şey vardı; anlaşılmaz olabilirim ama asla gülünç olmadım. İhtiras dolu büyük bir tutku lav gibi yuvarlanıyor, karşısına çıkan her şeyi kendine çekiyor ve yakıyor, bir yandan kendini yok ederken diğer yandan engelleri küle çeviriyor ve bir anlığına da olsa buz gibi denizi bile kaynar suya döndürüyordu.

Yani seviyordum... Hadi, adına Polina diyelim. Bir kadının uyandırabileceği her şey, bir erkeğin hissedebileceği her şey, uyandırılmış ve hissedilmişti. Polina başkasına aitti ama bu, yalnızca onun karşılık bulma değerini artırıyor ve umutla yetiştirip büyüttüğüm kör tutkumu daha fazla artırıyordu. Eğer onu susturarak kapatsaydım kalbim patlayabilirdi, sevdiğim kadının önünde dolu bir kâse gibi kalbimi devirdim; ateşle, coşkuyla konuşuyordum ve konuşmam onun kalbinde karşılığını buldu. Sevildiğimi hatırladığımda vücudumdaki her damar bir tel gibi hâlâ heyecanla titreşiyordu, dünyevi saadet keyfi seslerle ifade edilebilseydi ancak bu seslerle dile gelirdi.

Dudaklarımla onun eline ilk sokulduğum anda ruhum bu dokunuşla yok olup gitmişti! Sanki bir yıldırıma dönüşmüşüm gibi gelmişti: Öyle hızlı, öyle ulvi, öyle ateşliydi ki bu duygu, eğer bunu duygu diye adlandırmak mümkünse.

Ama mutluluğum kısa sürdü: Polina olağanüstü olduğu kadar sertti de. Beni seviyordu, o zamana kadar hiç böyle sevilmemiştim ve hiçbir zaman da sevilmeyeceğim: Sevecen, tutkulu ve kusursuz... İstiraplar karşısında benden daha çok gözyaşı dökmesi benim için çok önemliydi. Benim âlicenaplığıma öyle safça direniyor ve serzenişlerden kendini kurtarmak için öyle içten yalvarıyordu ki güvenine ihanet etmek namussuzluk olurdu.

– Canım! Ayıptan uzak duruyoruz, diyordu, ama daha ne

kadar dayanabiliriz ki? Çok dikkat eden çabuk tökezler; mümkün olduğunca daha az görüşmek zorundayız.

Onunla her türlü karşılaşmadan kaçınacağıma söz verdim gönülsüzce.

İşte Polina'yı görmeyeli tam üç hafta oldu. Seversk Süvari Alayı'nda görev yaptığımı size söylemeliyim, o zamanlar Orel vilayetindeydik... İzninizle, tam yerini söylemeyeceğim. Benim bölüğüm, Polina'nın kocasının çiftliğine yakın bir yerde konulanmıştı. Tam svyatki² başladığında alayımız Tula vilayetine intikal emri aldı, ben de vedalaşmadan gitme konusunda oldukça kararlıyım. İtiraf etmeliyim ki, tevazudan ziyade, başkalarının yanında sırrımın açığa çıkma korkusu beni durduruyordu. Onun saygısını kazanmak için aşktan vazgeçmek gerekiyordu ve ben de başardım.

Çevredeki tüccarların veda yemeği davetleri de, orada gönül ilişkisi kurmuş birçok arkadaşımın baloya davetleri de boşuna oldu, sözümünden dönmedim.

Yeni yılın arifesinde üçüncü etap yürüyüşü bitirmiş ve bir gün mola vermiştik. Bacasız, penceresiz kulübede, sefer yatağında yapayalnız uzanıyordum, kafamda kara düşünceler, içimde ağır bir kasvet. Dostlarımla arasında bile çoktandır öyle içten gülmüyordum: Konuşmaları dayanılmaz geliyor, neşeli halleri midemi bulandırıyor, ilgileri sırnaşık bir kızgınlığa dönüşüyordu; öyle oldu ki tek başıma kaldım, çünkü bütün arkadaşlarım bir yerlere gitmişlerdi, ne kadar surat asarsam o kadar içim kararıyordu, dolayısıyla da ne dışardan bir neşe kırıntısı girebiliyordu ne de tesadüfi bir eğlence.

² Svyatki: Kutsal günler. Hristiyan Slavlarda İsa'nın doğumu ile vaftiz edilmesi arasında geçen süre. Kökleri pagan kültüre uzanan bu günlerde çeşitli oyunlar oynanır, şölenler düzenlenir, fallar bakılır. (ç.n.)

İşte arabacı, eski ev sahibi Knyaz³ Lvinskiy'deki akşam için dostumun davetini getirdi. Acilen gelmem isteniyordu: dağlar gibi yiyecek içecek, gökteki yıldızdan çok güzel kız, bir sürü genç adam ve sel gibi akan şampanya.

Notta, sanki öylesine, Polina'nın da orada olacağını yazmıştı. İçim tutuşuverdi... Ayaklarım titredi, yüreğim küt küt atmaya başladı. Uzun süre kulübede dolaştım ve sanki sıtmadan bayılmış gibi uzandım kaldım ama kanımın hızlı akışı durulmadı, yanaklarım içimdeki yangınla kıpkırmızı yanıyordu, kalbim güm güm atıyordu.

Bu akşama gitmeli mi, gitmemeli miyim? Onu bir kez daha görmek, onunla aynı havayı solumak, onun sesini duymak, ona veda etmek! Bu arzuların karşısında kim durabilir? Kızığın koşumlarına atıldım ve geriye, Knyaz Lvinskiy'in köyüne doğru yola çıktım. Yola çıktığımda saat öğleden sonra ikiydi.

Yirmi versta kendi kızağımla gittikten sonra istasyondan posta troykasını aldım ve kolaylıkla yirmi iki versta daha gittim. Bu istasyondan sonra anayoldan dönmem gerekiyordu. Güçlü atların üstündeki genç, boylu poslu arabacı, beni on sekiz versta uzaklıktaki Knyaz'ın köyüne bir saatte ulaştıracağını söyledi.

Oturdum ve yürü dedim!

Avludan çıktığımızda hava kararmıştı ama sokak tıklım tıklımdı. Kadife şapkalı, mavi kaftanlı genç delikanlılar, arkadaşlarının bellerine sarılmış dolaşıyorlardı, tavşan kürkleri ve Çin işi parlak kumaştan giysileriyle şarkılar söylüyorlardı, her taraftan bayram şarkıları duyuluyordu, her pencerede bir ışık yanıyor ve kapıların önlerini alev alev yanan çiraller aydınlatı-

³ Knyaz: Rusya'da bir soyluluk unvanı. Knyaz'ın eşine Knyaginya, kızına da Knyajna denir. (ç.n.)

yordu. Kızağın önünde oturan benim becerikli arabacı gururla bağıyordu: “Yoldan!” Üstüne başına çekidüzen vererek onu tanıyanlara selam veriyor ve arkasından duyulan, “İşte bizim Aleha uçuyor! Hey şahin, nereye?” gibi sözlerden memnuniyetini saklamıyordu. Kalabalıktan çıkınca bana dönerek yarı uyarı, yarı bilgi verircesine,

– Ee bey, sıkı tutunun! dedi. Sağ eldivenini sol koltuğunun altına sıkıştırdı, çıplak elle dizginleri tuttu, bağırdı ve atlar rüzgâr gibi ileri atıldı! Onların hızından az kalsın kalbim duracaktı: Bizi âdeta uçuruyorlardı!

İki yandaki kızaklar da, alışkın bir mekik gibi zıplıyor, oynuyor, koşturuyorlardı, önündeki tahtaya ayağını dayayan ve koşumları büyük bir güçle çeken benim arabacı ahırda epeydir dinlenmiş atların öfkesiyle didindi durdu uzun süre ama gemlerinin çekilmesi onların kızgınlığını daha da artırdı. Başlarını oynatarak, dumanlı burun deliklerini rüzgâra vererek ileri atılıyorlar, kızağın üstünü tipiye boğuyorlardı. Bu anlattıklarım hepimiz için sıradan olaylardı zaten, ben de kızağa yayılıp sakince uzanıyor ve hatta yolculuğun bu hızının keyfini çıkarıyordum. Hiçbir yabancı, kudurmuş bir troykada uçarcasına gitmenin vahşi hazzını ve dolayısıyla da bu kasırğa gibi uçuşta kendini unutmanın rehabetini bilemez. Hayallerim beni çoktan baloya götürmüştü. Tanrım, Polina’yı nasıl da endişelendireceğim ve sevindireceğim beklenmedik gelişimle! Bana kızacaklar, gülecekler, ben de onunla uçarcasına dans edeceğim... Bu arada havanın ıslığı bana müzik, görünüp kaybolan çitler ve orman ise çılgın valse katılan konuklar gibi geliyordu... Arabacının yardım isteyen çığlığı beni büyüden uyandırdı. İki dizgini yakalayıp ortadaki atın başını öyle çektim ki az daha kızağın okunu kıracaktı. Sonunda yorgun koşucular ayaklarını direyerek, burunlarından dumanlar fışkırtarak durdular ve

atların üstünde oluşan kırağı bulutu dağılıp rüzgâr da buharı dağıtınca, o sırada yırtılmış kolanı çeken ve koşumları düzeltmekle uğraşan arabacıya,

– Nerdeyiz? diye sordum.

Arabacı çekingence etrafa baktı.

– Tanrı bilir beyim! diye cevapladı. Bizim doruları terletip nefeslerini açalım diye çoktan döndük anayoldan ve bu çitleri de hiç mi hiç hatırlamıyorum. Proşkina'nın turpluğu mu desem, Andronov'un kireçliği mi?

Onun topografik bilmecelerinin bir milim bile ötesine geçemiyordum, bir an önce gitme isteği beni ele geçirmiş yerimde duramıyordum; bu arada benim genç yolu bulmaya çalışıyordu.

– Eee, ne oldu?

– Kötü beyim! dedi. İyi zamanda konuşmalı, kötü zamanda susmalı. Kara Göl'e daha gelmemişizdir.

– Daha iyi ya birader! Hani derler ya, gitmek dert değil, bin atına kamçıla!

– Neresi iyi beyim, bu alamet kim bilir nereye götürür, diye itiraz etti arabacı. Benim amcam burada denizkızı görmüştü, duyuyor musun, kütüğün üstünde oturmuş hem de sallanıyormuş, saçlarını tarıyormuş, saçları desen deniz, kendisi güzel mi güzel, bakmaya doyamazsın. Üstelik cırlıçıplak, avucumun içi gibi.

– Eee öpmüş mü güzeli? diye sordum.

– İsa korusun beyim, böyle şaka mı olur? Bizi dinliyor, bir çarptı mı feleğin şaşar. Amcam korkudan bırak amin demeyi ve kışkırlamayı, ağzını bile açamadan, denizkızı onu görür görmez bir kahlkaha patlatıyor, ellerini çırpıyor ve hop suya atılıyor. Beyim, bundan sonra amcam gün boyu, ora senin bura benim dolaşıp duruyor, eve döndüğünde ağzını açıp bir şey-

ler söylemeye çalışıyor ama yalnızca hayvanlar gibi böğürüyor! Vaftiz babam Timoşa Kulak da bir ara gulyabani görmüş, dinliyor musun, domuz kılığında koşuyormuş hem de tozu dumana katarak! Neyse ki Timoşa kötü ruhlarla baş etmeyi iyi bilir, hemen sırtına atlayıp kulaklarına yapışmış, gulyabani onu sırtında dolaştırmaya başlamış, bir yandan da canhıraş çığlıklar atıyormuş ta horozlar kalkana kadar, onu ancak sabaha karşı güzeller güzeli kızı olan Gavruşka'nın evinin ordaki yokuşta bulmuşlar. Yani neler oluyor neler!.. Şaşı Seryoga'nın anlattığına göre...

– Masallarını başka zamana sakla, diye itiraz ettim. Gerçekten buna zamanım da yok, bunlardan korkmaya halim de!.. Denizkızının seni ölene kadar gıdıklamasını ya da buz tutmuş battaniyenin altında sabaha kadar tir tir titremek istemiyorsan en iyisi git de yolu bul.

Diz boyu karın içindeydik. Şansımıza bir de gökyüzü tamamen kapalıydı ve pamuk gibi bir kırağı yağıyordu, ayı görmediğimiz için de ne taraf doğu, ne taraf batı bilmek mümkün değildi. Orman açıklığındaki aldatıcı pırıltılar biz kâh o tarafa kâh bu tarafa döndürüyordu. İşte, işte yol orada, diye düşünüyorsun... Yaklaşınca oranın ya bir çukurun eğimi ya da bir ağacın gölgesi olduğunu fark ediyorsun! Karın üstünde yalnızca gizemli kuş ve tavşan izleri vardı. Kızağın okundaki çan bezgin bezgin çalıyor, her ağır adımda zorlanan atlar başlarını silkeleyerek yürüyorlardı. Yüzü kireç gibi bembeyaz arabacı, kötü ruhların bizden uzak durması için dualar ediyor, korunmamız için üstümüzdeki kürkleri ters giymemiz gerektiğini mırıldanıyordu. Kara iyice batmıştım, kızgınlıktan kendimi kaybetmiş bir halde her şeye ve herkese yüksek sesle saydırıp duruyordum. Nerede bu lanet yol?! Böyle bir duruma düşmenin tam zamanıydı, sinirlerimin tepeme çıkmasının tam zamanıydı,

hem de âşıkken hem de baloya yetişmeye çalışırken... Aslında tehlikeli olmasa, epeyce gülünç bir durumdu.

Ne var ki kızgınlık bizi ne eski yola çıkardı ne de yeni bir yol buldurdu. Önümde dans eden Polina'nın hayali de, şimdi şanslı biriyle dönüyor olmasının, onun tatlı sözlerini dinlemesinin ve belki de ona cevap vermesinin yarattığı kıskançlık da aramalarımıza en küçük bir fayda sağlamadı. Üstümdeki ağır ayı kürkümle artık adım atacak halde değildim, önüm açık olduğundan rüzgâr içime işliyor ve vücudumdaki ter damlalarını anında donduruyordu. Hafif dans çizimleri giydiğim için ayaklarım iyice ıslanmış ve neredeyse donmuştu, öyle ki iş, baloyu düşünmekten ziyade şu bozkırda ölmek için hayatta kalmayı düşünecek hale gelmişti. Çevreyi boşuna dinleyip duruyorduk; ne teselli verecek bir ışık, ne bir insan sesi hatta ne bir kuşun uçuşu ya da bir hayvanın hışırtısı. Yalnızca atlarımızın mırıltıları ya da ayaklarının sabırsız sesleri ya da çok seyrek de olsa sallanan çanın çınlaması etraftaki sessizliği bozuyordu.

Bizi çepeçevre saran ve sanki kardan kefenine bürünmüş çam korusu donmuş ellerini bize uzatmış gibi somurtkan somurtkan duruyordu; topak topak karla iyice eğilmiş çalılar tarlaların solgun yüzeyine gölgelerini sermiş gibi uzanıyorlardı; yanmış zayıf kütükler beyaz saçlarını dağıtarak hayal âlemine dalmış gibi duruyorlardı; ama bütün bunların hiçbirine bir insan elinin ya da ayağının değmediği de belli oluyordu... Çevrede boşluk ve sessizlik hâkimdi!

Yola uygun giyinmeyen ve soğuşun iyice içine işlediği benim genç arabacı ağlamaya başlamıştı.

– Ne günah işledim de Tanrım, böyle bir ölümle cezalandırılıyorum, dinsiz bir Tatar gibi öleceğim! Daha hayatın tadını bile almadan güzelim dünyadan göçüp gitmek çok zor, oruçta

olsa neyse, hem de bayramda. Yaşlı anam feryat figan içinde kalacak! Tanyam gözyaşlarına boğulacak!

İyi kalpli gencin naif şikâyetleri içime işledi; benim yaşamımın da böyle cazip, böyle güzel olması için, aşka ve bağlılığa böyle içten inanabilmek için neler vermezdim. Ancak onu saran uykuyu dağıtmak ve hareket ederek hiç değilse biraz ısınmak için yeniden yola koyulmayı emrettim. Benim genç adam sevinçle bağırana kadar yarım saat kadar daha yürüdük:

– İşte o, işte o!

– O kim? diye sordum derin karın içine atlayarak.

Arabacı cevap vermedi, dizlerinin üstüne çökmüş heyecanla bir şeylere bakıyordu; at iziydi. Eminim, bir çuval altın bulan yoksul bile benim gencin bu yaşama döndüren işareti gördüğünde sevindiği kadar sevinmemiştir. Gerçekten de kısa süre sonra işlek bir kereste yoluna çıktık. Atlar yatacakları bir yeri hissedermişçesine kulaklarını diktiler ve kişnemeye başladılar; biz de önümüzde açılan yolda rüzgâr gibi uçmaya başladık. Çeyrek saat sonra köydeydik, arabacı köyü tanıır tanımaz doğruca tanıdığı bir köylünün evine sürdü.

Güven duygusu, neredeyse donan genç adama güç ve dinçlik vermişti, ama o çivi kesen organlarını sokakta koşarak yumuşatmadan, ellerinde ve yüzündeki karları silkelemeden hatta atları çözmeden içeri girmede. Benim yalnızca ayaklarım donmuştu, o yüzden kızarıncaya kadar çuhayla silip beş dakika içinde balo yerine, içten ve canıyürekten ikram eden ev sahibinin henüz toplanmamış bayram masasına, köy evine kurulmuşum.

Beni görünce herkes ayağa kalktı ama selam verdikten sonra eski yerlerine oturdular ve zaman zaman birbirlerine göz ederek ve fısıldaşarak bu beklenmeyen misafir hakkında konuşmaya başladılar. Hotozlu, boncuk işlemeli boynuz biçimli

başlıklarıyla yeni evli kadınlar ve rengârenk tepelikleri ve şerit ya da sırma iplerle süslü üçgen tokalar bezeli upuzun belikle-riyle genç kızlar, gönül çelen kötü ruhun aralarına girmemesi için neredeyse birbirlerine yapışık oturuyorlardı, genç erkekler zaten aralarına sızmıştı.

Saç örgüsü sırma süslü yakalarıyla rengârenk keten ve bas- ma gömlekle ve çuha kaftanlı delikanlılar bir araya toplanmış- lar, yığılmışlar, gülüşüp duruyorlar, ceviz kırıyorlardı, içlerinde en seveceni kasketini yana yıkmış, balalaykada “Meşenin altın- da, karaağacın altında”yı çalıyordu. Sobanın üstünde yatan ev sahibinin ak sakallı babası yüzü bize dönük, kafasını sallayarak gençlerin oyunlarını izliyordu; çerçevedeki resmi tamamlarca- sına sobanın yanındaki ranzadan, ellerine dayadıkları güzel başlarıyla çocuklar esneyerek aşağıya bakıyorlardı.

Yeni yıl falı olağan sırasında başladı. İçlerinde isimler yazı- lı ve yulaf ve arpa taneleri dolu halkalardan oluşan çemberin içine bırakılan horoz, yediği halkanın sahibi delikanlı ya da genç kıza kaçınılmaz bir evlilik beklediğini haber veriyordu... İçinde, anlamını bir türlü öğrenemediğim kömür, okunmuş ekmek ve genç kızların yüzük, kolye gibi takılarının olduğu tas, bir tabakla kapatıldı ve hep birlikte mani söyleyip bu kader piyangosuna ve onun hükmüne kendilerini bıraktılar. Şarkıyı ve onun ritmine uyumlu olarak tasın içinde şıkırdayan takıla- rın sesini hüzünle dinliyordum.

Şükürler olsun yerin
Gökyüzünün sahibine
Hep doğru olsun
Güneşimiz bol olsun
Sandıklarımız ebediyen

Altınla dolsun!
Atının ayakları dolanmasın,
Renkli giysisi eskimesin
Emir altında yaşlanmasın!
Ekmek üstüne söylüyoruz
Ona saygımız sonsuz!
Büyük nehirler uzasın denizlere
Küçük ırmaklar değirmenlere!
Yaşlılar hep eğlensin
Gençler hep dinlesin.
Gökte çifte gökkuşağı
Güzel kızın çifte dileği
Sevdiğiyle sohbeti
Bir de kurmak evini!
Turna çıktı Novgorod'da
Kuyruğu Beyaz gölde
Turnanın başı gümüş
Sırtı inci işlenmiş
Göz yerine iri bir elmas varmış!
Altın işleme kumaş dalgalanıyor
Birileri yola çıkıyor.

Maniler bin bir türlü iyilik ve şan vaat ediyorlardı ama artık ısındığım için bu bitmek bilmez öğüt dolu manileri sonuna kadar dinlemeyi düşünmüyordum, kalbim çok uzaklardaydı, ben de peşi sıra uçabilseydim. Gençlerle beni knyazın çiftliğine götürmeleri için konuşmaya başladım. Haklarını yememek gerek, hiçbir paranın bu eğlencelerinden onları koparamayacağına söylemek yerine, hemen hepsi atlarının zayıf ve yorgun olduğunu söyledi. Kiminin kızıağı yoktu, kiminin nalı düşmüştü, kiminin de eli ağrıyordu.

Ev sahibi, hiç düşünmeden oğlunu yollayabileceğini ama ne yazık ki en iyi iki atının muhtarı şehre götürdüğünü söyledi... Eh tam üç gündür iç iç nereye kadar.

– Müsaadenizle şunu söyleyeyim ki, diye lafı aldı dilbazlardan biri eliyle kıvrıcık saçlarını çevirerek. Artık gece oldu, bir de bayram. Bizim kız milleti aslında çok cesurdur: Yavuklusunu öğrenmek için kâh ambarın ardına koşar, kâh düğün çanı duymak için tarlalara atar kendini, kâh gelecekte zengin olup olmayacağını evin cininin tüylü pençe izinden anlamaya eski hamama gider ama bugün onlar bile kuyruklarını kısıp oturuyorlar. Eee, ne de olsa yeni yıl korkusu.

– Bırak artık Vanka, korkulu şeyler anlatmayı! diyen birkaç ince ses yükseldi.

– Niye ki? diye devam etti Vanka. Sor işte Orişka'ya: Dün gece ambarın ardında, aynada aya bakarken gördüğü şeytanın düğün alayı güzel miymiş? Yürüyorlar, ısıklık çalışıyorlar, bağırıyorlar... Sanki gözünün önünde oluyormuş gibi. Hatta Gorenli bekçinin oğlu Afonka kılığına bürünmüş içlerinden birinin ha bire ona asıldığını anlatıyor: Kızağa bin, kızağa bin. Kandırıp kaçırmaya çalışıyor. İyi ki az da olsa akıllı var da hayır diyebiliyor.

– Hayır beyim, diyor bir başkası. Gümüş saçsan bile seni kimse götürmez. Gölü dolanmaya kalksan yirmi versta yol çeker, buzun üstünden gitmeye de kimsenin cesareti yetmez; buz hem çatlamış hem her taraf sis içinde. Şeytan bir hinlik yapar, ceplerinle balık tutarsın.

– Zaten, dedi üçüncüsü. Şimdi şeytanların oruç öncesi son günü. Yemek için birbirlerini parçalıyorlardı.

– Bırakın palavrayı, dedi dilbaz. Oruç öncesiymiş. Kara melek ya da, kitap diliyle dersek, Azazil her insanın sol omzunda oturur ve bir an bile gözünü kırpmadan günaha sokmaya

çalışır. Geçen sene bayramda Pyatnitsa yakınındaki Bozkır'da olanları duymadınız mı?

– Ne olmuştu ki? diye bağırdı meraklılar. Hadi anlat Vanyuşa ama korkudan ödümüzü patlatma.

Hikâyeci kapiya, pencereye ve dinleyicilerin yüzlerine baktı, ağır ağır boğazını temizledi, sağ eliyle saçını düzelterip konuşmaya başladı:

– Onlar da aynı bizim gibi toplanmışlardı. Genç kızlar süslenip püslenmişler, takıp takıştırmışlar, öyle ki bırak gece onlarla dans etmeyi gündüz görsen kaçarsın. Kürkleri ters giymişler, aynı Sidorov'un keçisi gibi beş karış boynuzlarını takmışlar ve dişleri pırl pırl pırlıyormuş.⁴ Yani nerdeyse şeytana külahını ters giydirip elinde tırpanıyla Azrail'i bile şaşırtmışlar. Bütün bunları bana ayakkabıcı Petuşka anlattı.

İşte, aynı gökteki kırlangıçlar gibi oynayıp duruyorlarken delikanlılardan birinin kulağına şeytan fısıldamış: “Semka, şapeldeki merhumun kefeniyle tacını çalacağım, üstüme giyer, yüzümü de kireçle boyayıp ölüymüş gibi gelirim.” Bizim millet kötü şey için hiç üşenmez. Olacakları hiç düşünmeden doğrucu şapele koşmuş. Sonra da, efendime söyleyeyim, bir gayret, bir gayret gelmiş. Neredeyse herkesi korkudan öldürecekmiş; yaşlılar bile çocukların ardına saklanmış... Ancak kendi sesiyle gülmeye ve haç çıkarmaya başladığında onun canlı olduğunu anlamışlar ve korkunun yerini kahkahalar almış. Yeniden oradan buradan konuşmaya, eğlenmeye koyulmuşlar. Delikanlının gece yarısında mezardan aldıklarını geri götürmesi gerekiyormuş, arkadaşlarını çağırса bir türlü çağırmasa bir türlü, kafası artık dumanlıymış ve o şahin kanatları da artık

⁴ Boynuza benzer hotozlar kastediliyor. (ç.n.)

iyice düşmüş; yalnız gitmeye korkuyor, arkadaşları da yan çiyormuş.

Meğer merhum büyücü olarak bilinirmiş, dolayısıyla da hiç kimse belayı başına sarmak ve hedef olmak istemiyormuş. Madem kefeni sen aldın, şimdi de sen geri ver; başkasının işine burnumuzu niye sokalım?

Bir iki saniye geçmiş geçmemiş... Gıcırdayan karın üstünden birisinin yürüdüğünü duymuşlar... doğruca cama... tak... tak...

– Tanrı yardımcımızdır! diye haykırdı ev sahibesi, cama doğru endişeyle bakınarak. Evimiz kutsaldır! diye devam etti, gözlerini onu şaşırtan şeyden ayırmadan. Bakın, bakın, korkunç bir şey bize bakıyor!

Kızlar çığlıklarla birbirlerine sokuldular, delikanlılar cama atıldı, aralarındaki çekingenler gözlerini ve ağızlarını koca koca açıp ne yapacaklarını bilemeden etrafa bakmaya başladılar. İşin aslında da donmuş camın ardında bir yüz görünür gibi olmuştu... Ama pencereyi açtıklarında dışarda kimse yoktu. Dışarının sisi, bir anlığına da olsa içerdeki ışığı karartarak sıcak kulübeye dalga dalga dolmuştu. Herkes biraz sakinleşti.

– Bir şey yok, size öyle geldi, dedi hikâyeci, kendi korkusunu saklamaya çalışarak. Sesi kesik kesik ve düzensizdi. Evet, dinleyin hikâyeyi: Az bir şey kaldı. Korkularını biraz olsun yenen içerdekiler sormaya cesaret etmişler: “Kim o?” Cevap: “Ölü kefenini almaya geldi.” Bunu duyan delikanlı hemen üstündeki kefenle tacı çıkarıp pencereden fırlatır. “Kabul etmiyorum!” diye bağırır büyücü, dişlerini gıcırdatarak. “Nerede aldıysan orada geri ver.” Kefen tekrar kulübeye girer. “Sen dalga geçer gibi beni çağırmadın mı?” der ölü, korkunç bir sesle. “İşte buradayım! Saygı göster konuğa ve evine kadar götür onu, hem senin hem benim son evimize.” Herkes titreyerek dualar ediyormuş, suçlu

olan zavallı ise yarı ölü yarı diri bir vaziyette kahredici ölümünü bekleyerek oturuyormuş. Bu arada ölü dışarıda dolaşıyor ve bağıırıyormuş: “Verin onu bana, yoksa hepinizin sonu kötü olacak.” Ölü pencereye atılmış, ama şanslarına sövelere kutsal su serpilmişmiş, ateşe atılmış gibi olmuş ve hemen geriye çekilmiş. Akabinde kapıya atılmış, o koca meşe dayanak buz gibi dağılıvermiş... İçeri girmeye çalışıyormuş. Kütükler gulyabaninin ayaklarının altında çatırdıyormuş. Köpek inleyerek samanlıktaki yalağın altına saklanmış, herkes menteşelerin söküldüğünü duymuş. Cin ve şeytan kovma duaları boşuna okunmuş, fayda etmemiş... Kapı iniltiyle sonuna kadar açılmış ve ölü pat diye içeri dalmış!

Sanki birisi hikâyeyi dinliyormuş ve içeri girmeyi bekliyormuş gibi sözün tam burasında bizim kulübenin kapısı ardına kadar açıldı. Konukların korkunç çığlıklarla yerlerinden nasıl fırladıklarını ve ikonaların altında nasıl toplastıklarını anlatmaya söz yetmez. Kızların çoğu yüzlerini kapayıp sanki görünmezlerse tehlikeden kurtulacaklarmış gibi yanındakinin arkasına saklandı. Bütün gözler eşiğe çevrilmişti ve boynuzlu şeytan olmasa bile en azından kefene bürünmüş bir iskelet bekliyorlardı; işin aslında da kapının önünde biriken sis, cehennemin kükürt dumanını andırıyordu. Sonunda sis dağıldı ve herkes içeri girenin tamamen insan kılığında olduğunu gördü. İkonaların önünde haç çıkarmasa da herkesin önünde saygıyla eğildi. İçeri giren, düğmesiz sibirkasının⁵ altına kadife bir kaftan giymiş, geniş şalvarı rügan çizmelerinin üstüne dökülen uzun boylu bir delikanlıydı. İran malı renkli eşarbi boynuna iki kez sarılmıştı. Kunduz kürkü siperli ve değişik görünümlü şapkasını elinde tutuyordu.

⁵ Sibirka: Dik yakalı, bele kadar uzanan, geniş ve düğmesiz, pançoaya benzeyen kışlık bir giysi. (ç.n.)

Giyinişine göre ya mültezim ya da tüccardı. Yüzü çok düzgün ama keten gibi bembeyazdı, sönük kara gözleri hareketsizdi.

– Tanrı sizinle olsun! dedi eğilip selam vererek. Rica ederim benim yüzümden rahatsız olmayın ve sevgili ev sahibi, beni dert etmeyin. Köyünüze birkaç dakikalığına uğradım. Yol ağzında atları doyurmak lazım, yakınlarda biraz işim var.

Üniformamı görünce, durumuna göre oldukça laubali biçimde, hatta fazlasıyla laubali biçimde selam verdi ve bir yardımı olup olamayacağını sordu. Sonra izin alarak yakınına oturdu ve oradan, buradan, şuradan konuşmaya başladı. Hikâyeleri eğlenceli, fikirleri keskin ve şakaları zehirliydi. Yasak zevklerin aracısı ya da birilerinin peşinde zevk arayan biri olarak soyluların arasında epeyce sürttüğü belli oluyordu. Kim bilir, belki de bir tüccarın, çiftliği sayesinde birazcık görgü edinmiş ve para sayesinde sağlık ve iyi bir ahlaka sahip olmuş serseri oğluydu. Sözlerindeki alaycılık hemen herkesi etkilemiş ve insanlar saygı göstermeye başlamıştı, en azından göstermelik olarak. Ahlaksız eğilim ve davranışlarını, lüzumsuz övünçlenlik ve ikiyüzlü bir boyun eğme katmadan anlatıyordu. Hayır, bu iflah olmaz bir ahlak bozukluğuydu. Çevresindeki herkese duyduğu nefretin kötü gülümsemesi yüzünde mütemadiyen oynayıyordu ve insanın içine işleyen gözlerini bana çevirdiğinde istem dışı bir soğukluk vücudumu sarıyordu.

– Doğru değil mi beyim, dedi bana bir süre sustuktan sonra. Şehir balolarının can sıkıntısını köylü eğlenceleriyle kıyaslayarak bu sıradan insanların masumiyeti ve neşesine hayran hayran bakıyorsunuz. Doğru ama boşuna. Masumiyet artık epeydir hiçbir yerde yok. Şehirli onlara kır çiçeği derken, köylüler onu aynalarda arıyor, sanki aynanın arkasında altın kafeste oturuyormuş gibi. İşin aslında o, şimdi yalnızca inandığımız ve günümüzde ağzımıza sakız ettiğimiz eski dini kitaplara çok-

tan gömülmüş durumda. Peki ya neşe beyim? Eğlence olsun diye, sizin bu neşe dediğiniz maymunu gözünüzün önüne se-reyim. Delikanlılara karaf dolusu tatlı votka, evli kızlara bir düzine pryanik⁶ ve kızlara da iki üç arşın kurdele, işte sana erkekler için cennet. Peki ne zamana kadar?

Dışarı çıktı ve bahsettiği şeyleri kızağından alıp geldi. Bu işe alışkın biri gibi gençlerin arasına oturdu, mükemmel bir köy ağzıyla ve bin bir türlü şakayla horoz şeklindeki pryanikleri hediye etmeye, renkli kurdeleleri, elbise düğmelerini, cam işli küpeleri ve buna benzer bir sürü ıvır zıvırı dağıtmaya, hatta bazı evli kadınları likör tatmaya ikna ederek delikanlılara votka koymaya başladı.

İçerisi arı kovanı gibi gürültülüydü, delikanlıların gözleri parlıyor ve bu yabancıнын kulaklarına fısıldadıklarıyla dudaklarından özgür ifadeler dökülüyordu, bir yandan kaş altından kendi komşularına bakan güzel kızlar daha narin gülüyorlardı. Oyununu nihayetlendirmek için, yağını eski bir tavaya döken çiranın yandığı çirakmaya yöneldi, düzeltmeye çalışırken san-ki istemeden yapmış gibi söndürdü. Ateşi üfleyerek on dakika kadar karanlıkta dolaştı, bu arada kahkahalar arasında hiç de masum olmayan öpücük sesleri duyulmaya başladı. Çıra tek-rar alev aldığı anda herkes masum masum yerinde oturuyordu. Ama yabancı bana kurnaz bir şekilde güzellerin al yanaklarını işaret ediyordu. Kısa süre sonra, yabancıнын varlığının ortamı bozan işaretleri görülmeye başladı. Yavaş yavaş kafayı bulan köylüler kendi aralarında tartışmaya ve ağız dalaşına başladılar. Köylü kadınlar daha güzel süsleri alan arkadaşlarına kıskançlıkla bakıyorlardı. Delikanlıların çoğu, yabancı konuğa gereğinden fazla iyi davrandıkları için en yakın arkadaşlarına

⁶ Pryanik: Bal, şeker ve baharatlarla yapılan bir çeşit bisküvi. (ç.n.)

sitem ediyordu. Bazı kocalar kendi yarılarını, başkalarına işve yaptıkları için yumrukla tehdit ediyorlardı. Hatta çocuklar bile yerde ceviz için kavgaya etmeye başlamıştı.

Ellerini göğsünde bağlayan garip yabancı ise pencerenin yanında ayakta duruyor ve memnun ama alaycı bir gülümsemeyle yarattığı ortamın izlerine bakıyordu.

– İşte insanlar! dedi bana yavaşça... Ama bu iki sözcükte çok şeyler vardı. Ne söylemek istediğini anlamıştım; ister köyde ister şehirde, bütün ortamlarda ve her yaştan insanın zaafları aynıdır. Zaaflar yoksulu da zengini de aptallıkta eşitler. Atıldıkları oyuncaklar farklı ama çocuklukları aynı. O alaylı bakışı ve konuşma tonunun söylemek istedikleri bunlardı, ya da bana öyle gelmişti.

Ama kısa süre sonra bu ahlaksız varlığın konuşması da, şarkılar da, köy oyunları da beni sıkmaya başladı ve düşüncelerim yeniden alışık olduğu yöne yöneldi. Kolumu masaya yaslamış, somurtkan ve dalgın bir halde sorulara cevap veriyor, etrafıma bakınıyor ve sanki buzlar çatırdıyormuş gibi yüreğimden istemsiz hırıltılar çıkıyordu. Yabancı saatine bakıp,

– Saat ona geliyor, dedi.

Buna öyle memnun oldum ki, sessizliği ve yalnızlığı özlemiştim.

O sırada delikanlılardan sarı bıyıklı, düzgün yüzlü ve anlaşılan Yerofeiç'in⁷ armağanlarından cesaretlenen biri selam vererek yanıma yaklaştı.

– Sana diyorum beyim, dedi. Birazcık cesaretin var mı?

Ona bakarken gülümsedim, soru beni bir hayli şaşırtmıştı.

⁷ Yerofeiç: Eskiden, otlardan yapılan alkollü içkilerin Rusya'daki genel adı. Bu ad, 1767 yılında ünlü Kont Orlov'un mide ağrılarını bu tür içkilerle iyileştiren berber Yerofeiç'ten gelmektedir. (ç.n.)

– Senden daha akıllı biri bana böyle bir soru sormuş olsaydı cevabını ciğerlerinde hissederti.

– Ah sevgili beyim, diye itiraz etti. Kolunu bile çemremeden şu geniş omuzlarıyla on kişinin arasına dalacağından kuşku mu duyuyorum sandın. Öyle babayiğitlik her Rus delikanlısında var zaten. İnsanlardan bahsetmiyorum beyim, sen büyücülerden ya da şeytandan korkuyor musun, onu öğrenmek istedim.

Onu inandırmaya çalışmak gülünç, böyle şeylere inanmadığımı anlatmaya çalışmak boşuna olacaktı.

– İnsanlardan korktuğumdan daha az korkarım şeytandan! diye cevapladım.

– Şanın yürüsün be beyim! dedi delikanlı. Tam bana göre yoldaşsın. Şeytanla burun buruna gelsen de korkmaz mısın?

– Dostum, sen hele bir getir, ben onun burnunu bile sıkarım.

– Eh beyim, diye fısıldadı kulağıma eğilerek. Günlük yaşamla ilgili bir şeyler öğrenmek istiyorsan, senin de benim gibi bir sevdiceğin varsa, hadi gidelim, gelecekte neler olacağını birlikte görelim. Hadi beyim, çekinme. Bu fal için çatal bir yürek gerek. Ne diyorsun, tamam mı, devam mı?

Bu uzun etekli falcıya ya aptalı ya da övüngeyi oynadığını ve onu eğlendirmek için böyle bir aptallık yapmak istemediğimi söyleyecekken, sanki “Dostum, sen aptalca bir çekingenliği akıllı sözlerle kapatmak istiyorsun! Senin gibi ağzı laf yapan soylu evlatlarını çok gördük!” der gibi alayla bakan yabancının gözleriyle karşılaştım. Bu bakışlara ilaveten, beni remil için çağırdıklarını duymamış olmasına karşın lafı sokmayı da ihmal etmedi.

– Siz, sanırım, dedi kuşkuyla. Bu insanlardan eğlenceli ya da faydalı bir şey beklemiyorsunuz ya!

– Tam tersine!.. diye itiraz ettim. Bu yabancıya inat, yapmak geçiyordu içimden.

– Çoktandır geleceğimle ilgili bir şeyler öğrenmek ve şu kurnazla karşılaşmak istiyordum. Bakalım hangi büyüyle çağıracağız onu cehennemden?

– O çoktan yeryüzünde, dedi delikanlı. Hem de kimsenin düşünmediği kadar bize yakın. Emirlerimizi yerine getirmeye zorlamak gerek.

– Dikkat edin de, o size istediğini yaptırmasın, dedi yabancı önemli bir tavırla.

– En korkunç remili atacağız, dedi delikanlı kulağına. Öküz derisi büyü. Bir keresinde beni havaya çıkardı, orada gördüklerim, duyduklarım, diye fısıldadı bembeyaz kesilerek, anlatılamaz... Sen beyim, kendi gözlerinle göreceksin her şeyi.

Walter Scott'un "Gölün Kadını"na ("Lady of The Lake") yazdığı notu anımsadım. Aynı bu şekilde büyü yapan İskoçyalı bir subayın mektubunu anlatıyor ve gördüğü dehşetleri insan dilinin anlatmaya yetmeyeceğini söylüyordu. Çok tanrılı dönemlerden kalan bu törenlerin, Avrupa'nın iki ucunda da aynı şekilde bitip bitmeyeceği ilgimi çekiyordu.

– Hadi gidelim, dedim kılıcımı kuşanıp kuruyan çizmelerimi giyerken. Anlaşılan, kader bugün beni atlar ve şeytanlarla sınıyor! Bakalım hangisi sonuca götürecekt!

Yabancı'nın bana seslenmesiyle eşiği aştım:

– Beyim, boşuna gidiyorsunuz; kuruntu en kötü büyücüdür, Tanrı sizinle olsun.

Yalnızca eğlence için gittiğimi, üçkâğıdı anlayacak kadar kafamın çalıştığını ve kendimi kaptırmayacak kadar aklımın başımda ve ruhumun sağlam olduğunu söyleyerek ona teşekkür ettim.

– Ne olacaksa olsun! dedi arkamdan yabancı.

Rehber, komşu eve girdi.

– D n zifir gibi kara bir öküz kestik, en ufak bir leke yok de-
risinde, dedi taze deriyi çıkarırken. Bizim uçan halımız olacak.

Koltu unun altında kırmızı bir horoz vardı, kemerinde de
   bıçak ı ıldıyordu, kaftanının arasından da, dediğine göre
içinde İvanov Gecesi'nde⁸ toplanan iksirin olduğu bir karaf
görünüyordu. Yeniay gökyüzünün yarısına kadar çıkmıştı. So-
kakta hızlı hızlı yürüyorduk, rehber, bize hiçbir k pe in hav-
lamadığını hatırlattı. Karşımıza  ıkanlar da ko tura ko tura bir
kapının yanına sığmıyor ve ancak oradan hırıldayarak bakı-
yorlardı. Bir buçuk versta kadar gittik, köy tepenin arkasında
kalmıştı, mezarlığa doğru döndük.

Eski ve karla kaplı a  ap kilise yarı yıkılmış çitlerin ara-
sında yükseliyordu, gölgesi sanki  l ler dünyasının yolunu
gösterircesine uzaklara kadar uzanıyordu. Altlarında gömülü
ahalinin   r d  u ve kendileri de çürüyen anıtların sıra sıra
haçları uysalca boyun e mi  duruyorlardı, birkaç  am ağacı
r zg rda titreyerek ve hı ırdayarak kara dallarını sallıyordu.

– Burası! dedi rehberim, elindeki deriyi tüylü kısmı üste
gelecek şekilde yere atarak. Yüzü tamamen de i mi ti. Yakıcı
kırmızılı ın yerini ölümün solgunlu u almıştı.  nceki geveze-
li i gitmiş, önemli bir gizemlilik ba lamı tı.

– Burası! diye tekrarladı.  a ıraca ımız kişi için burası
 nemli bir yer. Buraya farklı zamanlarda tam    cehennem sev-
dalısı gömüldü. Beyim, son kez hatırlatıyorum, eğer dönmek
istiyorsan git, yoksa büyüye ba ladıktan sonra ne arkana bak,

⁸ İvan Gecesi, İvan Günü, İvan Kupala adlarıyla anılan Kuzey Slavların kut-
ladığı, yazın başlamasıyla ilgili eğlence. Arkaik dönemlere dayanan bu günde,
su ve ateşin birlikte ya adı ına inanılır, su kenarlarında büyük ate ler yakılır,
eğlenceler yapılır. Hristiyanlığın kabulüyle Vaftizci Yahya'nın doğum günü
olarak kabul edilen 7 Temmuz'da kutlanmaya ba lanır. ( .n.)

ne sana seslendiklerinde ses ver, ne haç çıkar ne de dua oku...
Bu arada üstünde kutsal bir şeyler var mı?

Boyunmda ailemin verdiği küçük bir haç ve ikona asılı olduğunu söyledim.

– Çıkar onu beyim, şu mezarın üstüne koy. Cesaretin bizi koruyacaktır.

Dediklerini nerdeyse hiç istemeden yapıyordum. Tuhaftır, ta çocukluğumdan beri taşıdığım tılsımlarımı çıkarınca cırılcıplak hissettim kendimi ve içimi bir korku bürüdü. Bu arada benim büyücü, anlamadığım bazı sözler yineleyerek derinin etrafında dönmeye başladı. Bıçakla çizdiği yolu karaftaki kutsal suyla ıslatıyordu, sonra bağırması için horozu boğup kafasını kopardı ve kanını derinin etrafına serpiti.

Onu izlerken sordum:

– Cadının gelip akrabasını kurtarması için kara bir kedi haşlamayacak mıyız?

– Hayır! dedi benim üfürükçü, bıçakla üçgenler çizerken. Kara kedi, bir kızı kendine bağlamak için kaynatılır. İstedığın kızı düşünüp kaynayan kemiklerden birine dokunursan o kız senin için çıldırır.

“Başkentlerde o kemiğe ne para verirlerdi ama,” diye düşündüm. “Akıl da, sevimlilik de, güzellik de teslim bayrağını çekerci.”

– Hem zaten, diye devam etti, bu güce ancak İvanov Günü sahip olunur. Bir kurbağayı delikli bir kaba korsun, okuyup üfledikten sonra karınca yuvasına atarsın, orada insan sesiyle bağırmaya başlar. Sabaha kadar karıncalar yer bitirir ve yalnızca iki kemik kalır, çatal ve kanca.⁹ Bu kanca, kalp için en

⁹ Büyücülükte genellikle yarasanın lades kemiği ile bacak kemiği kullanılmıştır. Çatal ve kanca sözü buradan gelmektedir. (ç.n.)

değerli oltadır. Seni bıktırdı mı, dokun çatala, anında bütün aşkı siler atar.

“Bizim kadınların,” diye düşündüm, “unutmak için büyüye hiç ihtiyaçları yok.”

– Tamam! dedi büyücü. Bak beyim, eğer kendine güvenmiyorsan hiç bakma. En iyisi ayı seyret ve olacakları bekle.

Ayı kürküme sarıldım ve ne kadar isterse o kadar uğraşsın diye dostumu bırakıp öküz derisinin üstüne uzandım. Ancak kafamdaki düşünce tekeri yeniden dönmeye başladı ve hiç de istemeden sorulara boğuldum: Bu adamdaki güven nereden geliyor? Benim hiç de saftirik olmadığımı, dolayısıyla kandırma bile bir, bilemedin iki saat sonra yalanlarını ifşa edeceğimi kolaylıkla bilmesi gerekir... Hem beni kandırarak eline ne geçecek? Beni soymaya, üstümdekileri çalmaya kimse yeltenemez... Mamafih, doğanın bazen en gizemli güçlerini en cahil kişilere verdiği de görülüyor. Sıradan insanların elindeki şifalı otları ve manyetik güçleri bir düşünsenize... Olabilir mi?.. Aklıma bir dirhem bile kuşku düştüğü için kendimden utandım. Ama insan herhangi bir şey için kendine soru sormaya başladığında inancı sarsılmaya başlar, hem kim bilebilir ki bu sarsıntıların nereye kadar uzanacağını?.. Bizi fark etmeden sarabilecek ve hissettirmeden etki edebilecek ruhlar âlemi hakkındaki düşüncelerden uzaklaşmak için gözlerimi aya dikiyorum.

“Hayallerin sessiz dünyası,” diye düşünüyorum. “Yalnızca bizim hayallerimizle mi dolusun? Neden insanların düşünceleri ve bakışları hep aşkla sana yöneliyor? Bir dost öğüdü ya da annenin okşaması gibi, ışığın neden yürekleri yumuşatıyor? Işıttığın yeryüzünün bir parçası değil misin? Yeryüzü sakinlerinin kaderlerini paylaşmıyor musun, bu acı çekilen âlemde onların yol arkadaşı değil misin? Sen muhteşemsin sükûnet yıldızı ama fırtınalar ülkesi dünyamız daha güzel ve bu nedenle

ben, ozanların, ruhumuzun sana uçup gitmek zorunda olduğu ve yüreğimizi ve aklımızı cezbedtiğin yolundaki düşüncelerine inanmam! Hayır, belki sen ruhumuzun beşiği ya da anayurdu olabilirsin, belki çocukluğu senin orada geçmiştir ama o yeni bir yurda uçmayı sever, tanıdığı ama unutulmuş dünyana doğru ama yine de ey sükûnet, insan ruhunun fırtınalı gençliğine yurt olamazsın! Bu mükemmelleşme uçuşunda daha nice harika dünyalar ve daha nice zorlu deneyimler var, ne de olsa aydın düşünceler ve ince duygular çok pahalıya mal olur!”

Bu kıvılcımın değmesiyle ruhum yeniden ateşlendi, olanca güzelliği ve mükemmelliğiyle Polina'nın sureti karşımda duruyordu...

“Ah! Neden büyüler dünyasında yaşamıyoruz ki, kanım pahasına hatta canım pahasına birkaç dakikalığına her şeye hükmedebilsem, sen benim olsan Polina... Benim!..”

Bu arada tam arkamda dizlerinin üstüne çöken arkadaşım anlaşılmaz birtakım sözler söyleyip duruyordu. Sesi gittikçe azalıyor, karın altından akan suyun şırlıtısı gibi geliyordu...

– Geliyor, geliyor!.. diye bağırđı ve yüzükoyun yere yuvarlandı. Uzaklardan sanki fırtına buzun üstünde karları savuruyormuş gibi, sanki çekiçle taşlara vuruluyormuş gibi bir uğultu ve ayak sesi duyuldu... Büyücü sustu ama uğultu gittikçe artarak iyice yakınlaştı... Ruhumu istemeden korkulu bir beklenti sardı, soğuk bütün vücuduma işlemeye başladı... Topraktan sesler geliyor ve titriyordu, daha fazla dayanamadım ve etrafıma bakındım...

Ne mi gördüm? Karaf boşalmıştı ve benim sarhoş ruh çağırıcım yüzüstü yatmış horluyordu! Kulübedeki yabancı atını önümde durdurunca kahkahalarla gülmeye başladım. O da bu karşılaşmaya ve doyasıya gülmeme içtenlikle katıldı.

– Size söylememiş miydim beyim, bu şarlatana boşuna ina-

niyorsunuz diye. İyi ki önce kendini yüreklendirmek istemiş de canınızı fazla sıkmamış. Böyle sarhoş falcılardan mucize beklenebilir mi!

Bu arada onun korkunç gözleri buz gibi içime işliyor ve hain gülümsemesi, benim şaşkınlığımı ve karanlıkta ansızın yakalanmış bir çocuk gibi ürkek halimi görmesinden duyduğu mutluluğu gösteriyordu.

– Buraya nasıl geldin dostum? diye sordum bu kaçınılmaz yabancıya, verdiği dersten pek hoşnut olmadığımı gösterir bir tonla.

– Şişenin ciniyim, dile benden ne dilerse... dedi kurnazca. Ev sahibinden Knyaz Lvinskiy'nin balosuna gitmek istediğini öğrendim. Köylü beceriksizlerin sizi götürmek istemediğini de öğrendim, size hizmete hazırım. Ben de oraya gidiyorum, çaktırmadan soyluların soylusu bir kızla¹⁰ görüşmem lazım. Baş atım, rahatlıkla övünebilirim, buzun üstünde şeytan gibi kayar, gölün üstünden geçerse en fazla sekiz versta!

Bu teklif karşısında ilgisiz kalamazdım, sevinçten havaya fırladım ve yabancıya sarılmaya koştum. Gece yarısı da olsa gitmek, bir anlığına bile olsa... Olağanüstü bir şey, insanı çeken bir duygu!

– Sana borçlandım dostum! Yanımdaki bütün paraları vermeye hazırım! diye bağırdım kızağa otururken.

– Kendinize saklayın, dedi yabancı yanıma otururken. Onları sizin harcamanız daha iyi, yoksa ben akılsızca saçıp duracağım, aptalca olmasa da yararsızca!

Dizginler bir yay gibi gerildi ve baş at buzun üstünde çelik bir ok gibi kaymaya başladı. Yalnızca kızığın altında çatırdayan dalların hışırtısı ve atın hızıyla oluşan havadaki ılık duygu-

¹⁰ Halk arasında soylulara hizmet eden kızlara takılan isim. (ç.n.)

luyordu. Kazan ırkı (Kazan şehri) atlarımızın buz kırıklarından atlayışlarını, donmamış yerlerin etrafından ustaca dolaşmalarını gördükçe nefesim tutuluyor, kalbim duracak gibi oluyordu. Bu arada yabancı bana bölgedeki soyluların maceralarını anlatıyordu; biri genç öğretmenin peşinde koşuyormuş, binbaşının karısı maske takıp misafirliğe gidiyormuş, öbürü kurt yerine köpeklerle komşusunun izini sürmüş, az kalsın âşığını karısının öldürüyormuş. Bizim albay birliğe mola almak için şu kadar bin rubleyi valiye vermiş... Savcı, kendi adamını kamçılایarak öldüren tüccar Remnitsın davasını kapatmak için kısa süre önce içi altın dolu bir pasta almış. Vesaire, vesaire...

– Burada bu kadar dedikodu olmasına şaşıyorum, dedim. Bütün bunları nasıl bildiğine özellikle hayret ediyorum.

– Gümüşün burada başka bir değeri olduğunu mu sanıyorsunuz beyim, ya da başkentlerdeki hâkimlerin vicdanı daha mı pahalı? Ateşin burada yakmadığını, kadınların hoppalık yapmadığını ve kocalarının boynuzlu olmadığını düşünmüyorsunuz ya? Tanrı'ya şükür ki bu bir moda ve umarım dünyanın sonuna kadar sürmez! Gerçi doğru, şimdilerde mahkemelerin namuslu olduğundan, toplumun daha masum olduğundan daha çok bahsediliyor ama bütün bunlar yalnızca fiyatı düşürmek için. Büyük şehirlerde bu tür yaramazlıkları saklamak daha kolaydır ama burada beyim, tam tersine, burada ne moda dükkânları, ne kafesli localar, ne kiralık arabalar ne de yoksul ziyaretleri var. Etrafta haddi hesabı bilinmeyecek kadar kıvrak zekâlı soylu ve onların çocukları var. Mantar toplamaya gitmenin modası geçti ama atla gezmek de henüz moda olmadı, dolayısıyla buralı zavallı kalplerin görüşmek için ya ev sahibinin başka bir yere gitmesini, ya komşudaki daveti ya da ne köpeklerin dışından ne de komşunun dilinden korkan cüretkâr hayranın izlerini silmesi için yağmur ve rüzgârlı bir gece bek-

lemekten başka çareleri yok. Bu arada beyim, siz bunu benden daha iyi bilirsiniz. Baloda buranın yıldızı Polina Pavlovna da olacak.

– Umurumda değil, dedim soğukkanlılıkla.

– Gerçekten mi? dedi yabancı bana alayla bakarak. Kunduz kürkü şapkamın, hatta bütün varlığımın üstüne iddiaya giretim ki siz oraya onun için gidiyorsunuz... İşin aslında, bundan üç hafta önce, öğle yemeğinden sonra saat beşte onun dizlerine kapandığınız zamanki gibi, çoktan onun gözyaşlarını öpücüklerinizle kurutuyor olmanız gerekirdi!

– İn misin, cin misin? diye bağırdım, çıldırmışçasına yabancıнын yakasına yapışıp. Bu dedikoduları kimden öğrendiğini hemen anlat ve bildiklerinle sonsuza kadar sus.

Yabancıнын sözlerine şaşırmış ve kızmıştım. Sırrımın ayrıntılarını kimden öğrenebilirdi ki? Hiç kimseye, hiçbir zaman bu konuda bir şey söylememiştim. İçki içip hiçbir zaman boşboğazlık yapmamıştım. Hatta yastığım bile aldatmanın tek harfini duymamıştı. İşte birdenbire, ikinci kattaki kimsenin gözetleyemeyeceği odada, dört duvar arasında, dört gözün önünde yaşanan olayın ayrıntıları bu serserinin ağzından dökülüyordu! Öfkem sınır tanımaz haldeydi. Güçlüydüm ve kızmıştım, yabancı elimin altında bir kamyş gibi sarsılıyordu, yerinden kaldırdım. Ama elimi pıtırak otunun kafasını koparırcasına kolayca açtı ve beni beş yaşındaki çocuk gibi bir tarafa itiverdi.

– Bu oyunu kaybedersiniz, dedi soğukkanlılıkla ve kararlıca. Tehditlerinizin benim için beş kuruşluk değeri yok. Hem de ne için? Gıcırdayan kapıyı çekiçle değil yağla susturursun. Üstelik benim çıkarım mütevazı olmakta. İşte nerdeyse knyazın kapısındaıyız. Unutmayın, bütün kuşkuarıma karşın her zaman hizmetinizde olacağım. Dönüş için sizi şu köşede bekliyorum. Başarılar dilerim!

Daha aklımı başıma toplayamadan kızağımız kapının önünde durdu ve beni indiren yabancı gözden kayboldu. İçeri girdim, herkes uğultuyla konuşuyor ve pırl pırl parlıyordu. Deyim yerindeyse köy balosu tam bir curcunaydı. Dans edenler dört dönüyordu, gece yarısı olduğu halde kadınlar, denildiği gibi, oldukça cesurdu. Beni gören meraklılar yapıştılar ve soru yağmuruna tutup hayret nidaları yağdırdılar. Başımdan geçen macerayı kısaca anlatıyor, ev sahiplerinden özür diliyor, saygıdeğer yaşlıların eldivenlerine eğiliyor, arkadaşlarımla ellelerini sıkıyor, kadınlara geçerken bir iki palavra atıyor ve odadan odaya geçerek Polina'yı arıyordum.

Onu kalabalıktan uzakta, tek başına, solgun, ezilmiş bir çiçek gibi başı eğik bir halde buldum. Beni görünce mutlulukla bağırdı, yüzünü kırmızı bir ateş dalgası yaladı, ayağa kalkmak istedi ama gücü yetmedi ve sanki ani bir pırıltıyla kör olmuşçasına gözlerini yelpaze gibi kapayıp yeniden koltuğa yığıldı.

Elimden geldiğince heyecanımı bastırıp yanına oturdum. Bu ağır karara uyamadığım için doğrudan ve açıkça ondan özür diledim ve yüreğini bir kenara koyup onur ve mantık dolu öğütleri anımsatarak, önüne geçilemez bu aşkımın bir suç olduğunu söylemeye başlayacaksa, ayrılmadan önce, belki de sonsuza dek bu soğuk ve ıssız dünyaya atılmadan önce ruhumu bir kez daha onun bakışlarıyla ısıtmak istediğimi, hayır buraya aşk için değil, ondan ayrılma ilmini öğrenmek için, onda küçük de olsa bir kusur bulabilmek için, onunla tartışmak için, serzenişlerine kızmak ve soğukluğuyla hayal kırıklığı yaşamak için, daha kolay ayrılmamız adına ona beni suçlayacak bir şeyler verebilmek için geldiğimi anlatmaya başladım!.. Sözümü kesti.

– Sana sitem etmeye hakkım var, dedi, ama seni görmekten o kadar mutlu ve memnunum ki sözünü tutmadığın için

teşekkür etmeye hazırım. Senin güçlü ama bana düşkün biri olduğunla kendimi teselli edip dururken, sen nasıl olur da, haddinden fazla mantıklı olsam da sana kızabileceğimi ve buluşmamızın son dakikalarını sitemlerle zehirleyebileceğimi düşünürsün?.. Canım, hâlâ aşkımdan çok sağduyuma inanıyorsun, oysa bu güvene o kadar ihtiyacım var ki, umarım bu mutluluk gözyaşlarım aşkıma inanmanı sağlar!

Eğer mümkün olsaydı ayaklarına kapanır ve ayak izlerini öper, öper, öperdim... Hayranlıktan kendimi kaybetmişim!.. Öyle mutlu ve öyle neşeliydim ki ne dediğimi de ne işittiğimi de anımsamıyorum!.. El ele tutuşup dans edenlerin arasına karıştık.

Zevkten titreyen elimle onun ince belini sardığımda ve diğer elimle de onun zarif elini tuttuğumda bana ne haller olduğunu anlatamam; sanki deri eldiven canlanmış ve vücudun her atışını iletliyordu... Sanki Polina'nın tüm vücudu ateşler içinde yanıyor, kıvılcımlar saçıyordu! Cılgın valse başladığımızda onun uçuşan kokulu zülûfleri ara sıra dudaklarıma değiyordu, onun hoş kokulu nefesini içime çekiyordum; kendini yitiren bakışlarım dumanın arasına dalıyor ve soluk alıp vermemle oluşan beyazımsı yarım kürelerin nasıl da şiddetle yukarılara çıktıklarını ve sonra aşağıya düştüklerini görüyordum, onun yanaklarının benim ateşimle nasıl yandığını görüyordum, ama hayır, hiçbir şey görmüyordum... Yer ayaklarımdan altında kaybolmuştu. Sanki kalbim mutluluktan durmuş uçuyor, uçuyor, uçuyor gibiydim! İlk kez kendimi de dünyayı da unutmuşum.

Cotillon¹¹ için Polina'nın yanında dururken, orada yalnızca

¹¹ Fransız orijinli 19. yüzyılda yaygınlaşan bir dans. Genellikle baloya katılan herkes tarafından dörderli gruplar halinde, balonun son dansı olarak icra edilir. (ç.n.)

ikimizin olduğunu hayal ediyordum, geriye kalanların hepsi benim için rüzgârın dağıtacağı bir kütle, bir bulut yığınıydı. Aklım ateşler içinde kıvranıyordu.

Göklerin bahşettiği en yüce armağan dil, aramızdaki duygu değişimi için kullanılacak son araçtı. Saçının her teli bana aşkı anlatıyor, içime işliyordu. Birlikteyken öyle mutlu, öyle mutluydum ki. Kalbim mutluluktan patlayacak haldeydi ama yine bir şeyler eksik gibiydi... Son bir kez daha ona sevdiğimi özgürce söyleyebilmem ve ebedi ayrılığımızı bir öpücükle mühürlemem için yalvarıyordum... Son sözlerim onun inadını kırdı! Zayıflıkları bilmeyen sevemez... Dilinden dökülüverdi kaderimizin rızası.

Karşı duvara yaslanan ve benim bakışlarımla konuşmalarımızı kıskançlıkla izleyen Polina'nın kocasını ancak dansın sonunda fark ettim. Kötü yürekli, alçak ruhlu biriydi. İnsan olarak onu hiç sevmezdim, şimdi ise Polina'nın kocası olarak ondan nefret etmeye hatta onu yok etmeye hazırdım. Onunla en ufak bir sürtüşmenin ikimiz için de kader anı olacağını hissederek oradan uzaklaştım. Polina'sız geçen yarım saat bana hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Uzun bir galerinin sonunda, akşamları oyunlar oynanan knyaz evininin küçük tiyatro salonu vardı, orada buluşmaya sözleşmiştik. Devrilmiş sandalyeler ve üst üste yığılmış bankların arasında boş salonda dolaşıyordum. Pencereden süzülen ay ışığı, duvarlarda oynayan çiçekler ve camdaki buz kristallerinden yansıyan ağaçlar çiziyordu. Sahne bir batakhane gibi görünüyor, düzensizce atılan kulisteki eşyalar sanki birer dev gibi uzayıp gidiyordu. Bütün bunları fark etmem bir dakikamı bile almadı. Cismani olmayan varlıklar karşısında korkuya kapılan biri olsaydım, yüreğim tam bu sırada küt küt atıyor olurdu ama ben neredeyse ateşten yararlanarak bekleyiş içindeydim. Saat gecenin ikisini vurdu. Saatin

titreşen sesi, sanki istemeden bir şeyleri haber veren bir bekçi mırıldanarak sustu. Sesi yüreğimin derinliklerine kadar işledi... Sıtmaya tutulmuş gibi titriyordum, başım yanıyordu, dayanamıyor, için için eriyordum. Her hışırtı ve her sesle bütün vücudumu soğuk bir ter basıyordu... ve sonunda arzulanan an geldi; kapı hafif bir sesle açıldı ve Polina hafif bir bulut gibi içinden geçti... Bir adım daha ve işte göğsümde yatıyordu!! Ayrılığın acısını çıkarıncasına uzun öpücüklerin yarattığı sessizlik uzadıkça uzadı... Sonunda Polina sessizliği bozdu.

– Unut, dedi. Yaşadığımı, seni sevdiğimi, hep seveceğimi, her şeyi unut ve bağışla!

– Seni unutmak mı! diye bağırdım. Bundan böyle bir kürek mahkûmu gibi bütün hayatım boyunca taşımaya mahkûm olduğum hayat zincirinin son teselli halkasını kırmamı mı istiyorsun? Kalbimi çıkarıp atmamı, seni bütün benliğimden söküp atmamı mı istiyorsun? Hayır, bu hiçbir zaman olmayacak! Aşkın benim için hayat demek, ancak ölünce bitecek!

Bu arada ona sıkıca sarılıyordum ve damarlarımda cehennem ateşi kaynıyordu... Zarif bir şekilde kurtulup yalvarmaya başlıyordu.

– Bir an daha, mutlu bir an daha, sonra geleceğin tabutuna girmeye hazırım!

– Affet, dedi sonunda kararlı bir sesle. Senin için kocama vazifelerimi yapmadım, evimin dirliğini sana kurban ettim, arkadaşlarımin her anlama gelen bakışlarına, erkeklerin alaylarına ve kocamın tehditlerine maruz kaldım. Bende kalan son şeyi, onurlu adımla da mı almak istiyorsun?.. Bilmiyorum, nedendir yüreğim duracak gibi oluyor ve istemsiz bir titreme içimi bürüyor, kötü bir his!.. Bağışla... Artık zaman geldi!

– Çok geç! diye bir ses duyuldu, hızla ardına kadar açılan kapıdan.

Polina için korktum ve doğrudan içeri girenin üstüne atılıp boğazına sarıldım. Gelen yabancıydı!

– Kaçın! dedi zar zor soluk alırken. Kaçın! Sizi arıyorlar. Ah hanımefendi, dikkatsizliğinizle nasıl bir gürültü kopardınız! dedi Polina'yı fark edince. Kocanız kıskançlıktan çıldırmış bir halde, bağılıyor, çağırıyor, köşe bucak sizi arıyor... Çok yakında.

– Beni öldürecek! diye ağırdı Polina ve kollarıma düştü.

– Öldürmesine öldürmez de hanımefendi, herhalde iyi bir döver. Her şey beklenir. Hiç kuşku yok, bu olayı herkese de yayacaktır. Zaten ikinizin birlikte ortadan kaybolduğunu herkes fark etti, ben de öğrenir öğrenmez sizi uyarmak için koştum geldim.

– Ne yapacağım şimdi? dedi Polina kolu kanadı kırılmışçasına. Ses tonu içime işledi. Umutsuzluk, pişmanlık ve serzeniş vardı sesinde.

Sonunda kararımı açıkladım.

– Polina! Zarlar atıldı. Hayatın zor olacak. Bundan böyle senin her şeyin olacağım, aynı senin, benim için olacağın gibi. Bundan böyle aşkın ayrılık nedir bilmeyecek, hiç kimseye ait olmadan iki kişiye birden ait olmayacaksın. Yabancı bir gökyüzü altında, insanların gözlerinden ve boş inançlarından uzak kendimize sığınacak bir yer buluruz. Örnek bir yaşamla bu suçun kefareтини öderiz. Polina! Zaman geçiyor...

– Sonsuzluk daha değerli! diye itiraz etti, başını sıktığı yumruğuna eğerek.

– Geliyorlar, geliyorlar! diye bağırdı yabancı, kapıdan geri gelerek. Kızağım arka çıkışta, lüzumsuzca ölmek istemiyorsanız beni takip edin!

İkimizin de ellerinden yakaladı... Koridorda adım sesleri çoğaldı, bağırış çağırışlar salonu doldurdu.

– Ben seninim! diye fısıldadı Polina ve sahnenin arkasında-

ki dar merdivenden aşağı inip küçük bir kapıya çıktık.

Yabancı bizi kendi eviymiş gibi götürüyordu. Baş at yolları görünce kişnedi. Kızakta bıraktığım kürkümle zar zor soluk alan Polina'yı iyice sardım. Tiyatronun kırılan kapısının çatırtıları bize ulaştığında kızığa atladım, son hızla köyün içinden, çitlerin etrafından, önce sağa, sonra sola döndük ve tepeye sardık, sonunda gölün buzları atların nalları ve kızığın demiriyle çatırdamaya başladı. Şiddetli bir fırtına vardı ama damarlarımdaki kan kaynıyordu. Gökyüzü açılmaya başladı ama yüreğim hâlâ karanlıktı.

Polina sessizce, hareketsizce, neredeyse hiç soluk almadan yatıyordu. Kaderin bizi birleştirdiğini ve kocasıyla kaldığı takdirde yaşamının serzeniş ve tekdirle geçeceğini söyleyerek ona boşuna diller döküyor, avutmaya çalışıyordum.

– Her şeye dayanırdım, diye itiraz etti. Her şeye dayanırdım, çünkü insanların gözünde olmasa bile Tanrı'nın gözünde suçluyum ama şimdi kaçığım ve bu yüz karasını hak ettim! Uzaklarda, yabancı ellerde, tanımadığım insanların arasında yeniden doğsam bile bu duyguyu hiçbir şekilde üzerimden atamam. Bu günahkâr yüreğim dışında her şeyi, her şeyimi değiştirebilir, yenileyebilirsin!

Hızla gidiyorduk. Ruhum hüznle doluydu. “İşte, en coşkun hayallerimde bile gerçekleşmesini mümkün görmediğim o sürekli istediğim mutluluk,” diye düşünüyordum, “işte göklerin inayetiyle hayal ettiğim o büyümlü sözlerle dile gelen ben seninim! Bu sözleri duydum, Polina benim ama öylesine mutsuzum ki, hem de hiçbir zaman olmadığım kadar!”

Bizim yüzlerimizden ruhumuzdaki acı akarken, kızığın önünde oturan yabancıların yüzü mutluluk doluydu. Başkasının felaketinden memnun oluyormuş gibi haince gülümsüyor, donuk gözleri korkunç bir şekilde bakıyordu. İstemsiz bir tiksinti

duygusu, kaderimi doğrudan etkileyen hizmetlerle hayatıma giren bu insandan beni uzaklaştırıyordu. Kötü ruhlara inansaydım, onun bakışlarında anlaşılmaz bir albeni bulunduğunu ve onun gerçekten de şeytan olduğunu söyleyebilirdim. Yakın birisinin düşmesinden duyulan o kin dolu neşe, o soğuk ve hissiz alay onun solgun şeytan yüzünde belli oluyordu. Gölün diğer kıyısına çok az kalmıştı, herkes susuyordu, ay rengârenk bir dumana bürünmüştü.

Birden rüzgâr, arkamızdan gelen sesleri bize kadar ulaştırdı.

– Çabuk, Tanrı aşkına, daha çabuk! diye bağırdım baş atının hızını yavaşlatan arabacıya.

Derin bir iç çekti ve kızgınca cevap verdi:

– Beyim, bu adı keşke çok önceden ağzınıza alsaydınız ya da hiç anmasaydınız.

– Sür, dedim. Bana ders vermek senin işin değil.

– Doğru sözü şeytandan bile olsa dinlemek lazım, diye cevapladı, baş atı özellikle yavaşlatarak. Çünkü beyim, Kitap “Doğru insan beslediği hayvanın canını gözetir” der.¹² Dolayısıyla bu hayvana da acımak gerek. Ben hizmetimin karşılığını alacağım, siz bu güzel hanımefendiye sahip olacaksınız, ya bu hayvan terinin karşılığı ne alacak? Her zamanki gibi yulaf mı? Bildiğiniz gibi şampanya da içemez, iki ayaklıların ruhlarını da vücutlarını da sattığı o değerli yiyecekleri sıradan bir mide zaten hazmedemez. Söyleyin bakalım, niye kendini yırtısın?

– Defol şuradan, seni ikiye ayırmadan, diye bağırdım kılıcıma sarılarak. Hemen kızıağı gereksiz bir yükten ve dünyayı da senin gibi bir aylaktan kurtaracağım!

– Köpürmeyin beyim, dedi yabancı soğukkanlılıkla. Tutku sizi kör ediyor ve adil davranmıyorsunuz, çünkü sabırsızsınız.

¹² *Eski Ahit, Özdeyişler, 12:10. (ç.n.)*

Şaka yapmadan söylüyorum, at iyice yoruldu. Bakın üstünden çıkan buğuya, ağzından dökülen köpüğe, nasıl hırladığına ve tökezlediğine. Böyle bir ağırlığı hiç taşımadı. Herhalde üç kişiyi görmezden gelmiyorsunuzdur... üstelik bir de ağır bir günah! dedi haince bir gülümsemeyle.

Ne yapmalıydım? Bu ahlaksız hainin egemenliği altında olduğumu hissediyordum. Bu arada yavaş yavaş ilerlemeye devam ediyorduk. Polina kendinden geçmiş gibiydi, ne okşamaları ne de yaklaşan tehlike onu içinde bulunduğu umutsuz durumdan çıkarmaya yetiyordu. Sonunda solgun mehtapta ardımızdan koparcasına gelen atlıyı gördük. Atı bağırarak ve vurarak koşmaya zorluyordu. Karşılaşma kaçınılmazdı... Gölün dik kıyısındaki derin bir çukurun etrafından dolaşırken bizi yakaladı.

O kadar yakındı ki elini uzatsa bize ulaşacaktı, homurdanan atı yukarı doğru atıldı, tökezledi ve binicisini de altına alarak yuvarlandı. Binici atın altında uzun süre debelendikten sonra neredeyse bir canlı cenaze gibi kalkıp çılginca üzerimize atıldı. Binici, Polina'nın kocasıydı.

Karısını mutsuz kılan bu adamdan nefret ettiğimi daha önce söylemiştim ama kendimi tuttum. Serzenişlerine nezaketle ama kararlıca cevap veriyordum, bu şanssız olayla ilgili epeyce patırtı gürültü yapılacağı ve geriye elleri boş dönerse çok şeyler kaybedeceğini söyleyip saçmalamaya başlayınca, kısa, emin ve kararlı bir şekilde, bundan böyle neye mal olursa olsun Polina'ya asla sahip olamayacağını ve daha iyi bir tatmin yolu istiyorsa, hemen yarın düelloya hazır olduğumu söyledim!

– İşte böyle tatmin olacağım, alçak gönül hırsız! diye bağırarak kocası elini küstahça kaldırdı...

Şimdi hatırlıyorum da, o zaman, o kader anında kanım barut gibi tutuşmuştu. Hangimiz çocukluktan beri soylu kişi-

nin dokunulmazlığı, soylu insanın onuru ve insanın namusu hakkında eğitilmedik ki? O günden bugüne çok, hem de çok zaman geçti, zaman olayları soğuttu, kalbim artık daha sakin atıyor ama hâlâ bütün felsefi düşüncelerime ve bütün deneyimime karşın, bugün bile kendimi tutamam ve bana en küçük bir dokunuş bile beni de vuranı da havaya uçurur.

Kibirli ve kanı kaynayan bir genç olarak o gün bana neler olduğunu bir düşünsenize! Attığı yumruk yüzümü yalayıp geçtiğinde gözlerim karardı: Yumruğu onurum yemişti! Kılıcım silahsız düşmanımın üstüne yırtıcı bir hayvan gibi atıldım, o yere düşene kadar kılıcımın çeliği başımı üç kez delmişti. Bir anda önce korkunç bir nefes, sonra kısa ama keskin bir çığlık ve yaralardan fışkıran kan, işte onun yaşamından geride kalan her şey bu oldu! Cansız vücudu kıyının eğiminden yuvarlanıp buzların üstüne düştü.

Kinim yatışmamış bir halde, tekrar saldırmak için kan izlerinin üzerinden göle doğru atıldım. Kılıcıma dayanıp ölünün üstüne eğildim ve benim için yaşam demek olan kanın akar-ken çıkardığı sesi acımasızca dinlemeye başladım.

Hiç kana susadığınız oldu mu? Umarım hiçbir zaman da olmaz, ama ne yazık ki ben birçok kere muhatap oldum ve onun tadını aldım.

Doğa beni, ne eğitimin ne de deneyimin gem vurabildiği önlenemez tutkularla cezalandırmıştı. Damarlarımda deli bir kan dolaşıyordu. Bana yapılan hakaret dolu hareket ve sözler karşısında şaşılacak derecede uzun süre soğukkanlılığımı koruyordum ama bir an sonra her şey kayboluyor ve bir çılgınlık sarıyordu beni. Akan kanın görüntüsü kızgınlığımı yatıştıracak yerde, ateşe yağ dökmüş gibi bir etki yapıyor ve bir kaplan açlığıyla, düşmanımın kanının son damlasına kadar akmasını istiyordum, aynı bu nefretlik içeceği sonuna kadar içen kap-

lanlar gibi. Bu açlığı gideren tek şey ölümdü. Düşmanımın nefes almadığından emin oldum.

– Öldü, dedi arkamdaki ses. Başımı kaldırdım, bu, yüzündeki değişmez gülümsemesiyle kaçınılmaz yabancıydı. Ölü! Ölüler canlılara engel olmasın, deyip kanlı cesedi gölün donmamış kısmına yuvarladı.

Suyun üstündeki ince buz tabakası çitirdayarak kırıldı ve ölü, kenarlara su sıçratarak yavaş yavaş dibе çöktü.

– Gasil diye işte buna derim, dedi yol arkadaşım gülerек.

Elimde olmadan irkildim. Onun cehennemi gülüşü hâlâ kulaklarımda. Ama ben gözlerimi, suyun solgun mehtapta bile ayna gibi yüzeyine çevirdim ve orada düşmanımın öylece hareketsiz duran yüzünü uzun süre görür gibi oldum. Bu arada yabancı, buzun kenarındaki karları avuç avuç alıp cesedin yuvarlandığı yerlerdeki kan izlerini örttükten sonra kaçan atı dövüş yerine sürükleye sürükleye getirdi.

– Ne yapıyorsun? diye sordum uyuşukluğu üzerimden atıp.

– Hazinemi gömüyorum, dedi bin bir anlama gelecek şekilde. Beyim, herkes ne istiyorsa onu düşünsün ama sizi hiçbir şeyle suçlayamazlar. Bu adam atından düşmüş, ölmüş ve suya yuvarlanmış. Bahar gelip karlar eridiğinde...

– Ölünün kanı da buharlaşıp havaya karışacak, diye ekledim karamsarca. Gidelim!

– Tanrı yukarıda, çar da uzak, dedi yabancı sanki dünyevi ve uhrevi adaleti savaşa çağırıyormuş gibi. Ama gitmenin kesinlikle tam zamanı. Ortalık karışınca ya kadar köye ulaşmanız ve oradan da artık dinlenen kızağınızla evinize ve sonra da doğru yurtdışına çıkmanız en iyisi. Yeryüzü büyük!

Polina aklıma geldi ve doğruca kızağa atıldım. Kızağın yanında diz çökmüş duruyordu, ellerini birleştirmiş, sanki dua ediyor gibiydi. Bir mermer kadar soğuk ve solgundu, vahşi

gözleri hiç hareket etmiyor, sorularıma hep aynı cevabı veriyordu:

– Kan! Ellerin kanlı!

Yüreğim altüst oldu... Ama gecikmek ölüm demekti. Uyku-lu bir çocuk gibi onu yeniden kürke sardım ve kızak uçmaya başladı.

Tek başıma olsam, omuzlarıma yığılan bu kötü ağırlığı taşıyabilirdim. Yüksek sınıfın ahlakıyla ya da daha iyi bir biçimde söylersek, ahlaksızlığıyla dolu bir halde, hâlâ intikamın ateşi sönmemişken, hâlâ fırtınalı tutkuların esiriyken gerçek bir pişmanlık duygusu içinde olmam mümkün değildi. Beni fazlasıyla tahkir eden birini öldürmenin, yalnızca silahsız olduğu için ayıplanacak bir şey olduğunu varsayıyordum. Başkasının karısını kaçırmayı, kendi açımdan yalnızca bir çapkınlık olarak görüyordum ama bu olayın onun için, yaşamımdan daha çok sevdiğim ve sevgimle hayatını kararttığım kadın için, benim için her şeyi kurban eden, yüreğinde ve ruhundaki her türlü ilişkiyi, tanışıklıkları, akrabalıkları, vatanı, adını ve hatta vicdan huzuruyla aklını bir kenara iten kadın için ne kadar önemli olduğunu da hissediyordum... Bu kaybettiklerine karşılık gelecekte onu neyle ödüllendirebilirdim? Olanlardaki suçunu unutabilecek miydi? Bir katilin koynunda huzur içinde uyayabilecek miydi, kan izleri olan o dudaklardan çıkacak öpücüklerde bir tat bulabilecek miydi, üstelik kimin kanydı? Kutsal nikâh bağıyla bağlı olduğu adamın! Bu kalp hangi bağışlayıcı gökyüzü altında, hangi konuksever topraklarda huzur bulacak? Hadi diyelim ben eninde sonunda rahatlatacak bir bahane buldum ama zayıf bir kadın vicdanını susturabilir ya da reddedebilir miydi? Hayır, hayır! Mutluluğum sonsuza dek kaybolup gitti ve ona duyduğum aşk artık cehennem ateşinden başka bir şey değil.

Hava kulaklarımızda uğulduyordu.

– Nereye götürüyorsun? diye sordum yabancıya.

– Nereden aldıysam oraya, mezarlığa! diye cevap verdi kızgınca.

Kızak mezarlık duvarını aştı, haçları ezerek mezarların üstünden geçmeye başladık ve sonunda remil attığımız öküç derisinin yanında durduk. Ama o arkadaş yoktu, her taraf boş ve ölüydü, derin bir iç çektim.

– Bu da ne demek oluyor? diye bağırdım. Şakanın sırası değil. İşte sana altın, lanet emeğinin karşılığı. Ama beni köye kadar götür.

– Ben zaten alacağımı aldım, dedi kızgınca. Senin evin de burası, gerdek yatağın da!

Bu sözlerden sonra deriyi çekip aldı. Deri, kızıağın yanında durduğu yeni kazılmış bir mezarı örtmüştü.

– Böyle bir güzelliğin bedeli bir Ruhtur, dedikten sonra kızıağı sürdü gitti... Büyük bir hızla derinlere doğru düşmeye başladık.

Başımı mezarın kenarına çarptım ve bilincimi yitirdim. Bulanık bir rüya görüyormuşum gibi hep aşağıya, aşağıya düşüyorduk, Polina'nın inlemelerine derinden korkunç kahkahalarla cevap geliyordu. Polina düşerken bana tutunmuştu ve, "Cehennemde bizi ayırmassınlar!" diyordu. Sonunda dibe vardık... Peşimiz sıra üstümüze bizi örten ve soluksuz bırakan toprak ve kar düşmeye başladı. Kalbim kendinden geçeri gibiydi, kulaklarım uğulduyordu ve korkunç ısıklar ve haykırışlar duyuyordum. Ağır ve iri bir şey göğsüme bastırıyordu, dudaklarım ayrılmıştı, kırılmış organlarımı oynatamıyordum, haç çıkarmak için bile elimi kaldıramıyordum... Ölüyordum, anlatılmaz ruhani ve cismani acılar içinde. Son bir çırpınmayla üzerimdeki ağırlığı attım: Üstümdeki ayı kürküydü...

Neredeydim? Bana ne olmuştu? Yüzüm soğuk ter içindeydi, bütün damarlarım korkudan tir tir titriyordu. Yavaş yavaş kendime geliyor ve geçmişi anımsamaya başlıyorum... Bütün duyularım yavaş yavaş geri dönüyordu. Evet, mezarlıktaydım!.. Dört bir taraf haç doluydu, yukarıdaki ay yavaş yavaş kayboluyordu, altımda o kader derisi vardı. Remilci arkadaş derin bir uyku içindeydi... Yavaş yavaş, gördüklerimin yalnızca bir rüya, korkunç ve çok kötü bir rüya olduğunu aklım kesmeye başlamıştı!

“Ne yani, her şey bir rüya mıymış?” dediğinizi duyuyorum. Dostlarım, dostlarım! Bu kadar kötü müsünüz ki bütün bunların gerçek olmasını istiyorsunuz? En iyisi Tanrı’ya şükredin, beni suçtan koruduğu için benim şükrettiğim gibi. Rüya? Başımıza gelenler bu rüyadan farklı olduysa ne yapalım? O geceyi benimle yaşayamadıysanız, benim gerçek hayatta hissettiklerimi hissetmediyseniz, hayalimde canlandırdıklarımı yaşayamadıysanız, bu benim anlatımımın suçudur. Bütün anlattıklarım başımdan geçti, hem de kötü bir şekilde. Bu fal, tutkunun kör ettiği gözlerimi açtı; aldatılmış koca, umut veren bir kadın, yıkılmış ve rezil edilmiş bir evlilik ve kan dolu bir intikam, benim aldığım ya da başkasının benden aldığı, ne önemi var ki: İşte benim çılgın aşkımın sonucu!!

Polina’yı bir daha görmemeye söz verdim ve sözümü tuttum.

1831

Çeviren Uğur Büke

VLADİMİR ODOYEVSKİ

Yeni Yıl

(Bir Tembelin Notları)

“**H**er günü yazılsaydı, kimin yaşamı merak edilmezdi ki?” demiş birisi.

Buna kesin bir biçimde cevap verebilirim: “Benim.” Bu dünyada hemen hemen hiçbir şey yapmayan bir insanın yaşamında merak edilecek ne olabilir ki! Bu fedakârlığımın okur tarafından benim lehime değerlendirilmesi gerekir: Göreceğiz bakalım, doğru mu düşünüyorum. İşte benim yaşamımdan olmayan birkaç gün; eğer çok sıkılmazsanız, başka günleri de anlatırım.

Sahne 1

- Şarap! Şarap! Çabuk doldur, on ikiye beş dakika kaldı.
- Palavra, yeni yıla daha tastamam yarım saat var, diye cevapladı Vyacheslav, kadranı güllü ve pik sarkaçlı ahşap saatini gururla göstererek.
- Bu senin saatine göre; seninki hep bir saat geri kalıyor!..
- O yüzden bazen de iki saat ileri gidiyor ama yine de so-

nunda doğru zamanı gösteriyor, diye ekledi gerçek şakacı.

– Doğru değil, tam zamanı gösterir, diye itiraz etti Vyacheslav sıkıntıyla. Her gün şehirdeki saatle kontrol ediyorum...

– Nasıl da gurur duyuyor saatiyle, diye devam etti şakacı. Topu topu bir ruble verip aldı, duvarına astı, bakın, elden düşme...

– Doğru değil, saatçiden alındı ve tam yirmi beş ruble ödendi.

– Beyler, demek ki bu muhteşem alışveriş bize tam iki şişeye mal olmuş...

Yeni yıl öncesinde, Vyacheslav'ın üçüncü kattaki küçük odasında bağıyor, gürültü yapıyor, tartışıyor ve her türlü saçma sapan şeyden konuşuyorduk. On iki kişiydik ve hepimiz de üniversiteyi yeni bitirmiştik. Vyacheslav hepimizden daha zengin, öyle ya da böyle daha şık ve odasını düzenleme ve çekip çevirme konusunda ustaydı. Örneğin, Vyacheslav'da sürekli olarak tütünün yanı sıra peynir ve Ren mahzenlerinden şarap bulunurdu. Odasında pazen battaniyeli demir öğrenci yatağından başka çizgili keten serili bir divan daha vardı, bu divanın üstünde yüzleri her gün değiştirilen deri yastıklar dururdu. Divanın yanında serili kilim, divana şaşaalı bir ottoman¹ havası verirdi. Kitaplar doğal yerleri olan ayak altında değil duvarda, hint işi perdenin arkasındaki rafta dururdu. Yazı masasının yanı sıra çekmecesiz özel bir masa daha vardı. Tek pencerenin üstünden bir parça keten sarkardı. Hatta o zamanlar Voltaire tarzı denen geniş ve arkası yüksek koltuklar bile vardı. Son olarak da, o ünlü saat, sarkacını gururla sallayarak odanın mobilyalarını tamamlardı.

¹ Fransızca *Ottomane* (Osmanlı) sözcüğünden türetilmiş ve Doğu işi anlamına gelen, üzeri halı serili, yastıklarla donatılmış sedir. (ç.n.)

Vyaçeslav'ın odasındaki böyle bir şatafat herkeste kıskançlık ve şaşkınlık uyandırıyor ama toplantılarımızın hep burada olmasının nedeni de bu şatafattı. Bugün de böyle olmuştu. Vyaçeslav daha bir ay önceden, bizi yeni yılı kendisinde kutlamaya davet etmiş ve hatta meşale² bile ikram etmeye söz vermişti. Kuşkusuz, hiç kimse reddetmedi. Onun uzun süredir hazırlık yaptığını, pasta ısmarladığını, şarabın yanı sıra en azından üç şişe de şampanya olacağını hepimiz biliyorduk.

Kahkaha ve gürültüden sonra saat on ikiye doğru her şey yerli yerine oturdu.

Altı metrekarelik bir yere nasıl sığdığımızı şimdi aklım almıyor ama herkes bir yere oturuyordu. Kimi divana, kimi pencereye, kimi masaya, kimi rafa, sanırım tek kişilik koltuğa da üç kişi sığıyordu! İşte kocaman bir pasta, büyük bir peynir ve kuşkusuz, şölenimizin Lucullus'unakilere³ benzemesi için bir kafatası masadaki yerini almıştı. On iki pipo da aynı anda törensi bir suskunlukla yanıyordu. Ahşap saat gece yarısını gösterir göstermez kadehlerimizi kaldırdık ve "hurraaa" sesleriyle yeni yılı karşıladık. Gerçi şampanya biraz sıcak ve sıcak olması gereken pasta da biraz soğuktu ama bunu hiç kimse fark etmedi bile.

Sohbet çok neşeliydi. Okul baskısından daha yeni kurtulmuş ve hayata daha yeni adım atmıştık. Önümüzde geniş bir yol ve gençliğin engin hayal gücü vardı. Ne kadar çok plan, ne kadar çok hayal, ne kadar çok kendine güven ve alıcenaplık! Güzel günler! Şimdi neredesiniz?..

² Rom, konyak ve şekerle yapılan, meyve eklenen ve üst kısmı yakılarak servis yapılan bir içki. (ç.n.)

³ Lucullus: Romalı general. Savaşkanlığının yanı sıra serçe dilinin bile servis edildiği zengin şölenler düzenlemekle ün kazanmıştır. (ç.n.)

Üstelik hepimiz de önemli kişilerdik; kendi adını yayın organlarında görme zevkine ulaşmıştık. İlk kez tattığında bu zevk, anlatılamaz bir şeydir! Bir edebiyat akımına katılmış, iyice bilenmiş ve namuslu bir gazeteciyi karşıtlarına karşı savunmuştuk. Doğrusu bunun da cezasını görmüştük. Edebi şöhret dağıtanlar önceleri, yeni yazarları bir baba himayesiyle kabul etmişlerdi ama tarafsızlık coşkusuyla dolu olan bizler, onların bu nezaketine karşılık bu beylere hiç acımadan girişmiştik. Bizim tarafımızdan gösterilen bu kötü niyet onları olağanüstü derecede kızdırmıştı. Eleştirilerimizin bu utanç döneminde, edebi küfürleşme, her türlü terbiye sınırlarını aşmıştı. Eleştiri makalelerinde edebiyat tamamen bir kenarda kalmıştı. Eleştiriler küfür, her anlama gelebilecek kötü niyetli iftiralar, yazarın ev haline kadar uzanan kırıcı söylemlerle sokak şakalarının savaşına dönüşmüştü. Kuşkusuz bu rezil savaşı, namuslu adlarından başka kaybedecek şeyleri olmayanlar kazandı. Ben ve arkadaşlarım kendimizi tamamen kaybetmiştik. İnce felsefi tartışmalarda kendimizi bu işin zirvesinde, en ince ayrıntısında, hiç değilse konuk odasında görüyorduk ama işin aslında gelenin geçenin seyrettiği bir panayır sirkindeydik; etraf domuz yağı ve katran kokuyor, mersin balığının fiyatı konuşuluyor, küfürleşiliyor, pis sakallar sıvazlanıyor ve kollar çemreniyordu. Biz ise saygın alaylar, zehir gibi imalar, diyalektik incelikler uyduruyor, düşmanlarımıza karşı kullanmak üzere Homeros ya da Vergilius'un eserlerinde en sert taşlamaları arıyor, nezaketin egemen olmasından korkuyorduk... Eşit olmayan böyle bir savaşın sonuçlarını tahmin etmek zor değil. Bizim taşlamaların alay dolu olduğunu anlamak için hiç kimse Homeros falan okumaya çabalamadı. Düşmanlarımızın istihzaları, okur kitlesini bin kez daha şiddetle etkiledi, çünkü hem kabaydılar hem de edebiyata pek dokunmuyorlardı.

Neyse ki bu acı günler geride kaldı. O dönemin kahramanlarının kalıntıları bu çıkarlarına uygun savaşı yeniden başlatmak isterlerse, bunun başarılı olamayacağı açıktır. Genel nefret öyle ya da böyle hak ettikleri nefrete dönüştü ve bunun altından kalkamazlar! Ama o zamanlar, o zamanlar başkaydı. İçimizden çoğu, bu beyler tarafından o uşaklara özgü kabalıklarla donatılmıştı. Alaycılar bize karşıydı ve itiraf etmek utanç verici ama eleştirmenlerimizin aptalca şakaları kulaklarımızda cınlıyordu. İşimizin bütün haklılığını hissediyorduk ama toplumun adaletsizliği bizim içimizi daha çok yakıyordu. İnsan olgunluk yıllarında, diğerlerinin adaletsizliğine alışıyor, normal bir şeymiş gibi, bazen acıyla ve çoğu zaman da gülerek karşılıyor. Ama ulvi ve güzel şeylere inanmak istediğin gençlik yıllarında, insanların adaletsizliği sert bir şekilde şaşırtıyor ve yüreğinde anlatılamaz kederlere neden oluyor. Bu ruh haliyle ilgili olarak, gençleri belki, biraz fazlaca azarlayacak ve gençlerin yüreğindeki yüceliği ve iyiliği suçlayacak bayronizm bir şeyler söylemeli! Ruhsuz insanlar hiçbir zaman, hiçbir şey için acı çekmezler.

Ne olursa olsun bu şöhretsiz düşmanların saldırıları ve kamuoyu nezdindeki kutlamaları, bizim küçük çevremizdeki arkadaşları iyice yakınlaştırdı. Burada dinleniyorduk, herkes diğerinin emeğinin değerini biliyor, herkes kendine göre arkadaşının çabasını değerlendiriyordu. Genel adaletsizlik bir anlamda işimize bile yaramıştı. Büyük bir şevkle birbirimizi yeni işlere teşvik ediyor ve gün geçtikçe daha dayanıklı oluyorduk.

Yeni yıl öncesindeki sohbetimiz bu canlı ve ateşli gençlik yaşamıyla doluydu. Ne çok umut vardı! Düşmanlarımıza karşı yazılan ince ve zarif taşlamalarla dolu ne çok plan vardı!.. Vyaçeslav topluluğumuzun ruhuydu. Yeni yılın mutlaka iyi başlaması gerektiğini oldukça önemli bir şekilde göstermiş, bir şair

olarak kâğıdı kalemi almış ve şiir yazmaya başlamıştı. Bizim her birimize de bütün bir yıl sürecek doğru düzgün bir şeye başlamamızı önermişti. Teklif büyük bir heyecanla karşılandı ve daha o gün birtakım felsefe sistemleri, birtakım matematik kursları, birtakım romanlar ve birtakım sözlüklerle okura yüklenmeye başladık. Yakın bir çalışmadan, birbirinden uzak bir çalışma sistemine geçmiştik. Bütün faaliyet alanları araştırılmıştı. Kimi atalarının savaşkan adını bilimle yükseltmeye söz verdi, kimi Avrupa'daki bütün yenilikleri sanayi dünyamıza katmaya söz verdi, kimi çarlık hizmetinde ya da sivil hayatın çok zor koşullarında yaşamını kurban etmeyi seçti. Kendimize de diğerlerine güveniyorduk, çünkü düşüncelerimiz tertemizdi ve yüreklerimiz hesap nedir bilmiyordu. Bu arada Vyaçeslav, seçtiğimiz işleri de ima ettiği şiirini bitirmişti. Onu gerçek bir şair olarak göklere çıkardığımızı ve hayatına şiiri geliştirme mücadelesiyle devam etmesi konusunda onu ikna ettiğimizi söylememe gerek yok. Daha sonraları uzunca bir süre, karşılaştığımızda “merhaba” yerine birbirimizi ozanımızın şiirleriyle selamladık. Şiirleri, bütün duygu ve düşüncelerimizin aydınlık, pırıl pırıl bir yansımasıydı.

Bütün engellere karşın sözümüzü tutacağımıza dair birbirimize yeminler ederek her yıl aynı gün Vyaçeslav'da buluşmak üzere gün ışıırken dağıldık.

Birkaç yıl hiç ayrılmadık. Çoğunun kaderi değişti. Kilim yerini İngiliz sanayinin saçma ürünlerine bıraktı, küçük oda şaşaalı, süslü püslü bir konağa benzedi, şampanyalar kimyasal buzla dolu gümüş kaplarda soğudu ama biz eski öğrenci yaşamının anısına redingot giyip duygu ve düşüncelerimizi eskisi gibi açık yüreklilikle paylaşıyorduk. Bu arada bazılarımız işe başlamış, çoğu bitirememişti, bazılarımız ise başka bir işe yönelmişti. Kader bizi ufaktan ufağa dört bir tarafa savurmuş-

tu. Kalanlar eskisi gibi yılın ilk günü toplanıyordu. Yanımızda olmayanlar, bütün yürekleriyle yanımızda olduklarını yazıyorlardı, kimi Çargrad mabedi Aya Sofya'dan, kimi Orinoca kıyılarından, kimi Elbrus eteklerinden, kimi de eski Roma tepelerinden.

Sahne II

Birkaç yıl daha geçti. Kader beni farklı ülkelere sürükledi. Yeni yıl öncesi Moskova'ya döndüm, Vyacheslav'ı aradım, yoktu. Moskova'ya on versta kadar bir mesafede oturuyordu, aynı arabayla devam ettim ve gece yarısına yakın oraya ulaştım. Her tarafı karlarla örtülü avludan geçtim, soylu evinde ışıklar hâlâ yanıyordu. Zayıf bir şekilde aydınlatılan odalardan geçip çalışma odasına ulaştım. Vyacheslav uyuyan çocuğun beşiğinin önünde diz çökmüştü, en güzel çağında olan harika bir kadın ona gülümsüyordu. Beni tanıdı ve eliyle yavaş konuşmamı söyledi. "Daha yeni daldı," dedi Vyacheslav fısıltıyla, karısı da aynı sözleri yineledi. Duygulanarak birkaç dakika bu aile resmine baktım. Bu evde yaşadıkları, oradan oraya göç etmedikleri belli oluyordu. Her şey ailenin günlük yaşamı için İngiliz ferasetiyle tasarlanmıştı. Masa kâğıt ve kitaplarla kaplıydı, mobilyalar rahat ve çalışan birisinin ihtiyaç duyacağı kadardı. Avare bir insanın düzeniyle tembel birinin ihmalkârlığı arasında kalan bir düzensizlik göze çarpıyordu. Koltuğun üstünde okuma sehпасı, fortepiyano, başlanmış kanaviçe, açık bırakılmış dergiler ve nihayet önceki yaşamımızın anısı, ahşap saat. Ufaklığın masum ve derin bir uykuya dalmasıyla birlikte etrafa daha fazla bakamadım. Vyacheslav beşikten kalktı ve bana sıkıca sarıldı.

– Bu benim eski arkadaşım, dedi karısına tanıştırtırken, bugün yeni yıl arifesi, eskisi gibi kutlamalıyız.

Üçümüz küçük bir masaya oturduk, saat on ikiyi vurduğunda kadehlerimizi tokuşturduk ve geçmişi anmaya, arkadaşlarımızı yâd etmeye başladık... Birçok fire vermiştik; kimi dövüş alanında şanlı ölümlerle kaybolup gitmişti, işten bitkin düşen ve geceleri uykusuz kalan kimi şanı hiç de az olmayan şekilde ölüme kucak açmıştı, kimini umutsuz tutku öldürmüştü, kimini yerine konulamaz kayıplar, kimini insanların adaletsizliği; arkadaşlarımızın yarısı artık bu dünyada yoktu!

Bu uysal şölende ne bağırış vardı, ne gençlik heyecanı, ne de düşüncesiz vaatler ve uçarı umutlar. Çocuğu uyandırmamak için fısıltıyla konuşuyorduk. Çoğu kez uyuyan çocuğa bakmak için cümlemizi yarım bırakıyorduk. Gelecekte değil geçmişten ve bugünden bahsediyorduk; sohbetimiz, söylenenlerin değil kimin söylediğinin önemli olduğu ve yalnızca birbirine bakmak için bir bahane olarak kullanılan sessiz ve sakin aile içi eveleme gevelemeye dönmüştü.

– Benim zamanım geçti, dedi sonunda Vyaçeslav. Şiirlerinin hepsi şöminede, denemeler başarısız, gençlik gücünü geri getirmek olanaksız, büyük bir şair olmam imkânsız, sıradan bir şair de olmak istemiyorum. Şimdiye kadar bitiremediğim şeyleri bitirmeye çalışacağım, dedi Vyaçeslav beşiği göstererek. İşte burada benim gerçek uğraşım, gençlik gücüm burada, geleceğe dair umutlarım burada. Yaşamımı ona adıyorum. Benden başka öğretmeni olmayacak. Benle paylaşmadığı bir dakikası bile olmayacak, çünkü eğitimde her an önemlidir. Bir an, yıllarca verdiği emeği boşa çıkarabilir. Oğluyla ilgilenmeyen baba, benim düşünceme göre en büyük suçludur. Kim bilir! Doğa, zayıf hatta gereksiz yapırağı yalnızca zarif embriyonu koruması için yaratır, sonra da fark ettirmeden soldurur. Bunun aynısı insanlar arasında da olamaz mı? Belki de ben o zayıf ve kaba yapırağım, oğlum ise önemli bir şeyin embriyonudur.

Belki de şu beşikte, insanlığın geleceğinin bağlı olduğu bir şair, müzisyen ya da ressam yatıyordur. Ben hiç fark ettirmeden solup gideceğim ama oğlumda olan her şeyi dünyaya vereceğim, ikinci derecedeki hayatımın tek hedefinin bu olduğuna inanıyorum!

Vyaçeslav çocuğunun eğitimi için düşündüğü planı anlatmaya başladı. Kütüphanesi eğitimle ilgili olabilecek bütün kitaplarla doluydu. Bir yığın not gösterdi. Şaka değil, gerçekten de, bizim eskiden yaptığımız gibi, sınava hazırlanan bir öğrenci gibi çalışmıştı.

Vyaçeslav'dan erken ayrıldım, şişenin dörtte birini bile içmemiştik. Aile adamı olarak geceleri gündüze katmayı sevmiyordu, ben de uyguladığı bu sıkı düzenini değiştirmeye onu zorlamak istemedim. Onunla geçirdiğim saatler uzun yıllar ruhumda tatlı ve tarif edilemeyecek bir his olarak kaldı.

Sahne III

Birkaç yıl daha geçti. Bir keresinde, kader beni, yeni yıl öncesinde P. şehrine götürdü. Vyaçeslav'ın iki yıldan daha fazla bir süredir bu şehirde yaşadığını biliyordum. Arabamı ve eşyalarımı meyhanede bırakıp, eskisi gibi, üstümü bile değiştirmeden, yol kıyafetlerimle ilk arabaya atladım, bir an önce eski arkadaşıma doğru yola çıktım. Sokakta uçarcasına giden arabanın hızlı hareketleri bende alışık olmadığım bir uyuşukluk yaratmıştı. Vyaçeslav'ın evinin önünde beni karşılayan kapıcıya adımları zar zor söyledim. Sanırım beni deli yerine koymuştur, çünkü epeyce gözlerime bakmış ve hiç cevap vermemişti.

– Bey birazdan gidecek, hanımefendi çoktan gitti, dedi sonunda.

– Ne saçma! Olamaz...

- Araba artık hazır, bey giyiniyor...
- Olamaz.
- İzninizle geldiğinizi haber vereyim...
- İzinsiz girerim.
- Ama...

Sadık bekçiyi itip aceleyle pırıl pırıl odalardan geçtim. Evde herkes koşuşturuyordu. Son odada Vyacheslav'ı aynanın karşısında törene gider gibi giyinmiş buldum. Ayakkabısı ayağından çıktığı için korkunç bir şekilde kızıyordu, berber başındaki peruğu düzeltiyordu. Beni gören Vyacheslav sevindi, gülümsedi.

– Ah, kardeşim, dedi bana, kasvetle kâh oda hizmetçisine kâh berbere hitap ederek, bağları bağla... geldiğini niye söylemedin?

– Arabadan daha yeni indim.

– En azından kendimi ayarlardım. Buradaki hayatı bilemezsin... Şu bukleyi yapıştır... Kendine bir dakika bile zaman ayıramıyorsun, nasıl yaşadığının farkına bile varamıyorsun...

– Gidiyorsun, sana engel olmuyorum ya...

– Ah, nasıl da hüznün verici! Seninle kalmayı nasıl da istedim... peruk şurdan sarkıyor... ama mümkün değil, inan bana mümkün değil...

– İnaniyorum, inanıyorum, önemli bir iş olmalı...

– Ne işi! Knyaz B.'ye bir parti vist⁴ sözü verdim... eldivenler... Birçok şeye karar verebilecek bir adam, reddetmek olmaz. Ah, ne iyi olurdu, yeni yılı eskisi gibi karşılamak, geçmişini anımsamak... şapka...

– Bir iyilik yap, teklifsizce...

⁴ Vist: 17. yüzyıl başlarında ortaya çıktığı sanılan vist, 18. yüzyıl ortalarında Amerika ve Avrupa'da en seçkin iskambil oyunu haline gelmiştir. Dört kişiyle eşli olarak oynanan vist el almaya dayanan bir koz oyunudur. (ç.n.)

O arada oğlu yanında lalasıyla içeri girdi.

– Adieu papa.

– Sen döndün mü? Balonuz eğlenceli miydi? Haydi, hoşça kal, git yat... şu bağı biraz daha ger... Tanrı seninle olsun. Of Tanrım, saat on bir buçuk oldu... Hoşça kal canım! Nasıl yaşadığımızı hatırlıyor musun? Araba, araba!..

Vyaçeslav ok gibi koşmaya başladı, ben de onun peşinden sakince gidiyor, muhteşem odalara bakıyordum. Pırıl pırıldılar ama soğuktular. Çalışma odasında olağanüstü bir düzen vardı, her şey yerli yerindeydi, paketler, mürekkeplik, şöminenin üstünde rokoko tarzı bir saat, masada açık bir adres defteri ve takvim...

Bu yeni yılı, otelde konuklara verdikleri bir şişe Selters⁵ karşısında yalnız başıma kutladım.

1831

Çeviren Uğur Büke

⁵ Almanya'da üretilen maden suyu. (ç.n.)

ALEKSANDR PUŞKİN

Maça Kızı

Maça kızı gizli bir kötülük demektir.
– En yeni fal kitabından

I

Kötü havalarda
toplanırlardı
sık sık;
sürerlerdi –Tanrı bağışlasın onları–
ellilikleri
yüzlükleri
ve kazanır
yazarlardı
tebeşirle
yani kötü havalarda
uğraşırlardı
işte bu işle.

Bir keresinde süvari muhafız Narumov'da kâğıt oynuyorlardı. Uzun kış gecesi fark ettirmeden geçmiş, sabah beşte akşam yemeğine oturmuşlardı. Kazananlar büyük bir iştahla yiyor, diğerleri tabaklarının karşısında dalgın dalgın oturuyorlardı. Ama şampanya gelince sohbet canlanmış ve herkes kalmaya başlamıştı.

– Surin, sen ne yaptın? diye sordu ev sahibi.

– Her zamanki gibi kaybettim. Şanssız olduğumu itiraf etmeliyim; yalnızca betin artırılmadığı zaman oynarım, hiçbir zaman hırslanmam, aklımı kimse çelemez ama yine de hep kaybederim!

– Hiç hırslanmadın mı? Bir kere bile şanslı karta oynamadın mı?.. Bu kararlılığına şaşıyorum.

– Ya Hermann’a ne demeli! dedi konuklardan biri genç mühendisi göstererek. Hayatı boyunca eline kâğıt almamış, bir kez bile pot dememiş ama sabah beşlere kadar yanımızda oturup oyun seyrediyor!

– Oyun beni çekiyor, dedi Hermann, ama daha çok kazanma umuduyla bana gerekli olanı riske atacak durumda değilim.

– Hermann Alman. Hesabını bilir, hepsi bu! dedi Toms-ki. Ama anlamadığım tek kişi, büyükannem Kontes Anna Fedotova’dır.

– Nasıl? Neden? diye bağırdı konuklar.

– Büyükannemin neden kılıç oynamadığına hiç akıl erdiremedim, diye devam etti.

– Ne var bunda anlamayacak, dedi Narumov, seksen yaşındaki kocakarı kılıç mı oynar?

– Onun hakkında ne biliyorsunuz ki?

– Evet, haklısın, hiçbir şey!

– O zaman dinleyin:

Büyükannemin bundan altmış yıl önce Paris’e gittiğini ve orada oldukça popüler olduğunu bilmeniz gerek. Halk, Venus Moscovite’i¹ görmek için peşinden koşuyormuş. Richelieu da ona kur yapıyormuş, hatta büyükannemin dediğine göre yüz bulamayınca az kalsın intihar ediyormuş.

¹ Moskova Ventüsü. (ç.n.)

O zamanlar kadınlar kılıç oynarmış. Bir gün sarayda, Orleans Dükü'ne, dendiğine göre, oldukça büyük bir meblağ kaybetmiş. Eve dönen büyükannem yüzündeki takma benlerini ve jüponunu çıkarıp dedeme kaybettiği miktarı söylemiş ve ödemesini emretmiş.

Merhum dedem, hatırladığım kadarıyla, büyükannemin uşağı gibiydi. Ateşten korkar gibi ondan korkardı. Ancak bu korkunç kaybı duyunca kendini kaybetmiş, hesapları çıkarmış ve altı ayda yarım milyon harcadıklarını göstermiş, Paris çevresinde ne Moskova ne de Saratov'daki köylerinin olduğunu söylemiş ve ödemeyi reddetmiş. Büyükannem yanağına bir tokat aşk edip kızgınlığının işareti olarak tek başına yatmış.

Ertesi gün, verdiği aile içi cezanın yerini bulduğunu umarak kocasını çağırma larını emretmiş ama dedem geri adım atmamış. Büyükannem hayatında ilk kez ona açıklamalar yapmış ve düşüncelerini anlatmış; prensle arabacı arasında fark olduğu gibi borçlar arasında da fark olduğunu aşağılayıcı bir şekilde kanıtlamaya çalışarak onun vicdana geleceğini düşünüyormuş. Nerdee! Dedem isyan etmiş. Hayır da hayır! Büyükannem ne yapacağını şaşırmış.

Olağanüstü bir adam tanıyormuş. Hakkında bir sürü ilginç şey anlatılan Kont Saint Germain'i² duymuşsunuzdur. Kendine Gezgın Yahudi diyen ve hayat iksiriyle felsefe taşını ve daha bir sürü şeyi bulduğunu söyleyen kişi.³ Onunla dalga geçip şarlatan yerine koyuyorlarmış ama Casanova anılarında onun casus ol-

² Kont Saint Germain: Fransız simyacı ve maceraperest. (ç.n.)

³ Gezgın Yahudi: Ortaçağ Hristiyan efsanelerine göre, Ahasverus, İsa'nın çile yolunda dinlenmesine izin vermez ve İsa'nın "Ben dirilene kadar yürü!" la netine uğrar.

Felsefe taşı: Metalleri altına çeviren efsanevi taş. (ç.n.)

duğunu yazar. Mamafih Saint Germain, bu gizemliliğine karşın saygıdeğer bir görünüşe sahipmiş ve toplum içinde oldukça nazik ve güler yüzlüymüş. Büyükanne onu hâlâ deli gibi sever ve hakkında saygısızca konuşulduğunda kızar. Büyükanne, Saint Germain'in iyi bir servete sahip olduğunu biliyormuş. Ona başvurmaya karar vermiş. Bir not yazıp derhal gelmesini rica etmiş.

İhtiyar tuhaf adam hemen gelmiş ve büyükanne korkunç kederler içinde bulmuş. Büyükanne kocasının barbarlığını en kara renklerle betimlemiş ve nihayetinde bütün umudunu onun dostluğu ve nezaketine bağladığını söylemiş.

Saint Germain düşünmeye başlamış.

“Bu miktarı vererek size hizmet edebilirim,” demiş, “ama bana borcunuzu ödeyinceye kadar rahat etmeyeceğinizi de biliyorum. Sizi yeni kaygılara düşürmek istemem. Başka bir yol daha var; bu parayı kazanabilirsiniz.” “Ama sevgili kont,” demiş büyükanne, “size hiç paramız kalmadığını söylüyorum.” “Para lazım değil,” diye itiraz etmiş Saint Germain, “lütfen beni dinleyin.” Her birimizin öğrenmek için neler feda etmeyeceği sırrını büyükanne anlatmış...

Genç kumarbazlar daha dikkatle dinlemeye başladılar. Tomski piposunu yaktı, bir nefes çekip devam etti.

– Aynı akşam, büyükanne Versailles'a *au jeu de la Reine*⁴ gitmiş. Kasa Orleans Dükü'ymüş. Büyükanne borcunu getirmediği için uydurduğu bir bahaneyi anlatarak üstünkörü özür dileyip dükün karşısına oturmuş ve kâğıdını söylemiş. Üç kart seçmiş ve birbiri ardına bütün parasını koymuş, üç kartı da peşe peşe kazanmış ve büyükanne bütün zararını çıkarmış.

– Tesadüf! dedi konuklardan biri.

– Hikâye! diye araya girdi Hermann.

⁴ (Fr.) Kraliçenin oyununa. (ç.n.)

RUS ÖYKÜLERİ

– Belki de kartlar hileliydi? dedi üçüncüsü.
– Zannetmem, diye cevapladı Tomski ciddiyetle.
– Nasıl olur! dedi Narumov, üç kartı peş peşe bilen bir büyükannen var ve sen onun sırrını hâlâ öğrenemedin?

– Nasıl olsun ki! diye yanıtladı Tomski. Babam dahil dört oğlu vardı, dördü de iflah olmaz kumarbazdı, hiçbirine sırrını vermedi; aslında onlar için de benim için de fena olmazdı. Ama bakın, amcam Kont İvan İlyiç bana şerefi üstüne neler anlattı. Milyonları batırarak sefalet içinde ölen Çaplitski, gençliğinde sanırım Zoriç'e⁵ yaklaşık üç yüz bin kaybetmiş. Karalar bağlamış. Gençlerin yaramazlıklarını hiç hoş görmeyen büyükannem nedense Çaplitski'ye acımış. Ona peş peşe oynayacağı üç kart söylemiş ve bir daha kumar oynamayacağına şeref sözü almış. Çaplitski doğruca borçlandığı adama koşmuş ve oyuna oturmuşlar. Çaplitski ilk kâğıda elli bin basmış ve kazanmış, sonra yüz bini basmış ve en sonunda da iki yüz bini basmış, tekrar kazanmış, üstelik kâra da geçmiş...

– Neyse artık yatalım, saat altıya çeyrek var.

Artık hava aydınlanmıştı, gençler kadehlerini bitirip dağıldı.

II

– *Il parait que monsieur est decidement pourles suivantes.*

– *Que voulez-vus, madame? Elles sont plus fraiches.*⁶

– Sosyetede bir konuşma

Yaşlı kontes ... tuvalet odasında aynanın karşısında oturuyordu. Onu üç hizmetçi kız çevrelemişti. Birisi allık kutusunu,

⁵ Semyon Gavriloviç Zoriç: Kumarbaz, II. Katerina'nın gözdelelerinden. (ç.n.)

⁶ (Fr.) – Demek kesinlikle genç hizmetçileri yeğliyorsunuz. – Ne yaparsınız madam? Daha körpe oluyorlar.

diğeri toka kutusunu, üçüncüsü de ateş kırmızısı şeritlerle süslü başlığını tutuyordu. Çoktan kaybolan güzelliği konusunda kontesin en ufak bir iddiası yoktu ama gençliğindeki alışkanlıklarını korumuştı, yetmişli yılların modasına göre giyinir, altmış yıl önceki gibi uzun uzun ve özene bezene hazırlanırdı. Kontesin evlatlığı genç kız da pencerenin önünde gergef işliyordu.

– Merhaba *grand'maman*,⁷ dedi içeri giren genç subay. *Bon jour, mademoiselle Lise*. *Grand'maman*, sizden bir ricam var.

– Nedir *Paul*?

– Arkadaşlarımdan birini size takdim etmeme ve cuma gecesini baloya getirmeme izin verir misiniz?

– Doğrudan baloya getir, orada da takdim edersin. Dün akşam ...'larda mıydın?

– Tabii ki. Çok eğlenceliydi. Sabah beşe kadar dans ettik. Yeletskaya o kadar güzeldi ki!

– Ah, canım benim! Neresi güzel? Büyükannesi Knyaginya Darya Petrovna'yı görseydin... Bu arada, Knyaginya Darya Petrovna çok yaşlanmış olmalı, değil mi?

– Ne yaşlanması, diye cevapladı Tolski dikkatsizce, öleli yedi yıl oluyor.

Genç kız başını kaldırdı ve delikanlıya bir işaret çaktı. Genç adam, yaşının ölümünün kontesten gizlendiğini anımsayarak dudaklarını ısırdı. Ama kontes kendisi için yeni haberi büyük bir kayıtsızlıkla dinledi.

– Öldü demek, bilmiyordum! Birlikte layık bulunmuştuk hizmete, takdim edildiğimizde çarçe...

Ve kontes torununa hikâyesini yüzüncü kez anlattı.

– Haydi *Paul*, dedi sonra, şimdi kalkmama yardım et. *Lizenka*, enfiye kutum nerede?

⁷ (Fr.) Büyükanne.

Ve kontes hazırlığını bitirmek üzere kızlarla birlikte paravanın arkasına geçti. Tomski genç kızla kaldı.

– Kimi takdim etmek istiyorsunuz? diye sordu Lizaveta İvanovna sessizce.

– Narumov’u. Onu tanıyor musunuz?

– Hayır! Asker mi sivil mi?

– Asker.

– Mühendis mi?

– Hayır! Süvari. Niye mühendis olduğunu düşündünüz?

Genç kız güldü ve cevap vermedi.

– Paul! diye bağırdı kontes paravanın ardından. Bana yeni bir roman gönder ama lütfen şimdikilerden olmasın.

– Nasıl yani grand’maman?

– Kahramanın annesini de babasını da boğup öldürmediği, suda yüzen cesetlerin olmadığı bir roman. Suda boğulan insanlardan ödüm kopuyor!

– Artık öyle romanlar yok. Rus romanı istemez misiniz?

– Rus romanı var mı ki?.. Gönder bir tanem, lütfen gönder!

– Bağışlayın grand’maman, acelem var... Özür dilerim Lizaveta İvanovna! Niye Narumov’un mühendis olduğunu düşündünüz?

Tomski odadan çıktı.

Lizaveta İvanovna yalnız kaldı; işini bırakıp pencereden bakmaya başladı. Kısa bir süre sonra, sokağın aynı tarafında köşedeki evin ardından genç bir subay görüldü. Kızın yanakları kızardı; tekrar işine döndü ve başını iyice kanaviçeye eğdi. Bu sırada kontes de giyinmiş olarak geldi.

– Lizanka, dedi, söyle arabayı hazırlasınlar, gezmeye gidiyoruz.

Lizanka gergeften kalkıp toplanmaya başladı.

– Heey, anacım! Sağır mısın? diye bağırdı kontes. Sana çabuk arabayı koşsunlar, dendi.

– Hemen! diyen genç kız sofaya koştı.

İçeri giren uşak, Knyaz Pavel Aleksandroviç'in yolladığı kitapları kontese verdi.

– Güzel! Teşekkür ettiğimi söyle. Lizanka, Lizanka! Nereye koşturuyorsun?

– Giyinmeye.

– Daha giyinirsin anacım. Otur şuraya. Birinci cildi aç, yüksek sesle oku...

Genç kız kitabı aldı ve birkaç satır okudu.

– Daha yüksek! dedi kontes. Ne oldu sana anacım? Sesin mi kısıldı?.. Dur, sandalyeni bana yaklaştı... Hah!

Lizaveta İvanovna iki satır daha okudu. Kontes esnedi.

– Bırak şu kitabı, dedi, saçmalık! Knyaz Pavel'e geri gönder ve teşekkür et... Araba nerede kaldı?

– Araba hazır, dedi Lizaveta İvanovna sokağa bakarak.

– Hâlâ niye giyinmedin? dedi kontes. Hep seni beklemek zorundayım! Anacım, buna dayanmak mümkün değil.

Liza odasına koştı. Daha iki dakika geçmemişti ki kontes olanca gücüyle çingırağı çalmaya başladı. Üç kız aynı anda bir kapıdan, uşak da diğer kapıdan girdi.

– Çağırıldığınızda niye gelmiyorsunuz? dedi kontes onlara. Lizaveta İvanovna'ya onu beklediğini söyleyin.

Lizaveta İvanovna ev içinde giydiği dökümlü bir elbise ve şapkasıyla içeri girdi.

– Nihayet anacım! Bu ne süs böyle! Niye?.. Kimi baştan çıkaracaksın?.. Bu arada hava nasıl? Sanki rüzgâr var.

– Hayır kontes hazretleri! Hava çok sakın, diye cevapladı uşak.

– Hep düşünmeden konuşursunuz! Açın pencereyi. Bakın işte, rüzgâr! Hem de soğuk var! Arabayı iptal edin. Lizanka, gitmiyoruz, boşuna süslendin.

“İşte benim hayatım!” diye içinden geçirdi Lizaveta İvanovna.

İşin aslında, Lizaveta İvanovna gerçekten de mutsuz biriydi. El ekmeği acı olur, demiş Dante,⁸ elin merdivenine çıkmak zordur, bunu soylu bir kocakarının zavallı evlatlığından daha iyi kim bilebilir ki?

Kontes ... kuşkusuz kötü biri değildi ama sosyetenin şımarttığı bir kadın olarak kaprisli, cimri ve kendi çağını sevmeyen ama yeni çağa ayak uyduramayan her yaşlı insan gibi bencilliği üst seviyede biriydi. Yüksek sosyetenin bütün boş işleriyle uğraşır, balolara katılır ve balo salonlarının çirkin ama gerekli bir süsü gibi, allıktan görünmeyen yüzü ve eski moda giysileriyle bir köşede otururdu. Konuklar geleneklere uygun olarak önünde saygıyla eğilip selamlarlardı ama daha sonra kimse onunla ilgilenmezdi. Hiç kimseyi tanımasa da protokol kurallarına uyarak neredeyse bütün şehri evinde ağırlardı. Sofada ve kızlar odasında oturup semizleşen çok sayıdaki hizmetçisi, ölmekte olan bu yaşlı kadını durmadan tırtıklayarak canlarının istedikleri gibi yaşarlardı. Lizaveta İvanovna evin günah keçisiydi. Çay verir, çok şeker harcandığı için laf yerd; yüksek sesle roman okur, yazarın bütün hatalarından o sorumlu olurdu; gezintilerinde kontese eşlik eder, havanın ve bozuk kaldırımın suçlusunu o olurdu. Hiçbir zaman ödenmeyen bir maaş belirlenmişti. Üstelik bir de herkes gibi, daha doğrusu az kişinin giyindiği gibi giyinmesi istenirdi. Sosyetede de aynı acıklı rolü oynardı. Herkes onu tanır ama hiç kimse fark etmezdi; yalnızca *vis-a-vis*⁹ eksik olduğunda dans eder, kadınlar yalnızca üstlerini başlarını düzeltmeye tuvalete giderken koluna girerlerdi. Gururluydu, konumunu çok iyi bilir, sabırsızlıkla kurtarıcısını bekleyerek çevresine bakınırdı.

⁸ Dante, *İlahi Komedya*, Cennet, 17. kanto. (ç.n.)

⁹ (Fr.) Çift.

Ancak hoppa şöhret düşkünlüğü içindeki hesaplı gençler, Lizaveta İvanovna çevresinde koşturdukları soğuk ve küstah nişanlilarından yüz kat daha sevimli olmasına karşın onu görmezden gelirlerdi. Sıkıcı ve debdebeli konuk odasını sessizce terk edip duvar kâğıdı kaplamalı bir paravan, komodin, ayna ve boyalı bir karyolanın olduğu ve ağır, bakır bir şamdandaki yağlı mumun aydınlatığı yoksul odasına kapanıp kaç kere ağlamıştı!

Bir keresinde, hikâyenin başında anlattığımız o geceden iki gün sonra ve şimdi anlattığımız sahneden ise bir hafta önce, pencere önünde gergefinin başında oturan Lizaveta İvanovna öylesine sokağa baktı ve gözünü penceresine dikmiş hareketsiz duran genç mühendisi gördü. Lizaveta İvanovna başını indirdi ve işine döndü; beş dakika sonra yeniden baktığında genç subay aynı yerde duruyordu. Gelip geçen subaylarla kırıltırma alışkanlığı olmayan genç kız sokağa bakmayı bıraktı ve başını kaldırmadan yaklaşık iki saat nakış işledi. Öğle yemeğini getirdiler. Ayağa kalktı, gergefini toplamaya çalışırken istemeden sokağa baktı, subayı aynı yerde gördü. Oldukça tuhafına gitti. Yemekten sonra içinde rahatsızlık duygusuyla pencereye yaklaştı ama subay artık orada değildi. O da subayı unuttu gitti...

İki gün sonra kontesle arabaya binerken onu tekrar gördü. Yüzünü kunduz kürkü bir yakalıklı kapatmış evin girişinin yanında duruyordu, kara gözleri şapkasının altında parlıyordu. Lizaveta İvanovna niye olduğunu bilmeden endişelendi ve anlaşılabilir bir heyecanla arabaya oturdu.

Eve dönünce pencereye koştu, subay gözlerini ona dikmiş eski yerinde duruyordu. Merak içinde kıvranarak ve kendisi için yeni bir duyguyla heyecanlanarak geri çekildi.

O zamandan sonra gün geçmedi ki genç adam aynı saatte evlerinin penceresinin altına gelsin. Onunla kız arasında konuşulmamış bir ilişki başlamıştı. Her gün, işinin başında

otururken onun gelişini hissediyor ve başını kaldırıp genç adamı uzun uzun seyrediyordu. Görüldüğü kadarıyla genç adam da bu durumdan memnundu. Genç kız keskin bakışlarıyla, göz göze geldiklerinde adamın solgun yanaklarının nasıl kızardığını görüyordu. Bir hafta sonra genç adama gülümsedi...

Tomski arkadaşını tanıştırmak için kontesten izin istediğinde zavallı kızın kalbi duracak gibi olmuştu. Ama Narumov'un mühendis değil de süvari olduğunu öğrenince, lüzumsuz bir soruyla sırrını uçarı Tomski'ye açtığı için üzüldü.

Hermann ona küçük bir kapital bırakan Ruslaşmış bir Almanın oğluydu. Bağımsızlığını sağlamlaştırmanın gerekliliğine kesinkes inanan Hermann, parasının faizine dokunmaz, yalnızca maaşıyla geçinir ve en ufak gereksiz bir harcama yapmazdı. Mamafih içine kapalı ve onuruna düşkün biri olduğundan arkadaşlarının onun gereksiz tutumluluğuyla dalga geçmelerine pek fırsat olmazdı. Güçlü tutkuları ve ateşli bir düş gücü vardı ama iradesi onu gençlerin düştüğü olağan yanılgılardan koruyordu. Örneğin, içten içe kumar için yanıp tutuşurken elini hiçbir zaman kartlara sürmüyordu, çünkü durumunun (onun dediği gibi) daha çok kazanma umuduyla gerekli olanı riske atmaya izin vermediğini varsayıyordu. Buna karşın oyun masalarında geceler boyu oturur ve oyunun gidişatını hummalı bir heyecanla izlerdi.

Üç kart hakkındaki hikâye onun düş gücünü bir hayli etkilemişti ve bütün gece hiç aklından çıkmadı. "Ne olur," diye düşünüyordu ertesi akşam Petersburg sokaklarında dolaşırken, "yaşlı kontes sırrını bana açsa ne olur! Ya da o doğru üç kartı söylese! Şansımı niye denemeyeyim?.. Onunla tanışırım, sevgisini kazanırım ve hatta belki de sevgilisi olurum, ama bunun için zamana ihtiyaç var, kontes ise seksen yedi yaşında, belki bir hafta belki de iki gün sonra ölebilir!.. Ya hikâyeye ne de-

meli?.. İnanılacak bir şey mi?.. Hayır! Hesaplılık, ölçülü olma ve çalışkanlık, işte benim doğru kartlarım. Servetimi üçe hatta yediye katlayacak ve bana huzur ve bağımsızlık verecek olan üç kartım.”

Bunları düşünüp yürürken kendini Petersburg’un ana sokaklarından birinde, eski mimari bir evin önünde buldu. Sokak arabalarla doluydu. Arabalar peşi sıra aydınlatılmış kapıya yanaşıyordu. Arabalardan kâh genç bir güzelin biçimli bacağı, kâh gıcırtilı uzun bir çizme, kâh çizgili bir çorap ve diplomat ayakkabısı görünüyordu. Kürkler ve mantolar heybetli kapıcının yanından bir görünüp bir kayboluyorlardı. Hermann durdu.

– Kimin evi bu? diye sordu köşedeki bekçiye.

– Kontes ...’in, dedi bekçi.

Hermann titredi. Şaşırtıcı hikâye yeniden kafasında canlandı. Ev sahibesi ve onun mucizevi yeteneğini düşünerek evin etrafında dolaşmaya başladı. Geç vakitte döndü kendi sakın evine, uzun süre uyuyamadı. Uykuya daldığında rüyasında oyun kâğıtları, yeşil çuha, para desteleri ve altın ruble¹⁰ yığınları gördü. Peş peşe kartını seçiyor, her seferinde koyduğu parayı ikiye katlıyor ve sürekli kazanıyordu, altınlar önünde gittikçe çoğalıyor, banknotları ceplerine tıktırıyordu. Geç vakit uyanıldığında düşsel zenginliğini yitirdiğine hayıflanarak iç çekti, yeniden şehirde dolaşmaya çıktı ve kendini Kontes ...’in evinin önünde buldu. Gizemli bir güç sanki onu oraya çekiyordu. Durdu ve pencereye bakmaya başladı. Pencerelerden birinde, kitap okuyan ya da iş işleyen eğilmiş siyah saçlı bir baş gördü. Baş doğruldu. Hermann küçük yüzü ve siyah gözleri gördü. O an bütün kaderi yeniden yazıldı.

¹⁰ Altın ruble: Rusya’da 1917 yılına kadar kullanılan, altından yapılan, üç ruble değerindeki metal para. (ç.n.)

III

*Vous m'crivez, mon ange, des lettres de quatre pages plus vite que je ne puis les lire.*¹¹

– Bir mektuptan

Lizaveta İvanovna elbisesini ve şapkasını yeni çıkarmıştı ki kontes yeniden çağırdı ve arabanın tekrar hazırlanmasını emretti. Arabaya yürüdüler. İki uşak yaşlı kadını kaldırıp arabanın kapısından sokarken, Lizaveta İvanovna tam tekerin yanında mühendisini gördü; genç adam kızın elini yakaladı, kız daha kendini toparlayamadan ortadan kaybolduğunda kızın elinde bir mektup vardı. Mektubu eldiveninin içine sakladı ve yol boyu ne bir şey gördü, ne de bir şey işitti. Kontes her zamanki gibi soru yağmuruna başladı: Karşılaştığımız genç kim? Bu köprünün adı ne? Tabelada ne yazıyor? Bu kez aceleyle tutarsız cevaplar veren Lizaveta İvanovna kontesi kızdırdı.

– Neyin var anacım? Niye donakaldın öyle? Ya beni duymuyorsun, ya anlamıyorsun... Tanrı'ya şükür hâlâ harfleri yutmuyorum, bunamadım da!

Lizaveta İvanovna onu dinlemiyordu. Eve dönünce doğruca odasına koştu ve eldiveninden mektubu çıkardı: Zarfta mühür yoktu. Mektup, Almanca bir romandan sözcüğü sözcüğüne alınan nazik ve saygılı bir aşk itirafıydı. Ama Lizaveta İvanovna Almanca bilmiyordu, yine de mektup hoşuna gitti.

Ne var ki mektubu kabul ettiği için olağanüstü derecede tedirgindi. İlk kez genç bir adamla gizli ve yakın ilişkiye giriyordu. Adamın küstahlığı onu korkutmuştu. Dikkatli davran-

¹¹ (Fr.) Meleğim, dörder sayfalık mektuplarınızı öyle hızlı yazıyorsunuz ki okumaya yetişemiyorum.

madığı için kendini yargıladı ama ne yapacağını da bilemedi. Pencere kenarında oturmayı bırakıp genç adamın bir sonraki adımı atmasını engellemeli miydi? Mektubu geri mi göndermeliydi? Soğuk ve kararlı bir cevap mı yazmalıydı? Danışacak kimsesi yoktu, ne arkadaşı ne de bir akıl hocası. Lizaveta İvanovna cevap yazmaya karar verdi.

Yazı masasına oturdu, kâğıt ve divit alıp düşünmeye başladı. Birkaç kez başladı ama yırttı; yazdıkları ya çok hoşgörülü, ya da çok sert göründü. Sonunda kendinin de beğendiği birkaç satır yazmayı başardı. “Niyetinizin ciddi olduğuna ve beni düşüncesizce hareketlerle küçük düşürmeyeceğinize inanıyorum. Ancak tanışmamız bu şekilde olmamalıdır. Mektubunuzu size geri yolluyorum ve hak etmediğim bir saygısızlıktan dolayı yakınmak zorunda kalmayacağımı umut ediyorum.”

Ertesi gün Hermann’ın gelişini görünce gergefin başından kalktı, salona geçip pencereyi açtı ve genç subayın çevikliğine güvenerek mektubu sokağa attı. Hermann koşarak mektubu yerden aldı ve şekerleme dükkânına girdi. Mührü açınca kendi mektubunu ve Lizaveta İvanovna’nın cevabını gördü. Bunu zaten bekliyordu, kafası çevirdiği entrikayla dolu, evine döndü.

Üç gün sonra, gözleri velfecri okuyan genç bir matmazel bir dikimevi pusulası getirdi. Lizaveta İvanovna para istendiğini düşünerek kuşkuyla açar açmaz Hermann’ın yazısını tanıdı.

– Canım benim, hata yaptınız, dedi. Bu not bana değil.

– Hayır, tam da size! dedi cesur kız, kurnazca gülümsemesini gizlemeden. Okuyun lütfen!

Lizaveta İvanovna nota şöyle bir göz gezdirdi. Hermann buluşmak istiyordu.

– Mümkün değil! dedi Lizaveta İvanovna. –Hem iletiliş şeklinden hem de isteğin kendisinden ürkmüştü– Bu kesinlikle bana değil! diye ekleyip mektubu parça parça etti.

– Madem mektup size değildi o zaman niye yırttınız? dedi matmazel. Gönderene geri verebilirdim.

– Canım, lütfen! dedi Lizaveta İvanovna, kızın imasından kızarak. Bir daha bana not falan getirmeyiniz. Sizi buraya gönderene de utanması gerektiğini söyleyiniz...

Ama Hermann yılmadı. Lizaveta İvanovna değişik yollarla her gün ondan mektup alıyordu. Artık Almancadan çevrilmiş mektuplar değillerdi. Hermann artık tutkunun verdiği esinle yazıyor ve kendine özgü bir dil kullanıyordu. Mektuplarda kararlı istekler ve gem vurulmamış dağınık bir düş gücü vardı. Lizaveta İvanovna artık onları geri yollamayı aklına getirmiyor, onlardan keyif alıyordu. Cevap vermeye başladı. Yazdığı notlar zaman geçtikçe daha uzun ve daha sevecen ifadelerle doluyordu. Sonunda pencereden aşağıdaki mektubu attı.

“Bugün ... elçisinin balosu var. Kontes oraya gidecek. Saat ikiye kadar orada kalacağız. İşte size beni yalnız görmeniz için fırsat. Kontes gider gitmez uşakların hepsi bir yerlere dağılır, girişte yalnızca kapıcı kalır ama o da genellikle odasına çekilir. Saat on bir buçukta gelin. Doğruca merdivenlere çıkın. Sofada birisi sizi görecektir olursa, kontesin evde olup olmadığını sorun. Olmadığını söyleyeceklerdir, bu durumda yapacak bir şey yok. Geri dönmek zorunda kalacaksınız. Ama büyük olasılıkla kimseyle karşılaşmayacaksınız. Kızların hepsi bir odada uyuyor olurlar. Sofadan sola doğru, kontesin yatak odasına yürüyün. Yatak odasında paravanların arkasında iki küçük kapı göreceksiniz. Sağdaki, kontesin hiç girmediği çalışma odasının kapısıdır. Soldaki ise koridora açılır. Oradaki dar, döner merdiven sizi benim odama getirir.”

Hermann belirlenen saatin gelmesini beklerken bir kaplan

gibi titriyordu.¹² Akşam saat onda kontesin evinin önündeydi. Hava çok kötüydü; rüzgâr esiyor, sulu kar lapa lapa yağıyordu. Fenerlerin sönük sönük aydınlattığı sokaklar bomboştu. Ara sıra, gecikmiş yolcu arayan bir arabacı çelimsiz beygiriyle geçiyordu. Üstünde yalnızca redingot olan Hermann ne rüzgârı ne de karı hissediyordu. Sonunda kontesin arabası geldi. Hermann, kamburu çıkmış, samur kürke sarılı yaşlı kadını uşakların kollarına girerek getirmelerini ve arkasından da ince bir yağmurluk giyen ve saçlarını taze çiçeklerle süslemiş evlatlığının görünüp kaybolmasını izledi. Kapılar kapandı ve araba gevşek karın üstünde ağır ağır hareket etti. Kapıcı dış kapıyı kapadı. Pencereler karardı. Hermann boş evin etrafında dolışmaya başladı. Fenere yaklaşıp saatine baktı, on biri yirmi geçiyordu. Hermann kontesin evinin önündeki basamakları çıktı ve pırl pırl aydınlatılmış bir antreye girdi. Kapıcı yoktu. Merdivenlere atıldı, sofanın kapısını açınca lambanın altında eski, yırtık bir koltukta uyuyan uşağı gördü. Hermann sessiz ve güvenli adımlarla yanından geçti. Salon ve konuk odası karanlıktı. Sofadaki lamba çok az aydınlatıyordu. Hermann yatak odasına girdi. Eski tasvirlerle dolu çerçevenin önünde, altın bir kandil ölgün ölgün yanıyordu. Solmuş damasko kaplı koltuklar ve kuştüyü yastıklarla yaldızları dökülmüş divanlar, Çin işi duvar kağıdı kaplı duvarların önünde hüznün verici bir simetriyle duruyorlardı. Duvarda, *M-me Le Brun*¹³ tarafından Paris'te yapılmış iki portre asılıydı. Birincisinde kırk yaşlarında, iri, sarışın bir adam açık yeşil renkli ve göğsünde madalya olan bir üniformayla resmedilmişti. İkincisinde ise şakaklarından arka-

¹² Kaplanlar avına atılmadan önce zaferinin işareti gibi bir titreme içine girerler. (ç.n.)

¹³ Élisabeth-Louise Vigée Le Brun (1755-1842) Fransız ressam. (ç.n.)

ya doğru taranmış pudralı saçlarında bir gül olan kartal burunlu, genç ve güzel bir kadın vardı. Odanın her köşesi porselen çoban kız bibloları, ünlü Leroy'un elinden çıkma masa saatleri, kutular, mezuralar, yelpazeler ve geçen yüzyılda Montgolfier balonu ve Mesmer manyetizmasıyla birlikte icat edilmiş bir sürü kadın oyuncağıyla doluydu. Hermann paravanın arkasına geçti. Küçük demir bir karyola vardı. Sağdaki kapı çalışma odasına, soldaki ise koridora açıliyordu. Hermann soldakini açtı ve zavallı evlatlığın odasına giden dar, döner merdiveni gördü... Ama geri dönüp karanlık çalışma odasına girdi.

Zaman yavaş geçiyordu. Her yer sessizdi. Konuk odasındaki saat on ikiyi vurdu, diğer odalardaki saatler de peş peşe çınlamaya başladı, sonra her şey yeniden sustu. Soğuk sobaya yaslanan Hermann öylece duruyordu. Sakindi; kalbi tehlikeli ama gerekli bir şeyi yapmaya karar veren insanınki gibi düzenli atıyordu. Saatler biri ve sonra da ikiyi vurdu. Uzaktan arabanın sesini duydu. İçini istemsiz bir heyecan sardı. Araba yanaşıp durdu. Arabanın merdiveninin açıldığını duydu. Evde hareketlenmeler başladı. İnsanlar koşturuyor, bağırıyorlardı. Ev aydınlanıverdi. Üç yaşlı hizmetçi yatak odasına koştu ve kontes de yarı canlı bir vaziyette içeri girdi ve tekli koltuğa yığıldı. Bir delikten bakan Hermann, Lizaveta İvanovna'nın yanından geçtiğini gördü. Merdivenin basamaklarında onun aceleci ayak seslerini işitti. Yüreğinde vicdan azabına benzer bir duygu uyandı ama hemen kayboldu. Kaskatı kesildi.

Kontes aynanın karşısında soyunmaya başladı. Güllerle süslü başlığını çıkardılar, kısa kesilmiş ak saçlı başından pudralanmış peruğu aldılar. Saç iğneleri yağmur gibi döküldü. Gümüş dikişli sarı elbise, şişmiş ayaklarının dibine düştü. Hermann, kontesin tuvaletinin iğrenç sırlarına tanık oldu. Kontes sonunda geceliği ve yatak başlığıyla kaldı. Yaşına uygun bu giysiler

içinde daha az korkunç ve daha az biçimsiz görünüyordu.

Bütün yaşlı insanlar gibi kontes de uykusuzluktan mustarıptı. Soyunduktan sonra pencerenin yanındaki tekli koltuğa oturdu ve hizmetçileri gönderdi. Mumları götürdüler ve oda yeniden tek kandilin ışığına kaldı. Sapsarı kesilen kontes sarkık dudaklarını oynatarak ve sağa sola sallanarak oturuyordu. Bulanık gözlerinden hiçbir şey okunmuyordu. Ona bakarken, yaşlı kadının bu korkunç sallanmalarının iradesine bağlı olmaktan çok, dışardan verilen elektriğe bağlı olduğu düşünülebilirdi.

Birden bu ölü yüz, anlaşılmaz biçimde değişti. Dudaklar kıpırdanmayı bıraktı, gözler canlandı; kontesin önünde yabancı bir erkek duruyordu.

– Korkmayın, Tanrı aşkına, korkmayın! dedi hafif ve anlaşılır bir sesle. Size zarar verme gibi bir niyetim yok. Bir iyilik istemek için size yalvarmaya geldim.

Yaşlı kadın sessizce ona bakıyordu, sanki onu duymuyor gibiydi. Onun sağır olduğunu varsayan Hermann, eğilerek aynı şeyleri kulağına söyledi. Yaşlı kadın eskisi gibi susuyordu.

– Siz, diye devam etti, hiçbir şey yitirmeden benim yaşamımı mutlu kılabilirsiniz. Peş peşe üç kartı tahmin edebildiğinizi biliyorum...

Hermann durdu. Kontes sanki ondan ne istendiğini anlamış gibiydi. Sanki cevap vermek için sözcük arıyordu.

– Bir şakaydı, dedi sonunda, yemin ederim! Bir şakaydı!

– Böyle şaka olmaz, diye itiraz etti Hermann kızgınlıkla. Kazanmasına yardım ettiğiniz Çaplitski'yi anımsayın.

Kontes anlaşılan şaşırmıştı. Hatları derin bir sarsıntı geçiriyormuş gibi değişti ama kısa süre sonra eski duyarsızlığına yeniden gömüldü.

– Bana, diye devam etti Hermann, o üç kartı söyleyebilir misiniz?

Kontes susuyordu, Hermann konuşmasını sürdürdü:

– Bu sırrı kimin için saklıyorsunuz? Torunlarınız için mi? Onlar zaten zengin. Üstelik paranın değerini de bilmiyorlar. Üç kartınızın müsrif birisine hiç hayrı olmaz. Babadan kalma mirası koruyamayan ne yaparsa yapsın yoksulluktan kurtulamaz. Ben müsrif değilim, paranın değerini bilirim. Üç kartınız bende boşa gitmez. Hadi!..

Sustu ve heyecanla kadının cevabını bekledi. Kontes susuyordu. Hermann diz çöktü.

– Eğer yüreğiniz bir zamanlar aşkla tutuştuysa, onun heyecanını anımsıyorsanız, bir kerecik bile olsa yeni doğan oğlunuza ağlarken gülümsediyseniz, yüreğiniz herhangi bir zaman insani bir duyguyla attıysa, hayatınızdaki kutsal şeylerin adına bir eş, bir sevgili, bir anne olarak, size yalvarıyorum beni reddetmeyin. Söyleyin sırrınızı! Ne işinize yarayacak? Belki bu sır, korkunç bir günah, sonsuz saadetin yok edilmesi ve şeytani bir anlaşmayla bağlantılıdır... Bir düşünün, yaşlısınız, önünüzde fazla bir hayat yok, bütün günahlarınızı üstlenmeye hazırım. Yeter ki sırrınızı açın. Bu insanın mutluluğunun sizin elinizde olduğunu düşünün, yalnızca ben değil, çocuklarımın, torunlarımın ve onların çocuklarının da sizi saygıyla anacaklarını, bir azize gibi dua edeceklerini bir düşünün...

Yaşlı kadın cevap vermedi. Hermann ayağa kalktı.

– Yaşlı cadı! dedi dişlerini sıkarak. Sana söyletmeyi bilirim... Cebinden bir tabanca çıkardı.

Tabancayı gören kontes ikinci kez sarsıldı. Sanki atıştan korunmak istercesine başını eğip kolunu kaldırdı... Sonra sırtüstü yuvarlandı... Öylece kalakaldı.

– Bırakın çocukluğu, dedi Hermann elini tutarak. Son kez soruyorum size: Üç kartı söyleyecek misiniz? Evet mi, hayır mı?

Kontes cevap vermedi. Hermann onun öldüğünü anladı.

IV

7 Mayıs 18**

*Homme sans mœurs et sans religion!*¹⁴

– Bir mektuptan

Derin düşüncelere dalan Lizaveta İvanovna, odasında hâlâ balo giysisiyle oturuyordu. Eve dönünce, soyunmasına isteksizce yardım etmek isteyen uykulu kızı, kendisi soyunacağını söyleyerek göndermiş, Hermann'ı orada bulacağı umuduyla ama orada olmaması dileğiyle heyecan içinde odasına girmişti. Daha ilk bakışta Hermann'ın gelmediğini anladı ve buluşmalarını engelleyen kadere teşekkür etti. Soyunmadan oturdu ve kısa süre içinde onu böylesine uzaklara götüren olayları anımsamaya çalıştı. Genç adamı pencereden görmesinin üstünden üç hafta bile geçmemişken onunla mektuplaşmaya başlamıştı ve genç adam bir de gece buluşması koparmıştı! Adını yalnızca bazı mektuplarda yazdığı için biliyordu, onunla hiç konuşmamış, sesini duymamış, onun hakkında hiçbir şey işitememişti... Bu akşama kadar. Tuhaf! O akşam baloda, her zamankinin tersine kendisiyle değil de başkalarıyla kırıstıran genç Knyajna Polina ...'ya surat asan ve ona kayıtsız davranarak öç almak isteyen Tomski, Lizaveta İvanovna'yı dansa kaldırmış ve bitmek bilmeyen mazurka¹⁵ yapmaya başlamışlardı. Bütün dans boyunca, mühendis subaylara düşkünlüğüyle alay etmiş ve genç kızın tahmin edemeyeceğinden bile çok şey bildiğini söyleyip durmuştu, hatta bazı şakaları öyle yerine oturuyordu ki, Lizaveta İvanovna birkaç kez sırrını bildiğini düşünmüştü.

– Kimden öğrendiniz bunları? diye sordu gülerек.

¹⁴ (Fr.) Ahlaksız ve dinsiz adam!

¹⁵ Mazurka: Çiftlerin daire oluşturarak yaptığı Polonya kökenli bir dans. (ç.n.)

– Sizin tanıdığınız kişinin arkadaşından, dedi Tomski. Harika bir adamdır.

– Kimmiş bu harika adam?

– Adı Hermann.

Lizaveta İvanovna cevap vermedi ama elleri ve ayakları buz kesti.

– Bu Hermann, diye devam etti Tomski, gerçekten romantik biridir. Görünüşü Napoléon, ruhu Mefisto'dur. İçinde en az üç cinayet sakladığını düşünüyorum. Niye birden sarardınız!..

– Başım ağrıyor... Ne anlattı size bu Hermann, ya da adı her neyse?..

– Hermann arkadaşının davranışlarından memnun değil, onun yerinde olsaymış başka türlü davranırmış... Hermann'ın size göz koyduğunu tahmin ediyorum ya da en azından arkadaşının sevda sayıklamalarına kayıtsız kalmıyor.

– Beni nerde görmüş ki?

– Kilisede, belki de gezintide!.. Kim bilir! Belki de uyurken odanıza gelmiştir, her şey beklenir...

*Oubli ou regret*¹⁶ sorusuyla gelen üç kadın, Lizaveta İvanovna için acı verecek denli ilginç konuşmalarını böldü.

Tomski'nin seçtiği kadın, Knyajna ... idi. Salonda fazladan bir tur atmış, sandalyesinin önünde fazladan bir dönüş yapmış ve sonunda Tomski'yle anlaşmanın yolunu bulmuştu. Kendi yerine geçen Tomski artık ne Hermann'ı ne de Lizaveta İvanovna'yı düşünüyordu. Lizaveta İvanovna kesilen konuşmayı canlandırmak istiyordu ama mazurka sona ermiş ve kısa

¹⁶ (Fr.) Unutmak mı, üzölmek mi.

Bu iki sözcükten birini seçen kadınlarla birlikte gelen üçüncü kadın, dans edilmek istenen erkeğe sorar, ve onun cevabı hangi kadınsa, erkek onunla dans eder. (ç.n.)

süre sonra da yaşlı kontes kalkmıştı.

Tomski'nin sözleri mazurka gevezeliğinden başka bir şey değildi ama hayalci genç kızın ruhunu derinden etkilemişti. Tomski'nin çizdiği portreyle kendi gözünde canlandığı uyuşuyordu ve en yeni romanların sayesinde, bu terbiyesiz yüz bir yandan onu ürkütüyor bir yandan da hayal gücünü esir alıyordu. Çıplak kollarını göğsünde birleştirmiş, hâlâ çıkarmadığı çiçeklerle süslü başını açık göğsüne eğerek oturuyordu... Birden kapı açıldı ve Hermann içeri girdi. Kız titremeye başladı...

– Nereleydediniz? diye sordu fısıltıyla.

– Yaşlı kontesin yatak odasında, dedi Hermann. Şimdi oradan geliyorum. Kontes öldü.

– Aman Tarım!.. Neler diyorsunuz?..

– Sanırım, diye devam etti Hermann, benim yüzümden öldü.

Lizaveta İvanovna ona baktı ve Tomski'nin sözleri bütün ruhunu sardı: İçinde en az üç cinayet sakladığını düşünüyorum!

Hermann kızın yanına pencereye oturup her şeyi anlattı.

Lizaveta İvanovna onu dehşet içinde dinliyordu. Demek o tutkulu mektuplar, o ateşli istekler, o küstah ve inatçı takipler, demek aşk falan değilmiş! Para, bütün istediği buymuş! Demek arzularına karşılık verecek ve onu mutlu edecek şey, kendisi değilmiş! Zavallı evlatlık, körü körüne bir haydutun, onun yaşlı velinimetinin katilinin yordakçısından başka bir şey değildi demek!.. Gecikmiş ve acı veren pişmanlığıyla acı acı ağlamaya başladı. Hermann hiç konuşmadan ona bakıyordu. Onun da yüreği ısırap içindeydi ama ne zavallı kızın gözyaşları ne de üzüntülü halinin muhteşem güzelliği onun katı yüreğini etkiliyordu. Yaşlı kadının ölümünden dolayı vicdan azabı duymuyordu. Onu üzen tek şey, sayesinde zengin olmayı hayal ettiği sırrın geri dönmemesine kaybolup gitmesiydi.

– Siz bir canavarsınız! dedi sonunda Lizaveta İvanovna.

– Ölmesini istemedim, diye cevapladı Hermann. Tabancam dolu değildi.

Sustular.

Sabah oluyordu. Lizaveta İvanovna bitmek üzere olan mumu söndürdü. Solgun gün ışığı odasını aydınlattı. Ağlamaklı gözlerini sildi ve Hermann’a baktı. Kollarını kavuşturmuş, tehditkâr şekilde surat asarak pencerede oturuyordu. Bu haliyle şaşırtıcı şekilde Napoléon’a benziyordu. Bu benzerlik Lizaveta İvanovna’yı bile şaşırttı.

– Evden nasıl çıkacaksınız? diye sordu Lizaveta İvanovna sonunda. Sizi gizli merdivenden çıkarmayı düşünmüştüm ama yatak odasının yanından geçmek gerek ve ben korkuyorum.

– Gizli merdiveni nasıl bulacağımı söyleyin, ben giderim.

Lizaveta İvanovna kalkıp komodinden anahtarı çıkardı ve Hermann’a vererek ayrıntılı bir şekilde anlattı. Hermann onun soğuk ve yumuşak elini sıktı, eğilmiş başını öperek çıktı.

Döner merdivenden aşağı indi ve yeniden kontesin yatak odasına girdi. Ölü yaşlı kadın taş kesilmiş gibi oturuyordu, yüzünde derin bir dinginlik vardı. Hermann kadının karşısında durdu, korkunç gerçekten emin olmak istercesine uzun uzun seyretti ve sonunda çalışma odasına geçti. Duvar kâğıtlarını yoklayarak arkasındaki kapıyı buldu, tuhaf duygularla dolu olarak merdivenlerden aşağı inmeye başladı. “Belki de,” diye düşünüyordu, “altmış yıl önce bu saatte, süslü kaftanlı, saçları *a l’oiseau royal*¹⁷ usulü taralı, şimdilerde mezarında çoktan çürümüş şanslı bir delikanlı üçgen şapkasını kalbine bastırarak aynı yatak odasına süzülmüştür.” Onun yaşlı sevgilisinin yüreği ise bugün durmuştu...

¹⁷ Saçın ya da peruğun öne kabartılıp geriye taranış şekli. (ç.n)

ALEKSANDR PUŞKİN

Merdivenin sonunda kapıyı buldu, aldığı anahtarla açarak onu sokağa götüren dar bir koridora çıktı.

V

Bu gece bana merhume Barones Von V... göründü. Beyazlar içindeydi ve bana, “Merhaba bay danışman!” dedi.
– Swedenborg¹⁸

Hermann, o kader gecesinden üç gün sonra, saat sabah dokuzda, merhume kontesin cenaze töreninin yapılacağı ... manastırına gitti. Pişmanlık duymamasına karşın, ona sürekli, yaşlı kadının katili sensin, diyen vicdanının sesini de susturamıyordu. Dindar olmamakla birlikte bir sürü batıl inancı vardı. Ölü kontesin, yaşamını kötü etkileyebileceğine inanıyordu. Ondan bağışlamasını dilemek için cenaze törenine katılmaya karar vermişti.

Kilise tıklım tıklımdı. Hermann kalabalığın arasından zorlukla geçebildi. Tabut, kadife baldakenin¹⁹ altındaki gösterişli bir katafalkın üstünde duruyordu. Merhume, başında dantelalı başlığı ve beyaz atlas giysisiyle elleri göğsünde birleştirilmiş yatıyordu. Hane halkı çevresindeydi. Omuzları şeritli siyah kattanlı uşakların ellerinde mumlar vardı. Akrabaları; çocuklar, torunlar, torunların çocukları derin bir yas içindeydi. Kimse

¹⁸ Emanuel Swedenborg (1688-1772) İsveçli bilimsenisi, Hristiyan mistisizmiyle uğraştı. Tanrı'yla konuşulabileceğini kanıtlamaya çalıştı. (ç.n.)

¹⁹ Bağdat işi sırmalı bir tür kumaş olan baldaken, kiliselerde katafalkın üstünde küçük bir yapı niteliğinde yapılmış, zengin kumaşlarla donatılmış bir tür iç sundurma anlamında kullanılmaktadır. (ç.n.)

ağlamıyordu. Gözyaşları *une affectation*²⁰ olurdu. Kontes öyle yaşlıydı ki ölümü hiç kimseyi şaşırtmamıştı, akrabaları çoktandır onu ölü sayıyordu. Genç bir piskopos konuşma yaptı. Uzun yıllar boyunca İsevi bir ölüme sessiz ve derin duygularla hazırlanan dindar kadının dünyevi hayatının sona erdiğini yalın ve duygulu sözlerle anlattı. “Ulvi düşünceler içinde uyanıkken ve gece yarısı sevgilisini beklerken ölüm meleği aldı onu.”²¹

Veda töreni hüznünlü nezaket çerçevesinde gerçekleşti. Önce akrabalar vedalaştı. Sonra da yıllardır onların telaşlı eğlencelerine katılan merhumenin önünde eğilmeye gelen çok sayıdaki konuk harekete geçti. Onlardan sonra evdeki çalışanlara sıra geldi. Sonunda merhumenin yaştaşı kâhya kadın yaklaştı. İki genç kız koluna girmişti. Yere kadar eğilecek gücü yoktu. Ancak hanımının soğuk elini öperken gözyaşı döken tek kişi de oydu. Kâhya kadından sonra Hermann tabuta yaklaştı. Yere eğildi ve çam dallarıyla kaplı soğuk döşemede birkaç dakika kalakaldı. Sonunda, merhumenin yüzü kadar solgun bir yüzle doğruldu, katafalkın basamaklarına çıkıp eğilerek selamladı... O anda, ölü gözün kırıldığını ve alayla ona baktığını zannetti. Aceleyle geri dönmeye çalışan Hermann'ın ayağı dolandı ve sırtüstü yere devrildi. Kaldırdılar. Aynı anda bayılan Lizaveta İvanovna'yı da kilisenin eşiğine çıkardılar. Bu olay, soğuk cenaze ayınınin törenselliğini birkaç dakikalığına bozdu. Ziyaretçiler arasında sessiz bir mırıltı yükseldi. Merhumenin yakın akrabalarından zayıf bir mabeyinci, yanında duran İngilizin

²⁰ (Fr.) Yapmacık, sahte.

²¹ *İncil*'de geçen on kızın hikâyesinden alınmıştır. Bilge kızlar, ulvi düşünceler içinde gece yarısı sevgilisini (İsa'yı) beklerken bazıları mum almak için gider ve düğün gecesini kaçırlar. Burada ise gece yarısı kontesin balodan dönmesi ve Hermann'ın da gece yarısı eve girmesine gönderme yapılır. (ç.n.)

kulağına, genç subayın kontesin gayrimeşru oğlu olduğunu söylediğinde İngilizden soğuk bir “Ya!” cevabı aldı.

Hermann bütün gün kendini toparlayamadı. Yemeğini تنها bir meyhanede yerken, içindeki heyecanı dindirebilmek için âdeti olmadığı şekilde epeyce içti. Ancak şarap daha da kötü yaptı. Eve dönünce üstünü bile çıkarmadan yatağa atıldı ve derin bir uykuya daldı.

Gece yarısı uyandı. Odası mehtapla pırıl pırıldı. Saatine baktı, üçe çeyrek vardı. Uykusu kaçmıştı. Divana oturup yaşlı kontesin cenaze merasimini düşünmeye başladı.

Bu sırada sokaktan birisi, camdan ona bakıp kayboldu. Hermann’ın umurunda bile olmadı. Bir dakika sonra ön odanın kapısının aralandığını duydu. Hermann, her zamanki gibi, sarhoş emir erinin gece gezmesinden döndüğünü düşündü. Ama yabancı birinin ayak seslerini duydu. Birisi terliklerini sürüyerek geliyordu. Kapı açıldı ve içeriye beyaz elbiseli bir kadın girdi. Hermann gelenin yaşlı sütannesi olduğunu düşündü ve bu saatte gelişine şaşırdı. Ama beyazlı kadın birden kayarcasına tam önüne geldi. Hermann kontesi tanıdı.

– Buraya kendi isteğimle gelmedim, dedi sert bir sesle. Bana dileğini yerine getirmem emredildi. Peş peşe kazanacak üç kâğıt üçlü, yedili ve as, ancak bir gün içinde yalnızca tek kâğıt seçeceksin ve sonra ömür boyu elini kâğıtlara sürmeyeceksin. Evlatlığım Lizaveta İvanovna ile evlenmen kaydıyla ölümünden dolayı seni başışlıyorum...

Bu sözlerden sonra sessizce döndü, kapıya yürüdü ve terliklerini sürüyerek kayboldu. Hermann dış kapının kapandığını duydu ve pencereden yine birisinin bakıp kaybolduğunu gördü.

Hermann uzun süre kendine gelememi. Sonra öbür odaya geçti. Emir eri yerde yatıyordu. Hermann onu zorlukla uyanıdırabildi. Emir eri her zamanki gibi sarhoştı. Ondan bir şey

öğrenmek mümkün değildi. Dış kapı kapalıydı. Hermann odasına döndü, mum yakıp gördüklerini not aldı.

VI

Atante!

Bana *atante* demeye nasıl cüret edersiniz?

Ekselansları ben, *atande-s*, dedim!²²

Fiziki dünyada iki vücut aynı anda aynı yeri işgal edemeyeceği gibi manevi doğada da iki saplantı aynı anda var olamaz. Üçlü, yedili ve as, kısa sürede Hermann'ın tahayyülündeki ölü kontes imgesini unutturdu. Üçlü, yedili ve as aklından hiç çıkmıyor, sürekli dudaklarından dökülüyordu. Genç bir kız gördüğünde, “Şu endama bak!.. Gerçek bir kupa üçlüsü!” diyordu. Ona, “Saat kaç?” diye sorduklarında, “Yediliye beş var,” diyordu. Her göbekli adam ona ası anımsatıyordu. Üçlü, yedili ve as, bin bir türlü şekle girerek rüyalarından çıkmıyordu. Üçlü büyük bir çiçek olup renk renk açıyordu, yedili gotik kapılara dönüşüyor, as ise kocaman bir örümcek oluyordu. Bütün düşüncesi tek bir noktada birleşiyordu: pahalıya mal olan sırdan yararlanmak. İstifa edip yolculuğa çıkmayı düşünmeye başladı. Paris'in açık kumarhanelerinde büyümlü kader tanrıçasından kendi definesini almak istiyordu. Ancak bir tesadüf, onun o kadar uğraşmasına fırsat vermedi.

Moskova'da, bütün yaşamı kumarla geçen ve bir zamanlar kazandığında senet alıp kaybettiğinde nakit ödeyerek milyon-

²² Atante: Fransızca “bekleyiniz” sözcüğünün okunuşudur. Aynı zamanda, “bahsi artırmayın” anlamında bir kumar terimidir. 18. ve 19. yüzyıllarda Rusçada bazı sözcüklerin sonuna eklenen “s” sesi karşındaki kişiye saygı ifadesi taşırdı. (ç.n.)

lar kazanmış ünlü Çekalinski'nin yönetiminde büyük oyuncular derneği kurulmuştu. Uzun yıllar boyunca edindiği deneyim ona arkadaşlarının güvenini sağlamıştı. Kapısının herkese açığı, harika aşçısı, güler yüzü ve neşesiyle de toplumun saygısını kazanmıştı.

Çekalinski, Petersburg'a geldi. Çapkınlığı kılıç çekmenin heyecanına yeğleyen bütün gençlik, baloları bırakıp oyun oynamak için akın akın ona koştu. Hermann'ı da ona Narumov götürdü.

Saygılı garsonlarla dolu muazzam odalardan geçtiler. Birkaç general ve gizli danışman vist oynuyordu. Damasko kapılı divanlara yayılan gençler dondurma yiyip pipo içiyorlardı. Çevresinde yirmi kadar kumarbazın toplandığı konuk odasındaki uzun bir masada oturan ev sahibi, her zamanki gibi oyunda kasaydı. Dış görünüşü oldukça saygıdeğer, altmış yaşlarında biriydi. Saçları gümüş renginde beyazlamıştı, dolgun ve canlı yüzünden iyi yüreklilik okunuyordu. Her zamanki gülümsemesiyle canlanan gözleri parıltıyordu. Narumov ona Hermann'ı takdim etti. Çekalinski elini dostça sıktı, kendi evindeymiş gibi davranmasını rica edip yeniden oyuna döndü.

İki desteli oyun uzun sürdü. Masada otuza yakın kart vardı. Çekalinski her elden sonra duruyor, oynayanlara zaman veriyor, kayıpları yazıyor, saygıyla oyuncuların isteklerini dinliyor ve daha büyük bir özenle dalgın bir elin kıvırdığı kâğıdı düzeltiyordu. Sonunda parti bitti. Çekalinski kâğıtları kardı ve ikinci tura hazırlandı.

– İzninizle ben de bir kâğıda oynamak istiyorum, dedi Hermann önündeki şişman adamın arkasından elini uzatarak. Çekalinski gülümsedi, hiçbir şey söylemedi ve başını eğerek onayladı. Narumov, Hermann'ı uzun süren orucunu bozduğu için gülerек kutladı ve şans diledi.

– Tamam, dedi Hermann bahsini önündeki kâğıda yazarak.

– Ne kadar? diye sordu kasa gözlerini kırıştıtararak. Özür dilerim, tam göremiyorum.

– Kırk yedi bin, dedi Hermann.

Bu sözler üzerine bütün başlar anında çevrildi ve bütün bakışlar Hermann’da toplandı. Narumov, “Aklını kaçırdı,” diye düşündü.

– İzninizle hatırlatmak isterim ki, dedi Çekalinski değişmeyen gülümsemesiyle, bahsiniz çok büyük. Kimse bir keresinde, daha iki yüz yetmiş beş rubleyi aşmadı.

– Ne yani, diye itiraz etti Hermann, oynuyor musunuz, oynamıyor musunuz?

Çekalinski aynı uysal ifadeyle kabul ederek başını eğdi.

– Size yalnızca şunu belirtmek isterim ki, arkadaşlarımla güvenine layık birisi olarak peşin parayla oynamak durumundayım. Benim açımdan sözünüzün güvenilirliği konusunda hiç kuşum yok ama oyun kuralları gereği ve hesabın düzgün tutulması için paranızı kartın üstüne koyun.

Hermann cebinden çıkardığı çeki Çekalinski’ye uzattı, o da kaçamak bir bakış atıp çeki Hermann’ın kartının üstüne koydu.

Kâğıtları açmaya başladı. Sağa dokuzlu sola üçlü düştü.

– Kazandım, dedi Hermann kâğıdını göstererek.

Oyuncular arasında bir fısıltı yükseldi. Çekalinski somurttu ama hemen eski gülümsemesi yüzüne yerleşti.

– Paranızı hemen mi istersiniz?

– Lütfederseniz.

Çekalinski cebinden birkaç çek çıkarıp ödemeyi hemen yaptı. Hermann paraları alıp masadan ayrıldı. Narumov kendine gelemiyordu. Hermann bir bardak limonata içip evine gitti.

Ertesi akşam yeniden Çekalinski’nin yerine gitti. Ev sahibi

kâğıt açıyordu. Hermann masaya yaklaştı, oyuncular hemen ona yer verdi. Çekalinski nazik bir şekilde selamladı.

Hermann yeni turu bekledi, kartını seçti ve üstüne kendi kırk yedi biniyle dün akşam kazandığını koydu.

Çekalinski kâğıtları açmaya başladı, sağa vale sola da yedili düştü.

Hermann kendi yedilisini açtı.

Herkesten “Oooo!” sesleri yükseldi. Çekalinski bozulur gibi oldu. Doksan dört bini sayıp Hermann’a verdi. Hermann paraları soğukkanlılıkla aldı ve hemen oradan ayrıldı.

Ertesi akşam Hermann yeniden masadaydı. Herkes onu bekliyordu. Generaller ve gizli danışmanlar kendi vistlerini bırakıp bu olağandışı oyunu izlemeye geldiler. Genç subaylar divanlardan fırlamış, bütün garsonlar konuk odasına dolmuştu. Herkes Hermann’ın çevresini sarmıştı. Diğer oyuncular oyunu bırakmış, sabırsızlıkla bu işin sonunu bekliyordu. Hermann ayakta duruyor ve solgun ama yine de gülümseyen Çekalinski’ye karşı oynamaya hazırlanıyordu. İki taraf da birer deste kart açtı. Çekalinski karmaya başladı. Hermann bir kart seçip masaya koydu ve kartın üzerine de bir demet çek bıraktı. Oyun bir düelloya benziyordu. Her tarafta mutlak bir sessizlik vardı.

Çekalinski dağıtmaya başladı, elleri titriyordu. Sağa kız, sola as düştü.

– As kazanır! diyen Hermann kartını açtı.

– Kızınız kaybetti, dedi Çekalinski nazikçe.

Hermann titredi. Gerçekten de önünde as yerine maça kızı duruyordu. Gözlerine inanamıyor, nasıl yanıldığını anlayamıyordu.

O anda maça kızı sanki göz kırpmış ve gülümsemişti. Olağanüstü benzerlik onu şaşkınlığa düşürdü...

– Kocakarı! diye bağırdı korku içinde.

RUS ÖYKÜLERİ

Çekalinski kazandığı çekleri kendine doğru çekti. Hermann hareketsiz bir şekilde duruyordu. Masadan ayrıldığında herkes konuşmaya başladı.

– Müthiş oynadı! dedi oyuncular.

Çekalinski kartları yeniden kardı ve oyun kaldığı yerden devam etti.

Sonsöz

Hermann aklını yitirdi. Obuhov hastanesi 17 numaralı koğuştta yatıyor, hiçbir soruya cevap vermiyor ve müthiş bir hızla hep aynı şeyi tekrarlıyor: “Üçlü, yedili, as! Üçlü, yedili, kız!..”

Lizaveta İvanovna çok sevimli genç bir adamla evlendi. Bir yerde memurluk yapan gencin iyi bir geliri var. Genç, yaşlı kontesin eski kâhyasının oğlu. Lizaveta İvanovna yoksul bir akraba kızını yanına aldı.

Yüzbaşılığa terfi eden Tomski, Knyajna Polina ile evleniyor.

1833

Çeviren Uğur Büke

NİKOLAY GOGOL

Kupa Arabası

N. alayı buraya taşındıktan sonra B. ilçe merkezi öyle bir canlanıp şenlendi ki hiç sormayın! Oysa önceleri son derece sıkıcı bir yerdi burası. Arabanızla geçerken yüzleri caddeye dönük, balçık sıvalı, alçacık evlere baktığınız zaman içinize sıkıntı basardı. Sanki kumarda ütölmüşsünüz ya da akıl almaz bir saçmalık yapmışsınız gibi tatsız duygulara kapılırdınız. Evlerin balçık sıvaları yağmurlardan yer yer döküldüğü için, eskiden beyaz badanayla badanalanmış duvarlar alaca bulaca bir renk almıştı. Güneydeki kasabalarımızda olduğu gibi burada da damların çoğu sazla örtülüydü. Kaymakamın buyruğu üzerine, daha güzel görünsün diye bahçelerde ağaç denen nesne bırakılmamış, hepsi dibinden sökülmişti.

Sokaklarda tek canlı yaratığa rastlamazdınız; bir karış tozla kaplı, o yüzden yastık gibi yumuşacık yollardan arada bir koptuklanarak geçen horozlardan başka... Biraz yağmur yağdı mı, tozlu yollar hemen balçık denizine dönüşür, işte o zaman B. kasabasının sokak aralarına, kaymakamın “Fransız” adını taktığı etli butlu hayvanlar, yani domuzlar üşüşürdü. Bu yaratıklar ciddi suratlarını çamur banyosundan dışarı çıkararak öyle bir homurtu koyuverirlerdi ki, arabalarıyla yoldan geçenler bir an önce oradan uzaklaşmaya can atarlardı.

Hoş, B. kasabası sokaklarında arabaya pek rastlanmazdı ya. Rastlasanız bile, on bir köylüsü olan,¹ kaba şayaktan setre giymiş bir toprak ağasının, yarı yük, yarı binek için kullandığı ve un çuvallarının tepesine, tam ortaya kurularak, doru atını dehleye dehleye tıngır mıngır sürdüğü bir köylü arabasından başkası olamazdı bu. Arkadan körpecik bir de tay seğirtirdi.

Tam çarşıya gelince daha büyük bir hüznün çökerdi insanın içine. Burada bir terzi dükkânı hemen dikkatinizi çekerdi. Dükkân nedense çarşı alanına yüzüyle değil de yan vererek bakardı. Bunun karşısında, yapımı tam on beş yıldır süren, iki pencereci bir taş yapı yükselirdi. Yapının hemen önünde ise, çamur rengine çalan boz bir boyayla boyanmış bir tahta perde yükselirdi. Tahta perdeyi, öğle yemeğini yer yemez yatıp uyumak ve geceleri içine beктаşıüzümü kurusu koyarak şifalı bitkiler şurubu içmek gibi alışkanlıkları henüz edinmediği gençlik yıllarında kaymakam bey diktirmişti. Evleri tahta perdeyle çevirmek o yılların modasıydı. Ama taş yapının dışındaki evler tahta perdeyle değil, yalnız ağaç çitle çevriliydi. Çarşının tam ortasında her çeşit malın satıldığı ufacık dükkânlar sıra sıra diziliyordu. Önünde iki çırağın yere çivi saplama oyunu oynadıkları, içinde al yazmalı bir köylü kadının oturduğu dükkânlarda neler satılmazdı ki! İpek dizilerek asılmış simitler, çuvallarda sabunlar, raflarda acıbadem çekirdekleri, av saçmaları, çadır bezleri, daha ne ararsanız bulurdunuz bu dükkânlarda.

İşte bu ilçe merkezine süvari alayının gelişiyle kasabanın görünüşü birdenbire değişti. Sokaklar canlandı, renklendi, kısacası bambaşka bir hal aldı. Şapkaları sorguçlu, sıırım gibi çevik subaylar basık evlerin önünde sık sık boy göstermeye

¹ Toprak köleliği kaldırılmadan önce köylüler, içinde çalıştıkları çiftlikler ve köyleriyle birlikte o arazinin sahibi toprak ağasının malı sayılırlardı. (ç.n.)

başladı. Alayın genç subayları bölgede elde edilen ürünler hakkında konuşmak, en iyi tütünün nerede yetiştirildiğini tartışmak için birbirlerinin evine giderler, ya da alayın arabası denen yaylı arabayı boş yakalamak için yarışa girerlerdi. Buna “alayın arabası” denmesinin nedeni, yalnız subayların binmesi amacıyla kullanılmasıydı. Bir gün bakmışsınız, binbaşı geziyor içinde, başka bir gün de bir teğmen. Bir hafta sonra, gene binbaşının emir erini tekerleri yağlarken görürdünüz. Evlerin aralarındaki ağaç çitlerde güneşe karşı asılmış asker şapkaları ilişirdi gözünüze, kapıların önünde de boz boz er kaputları. Ara sokaklara sapınca, ayakkabı fırçası gibi sert bıyıkları olan askerlerle burun buruna gelirdiniz. Yalnız buralarda mı rastlardınız bıyıklara? Hayır, hemen hemen her yerde. Ellerinde çömçelerle pazar yerinde toplanmış esnaf karılarının arkalarında gene aynı bıyıklılarla karşılaşırdınız. Böyle fırça gibi sert bıyıkları, yüksekçe bir yerde gözlerini havaya dikmiş, boğazından keyifli sesler çıkararak oturan bir askerin sakalını hantal bir köylü berber sabunlarken görünce kimse şaşırmazdı.

Subaylar, kentin kalburüstü insanların yaşamına ayrı bir canlılık getirmişti. Hoş, bir iki kişi dışında dişe dokunur kimseyi bulamazdınız B. ilçesinde. Bir zangocun karısıyla yaşayan yargıç ile bir de kaymakam, işte hepsi bu. Kaymakam çok akıllı başında bir adamdı, ancak nedense uyumaya pek düşküncü. Sabahtan akşama, akşamdan sabaha dek onu hep uyurken bulurdunuz. Hele tuğgeneralin evi de taşınınca kasabalıların yaşıntısı iyice hareketlendi, ilçeye gelen gidenin sayısı artıktı. “Bunlar da nereden çıktı?” diye şaşıracağınız çevre köylerin ağaları, birer ikişer ilçe merkezine sükün etmeye başladılar. Subaylarla birkaç laf etmeye can atan toprak ağaları ekin ve tavşan yetiştirme işlerinden, karılarının siparişlerinden vakit buldukça, onlarla kâğıt oynamak için hiçbir fırsatı kaçırmazlardı.

Tuğgeneralin hangi nedenle büyük bir öğle yemeği vermeye kalktığını, ne yazık ki şu anda anımsamıyoruz. Generalin evinde öylesine bir hazırlık aldı yürüdü ki, mutfağında çalışan aşçıların bıçak takırtıları kasabanın ta giriş kapısından duyuluyordu. Küçük dükkânlarda yiyecek türünden ne varsa hepsi şölen için tuğgeneralin evine taşındığından, yargıç ile zangocun karısı, bir süre Arnavut darısı gözlemesi ile nişasta peltesi yemek zorunda kaldılar. Generalin evinin önündeki küçük avluya her çeşidinden yaylılar, faytonlar, kupa arabaları yığıldı. Çağrılılar yalnız erkekler arasından seçilmişti, o yüzden süvari alayının subayları ile çevre toprak ağaları bulunuyordu gelenler arasında.

Toprak ağalarından en çok ilgi çeken, B. ilçesinin önde gelen soylularından Pifagor Pifagoroviç Çertokutski adında, soylular başkanlığı seçimlerinde en fazla sesi duyulan, arabasıyla fiyaka satmayı seven biriydi. Bir zamanlar ağanın kendisi de süvari alaylarından birinde görev yapmıştı, yaman bir süvari subayı olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Alayıyla birlikte dolaştığı Tambov ve Simbirsik il merkezlerinde yaşayan genç kızlara sorarsanız, en azından balolarda, danslı akşam toplantılarında sağladığı ünün büyüklüğü kolayca anlaşılabilir. Pek olasıdır ki, genç hanımlar arasında edindiği ün öbür illere de yayılabilirdi, ancak tatsız bir olay yüzünden ansızın görevinden ayrıliverdi. O yıllarda o mu birisine bir tokat atmıştı, yoksa ona mı tokat atmışlardı, orası pek bilinmemektedir, ancak bu olay nedeniyle emekliye² ayrılması uygun görüldü. Gene de Çertokutski eski şöhretinden bir şey yitirmedi. Her zamanki gibi, asker üniforması benzeri yüksek belli frakını giymeyi sür-

² “Emekli” deyişi yaşla ilgili değildir. Emekliye ayrılan kişi istediği zaman başka bir askeri birlikte yeniden subaylık yapabiliirdi. (ç.n.)

dürdü, çizmesine mahmuz taktırdı, eskisi gibi bıyık bıraktı. Bunlar olmadan, soylular onun piyade birliklerinde görev yaptığını sanabilirlerdi. Piyadeleri hiç sevmediği için onlara yaya askeri, bazen de bitli piyade derdi.

Çertokutski, Rus köylülerinin doldurduğu kalabalık panayırları kaçırmazdı. Göbekli toprak ağalarının, yanında oğullarıyla, kızlarıyla gösterişe çıkan annelerin geldiği bu panayırlar araba bolluğu ve çeşitliliğiyle pek ilginç yerlerdi. Öylelerini düşündüğünde görseniz inanmazdınız: Bizim fiyaka düşkününü eski süvari subayı, nerede süvari birliği var, hemen kokusunu alır; birliğin subaylarıyla tanışmak için her fırsattan yararlanırdı. Bir bakmışsınız, cakalı arabasıyla birliğin bulunduğu yere koşmuş, subaylarla ahabaplığı ilerletmiş... Bir önceki seçimlerde soylulara saldırdığı haberle, eğer kendisini başkan seçerlerse hepsine iyi bir yaşam düzeyi sağlayacağını duyurmuştu. İl ve ilçe merkezlerinde herkesin dilinde bir beyefendi gibi yaşam sürdürdüğü dolaşırdı; aslında öyleydi de, çünkü hayli güzel bir kızla evlenmiş, karısının ailesinden iki yüz köylü yanında birkaç yüz bin ruble de drahoma almıştı. Aldığı parayı çok geçmeden altı seçkin atın çektiği güzel bir arabaya yatırdı. Arabanın kapılarına yaldızlı kilitler taktırdı, evine de evcil bir maymun ile bir Fransız uşak getirtti. Drahoma olarak aldığı iki yüz köylü ile babasından kalma iki yüz toprak kölesini rehine koydu, karşılığında elde ettiği parayı birtakım tecim işlerine yatırdı. Kısacası, kendisi de iyi bir toprak ağası olup çıktı, hem de en iyi cinsinden...

Generalin yemeğine gelen daha birçok toprak ağası vardı, ancak onların sözünü etmeye şimdilik gerek görmüyoruz. Yerli konuklar dışında çağrılıların hepsi de süvari alayının subaylarıydı. İki önyüzbaşayı, hayli şişman binbaşayı, albayı özellikle saymamız gerekiyor. Generalin kendisi de iri yapılı, etine dol-

gun bir adamdı; subayların söylediğine bakılırsa komutanlığı da göz doldurucuydu. İnsanın iliklerine işleyen, tok, etkileyici bir sesle konuşurdu. Evinde verilen yemeğe gelince, neler yoktu ki şölen sofrasında! İrili ufaklı mersin balıkları, çığa balığı, toy kuşları, keklikler, bildircinlar, kuşkonmaz ve çeşitli mantar yemekleri... Bunları görünce, aşçının gün boyunca yemeden içmeden kesildiğini düşünebilirsiniz. Ellerinde bıçaklarla dört asker de, bütün gece ona soslu sote ve pelte pişirmekte yardım ettiler. Uzun boyunlu Lafite şişeleri ile kısa boyunlu Madeira şarabı şişeleri, sıcak mı sıcak ama hoş yaz havası, ardına değin açılmış pencereler, masalardaki buz tabakları, subayların son düğmesine dek fora ettikleri ceketleri, frak giymiş oturaklı konukların biraz örselenmiş göğüslükleri, generalin tok sesiyle bastırıldığı, daha sonra da şampanyanın mahmurlaştırdığı karşılıklı konuşmalar, hepsi birbirine denk düşüyordu. Öğle yemeğinden midelerinde hoş bir ağırlıkla kalkıldıktan sonra, bütün konuklar uzunlu kısalı çubuklarını tüttürdüler, ellerinde birer fincan kahveyle evin ön merdivenine çıktılar.

Generalin, albayın, hatta binbaşının üniformalarının önü tümüyle açıktı, ceketlerinin altından ipekli kumaştan parlak pantolon askıları belli belirsiz gözükmekteydi; öbür subaylar ise büyüklerine saygıda kusur etmemek için, alttan üç düğme açık kalmak üzere ceketlerinin önünü kapamışlardı.

General yakışıklı, atik yaverine dönerek,

– Eh, şimdi benim atı gösterebiliriz artık, dedi. Hadi iki gözüm, söyle de doru kısrığı getirsinler buraya. Şimdi hepiniz göreceksiniz. Gerçi pek özenle bakılmış sayılmaz, çünkü bu berbat kasabada doğru dürüst bir ahır bile yok. (General böyle diyerek çubuğundan birkaç kez çekti.) Püf-püf-püf! Adım gibi biliyorum, doru kısrığı çok beğeneceksiniz.

Çertokutski de konuşmaya katıldı:

- Beyefendi, kırsak alalı, püf-püf, çok oldu mu?
- Püf-püf-püf, çok oldu sayılmaz. Tavladan geleli iki yıl bulmuştur ancak.
- Eğitilmiş mi aldınız efendim, yoksa kendiniz mi tımar edip yetiştirdiniz?

– Püf-püf... Pü... ü... üf, biz kendimiz yetiştirdik.

General böyle derken tütün dumanları içinde kaybolmuştu.

Bu sırada ahırdan bir askerin dışarı fırladığını gördüler, toynak takırtılarıyla birlikte ikinci bir asker daha fırladı dışarıya. Bembeyaz seyis cüppesi giymiş, kocaman bııklı ikinci asker, ürktüğü için tir tir titreyen kırsak yularından çekerek ahırdan çıkardı. Ön ayakları üzerinde sıçrayarak başını yukarı diken hayvan, kocaman bııklı asker iyice yere çöktüğü halde bııklarıyla birlikte askeri havaya kaldırdı. Asker, “Gel bakalım Agrafena İvanovna!” diyerek kırsak merdivenlere yanaştırdı.

Sağlam yapılı ve güneyli güzeller gibi vahşi kırsakın adıydı Agrafena İvanovna. Kırsak toynaklarıyla tahta basamaklarda birkaç kez takır takır sesler çıkardıktan sonra zıncı diye durdu.

Çubuğunu tutturmeyi bırakan general, yüzünde hoşnut bir anlatımla Agrafena İvanovna’yı incelemeye koyuldu. Albay merdivenden aşağı indi, Agrafena İvanovna’nın başını ellerinin arasına aldı. Binbaşı, Agrafena İvanovna’nın bacaklarını okşadı, öbür subaylar hayranlıkla dillerini şaklattılar.

Çertokutski merdivenden indi, kırsakın arkasına geçti. Hayvanın yularına asılan asker, sanki her an sıçrayıp kırsakın üstüne binmeye hazırmış gibi dimdik ayakta dururken konukların gözlerinin içine bakıyordu.

Çertokutski,

- Çok beğendim, cins bir hayvan olduğu belli, dedi. Beyefendi, sorabilir miyim, yürüyüşü nasıldır?
- Yürüyüşüne diyecek yok, doğrusu. Yalnız, nasıl oldu bil-

mem, bizim kafasız sağlık memuru hayvana yanlış hap mı vermiş nedir, iki gündür aksırıp duruyor.

– Pek güzel, pek güzel efendim. Şey, buna uygun arabanız da vardır, değil mi?

– Araba mı dediniz? Agrafena İvanovna binek atıdır.

– Onu biliyorum beyefendiciğim, başka atlarımız için size yakışır bir arabanız var mı diye soruyorum.

– Uygun arabam var sayılmaz. Doğrusunu söylemek gerekirse günün modası kupalardan bir tane istiyorum. Petersburg’da bulunan kardeşime göndersin diye yazmıştım; bilmiyorum artık, ne yapacak...

Albay,

– General hazretleri, bana kalırsa kupa arabalarının en iyisi Viyana yapımıdır, diyerek araya girdi.

– Doğru söylüyorsunuz, püf-püf-püf!

Çertokutski,

– Beyefendiciğim, bende bir tane var. Tam istediğiniz gibi, Viyana işi.

– Nasıl, sizde var mı? Yemeğe geldiğiniz o faytonu mu söylüyorsunuz?

– Hayır, hayır, o değil! Ben ona gezintilerde binerim yalnızca. Ah, arabamı bir görseniz! Tüy gibidir vallahi! Beyefendi hazretleri, nasıl diyeyim bilmem ki, içine bindiniz mi, kendinizi dadınızın kollarında sanırsınız.

– Yani öylesine rahat diyorsunuz?

– Hem de nasıl! Yayları, koltukların arkasına konan yastıklarıyla resimlerdeki arabaların aynısıdır.

– Çok güzel.

– Rahat ve oturaklıdır. Beyefendiciğim, benzerini görmedim desem yalan söylememiş olurum. Ordudayken içindeki

çekmecelere on şişe rom ile yirmi funt³ tütün koyardım da bana mısın demezdi. Ayrıca altı takım üniformamı, çamaşırlarımı, size nasıl söyleyeyim efendim, her biri bir kulaç uzunluğundaki iki çubuğumu rahatça yerleştirirdim. Arka bölmesine koca bir mandayı soksanız sığar.

– Çok iyi!

– Beyefendiciğim, bu kupaya tam dört bin ruble saydım.

– Fiyatına bakılırsa çok güzel bir araba olmalı. Demek bu kadar para saydınız?

– Hayır beyefendiciğim, başka bir durum dolayısıyla geçti elime. Eşi bulunmaz bir çocukluk arkadaşım vardır, kendisini tanımanızı isterdim, içtiğimiz su ayrı gitmez. İşte arabayı o almıştı. Bir gün kâğıt oyununda yenerek kazandım kupayı. Beyefendiciğim, yarın bizim köye buyursanız da arabayı kendi gözünüzle görseniz! Bekleyelim mi zataîlinizi?

– Size şu anda ne karşılık vereceğimi bilmiyorum. Yalnız başıma nasıl olur, bilmem ki... Subay arkadaşlarımla birlikte gelsek?

– Oo, buyursunlar, onlar da buyursunlar. Beyler, hepinizi evimde görmekten onur duyarım!

Albay, binbaşı, öbür subaylar nezaketle eğilerek teşekkür ettiler.

– General hazretleri, düşüncem odur ki, eğer bir şey satın alacaksanız en iyisini almalısınız. Kötü bir mal neye yarar ki? Yarın bize buyurmak lütfunda bulunursanız göreceksiniz, alışverişten anladığım için evimde eşyaların en iyileri bulunmaktadır.

General şöyle bir baktı, ağzından yığın yığın duman püskürdü.

³ Bir funt: 0,453 gr. (ç.n.)

Çertokutski subayları evine çağırıldığı için son derece kıvançlıydı. İkram edeceği içli börekleri, sosları şimdiden zihninde tasarlamaya başladı. Evine çağırıldığı hatırlı konuklara bakarken sevinçten ağzı kulaklarına varıyordu. Öte yandan subaylar da ona daha bir ısınmışlardı; onu beğendikleri, bakışlarından, selam verir gibi yarı eğik duran gövdelerinden belliydi. Bunun üzerine Çertokutski daha bir gevşeyerek ileri doğru bir adım yürüdü, yüreğinde kaynaşan sevinçten olacak, sesi iyice yumuşadı.

– Beyefendiciğim, böylece bizim hanımı da tanımış olursunuz.

General bıyıklarını burdu.

– Memnun olurum.

Bu konuşmadan sonra, Çertokutski bir an önce eve gidip ertesi günkü yemeğe hazırlanmak için izin istedi. Gitmek üzere şapkasını da aldığı halde, nasıl oldu bilinmez, orada epeyce daha oyalandı. Bu arada odalardan birinde çuha kaplı oyun masaları hazırlanmıştı. Subaylar dörtlü kümelere ayrıldı, odanın köşelerine vist oyunu için yerleştiler.

Masalara mumlar dikildi. Çertokutski gitsin mi, kalsın mı, hâlâ karar veremiyordu. Subaylar oyuna katılması için onu da masalardan birine çağırınca, bu nazik topluluk arasında öneriyi geri çevirmenin hoş kaçmayacağını düşünerek oturdu. Kimin getirdiği anlaşılmadan önüne bir punş bardağı sürüldü. Çertokutski bir an ne yaptığını unutarak bardağı tepesine diki-verdi. İki el oynamışlardı ki, Çertokutski elinin altında dolu bir bardak daha buldu, farkına varmadan onu da bitirdi. Bir yandan, “Eve gitmem gerekiyor artık, gitmem gerekiyor,” diyordu durmadan. Ancak ne dediğini kendisi de unuttu, ikinci parti oyun için kâğıtlar dağıtıldı. Odanın köşelerinde birtakım özel konular üzerinde konuşmalar başlamıştı. Vist oynayanlar ağız-

larını açmadan oturuyorlardı, konuşanlar hep sedirlerde kendi aralarında sohbet eden konuklardı. Köşelerden birinde altına yastığın bir ucunu koyarak oturan bir önyüzbaşı, ağzında piposu, aşk serüvenlerini anlatmaya koyulmuştu. Öyle tatlı anlatıyordu ki, çevresindekiler onu ağızları bir karış açık dinliyordu. Dinleyicilerden son derece şişman bir toprak ağası, anlatılanların çekiciliğine kendini kaptırmış gitmişti. Sigara içmek istediği zaman, korka korka, patatese benzeyen toparlacık elini arkasına atıp tabakasını çıkarıyordu. Başka bir köşede bölük eğitimi konusunda ateşli bir tartışma açılmıştı. O sırada heyecandan iki kez kız yerine vale oynayan Çertokutski, kendi köşesinden onlara laf yetiştirmeye çalışarak, “Kaç yılında?”, “Hangi alayda?” gibi konuya uygun düşmeyen sorular soruyordu.

En sonunda akşam yemeğine birkaç dakika kala vist oyunu son buldu, ancak herkesin zihni oyunla dolu olduğundan konuşmalar birdenbire kesilmedi. Çertokutski epey para kazandığını biliyordu, bununla birlikte paraya el sürmeden masadan kalktı, sanki cebinde mendilini arıyormuş gibi ayakta öyle dikildi kaldı. Konuklar yemeğe buyur edildiler. Kendiliğinden anlaşılacağı üzere, sofrada bolca şarap vardı. Tabağın iki yanında şarap şişeleri gören Çertokutski ister istemez kendi bardağını da doldurdu.

Konuşmalar ara vermeden sofrada da sürüyordu, ancak tuhaf bir akışı vardı sofra başı sohbetinin. 1812 Savaşı'na⁴ katıldığını söyleyen bir toprak ağası gerçekte katılmadığı bir çarpışmada nasıl kahramanca dövüştüğünü anlatırken, birdenbire garip bir hareketle önündeki şişenin mantarını çıkardı, sofranın ortasında duran böreğin içine sokuverdi. İşte böylece yemek bittiğinde saat gecenin üçü olmuştu. Konuklar evlerine

⁴ Napoléon Bonaparte'ın Rusya seferi. (ç.n.)

dağılmaya başladılar. Ancak aralarında öyleleri vardı ki, arabacılar onları arabalarına bindirmek için çarşıda içini erzakla doldurdukları çuvallar gibi kucaklayarak içeri sokmak zorunda kaldılar. Çertokutski de tüm soylu davranışlarına karşın kupasında otururken bir hayli kendini saldı. Fazlaca öne eğildiğinden ve başı sık sık düşüp kalktığından olacak, eve geldiğinde bıyığına epey çerçöp yapışmış bulunuyordu.

Çertokutski'nin çiftlik evinde herkes derin uykuya dalmıştı. Arabacı bin bir güçlkle Fransız uşağı buldu, efendisini ona teslim etti. O da Çertokutski'yi odalardan geçirip oda hizmetçisine devretti, böylece adamcağız yatak odasına varabildi. Güzel karısı, kar gibi beyaz geceliğiyle yatağın ortasında hoş bir biçimde uzanmış yatıyordu; Çertokutski gencecik karısının yanına pattadak uzandı. Onun böyle düşer gibi yatması, genç kadını tatlı uykusundan uyandırmış olmalıydı. Kadıncağız yatağında şöyle bir gerindi, gözlerini birkaç kez kırıştırdı, yarı öfkeli bir sevgiyle kocasına baktı. Ama onun istekli okşamalarına filan aldırmış etmediğini görerek üzüntü içinde öbür yanına döndü, yumuşacık elini yanağının altına koydu, kocasının ardından derin bir uykuya daldı.

Genç kadın horul horul uyuyan kocasının yanında gözlerini açtığı anda, köylerde geç sayılacak uyanma saati çoktan geçmiş bulunuyordu. Kadıncağız birdenbire anımsadı: Kocasının gecenin dördünde gelmişti.

Onu uyandırmaya kıyamadığı için kendisi kalktı, sevgili kocasının ona ta Petersburg'dan getirdiği terliklerini giydi, üzerinden serin sular gibi dökülen beyaz bluzuyla banyoya girdi, yıkanıp temizlendikten sonra tuvalet masasına oturdu. Aynada kendisine iki kez bakınca, o gün pek güzel olduğunu düşündü. Aslında önemli değilmiş gibi gözükken bu durum, genç kadının ayna önünde fazladan iki saat daha oturmasına yetti. Makyajı

bitince giyinip kuşandı, bahçeye temiz hava almaya çıktı.

O gün hava çok güzeldi gerçekten. Güneyin eşine az rastlanıy yaz havası vardı. Tam öğle vaktinde güneş tepeye yükselmiş, ortalığı cayıy cayıy yakıyordu ama ağaçlar arasındaki koyu gölgelikler sepserindi. Güneşte ısınan çiçekler kokularını üç kat artırmıştı. Genç kadın gezintiye daldığı için saatin on ikiyi bulduğunu, kocasının hâlâ uyumakta olduğunu unuttu. Gerçi bahçenin arkasındaki ahırda öğle uykusuna yatan iki arabacı ile seyisin horultuları ona kadar geliyordu ama kadın gene de vaktin geçtiğinin farkında değildi. Önü açık gölgelikte dalgın dalgın oturup karşıdaki ıssız anayola bakarken, uzaklarda beliren bir toz bulutuna gözü takıldı. Toparlanıp iyice dikkat edince art arda dizili birkaç arabanın onlara doğru geldiğini gördü. En önde üstü açık, iki kişilik hafif bir binek arabası bulunuyordu. İçinde de apoletleri güneşte pırıl pırıl parlayan general ile albay vardı. Bunun arkasındaki dört kişilik arabada bir binbaşı ile generalin yaveri, onların karşısında ise alayın iki başka subayı bulunuyordu. Onun ardından gelen, herkesin tanıdığı alayın arabasına bu sefer şişman binbaşı binmişti. En arkadaki dört kişilik arabada genç subaylar vardı, sıırım gibi bir teğmen de arkadaşının dizine oturmuştu. Onların peşinden de alınlarında koyu akıtmalar olan, alımlı doru atlara binmiş üç subay daha göze çarpıyordu.

Çertokutski'nin güzel karısı, "Yoksa bize mi geliyorlar?" diye telaşlandı. "Aman Tanrım, köprüye saptıklarına göre bize geliyorlar!" O heyecanla bir çılgık attı, ellerini çırparak, çiçekler, tarhlar üzerinden atlayarak doğruca yatak odasına koştu. Kocasını hâlâ ölü gibi yatıyordu.

Onu kolundan çekip sarsarak,

– Kalk! Çabuk kalk! diye bağırdı.

Çertokutski gerinde, gözlerini açmadan homurdandı:

- Ne var? Ne istiyorsun?
- Kalk hadi sevgilim! Duydun mu beni? Eve konuklar geliyor!
- Kim? Konuklar mı? Hangi konuklar?
- Çertokutski böyle dedikten sonra anasının memesini arayan danalar gibi böğürmeye başladı:
- Mmm, anacığım! Uzan da öpeyim seni!
- Ama canım, hemen kalkman gerekiyor! Çabuk kalk, hadi! General ile yanında birçok subay bize geliyorlar. Aaa, bak bıyığına çöp yapmış!
- Ne! General mi dedin? Neden uyandırmadınız beni? Tüh, Allah kahretsin! Yemekler hazır mı bari?
- Ne yemeği?
- Yoksa akşam söylemedim mi sana?
- Hayır, bir şey söylemedin. Gecenin dördünde geldin, bütün sorularımı karşılıksız bıraktın. Sevgilim, ne yapayım, uykusuz kaldığını görünce acıdım sana. Uyandırmak istemedim. Son sözleri yalvarırcasına, tatlı bir sesle söylemişti.
- Çertokutski, yıldırım çarpmış gibi şaşkın gözlerle yatağında bir süre öylece kalakaldı. Sonra sırtında yalnız gömleğiyle yataktan aşağı atladı. Odada çıplak dolaşmanın ayıp olduğu çoktan aklından çıkmıştı. Aynı şaşkınlıkla elini alnına vurdu.
- Ah, ben ne hayvanım! Adamları yemeğe çağırmıştım. Şimdi ne yapacağım? Uzaktalar mı daha?
- Bilmem. Herhalde gelmek üzereler.
- Canım karıcığım, sen hemen bir yerlere saklan! Ey, kim var orada? Kızım, gel buraya bakayım! Aptal, korkmana gerek yok! Az sonra buraya bazı subaylar gelecek. Onlara beyefendinin evde bulunmadığını söyleyeceksin. Anladın mı? “Sabahtan çıktı, gelmeyecek,” de. Bütün uşaklara haber ver, onlar da öyle söylesin. Hadi, koş!

Bunu söyledikten sonra sabahlığını kaptı, saklanması için en güvenilir yer olarak düşündüğü arabalığa koştu. Ancak geniş odanın bir köşesine sinince, onu orada da görebileceklerini akıl etti. “Dur,” dedi kendi kendine, “şöyle yapayım daha iyi!” Hemen yanındaki kupa arabasının merdivenini indirdi, bir saniyede kendini içeri attı, kapısını kapadı, daha güvenli olsun diye arabanın meşin örtüsünü de indirdi. Sabahlığının içinde büzülerek soluğunu kesti.

Bu arada arabalar ardı ardına evin ön merdivenine yanaşmışlardı.

Önce general indi, üstündeki tozları silkeledi; arkasından albay inerek şapkasındaki sorgucu düzeltti. Şişman binbaşı koltuğunun altına kılıcını sıkıştırarak alayın arabasından atladı. Gencecik teğmenler, dizlerinde gelen beşinci arkadaşlarıyla birlikte arabalarından aşağı sıçradılar. En son da, atları üstünde cakayla yolculuk yapan subaylar indi.

Merdivenlere çıkan uşak,
– Beyefendi evde yoklar, dedi.
– Yok mu? Şu anda mı? Öğle yemeğine de mi gelemeyecek?..
– Gelmeyecek efendim. Bugün bütün gün evde olmayacaklar. Belki yarın bu saatlerde dönerler.

General,
– Bakın şu işe! dedi. Öyle şey olur mu canım?
Albay güldü.
– İtiraf edeyim, akıl almaz bir durum bu!
Generalin tüm neşesi kaçmıştı.
– Gerçekten şaşılacak bir durum! Tüh, Allah kahretsin! Madem karşılamayacaksın, ne diye çağırıyorsun be adam!
Genç subaylardan biri,
– General hazretleri, böyle bir şeyin nasıl yapılabildiğine aklım ermiyor! dedi.

Karşısında kendinden küçük rütbelilere konuşurken yaptığı gibi general,

– Ne dediniz? diye sordu.

– General hazretleri, nasıl böyle davranılır diye şaşırıyorum da...

– Öyle ya! Kötü bir şey olduysa haber vermek yok mu canım? Madem karşılamayacaksın ta baştan hiç çağırma!

Albay,

– General hazretleri, bu durumda geri dönmekten başka çıkar yolumuz kalmadı, dedi.

– Evet, görünüşe göre başka yolumuz yok. Ama arabasına o yokken de bakabiliriz, öyle değil mi? Giderken kupasını da götürmemiştir ya? Hey oğlum, buraya gel bakayım!

– Buyurun efendim!

– Beyin seyisi misin sen?

– Evet, seyis benim general hazretleri.

– Beyefendinin yeni aldığı arabayı göster bize.

– Baş üstüne! Arabalığa buyurun efendim.

General, subaylarla birlikte arabalığa yöneldi. İçeri girdikten sonra yeni kupayı dört bir yandan gözden geçirdi, yaylarına baktı.

– Aman canım, söylediği kadar yokmuş! Bunda olağanüstü bir güzellik görüyor musunuz?

Albay,

– Basbayağı bir araba işte. Bunun ne özelliği varmış? dedi.

Genç subaylardan biri konuşmaya karıştı:

– General hazretleri, bana kalırsa dört bin ruble etmez.

– Ne dediniz?

– General hazretleri, benim düşünceme göre araba dört bin ruble etmez diyorum.

– Dört bin değil, iki bin bile etmez! Bir güzellik görmüyo-

rum bunda. Ama belki içinde fiyatını yükselten başka özellikleri vardır. İki gözüm, kaldır şunun örtüsünü bakayım!

Meşin örtü kaldırılıp kapı açılınca, subayların karşısına Çertokutski çıkıverdi. Üstünde sabahlığıyla inanılmaz bir biçimde büzülmüş oturuyordu.

Afallayan general,

– A, siz burada mısınız? dedi.

Böyle söyledikten sonra Çertokutski'nin üstüne kapıyı kapattı, arabanın örtüsünü çekti, yanında subaylarla birlikte oradan uzaklaştı.

1836

Çeviren Mehmet Özgül

MİHAİL LERMONTOV

Taman

(*Zamanımızın Bir Kahramanı'ndan*)

Taman, Rusya'nın deniz kıyısı kasabalarının en berbatıdır. Orada az kalsın açlıktan ölüyordum, üstelik bir kadının beni boğmasına ramak kaldı.

Birkaç aktarmadan sonra, posta arabasıyla gece geç vakit gelmiştim Taman'a. Üç atın çektiği arabanın sürücüsü kasabanın girişindeki tek taş yapının önünde durdu. Karakoldu burası. Karakol nöbetçisi Karadenizli bir Kazaktı; yarı uykulu bir sesle, "Kimdir o?" diye haykırınca karakol komutanı ile yardımcısı dışarı çıktılar. Subay olduğumu belirttikten sonra görev yerime gittiğimi, bana geceyi geçirecek bir oda bulmalarını rica ettim onlardan. Komutan yardımcısı onbaşı benimle geldi, birlikte kasabada ev aramaya koyulduk. Hangi eve sorsak boş oda yoktu. Hava buz gibi soğuktu, üç gündür yorgunluktan, uykusuzluktan bitkin durumdayım. Öfkeden bütün cinlerim tepeme üşüştü. "Bana çabuk bir ev bul haydut herif! Kafamı bir yere sokayım da neresi olursa olsun!" diye bağırmaya başladım. Onbaşı ensesini kaşıdı. "Komutanım, bir ev daha var ama size göre değil. Pek temiz sayılmaz," dedi. "Temiz" sözcüğünün ne anlama geldiğini iyice kavrayamadığım için beni hemen

oraya götürmesini emrettim. Birtakım çarpık çurpuk, çamurlu sokaklardan, köhne çitlerin çevrelediği izbelerin önünden geçtik; ta deniz kıyısındaki küçük bir kulübenin önünde durduk.

Dolunayın aydınlığı kulübenin sazlarla örtülmüş damına vurmuştu, badanalı duvarlar da pırl pırlıdı. Hemen yakında, dört bir yanı parke taşlarıyla çevrili, daha eski görünümlü başka bir evceğiz bel vererek yamulmuş durumdaydı. Az ötede dik bir yamaç denize iniyor, aşağıdan ardı arkası kesilmeyen dalga hışırtıları yükseliyordu. Dolunayın ışıkları altında pek de korkunç görünmeyen koyu mavi denize bakınca, ta uzaklarda, dalgalar arasında iki gemi fark ettim. Gemilerin direkleri, halatları ufkun soluk zemininde örümcek ağı gibi gözüküyordu. “Limanda gemi var nasıl olsa. Yarın beni Gelencik’e¹ götürür,” diye düşündüm.

Ayrıldığım birlikten bir Kazak askerini yanıma emir eri almıştım. Emir erime arabadan eşyaları alıp içeriye götürmesini, sürücüyü daha fazla bekletmemesini söyledim, kendim de kapıyı açması için ev sahibine seslendim. Bağırıyorum, çağırıyorum, ses yok. Kapıya vurdum, gene çıt çıkmıyor. Neden sonra on dört on beş yaşlarında bir çocuk gözükte evin avlusunda.

– Ev sahibi yok mu? diye sordum.

– Yoh ya.

– Nasıl? Nereye gitti?

– Bilmem, yoh işte.

– Karısı falan da mı yok?

– Dışarı çıktı.

– Öyleyse kapıyı bana kim açacak?

Kapıyı kimsenin açmasına gerek kalmadı, çünkü ayağımla

¹ Öykünün geçtiği Taman kasabası Azak Denizi ile Karadeniz arasındaki Kerç Boğazı’nda, Gelencik ise daha doğuda, Karadeniz kıyısındadır. (ç.n.)

itince kendiliğinden açılıverdi. İçeriden keskin bir küf ve rutubet kokusu çarptı burnuma. Kükürtlü kibritimi çıkıp çocuğun yüzüne bakınca bembeyaz gözlerini gördüm. Kördü oğlancağız, hem de doğuştan kör. Karşımda kıpırdamadan duruyordu. Ben de onun yüz hatlarını incelemeye koyuldum.

Ne yalan söyleyeyim, körlere, şaşıllara, sağırlara, dilsizlere, kötürümlere, çolaklara, kamburlara, sakatların her türlüşüne karşı birtakım kötü önyargılar taşıyım. Bir insanın dış görünüşüyle ruh yapısı arasında bir ilinti varmış gibi gelir. Eğer insan bir organını yitirmişse, duygularından bir bölümünü de yitirmiştir, diye düşünmekten kendimi alamam.

İşte bu duygularla inceliyordum kör oğlanın yüzünü. Ancak gözleri olmayan bir yüzden ne okuyabilirsiniz ki?.. İçimden gelen bir acımayla bu yüze bakarken incecik dudaklarında belli belirsiz bir gülümsemenin gezindiğini sezdim, bundan dolayı da büyük bir tedirginliğe kapıldım. Belki de kör değildi, kör numarası yapıyordu. Ama bembeyaz gözbebeği takılabilir miydi insanın gözüne? Hem sonra numara yapıyorsa ne geçecekti eline? Kuşkudan kurtulamıyordum. Dedim ya, sakatlara karşı önyargılıyım diye...

- Ev sahibinin oğlu musun? diye sordum.
- Deel.
- Kimsin ya?
- Kimsesiz yetimim ben.
- Peki, ev sahibinin çocukları yok mu?
- Bi kızı vardı, kaçtı. Bi Tatar alıp götürdü!
- Ne Tatarı? Nereden gelmiş bu Tatar?
- Ne biliyim ben! Kerç'ten geldi, Kırım Tatarı olmalı.

Kulübeye girdim. Ortada bir masa ile iki sıra, sobanın yanında da kocaman bir sandık vardı. İşte evin tüm eşyası bunlardı. Duvarlarda bir tanecik aziz resmi olsa bari. Kötüye işaret.

Kırk pencere camından içeriye denizin ayazlı rüzgârı doluyordu. Valizden yarısı yanmış bir balmumu çıkardım, bunu yakıp masanın üstüne diktikten sonra kullanacağım öteberiyi çıkarmaya başladım. Kılıcımla tüfeğimi duvara dayadım, tabancalarımı masanın üstüne bıraktım, sırtımdaki gocuğu çıkarıp sıralardan birinin üstüne yaydım. Emir erim de öteki sıraya kendi gocuğunu serdikten sonra yatıp uyudu. On dakika sonra müt-hiş bir horultu koptu evin içinde. Bense bir türlü uyuyamıyordum, beyaz gözbebekli oğlan karanlıkta gözlerimin önünden gitmiyordu.

Bir saat kadar geçmiş olmalı. Pencereden ay gözüküyor, odanın toprak zeminine düşen aydınlık orada ısıldayıp duruyordu. Ben yerdeki aydınlığa baktığım sırada ansızın bir gölge belirdi, sonra geçip gitti. Hafifçe doğrulup dışarıya baktım. Birisi ikinci kez camın önünden geçerek bir daha geriye dönmedi. Sarp yamaçtan deniz aşağı inemeyeceğine göre nereye gitmiş olabilirdi? Hemen kalktım, sırtıma gocuğumu geçirdim, hançeri kemeriyle belime taktım, usulca dışarı çıktım. Konuştuğum kör çocuk karşımda duruyordu. Hemen çitin arkasına sindim; beriki kendine güvenen, temkinli adımlarla önümden yürüdü gitti. Oğlanın koltuğunun altında beze sarılı bir şey vardı. Biraz ilerleyince denize doğru yöneldi, dik yamaçtan aşağı doğru, daracık yoldan yürümeye başladı. Benim ondan eksik neyim var? “O gün sağırılar işitmeye başlar, körler görmeye...”² diye düşünerek, aramızda onu gözden ırak tutmayan bir uzaklık bırakarak çocuğun ardına düştüm.

O sırada dolunay bulutların arasına girmişti. Denizin üstüne sis çökmüş gibi geldi. Yakındaki geminin kışında bir fener belli belirsiz ısıldıyor, kırılan dalgaların beyaz köpükleri gemi-

² *İncil*'den. (ç.n.)

yi yutmak istercesine çevresinde kabarıyordu. Dik yamaçtan inmek benim için son derece güçtü. Kör oğlan aşağıya varınca bir an durdu, sonra sağa saparak kıyıda yürümeye başladı. Suya öylesine yakındı ki dalgaların onu kapıp götüreceğini sanırdınız. Anlaşılan, bu onun ilk kıyı gezintisi değildi, çünkü kayadan kayaya sekerek önündeki çukurlara düşmekten kolayca kurtuluyordu.

Oğlan epeyce yürüdükten sonra durdu, bir şeye kulak kabartıyormuş gibi dikkat kesildi, yere çökerek elindeki çıkını yanına bıraktı. Ben kayanın arkasına gizlenmiş, onun hareketlerini gözden kaçırmamaya çalışıyordum. Aradan birkaç dakika daha geçince karşıdan bir ağartı belirdi, bu ağartı gelip çocuğun yanına ilişti. O yandan eser rüzgâr ikisinin konuşmalarını bana iletliyordu.

– Ne dersin kör? Fırtına çok mu şiddetli? Yanko gelmez mi bu havada? diyordu kadın sesi.

– Yanko fırtınadan korkmaz.

– Sis gittikçe koyulaşıyor, dedi kadın.

Sesinden üzüntüsü okunuyordu.

– Karakol gemilerine görünmeden sıyrılmak sisli havada daha kolaydır.

– Ya dalgalara kapılıp boğulursa?

– Ne yapalım? Sen de kiliseye yeni kurdeleni takmadan gidersin.

İkisi de sustu. Bu arada ben bir hayli şaşırmıştım. Benimle Ukrayna ağzıyla konuşan kör oğlan şimdi tertemiz bir Rusça kullanıyordu.

Ansızın birinin el çırtıpğını işittim.

– Gördün mü? Haklı değil miymişim? dedi kör çocuk sevinçle. Ben sana Yanko denizden, fırtınadan, sisten, kıyı koruma gemilerinden korkmaz demedim mi? Dinle bak! Sakın beni

kandırmaya kalkma! Bu, dalgaların hışırtısı değil. Yanko'nun küreklerinin şıptısını işitiyorum.

Kadın ayağa sıçradı, belirgin bir kaygıyla uzaklara bakmaya başladı.

– Yalan söylüyorsun kör. Görünürlerde kimse yok.

Doğrusu, ben de tüm dikkatimle denize baktığım halde kayığa benzer bir şey göremedim. On dakika kadar böyle geçti. Sonra koca koca dalgalar arasından kara bir benek belirdi. Dalga dağlarının beyaz sırtlarında irileşen, çukurlarına gömülüp kaybolan bu koyu benek gitgide belirginleşti; bir süre sonra kıyıya doğru bir sandal yaklaştı. Böyle bir gecede yirmi kilometre genişliğindeki boğazı kayığıyla geçmeyi göze alan sandalcı çok yürekli bir kişi olmalıydı. Onu bu işe iten nedene gelince... Bu da her tehlikeyi göze aldıracak cinsten bir şeydi herhalde.

Bu düşünceler içerisinde yüreğim küt küt atıyor, dalgalarla boğuşan sandala bakıyordum. Bir ördeğin kanat çırpması gibi kürekleriyle çırpınıp duran sandal, köpüklü suların arasından silkinerek yükseliyor, sonra yeniden dalgalara gömülüyordu. Sahile iyice yanaştığı bir sırada güçlü bir dalganın onu fırlatıp kayalarda parçalayacağını düşünürken sandal yan dönerek bir kayanın kovuğuna giriverdi. Derken, koyun derisinden Tatar börkü giymiş bulunan orta boylu bir adam atladı içinden, kıyıdaakilere el salladı, üçü bir olup sandaldan bir şeyler çıkarmaya başladılar. Uçlarından tutup çıkardıkları şeyler öylesine iriydi ki, nasıl olup da kayığın batmadığına şimdi bile şaşarım. Sonra her biri, bunlardan omzuna birer tane yüklendi, kıyı boyunca yürüyerek uzaklaşıp gittiler. Benim de eve dönmekten başka yapacak işim kalmadı. Ancak bu beklenmedik olaylar beni çok heyecanlandırmıştı, ortalık aydınlanana dek gözlerimi kırpmadım.

Kazak emir erim gözlerini açıp da beni giyinik görünce

epeyce şaşırdı, ancak ona niçin giyindiğimi açıklamadım. Yattığım yerden, parça parça bulutların örttüğü mavi gökyüzünü, mor bir çizgi gibi uzanarak üzerinde beyaz bir deniz fenerinin yükseldiği bir kayalıkla son bulan uzak Kırım Yarımadası sahillerini seyreliyordum. Sonra kalkıp Fanagoria Kalesi'ne gittim. Komutandan Gelencik'e ne zaman gönderileceğimi öğrenecektim.

Ne yazık ki komutan bu konuda bir şey söyleyecek durumda değildi. Çünkü limanda gördüğüm gemiler ya karakol gemileriydi ya da tüccarlar henüz mal bulamadıkları için yük bekleyen tekneler... Posta vapuru ancak üç dört gün sonra gelirmiş, ancak o zaman çıkabilirmişim yola. Tüm neşem kaçmıştı, sinirimden çatacak adam arıyordum. Geriye döndüğüm zaman emir erim beni kapıda karşıladı, onun da yüzünden düşen bin parça olurdu.

– Komutanım, durumlar çok kötü...

– Dur hele, hemen zırlamaya başlama! Daha buradan ne zaman gideceğimizi bilmiyoruz, diye lafını ağzına tıktım.

Askerin yüzündeki korkuyu görünce yumuşadım. Bunun üzerine kulağıma eğilerek şöyle fısıldadı:

– Burası berbat bir yer komutanım. Tanıdığım bir Kazak onbaşı vardı, bugün ona rastladım. Geceyi burada geçirdiğimizi söyleyince bana ne dedi biliyor musunuz? “Belalı bir yere düşmüşsünüz. Sakın kimseye güvenmeyin!” Gerçekten de dediği gibi. Şu kör çocuğun girip çıkmadığı delik yok. Her taşın altından o çıkıyor. Kör ama onun çarşı pazar dolaşmasını kimse yadırgamıyor.

– E, söyle bakalım, ev sahibi kadın döndü mü?

– Siz yokken yaşlı bir kadın geldi, yanında da kızı vardı.

– Ne kızı? Onun kızı yok ki!

– Orasını bilmem efendim. Kocakarı yandaki evde şimdi.

Ben hemen öbür kulübeye gittim. İçerisi sımsıcaktı, sobanın üstündeki tencerede yoksullar için lüks sayılacak bir yemek kaynıyordu. Yaşlı kadınla konuşmaya çalıştıysam da beni iştmediğini söyleyerek sorularıma yanıt vermedi. Bunun üzerine sobanın önünde oturan, çalı çırpıyla ateşi besleyen köre yaklaştım. İlk işim kulağına yapışmak oldu.

– Söyle bakalım kör şeytan, koltuğunun altında çıkınla geceleyin nereye gidiyordun?

Benim kör ahlayıp oflamaya, iki gözü iki çeşme ağlamaya başladı.

– Nereye gidecekmişim? Hiçbir yere gitmedim. Çıkını da nirden çıkardınız?

Körün bu çırpınışları karşısında moruğun kulakları birden açıldı. “Kör çocuğa ne sataşp duruyorsunuz? Rahat bırakın onu! Durduğu yerde size ne yaptı?” diye bağırmasa mı! Baktım olmayacak, bunlarla kafa yormaktansa bilmeceyi kendim çözmeye karar verdim.

Kaputumu sırtıma geçirip evin önündeki taşın üzerine oturdum, enginlere bakmaya başladım. Önümde, dinmeyen fırtınanın dalgalandırdığı azgın deniz uzanıyordu. Tekdüze hıştırlar beni alıp kuzeye, gündüz gürültüsü bitmek bilmeyen soğuk başkentimize³ götürdü. Geçmiş günlerin anılarına dalmış gitmişim... Aradan bir saat ya da daha uzun zaman geçmiş olmalı. Şarkıya benzeyen bir sesle irkilerek kendime geldim. Bir şarkıydı bu, hem de şarkıyı gencecik bir kadın söylüyordu. Ancak sesin nereden geldiğini birden kestiremedim. Garip bir ezgisi vardı şarkının. Uzun, hüznü notaların ardından canlı, neşeli bir hava başlıyordu. Başımı dört bir yana döndürüp şarkıyı söyleyeni görmeye çalıştım, ortada kimsecikler yoktu.

³ Petersburg (ç.n.)

RUS ÖYKÜLERİ

Bir daha dikkatle dinleyince sesin yukarıdan geldiğini anladım. Bir de başımı kaldırıp baktım ki, benim evin damında genç bir kız ayakta dikilmiyor mu! Kızın üstünde çizgili bir entari vardı, saçları denizkızının saçları gibi göründü. Bir eliyle gözlerini güneşten siper etmiş, enginlerde bir noktaya bakıyor gibiydi. Şarkısına ara vererek kendi kendine gülüp konuştuğu da oluyordu.

Söylediği şarkının tüm sözleri şimdi bile hatırımdadır:

Yemyeşil denize açılır,
Azgın dalgalara kapılır,
Bütün gemiler, vapurlar,
Beyaz yelkenli tekneler.

Gemiler, vapurlar arasında
Benim küçük sandalcığım,
Ne yelkeni var, ne halatı,
Yalnızca iki küreciği.

Bora, fırtına çıkar,
Tüm gemiler yelken açar,
İnip inip çıkaraktan
Dalgalarla boğuşurlar.

Selam sana azgın deniz,
Anana, atana selam.
Dokunma ne olur bana,
Benim küçük sandalıma.

Sandalımın yükü ağır,
Paha biçilmez değeri var;
Kürekleri çeken ise
Bir yığittir, koç yığidimdir o.

Bir an aklıma geceleyin de aynı sesi işitmiş olabileceğim geldi, bu düşünceyle başımı kaldırıp baktığımda kızı yerinde bulamadım. Şarkıcı kız damdan inmişti. Az sonra parmaklarını şaklatıp başka bir şarkı söyleyerekten önümden geçti gitti. Yaşlı kadının oturduğu kulübeye girince ikisinin arasında sert bir tartışma başladı. Kocakarı öfkeyle bağırıyor, kız ise kahkahayla gülüyordu. Aradan bir süre daha geçince bir de ne göreyim? Denizkızı seke seke bana doğru koşmuyor mu? Tam benim hizama gelince bir an durdu, ilk kez görüyormuş gibi şaşkın şaşkın yüzüme baktı, sonra limana doğru kaçtı gitti. Hepsi bununla bitse gene iyi. O gün akşama değin ayrılmadı kaldığım evin çevresinden. Hep seke seke koşuyor, ağzından şarkısı eksik olmuyordu. Ne garip bir yaratıktı bu kız! Deli deseniz deli değil. Delilik şöyle dursun, tam tersine, cin gibi bir şeydi. Gözlerini dikip insana öyle bir bakışı vardı ki, kendinizi onun etkisinden kurtaramazdınız. Onu şöyle bir sınamak için konuşmaya çalıştıysam da kurnaz kurnaz gülerek yanımdan uzaklaştı.

Böylesi bir kadınla daha önce hiç karşılaşmadığımı söylesem yalan olmaz. Güzeldi desem, pek güzel sayılmazdı. Bilmezsiniz, benim güzellik konusunda da önyargılarım vardır. Güzel olmaktan çok, çekiciydi bu kadın. Hani, cins atların kendine göre bir çekiciliği vardır ya, onun gibi bir şey işte. Genç Fransızlar bu konulardan iyi anlar. Yürüyüşü, elleri, ayakları ele verir bir kadını, özellikle de burnunun düzgünlüğü. Koca Rusya'da düzgün burunlu kadına küçük ayaklısından daha seyrek rastlanır. Benim bülbül seslim taş çatlasa on sekizindeydi. Bedeninin kıvraklığı, yalnız onda gördüğüm baş eğişi, denizkızının gibi uzun saçları, boyun ve omuzlarında hafif güneş yanığı teninin altınimsı kızılığı, özellikle de düzgün burnu aklıma başımdan almaya yetti. Kaçamak bakış-

larında tedirgin bir kuşkuculuk, gülüşlerinde neye yoracağını bilemediğin bir belirsizlik okuduysam da önyargım beni kısıvrak bağlamıştı: Düzgün burnunu görüp aklım başımdan gidince onda Goethe'nin Mignon'unu bulduğumu düşünerek sevdim. Alman ozanının hayal ürünü kadın kahramanı ile benim denizkızım arasında büyük benzerlikler vardı. Neşeli neşeli şakırken birdenbire durgunlaşması, anlamı belirsiz sözler söylemesi, sekerek yürüyüşü, insanın garibine giden şarkıları tıpatıp Goethe'nin Mignon'unu andırıyordu.

Güneşin batmasına doğru kapının önünden geçerken yolunu kestim. Aramızda şöyle bir konuşma geçti:

- Söyle güzel kız, damın üstünde ne yapıyordun?
- Rüzgâra baktım. Nereden esiyor diye.
- Rüzgâra mı baktın? Sana ne rüzgârdan?
- Çünkü rüzgâr nereden eserse mutluluk da oradan gelir.
- Ya, demek öyle? Şarkınla mutluluğu mu çağırdın?
- Şarkı söylenen yere mutluluk kendiliğinden gelir.
- Ya mutluluk yerine mutsuzluğun en acısı gelirse?
- Ne yapalım? Mutluluğu bulamayan ötekine razı olmalı.

Mutlulukla mutsuzluğun arası bir adım.

- Bu şarkıyı kim öğretti sana?
- Kimse öğretmedi. Kendim düşünür, kendim söylerim.

Anlayan anlar, işitmemesi gereken ise sezip anlayamaz.

- Adını bağışlar mısın güzelim?
- Bundan size ne? Gidin adımı koyana sorun!
- Öyleyse adınızı kimin koyduğunu söyleyin!
- Onu ben nereden bileyim?

– Desene, sır küpüsün sen! Gene de hakkında çok şey öğrendim. (Sanki ondan söz edilmiyormuş gibi kılı bile kıpırdamadı.) Dün deniz kıyısına indiğini söylediler.

Onu şaşırtmak için bildiklerimin hepsini tek tek anlattıy-

sam da, bana mısın demedi. Üstelik neşeli bir kahkaha koyuverdi.

– Çok şey görmüşsünüz ama fazla bir şey bildiğiniz yok. Gene de bildiklerinizi kendinize saklayın.

– Peki, kendimi tutamayıp kale komutanına anlatmaya kalkarsam ne yaparsın?

Bunları söylerken ciddileşmiş, suratımı iyice asmışım. Kız birden sıçradı yerinden; çalılar arasında ürkütülmüş bir kuş gibi, cıvıltılı bir şarkı tutturarak yanımdan uzaklaştı. Yersiz bir laf ettiğimi o an anlamamışım. Bunu daha sonra anlayacak, çok da pişman olacaktım.

Hava kararmaya yüz tutunca emir erime çay demlemesini söyledim. Sanki yola çıkacakmışım gibi yolculukta kullandığım pipomu tüttürdüm, mumu yakıp masaya diktim. İkinci çayımı yeni bitirmiştim ki kapı birden gıcırdayarak açıldı; hafif bir giysi hışırtısı ile ayak sesleri duydum arkamdan. İrkilerek geriye döndüm: Karşımda denizkızı duruyordu. Gelip yanıma oturdu, hiç konuşmadan gözlerini gözlerime dikti. Bu tuhaf, içime işleyen bakışlar bir zamanlar yaşamımla oyun oynayan bakışları anımsattı bana. Sanki kızın garip bakışları benden bir yanıt bekliyordu. Ben nedenini bilmediğim bir utangaçlık içinde suskun oturuyordum. Yüreğini dolduran büyük heyecandan olacak, kızın yüzü sararıp solmuştu. Masanın üstünde amaçsız dolaşan elinin hafifçe titrediğini gördüm. Göğüsleri kalkıp kalkıp iniyor, arada bir soluğunu tutuyormuş gibi kıpırtısız duruyordu. Tuhafıma giden bu sahnenin daha fazla uzamaması için değişik bir şey söylemeye, en azından bir çay da ona vermeye hazırlanıyordum ki kız birden ayağa fırladı, kollarını boynuma doladı, dudaklarıma ateşli bir öpücük kondurdu. Birden gözlerim karardı, başım döndü, gençliğimin tüm gücüyle onu kollarımın arasında sıktım. Fakat kız bir yı-

lan kıvraklığıyla kurtuldu kollarımın arasından, ok gibi fırlayarak odadan çıktı gitti. Giderken kulağıma şunları fısıldamıştı: “Geceleyin herkes uyuyunca kıyıya gel!” O telaşla ocağın üstünde duran çaydanlığı, yerdeki mumu devirmişti. Köşeye yığıldığı sapların üzerine uzanan emir erim çayın dökülmesine çok içerlemiş olmalı, çünkü çaydanlığın dibinde kalan birkaç bardak çayla gecenin soğuşunu yeneceğimize inanıyordu. Onun, “Kız değil, şeytan bu!” demesiyle kendime geldim.

İki saat kadar sonra, limanda tüm sesler kesilince benim Kazak askerini uyandırdım. “Bak oğlum, tabancayla bir kez ateş ettiğimi iştir iştir kıyıya koşacaksın, anlaşıldı mı?” dedim. Askercinin gözleri fal taşı gibi açıldı, “Baş üstüne komutanım!” diyerek karşımda çakıldı. Tabancayı belime soktum, dışarı fırladım. Kız yokuşun başında bekliyordu beni. Üstündeki giysi hiç de onu soğuktan koruyacak cinsten değildi, incecik beline küçük bir başörtüsü dolamıştı.

Elimden tutarak, “Arkamdan gelin,” dedi. Art arda yürümeye başladık. O dik yokuştan yuvarlanıp da nasıl boynumu kırmadığıma şimdi bile şaşar dururum. Aşağıya inince sağa döndük, bir gece önce kör çocuğu izlediğim aynı yerlerden yürüdük. Ay henüz doğmamıştı, koyu mavi gökyüzünde ışıldayan iki küçük yıldız, can kurtaran iki deniz feneri gibi yönümüzü gösteriyordu. Ölçülü çırpınışlarla inip inip kalkan iri dalgaların hoplattığı, sahile yanaştırılmış bir kayık ilişti gözüme. Kayığın yanına gelince, “Binelim,” dedi kız. Denizde romantik bir yolculuğa çıkmaya pek hevesli olmadığım için bir an duraksadım ama geriye çekilmenin sırası değildi. Önce yol arkadaşım sıçradı sandala, arkasından da ben. Daha, “Ne oldu?” demeye kalmadı; bir de baktım, denize açılmış gidiyoruz. “Ne demek oluyor bu?” diye bağırdım sinirlenerek. Kız gelip yanıma oturdu, kollarını belime doladı. “Ne demek ola-

cak, seni seviyorum yığidim!” Yanağı yanağıma süründü, sıcak soluğunu kulağımın dibinde hissettim. Daha kendimi toparlamaya fırsat bulamadan, denize düşen bir şeyin cumburtusuyla bir anda aklım başıma geldi; hemen elimi belime attıysam da tabancamın yerinde yeller esiyordu. O anda durumu kavradım, öfkeden kan beynime sıçradı. Geriye dönüp baktığımda kıyıda yüz metre kadar açıldığımızı fark ettim. Ne yapacaktım ben şimdi? Yüzmesini de bilmiyordum... Öte yandan kız sakız gibi yapışmıştı bana, bir ara güçlü bir itişle denize yuvarlanacağımı sandım. Sandal iki yana sallandıysa da dengeyi sağlamayı başardım. Kızla aramızda kudurmuşçasına bir itiş kakış başladı. Beni çıldırtan öfkenin etkisiyle ona baskın çıkmıştım ama çeviklikte altta kaldığımı hissediyordum. Minicik ellerini ellerimin arasında sıkarak, “Ne istiyorsun benden?” diye bağırdım. Ancak parmakları çıtır çıtır ettiği halde kız sesini bile çıkarmadı. Yılan gibi kıvrak oluşu her acıya katlanmasından ileri geliyordu demek ki...

“Her şeyi gördün! Bizi ele vereceksin!” diye bağıyor, olanca gücüyle beni sandaldan aşağıya yuvarlamaya çalışıyordu. Yarı belimize kadar denize sarkmıştık, onun saçları suya değiyordu, ikimizden birinin ecel saati çalmak üzereydi. Can korkusuyla dizimi kayığın dibine dayadım, bir elimle kızın saçlarına yapışırken öbür elimle de boğazına sarıldım. Kız daha fazla direnemedi, sımsıkı yapıştığı giysimi ellerinden bırakınca onu dalgaların arasına itiverdim.

Ortalık hayli karanlıktı, beyaz köpüklerin arasında başının birkaç kez batıp batıp çıktığını gördüm, sonra da onu gözden yitirdim.

Sandalın dibine atılmış eski bir kürek parçası geçti elime, bununla uğraşa didine güçlükle yaşayabildim kayalıklara. Sahilden yürüyerek eve dönerken ikide bir dönüp arkama bakı-

yor, bir gece önce kör çocuğun beklediği yere çünkü sandalcının çıkıp çıkmadığını görmeye çalışıyordum. Ay çıkıp ışığı her yeri aydınlatmaya başladığı için, bir ara kıyıda oturan bir ağartı çarptı gözüme. Kim olabilir bu? Büyük bir merakla yere yat-tım, otların arasından sürüne sürüne uçurumun kıyısına var-dım, bir kaya çıkıntısının arkasından başımı uzatarak baktım. Benim denizkızını görünce nasıl şaşırdığımı, hatta sevindiğimi bilemezsiniz! Çok geçmeden uzaklardan bir sandal göründü, bu sandal sahile yaklaştı; bir gece önceki gibi içinden Tatar börekli ama saçlarını Kazaklar gibi kestirmiş bir delikanlı çık-tı. Delikanlının kemerine sokulmuş kocaman bir bıçak vardı. “Yanko, mahvolduk! Her şey bitti!” dedi kız. Sonra aralarında alçak sesle konuşmaya başladılar, o yüzden ne dediklerini işi-temedim. Bir ara delikanlı gene sesini yükseltti:

– Kör nerelerde kaldı?

– Gelir şimdi.

Gerçekten de birkaç dakika sonra sırtında bir çuvala kör çocuk gözüktü. İkisi çuvalı alarak sandala yerleştirdi.

– Kör, dinle beni! dedi Yanko. O yeri elinde tutmaya ça-lış... Anlıyorsun ya? Değerli mallar var orada. (İşitemediğim bir ad söyledi.) ...’ya söyle, artık babasının uşağı olmadığımı bilsin. İşler kötüye gittiğine göre bir daha benim yüzümü gö-remeyecek. Gemisini kurtaran kaptan. Kendime başka geçim kapısı arayacağım. O herif de benim gibi birini arasın da bul-sun bakalım. Zamanında değerimi bilmedi. Doğru dürüst para ödeseydi, Yanko’yu kolay kolay yitirmezdi. Şimdi istediğim yere çeker giderim. Yeter ki denizde rüzgâr olsun. (Kısa bir sessizlik oldu.) Kız benimle gelecek, artık kocakarının yanında kalamaz. Ona da söyle, ölme zamanı çoktan geldi. Daha fazla bekletmeden kuyruğunu titretsin.

– Peki, ben ne olacağım?

– Şunun söylediğine bak! Bana ne senden?

Bu arada denizkızı sandala atladı, kör çocuğa el salladı. Yanko oğlanın eline bir şeyler sıkıştırarak, “Git kendine çörek al!” dedi. “Hepsi bu kadar mı?” diye inledi çocuk. “Şunu da al!” Kızın fırlattığı para bir kayaya çarparak cınladı. Ama kör eğilip almadı onu.

Rüzgâr denizden yana esiyordu. Yanko sandala atladı, küççük yelkenini açtı, kızla ikisi hızla sahilden uzaklaştılar. Ay aydınlığında bu yelken koyu dalgalar arasında uzun süre ağardı durdu. Kör çocuk kıyıda tek başına kalmıştı. Onun orada usul usul ağladığını yerinden hiç kıpırdamadan oturmasından anladım. Birden içime büyük bir hüzün çöktü. Kaçakçıların durgun suyuna ne diye taş atıp bulandırmıştım? Kaynaktan fışkıran duru suya gökten apansız bir taş gibi düşerken az kalsın kendim de bu taş gibi dibi boylayacaktım.

Eve dönmekten başka çıkar yol kalmıyordu. Kapıyı açıp içeri girdiğimde, bir tahta çanak içine dikilmiş, sönmek üzere olan mum ve emir verdiğim halde beni dinlemeyip tüfek kucağında horul horul uyuyan Kazak emir erimle karşılaştım. Askere dokunmaksızın mumu aldım, doğruca kendi odama geçtim. Korktuğum başıma gelmişti. İçine değerli öteberimi koyduğum kutum, gümüş kakmalı kılıcım, bir dostumun armağan ettiği hançerim, hepsi hepsi gitmişti. Kör lanet, işini iyi becermişti doğrusu. Emir erimi ite kaka uyandırdım, yapacak başka bir şey kalmadığı için onu bir hayli azarlayıp tartakladım. Düştüğüm gülünç durum karşısında ne diyeceğimi ben de bilmiyordum. Durumumu kime nasıl anlatacaktım? Amirlerime şikâyet etmeye kalksam, kör bir çocuğun beni soyup soğana çevirdiğini, on sekizinde bir kızın kayıktan iterek boğmaya kalktığını nasıl anlatacaktım?

Neyse ki ertesi gün bir vapur çıktı da, Taman’dan ayrılma

RUS ÖYKÜLERİ

mutluluğuna erdim. Kocakarı ile kör oğlanın sonlarının ne olduğunu bilmiyorum. Hoş, görevden göreve gezen, gittiği yerlerde bir sürü sıkıntıya katlanan benim gibi bir subay, başkalarının mutluluklarıyla, başlarına gelen felaketlerle uzun süre ilgilenebilir mi?..

1840

Çeviren Mehmet Özgül

İVAN TURGENYEV

Şçigrovsklu Hamlet

Seyahatlerimden birinde, zengin toprak sahibi, avcı Aleksandr Mihaylıç G...’den öğle yemeği daveti aldım. Köyü, o zaman benim kaldığım küçük köyden beş versta kadar uzaklıktaydı. Herkese onsuz ava bile gidilmemesini tavsiye ettiğim frakımı giydim ve Aleksandr Mihaylıç’a gitmek üzere yola koyuldum. Yemek akşam altıya hazırlanmıştı, ben saat beşte gittim ve resmi ceketli, sivil kıyafetli ve kimliklerini daha az belli eden başka giysiler içinde çok sayıda soyluyu orada hazır buldum. Ev sahibi beni içtenlikle karşıladı ve ardından hemen garsonların odasına koştu. Yüksek mevkili birini bekliyordu ve kendi özgür konumuyla ve zenginliğiyle hiç uyuşmayan bir heyecan hissediyordu. Aleksandr Mihaylıç hiç evlenmemişti, kadınları sevmiyordu, onda yalnızca erkek erkeğe toplanılıyordu. Şaşaa içinde yaşıyordu ve dededen kalma konağı muhteşem şekilde yeniden yaptırmıştı, her yıl Moskova’dan on beş bin rublelik şarap ısmarlıyor ve genel olarak büyük bir saygı görüyordu. Aleksandr Mihaylıç çoktan emekli olmuş ve pek öyle önemli bir unvan falan da almamıştı... İyi de bu yüksek mevkili konuğu davet etmesinin ve bu ziyafet günü sabahtan beri heyecan içinde kalmasının nedeni neydi? Gönül rızasıyla rüşvet verenlerden alıp almadığının sorulduğu avukat dostu-

mun dediği gibi, bu konu bilinmezlik karanlığıyla kaplıydı.

Ev sahibinden ayrıldıktan sonra odaları dolaşmaya başladım. Hemen hemen bütün konuklar bana yabancıydı, yaklaşık yirmi kişi çoktan oyun masasına oturmuştu. Preferans¹ sevenlerin arasında, asil ama hafifçe yıpranmış yüzlü iki asker; kararlı ama iyi niyetli insanlardaki gibi sarkık ve boyalı bıyıklı, sıkı kravatlı birkaç sivil yönetici (bu iyi niyetli insanlar kartları büyük bir önemle çekiyor ve başlarını çevirmeden gelenlere yan gözle bakıyorlardı); şiş göbekli, tombul ve terli elli, ayakları saygılıca derli toplu beş ya da altı şehir memuru (bu beyler yumuşak bir sesle konuşuyor, dört bir yana küçük gülücükler dağıtıyor, kâğıtlarını boyunbağına yakın tutuyor, koz çıkarken masaya vurmuyor, tam tersine kâğıtları dalgalandırırcasına yeşil çuhaya bırakıyorlardı, aldıkları elleri destelerken oldukça nazik ve güzel bir gıcırta çıkartıyorlardı) göze çarpıyordu. Diğer soylular divanlarda oturuyor, kapı ve pencere önlerinde duruyorlardı. Dış görünüşüyle kadına benzeyen, genç sayılmayacak bir toprak sahibi, hiç kimse ona bakmamasına karşın köşede duruyor, irkilerek kızarıyor ve şaşkınlıkla karnının üstüne sarkan saatinin mühür olarak da kullandığı kapağını çevirip duruyordu; kuyruğu yuvarlak fraklı ve Moskovalı ünlü, usta terzi Firs Klühin'in makasından çıkma olduğu belli olan kareli pantolonlu birkaç kişi, yağlı ve çıplak enselerini özgürce döndürerek laubali ve ateşli bir şekilde tartışıyor; çekindiği belli olan, baştan aşağı siyah giyinmiş yirmili yaşlardaki miyop ve sarı saçlı bir genç alaylı alaylı gülümsüyordu...

Tam canım sıkılmaya başlamıştı ki, öğrenimini yarıda bırakmış olan ve Aleksandr Mihaylıç'ın evinde ... olarak kalan, aslında ne olarak kaldığı söylenemeyecek genç Voynitsın diye biri yanı-

¹ 32'lik desteyle üç ya da dört kişiyle oynanan kâğıt oyunu. (ç.n.)

ma geldi. Çok iyi ateş ediyor ve köpek eğitmeyi iyi beceriyordu. Onu daha Moskova'dan tanıyordum. Her türlü sınavda "tıp oynayan" yani profesörün hiçbir sorusuna tek bir sözle dahi cevap vermeyen öğrenci kategorisinden genç bir adamdı. Bu beylere, telaffuzu güzel geldiği için favorici de deniliyordu. (Gerçi çok eskilerde kaldı, bildiğiniz gibi.)² Olay şöyle geliyordu: Örneğin, Voynitsın'ı alalım. O zamana kadar hiç hareket etmeden sırasında oturan ve tepeden turnağa ter içinde kalan Voynitsın, yavaşça ama hiçbir şey düşünmeden etrafa bakarak ayağa kalkar, aceleyle resmi ceketinin bütün düğmelerini boğazına kadar ilikler ve sınavı yapan hocaların masasına yaklaşır. "Soru mu çekeceksiniz?" diye nazıkçe sorar profesör. Voynitsın elini uzatır ve heyecanla soru kâğıtlarına dokunur. Sınav için başka fakülte-den gelen ve anında bu zavallı favoriciye kin gütmeye başlayan yaşlı ve titiz profesör, "Ama seçmeyin," diye itiraz eder titreyen sesiyle. Voynitsın kaderine razı olur, soruyu alır, numarasını gösterip ondan önceki öğrenci cevabını verene kadar oturmak üzere pencereye yönelir. Eskisi gibi ağır ağır etrafa bakmak yerine Voynitsın, gözlerini soru kâğıdından ayırmaz, hatta hiçbir organı bile kımlıdamaz. İşte sonunda, ondan önceki öğrenci bitirir ve ona gösterdiği performansına göre "İyi, çıkın" ya da "İyi, hem de çok iyi" derler. Voynitsın'ı çağırırlar. Voynitsın kalkar, emin adımlarla masaya yaklaşır. "Soruyu okuyun," derler. Voynitsın soru kâğıdını iki eliyle burnuna kadar yaklaştırır ve oldukça yavaş şekilde okur ve aynı yavaşlıkta ellerini indirir. "Eh, buyurun cevaplayın," der aynı profesör tembelce, gövdesini geriye yaslayıp ellerini göğsünde bağlayarak. Mutlak bir sessizlik hüküm

² 1837'de Çar I. Nikolay'ın emriyle devlet memurlarının sakal ve bıyık bırakmaları yasaklanmıştı. Bu yasak öğrencileri de kapsamıştı. Yazar, bu yasağa gönderme yapıyor. (ç.n.)

sürer. “Neyiniz var?” Voynitsın susar. Yabancı ihtiyar sinirlemeye başlar. “Bir şeyler söylesenize!” Benim Voynitsın ölü gibi susar. Onun tıraşlı ensesi, arkadaşlarının meraklı bakışlarının karşısında azametli ama hareketsiz biçimde durur. Yabancı ihtiyarın gözleri yerinden fırlamak üzeredir. Voynitsın’dan kesinlikle nefret etmektedir. “Ama çok tuhaf,” der diğer hoca, “dilsiz gibi ne duruyorsunuz öyle? Cevabı bilmiyor musunuz yoksa? Öyleyse, söyleyin.” Zavallı kısık sesle, “İzninizle, başka bir soru alayım,” der. Profesörler birbirine bakar. “Hadi, al,” der sınav başkanı elini sallayarak. Voynitsın yeniden soru çeker, yeniden pencereye gider, yeniden masaya gelir ve yeniden ölü gibi susar. Yabancı ihtiyar onu canlı canlı yiyecek haledir. Sonunda onu kovup sıfırı basarlar. Ne diyorsunuz, bundan sonra çıkıp gidecek midir? Tabii ki hayır! Kendi yerine geçer, sınavın sonuna kadar hareketsizce oturur ve çıkarken bağırır: “Ne bu be! Amma kazık!” O günü Moskova’yı dolaşarak geçirir, ara sıra başını ellerinin arasına alıp bedbaht kaderine lanetler yağdırır. Kuşkusuz ki kitabın başına çökmez, ertesi sabah aynı oyun yeniden sahnelenir.

İşte bu Voynitsın yanıma gelmişti. Moskova’dan ve avdan bahsediyorduk.

– İster misiniz, diye fısıldadı, sizi buranın en nüktedan kişisiyle tanıştırayım?

– Lütfedersiniz.

Voynitsın beni kısa boylu, yüksek perçemli ve bıyıklı, kahverengi frak giyen ve alacalı bir kravat takan adamın yanına götürdü. Zekâ ve kötülükle beslenen çevik vücut hatlarından içindeki öfke okunuyordu. Kaçak ve alaylı gülümseyişi dudaklarını mütemadiyen büküyordu. Siyah süzgülü gözleri farklı boydaki kirpiklerinin altından küstahça bakıyordu. Yanında şişman, yumuşak, sevimli –gerçek bir bal kaymak– ve tek gözü kör bir toprak sahibi duruyordu. Küçük adamın nüktelerine

önceden gülüyor ve memnuniyetten eriyormuş gibi görünüyordu. Voynitsın beni, Petr Petroviç Lupihin denilen nüktedana tanıttı. Tanışıp karşılıklı selamlaştık.

– İzninizle size en yakın dostumu takdim edeyim, dedi birden Lupihin sert bir sesle, tatlı toprak sahibinin elini tutarak. Çekinmeyin siz de Kirila Selifaniç, diye ekledi, sizi yemezler. Evet, diye devam etti, bu arada mahcup Kirila Selifaniç eğilerek öyle zor selam verdi ki sanki şişko karnı vücudundan ayrılmış gibi oldu. Evet, onur duyarım, müthiş bir soyludur kendisi. Elli yaşına kadar mükemmel bir sağlığı vardı, birden gözünü tedavi etmeye kalkıştı ve sonunda bir gözünü kaybetti. O günden beri, aynı başarıyla kendi köylülerini de tedavi ediyor... Tabii ki onlar, büyük bir bağlılıkla...

– Yani şöyle, diye mırıldandı Kirila Selifaniç ve güldü.

– Bitirin sözünüzü dostum, bitirin, diye araya girdi Lupihin. Sizin gibi iyi birini hâkimliğe bile seçebilirler, ve seçecekler de görürsünüz. Tabii hâkimler, kuşkusuz sizi düşünecekler, ne de olsa farklı şeyler söylemek de gereklidir. Diyelim ki, vali geliyor ve soruyor; hâkim niye kekeliyor? Hadi, varsayalım şöyle diyorlar: Felç oldu. İyi, kesin damarını biraz kanı aksın, diyecek vali de. Böyle bir şey, sizin durumunuzda, kabul edin ki pek hoş olmaz.

Sevimli toprak sahibi gülmekten kırılıyordu.

– Gülüyorsunuz, diye devam etti Lupihin, Kirila Selifaniç'ın hâlâ oynayan karnına kinle bakarak. Niye gülmesin ki? diye ekledi bana dönerek. Karnı tok, sağlıklı, çocuk yok, köylüler sorun çıkarmaz –onları iyileştiriyor ya– karısının bir tahtası eksik. (Kirila Selifaniç hafifçe yan tarafına dönüp sanki duymamış gibi kahkahalarına devam etti.) Ben de gülüyorum, çünkü karım kadastrocuyla kaçtı. (Dişlerini göstererek güldü.) Bunu bilmiyor muydunuz? Nasıl olur? Aldı başını gitti, bir de

mektup bıraktı; sevgili, demiş bir de, Petr Petroviç, bağışla, tutkuyla dolu olarak kalbimin sahibiyile kaçıyorum... Tırnağını kesmeyen, kışında üç kuruşluk pantolonlu kadastrocu da alıp gidiyor. Şaşırdınız mı? Ben açık yürekli biriyim. Ah Tanrım! Nasıl da dobra dobra konuşuyorum. Ama gelin, biraz uzaklaşalım... Ne de olsa yanımızda geleceğin hâkimi var...

Kolumdan tuttu ve pencereye doğru gittik.

– Burada nüktedan diye bilinirim, dedi konuşma arasında. Buna inanmayın. Ben yalnızca kızgın bir adamım ve yüksek sesle küfredirim. İşte bu nedenle de dilimin kemiği yoktur. Hem efendice davranmam için bir neden var mı? Kimsenin düşüncesine beş kuruşluk değer vermem, bir çıkarım da yoktur. Ben kötüyüm, ee ne yapalım? Kin dolu birisine, işin aslında, akıl da gerekmez. Nasıl da rahatlatıcıdır, bilemezsiniz... Örneğin, ev sahibimize bakalım! Neden oradan oraya koşturuyor, ikide bir saatine bakıyor, gülümsüyor, terliyor, kendine önemli bir hava veriyor ve bizi açlıktan kırıyor? Sanki daha önce hiç önemli birini görmedi mi! Bakın, bakın yeniden koşturuyor, hatta topallıyor, bakın.

Lupihin tiz sesiyle kahkaha attı.

– Tek sorun, evde kadın yok, diye devam etti iç çekerek. Erkek erkeğe. Bu da bizim kardeşimizin artısı. Bakın, bakın, diye haykırdı birden. Knyaz Kozelski geliyor. Sarı eldivenli, sakallı, uzun boylu olan. Yurtdışından geldiği belli oluyor... Her zaman böyle geç gelir. Size söyleyeyim, aptalın teki, aynı posta arabası atı, bakmayı lütfederseniz, bizim kardeşimizle nasıl da aşağılayıcı bir tarzda konuşuyor, aç analarımız ve bacılarımızın nezaketine nasıl da yüce gönüllükle gülümsüyor!.. Bazen o da şakalar yapar, burada pek yaşamasa da, ama bir halta benzer, laf salatası. Bana da tahammül edemez... Neyse gidip bir selam vereyim.

Lupihin knyazı karşılamaya gitti.

– İşte şahsi düşmanım geliyor, diye fısıldadı birden yanımnda biten Lupihin. Şu şişko, esmer yüzlü, fırça saçlı adamı görüyor musunuz, elinde şapkası, duvarın kenarından gelen ve etrafa kurt gibi bakan adam? Ona bin ruble eden atı dört yüze sattım ve şimdi bu sessiz varlık benden tamamıyla nefret etme hakkına sahip, bu arada, aslında sabahları kalkıp çayını içene kadar muhakeme yetisine bile sahip değildir, ya da örneğin yemekten sonra ona merhaba deseniz, alacağınız cevap, “Neee?” olacaktır. İşte general geliyor, diye devam etti Lupihin. Emekli danışman, müflis general. Kızını görseniz şeker mi şeker ama scrofula³ fabrikası mübarek... Yanlış söylediysem kusura bakmayın... Anladınız nasılsa. Ooo! Mimar da gelmiş. Alman, üstelik bıyıklı ve işini hiç bilmez. Mucize!.. Mamafih işini bilmesine de lüzum yok; bizim köklü soylulardan köküne kadar rüşvet alsın yeter!

Lupihin yeniden kahkaha attı... Ama birden bütün eve enişeli bir dalga yayıldı. Yüksek mevki sahibi geldi. Ev sahibi anında ön tarafa koştu. Onun arkasından da birkaç sadık hizmetli ve gayretkeş konuk koşturdu. Gürültülü konuşmalar, kendi kovanlarında uçuşlayan arıların bahar vızıltılarını andıran hoş bir muhabbete dönüştü. Yalnızca gürültücü eşekarısı Lupihin ve muazzam erkek arı Kozelski seslerini kısmadı... Sonunda damızlık içeri girdi. Yüksek mevki sahibi gelmişti.⁴ Kalpler onu karşılamaya yöneldi, oturan vücutlar, hatta Lupihin’in atını ucuza alan toprak sahibi de, çenesini karnı-

³ Scrofula: Boğaz derisinde ortaya çıkan bir lenf hastalığı. (ç.n.)

⁴ Turgenyev’in elyazmalarına yazdığı notlar değerlendirildiğinde ve H.H. Delaveau’nun yazarla bu konuda yaptığı konuşmaya binaen, yüksek mevki sahibinin vali olduğu kabul edilmektedir. (ç.n.)

na gömen o toprak sahibi de doğruldu. Yüksek mevki sahibi daha iyisinin olamayacağı bir heybetle yürüyor, sanki eğilerek selamlıyormuş gibi başını öne eğiyor, burnundan çıkan tekdüze bir sesle ve hepsi a ile başlayan birkaç tasvip edici sözcük söylüyordu. Açlığın verdiği öfkeyle Knyaz Kozelski'nin sakallına baktı⁵ ve şeker gibi kızı olan müflis danışmana sol elinin işaretparmağıyla bir işaret yaptı. Geçen birkaç dakika içinde yüksek mevki sahibi, iki kez yemeğe geç kalmadığı için memnun olduğunu belirtmeyi başardı ve önde kodamanlar bütün herkes yemek salonuna yöneldi.

Yüksek mevki sahibinin, kolalı boyunbağına, sıkmayan yelegine ve Fransız tütününü dolu sigara tabakasına kesinlikle uyan rahat ve saygıdeğer yüz ifadeli eyalet soyluları temsilcisi ile danışmanın arasına ilk sıraya oturtuluşunu da, ev sahibinin oradan oraya koşuşturmasını, konuklara öğütler vermesini, geçerken yüksek mevki sahibinin arkasından hafifçe gülümsemesini, okul çocuğu gibi bir köşede ayakta durarak aceleyle bir tas çorba ve birkaç parça dana eti yiyişini de, çeşnicibaşının ağzına çiçek yerleştirilmiş bir buçuk arşınlık balığı sunuşunu da, üniformalar içindeki sert görünümlü uşakların somurtkan bir biçimde her soyluyu kâh Malaga kâh sek Madera ile mütemadiyen sıkboğaz etmelerini de, bütün soyluların özellikle de yaşlıların sanki görev yapar gibi bir havayla kadeh üstüne kadeh devirdiklerini de, sonunda şampanyaların patlamasıyla sağlık dileklerinin havada uçuşmaya başlamasını da okura aktarmak gerekli midir? Bütün bunlar okurun fazlasıyla yakından bildiği şeyler. Herkes mutlu bir sessizliğe gömüldüğünde yüksek mevki sahibinin anlattığı hikâye bana oldukça dikkate

⁵ 1837 tarihli sakal bıyık yasağı emrinde, özellikle taşradaki bazı görevlilerin yasağa uymadığı da belirtilmişti. Yazar yine bu emire gönderme yapıyor. (ç.n.)

değer geldi. Yeni edebiyattan haberdar birisi, sanırım müflis general kadınların genel ve özellikle de gençlere olan etkisinden bahsediyordu. “Evet, evet,” diye sözü aldı yüksek mevki sahibi. “Bu doğru ama gençleri sıkı bir itaatte tutmak gerek, yoksa her etek gördüklerinde çıldırırlar.” (Bütün konukların dudaklarında çocukça neşeli bir gülümseme dolaştı, hatta bir toprak sahibinin gözlerinde minnettarlık okunuyordu.) “Çünkü gençler aptaldır.” (Yüksek mevki sahibi, anlaşılan, önemini vurgulamak için bazen sözcüklerin vurgularını değiştiriyordu.) “Örneğin, benim oğlum İvan’ı alalım,” diye devam etti. “Aptal şey, daha yirmisine yeni girdi, bir gün gelmiş bana, ‘Babacığım izninizle evleneceğim,’ diyor. Ben de, ‘Aptal, önce askerliğini yap..’ dedim. E tabii hüsrana, gözyaşları... ama ben... onu...” (“Onu” sözcüğünü sanki ağzından değil karnından söyleyen yüksek mevki sahibi sustu ve kaşlarını beklediğinden daha fazla kaldırarak azametle komşusu generale baktı. Danışman başını memnun bir şekilde yana doğru eğip konuşan yüksek mevki sahibine çabucak göz kırptı.) “Yani,” diye tekrar söze başladı yüksek mevki sahibi, “şimdi kendisi bana yazıyor, ‘Babacığım teşekkürler, bir aptala yola getirdin,’ diye... Yani aynen böyle davranmak gerek.” Kuşkusuz bütün konuklar anlatıcıyla hemfikirdi ve üstelik memnuniyet ve öğütten canlanmış gibiydiler... Yemekten sonra herkes kalkıp yüksek sesli ama yine de bu olay için izin verilmiş derecede bir uğultuyla oturma odasına yöneldi... Kâğıt oynamaya başladılar. Sükûnete yola çıkmak üzere arabacıma, arabayı ertesi sabah beşte hazır etmesini söyleyip akşam olmasını beklemeye başladım. Ama aynı gün, bir başka dikkate değer insanla tanışma fırsatı yakaladım.

Konukların çok olması nedeniyle hemen hiç kimse tek başına yatmıyordu. Aleksandr Mihaylıç’ın uşağının beni götürdüğü küçük, yeşil boyalı ve nemli odada, artık tamamen soyunan bir

başka konuk daha vardı. Beni görünce çevik bir hareketle battaniyenin altına girdi ve nerdeyse burnuna kadar çekti, pamuklu takkesinin kenar süsleri arasından bana dikkatle bakarak yumuşak tüy döşekte biraz oynadı. Diğer yatağa doğru yürüdüm (odada toplam iki tane vardı), soyundum ve nemli çarşafa uzandım. Komşum yatağında döndü... İyi geceler diledim.

Yarım saat geçti. Bütün çabalarım karşı uyuyamıyordum. Gereksiz ve anlamsız düşünceler, yel değirmeninin kanatları gibi, inatla ve tekdüze olarak peş peşe aklımdan geçmeye başladılar.

– Siz, sanırım, uyumuyorsunuz? dedi komşum.

– Gördüğünüz gibi, diye yanıtladım. Sizi de uyku tutmamış?

– Ben hiç uyumam.

– Nasıl yani?

– İşte öyle. Yatarım ve nasıl olduğunu anlamadan kendimden geçerim. Yatarım, yatarım, sonunda uyuklarım.

– Uykunuz gelmeden niye yatıyorsunuz ki?

– Ne yapmamı önerirsiniz?

Komşumun sorusuna yanıt vermedim.

– Şaşıyorum, dedi kısa bir aradan sonra, burada pire olmadığına. Sanki bir yerlerde olmalılar?

– Sanki onlara üzülmüymüşsünüz gibi, dedim.

– Hayır, üzülmüyorum ama ben her şeyde devamlılık severim.

“İşe bak, ne sözcükler kullanıyor,” diye düşündüm.

Komşum tekrar sustu.

– Benimle bahse girmek ister misiniz? dedi oldukça yüksek bir sesle.

– Ne hakkında?

– Hımm... ne üstüne? Örneğin, eminim ki aptalın teki olduğumu düşünüyorsunuzdur.

– Lütfen, diye mırıldandım şaşkınlıkla.
– Bozkır adamı, cahil... Kabul edin...
– Sizi tanıma şerefine erişmedim, diye itiraz ettim. Neden benim öyle düşündüğümü...

– Neden mi? Sesinizin tek bir tınısından. Bana öyle özen-sizce yanıtlar veriyorsunuz ki... Üstelik düşündüğünüzü de söylemiyorsunuz...

– İzninizle...

– Hayır, sizin izninizle. Birincisi, Fransızca'yı en az sizin ka-dar konuşurum, Almancam ise sizinkinden daha iyidir. İkinci-si, yurtdışında tam üç yıl geçirdim, yalnızca Berlin'de sekiz ay kaldım. Hegel okudum sevgili beyefendi, Goethe'yi ezbe-re bilirim; üstelik bir Alman profesörün kızını seviyordum ve kel, veremli ama olağanüstü kişilik sahibi bir kızla evlendim. Gördüğünüz gibi ben de, düşündüğünüz gibi bozkırdan değil sizin tarlaların mahsulüyüm... Ben de içimdeki duyguları ana-liz etmekle mustaribim ve dolayısıyla da yapmacık hiçbir şey yoktur içimde.

Başımı kaldırıp bu ilginç adama dikkatle baktım. Gece lam-basının kör ışığında onun çizgilerini zar zor seçebiliyordum.

– Şimdi bana bakıyorsunuz, diye devam etti takkesini dü-zeltip. Büyük olasılıkla da içinizden, bu adamı nasıl oldu da fark etmedim, diyorsunuz. Beni neden fark etmediğiniz söyle-yeyim, çünkü sesimi hiç yükseltmem, çünkü başkalarının ardına saklanırım, kapının yanında durur ve kimseyle konuşmam, çünkü tepsi taşıyan uşak benim yanımdan geçerken dirseğini ta gözümün içine sokar... Bütün bunlar niye? İki nedeni var; birincisi ben yoksulum, ikincisi de bu durumu kabullendim... Doğruyu söyleyin, siz de beni fark etmediniz?

– Gerçekten de o fırsatı...

– Evet, evet, diye kesti sözümü, biliyordum.

Yatakta doğruldu, ellerini kütürdetti, takkesinin uzun gölgesi duvardan tavana uzandı.

– İtiraf ediniz, diye ekledi bana yandan bakarak. Size tuhaf biri, hatta nasıl denir, orijinal biri gibi, ya da belki de biraz daha kötü biri gibi gelmiyor muyum? Belki de rol yaptığımı düşünüyorsunuz?

– Sizi tanımadığımı bir kez daha söylemek isterim...

Anında mahcup oldu.

– Neden sizinle, hiç tanımadığım biriyle hemen çeneye daldım, Tanrı bilir! (Derin bir iç çekti.) Ruhlarımızın akraba olmasından olamaz mı! Siz de, ben de dürüst adamlarız, yani bencil kişileriz: Ne benim sizinle ne de sizin benimle bir işiniz var, öyle değil mi? Ama ikimizi de uyku tutmuyor... O halde neden gevezelik yapmayalım? Keyfim yerinde ve bu çok sık olmaz. Gördüğünüz gibi çekingen biriyim ama çekingenliğim taşralı, yoksul ve memur olmamamdan değil, kendimi korkunç derecede sevmemden kaynaklanır. Ama bazı durumlar ve tesadüflerde bunu ne öngörebilir ne de tahmin edebilirim, örneğin, şimdi olduğu gibi çekingenliğim tamamen kaybolur. Şimdi beni Dalay Lama'nın karşısına çıkarsanız, tabakasından tütün koklamayı bile isterim. Belki uyumak istiyorsunuzdur?

– Tam tersine, diye itiraz ettim aceleyle. Sizinle konuşmaktan çok memnunum.

– Yani sizi eğlendiriyorum demek istiyorsunuz... Daha iyi... Evet, benim burada orijinalliğimi göklere çıkardıklarını söyleyeyim, daha doğrusu, bütün saçmalıkların arasında benim adım da dillerine geliyor. “Hiç kimsenin umurunda değil yazgım.”⁶ Kalbimi kırmak istiyorlar... Ah Tanrım! Bir bilselerdi... Şimdi sizinle yaptığım şu konuşma gibi zirzoplukların di-

⁶ Lermontov'un “Vasiyet” şiirinden. (ç.n.)

şında, içimde hiç de öyle bir orijinallik olmadığı için mahvolup gittiğimi... Bu zirzopluklar da zaten beş para etmez. Bu en ucuz ve en alçak orijinallik biçimi.

Bana doğru döndü ve elini salladı.

– Lütufkâr beyefendi! diye haykırdı. Ben genel olarak, yalnızca orijinallerin yaşamasından yanayım, yalnızca onların yaşamaya hakkı var diye düşünüyorum. *Mon verre n'est pas grand, mais je bois dans mon verre*, demiş biri.⁷ Görüyorsunuz değil mi, diye sordu sesini kısarak. Nasıl da temiz bir Fransızca konuşuyorum. Kafanın büyük olmasından, içine çok şey sığmasından, her şeyi anlamandan, çok şey bildiğinden, ileriye görmenden bana ne, aslında sende hiç mi hiç özel bir şey yok! Yalnızca fazladan bir ambar daha, iyi de bundan kim zevk alır ki? Hayır, istersen aptal ol, kendine aptalsın! Kendi kokun olsun, sana özgü koku, işte hepsi bu! Bu koku konusundaki isteklerimin çok büyük olduğunu düşünmeyin. Tanrı korusun! Böyle orijinallerden olmak mı, nereye bakarsan orijinal, her yaşayan insan orijinal, iyi ki bunların arasında değilim!

– Bu arada, diye devam etti bir süre sustuktan sonra, gençken ne beklentilerim vardı! Yurtdışına çıkarken ve döndükten sonra ilk dönemlerde kendim hakkında ne yüksek düşüncelerim vardı! Evet, yurtdışında gözümü dört açtım, bütün konaklara girdim çıktım, her şeyi kapmaya, her şeyi öğrenmeye çalıştım ama sonunda bir de baktım, daha işin başında bile değilim!

– Orijinal, orijinal! diye lafa devam etti sitemle başını sallayarak. Bana orijinal diyorlar... İşin aslına bakılırsa da, dünyada şu hizmetkârınızdan daha orijinal kimse yoktur. Ben birisini

⁷ A. De Musset'nin "Dédicace à M. Alfred Tattet" şiirinden, "Kadehim büyük değil ama kendi kadehimden içerim." (ç.n.)

taklit için doğmuş olmalıyım... Ah Tanrım! Ben de okuduğum, bildiğim farklı yazarlara öykünüyorum, kan ter içinde yaşıyorum; okudum da, sevdim de, evlendim de, sonunda, sanki kendi irademle değil, sanki bir borcumu ödüyormuşum, sanki yaptığım o görev, o ders değilmiş gibi, kim bilir ki!

Takkeyi başından çıkarıp yatağa attı.

– İster misiniz, size yaşamımı anlatayım? diye sordu kesik kesik bir sesle. Ya da en iyisi, yaşamımdan bazı kesitler?

– Lütfedersiniz.

– Ya da en iyisi ben size nasıl evlendiğimi anlatayım. Ne de olsa evlilik önemli bir olay, insanlığın mihenk taşıdır. Onda, ayna gibi her şey yansır... Bu kıyaslama biraz fazla oldu... İzni-nizle biraz tütün çekeyim...

Yastığının altından tabakasını çıkardı, açtı ve açık tabakayı sallayarak yeniden konuşmaya başladı.

– Siz saygıdeğer beyefendi, kendinizi benim yerime koyun... Karar verin, lütfen söyleyin Hegel'in ansiklopedisinden⁸ nasıl bir fayda çıkarabilirim? Bu ansiklopedi ile Rus yaşamı arasında ortak olan ne var? Bizim yaşamımıza nasıl uygulanabileceğini söyler misiniz, hatta yalnızca ansiklopediyi değil, genel olarak Alman felsefesini... hatta bilimini de?

Yatağından kalktı, dişlerini hınçla sıkarak mırıldanmaya başladı:

– İşte böyle, aynen!.. İyi de niye yurtdışına gittin? Niye evde oturmadin da çevrendeki hayatı araştırmadin? O hayatın ihtiyaçlarını ve geleceğini öğrenirdin, üstelik kendi açından, yeteneğin de daha açık ortaya çıkardı... Yok canım, diye devam etti ve kendini haklı çıkarmaya çalışarak bir yandan da

⁸ Hegel'in, 1830'larda Moskova felsefe çevrelerinde oldukça etkili olan *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi* (*Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften*). (ç.n.)

çekinerek sesinin tonunu değiştirdi. Nereden öğrenecekti ki bu kardeşiniz daha tek bir üstün zekâ bile bu konuda tek kitap yazmamışken! Ondan ders almaktan, Rus yaşamını öğrenmekten memnun bile olurdum, ama benim sevgili dostum hep susmakta. Anla beni, diyor, benim yapacağım şey değil, siz bana yön gösterin, hedef verin... Yön mü? İşte sana, diyorlar, hedef: Söylesene bizim Moskovalılar bülbül değil mi? Sorun şu ki onlar Kursklu bülbüllerle şakıyor ama insanoğlunun dilinden konuşmuyorlar...⁹ Ben de düşündüm, düşündüm, söz konusu bilimse her yerde aynı, gerçek her yerde aynıdır diyerek aldım başımı, yürüdüm Tanrı'nın izniyle, yaban ellere, Hristiyan olmayanlara... Ne dersiniz deyin! Gençlik ve gurur sarmıştı beni. Biliyor musunuz, iyi bir şey olduğu söylene de, zamanından önce yağ bağlamak istemedim. Hem zaten doğanın et vermediği birisinde yağın damlası da olmaz!

– Ancak, diye ekledi biraz düşünüp, sanırım, size nasıl evlendiğimi anlatmaya söz vermiştim. O halde dinleyin. Birincisi, size söylemeliyim ki, karım artık bu dünyada değil, ikincisi... ikincisi de sanırım, gençliğimi de anlatmam gerekiyor, yoksa hiçbir şey anlamazsınız... Uyumak istemiyorsunuz ya?

– Hayır, istemiyorum.

– Çok güzel. Dinleyin bakalım... Yan odadaki Bay Kantag-rühin nasıl da horluyor. Ailem zengin değildi, ailem diyorum, çünkü anlatılanlara göre annemden başka bir de babam vardı. Onu hiç hatırlamıyorum, dediklerine göre sıradan biriymiş, iri burunlu, benli, sarışın, burnunun bir deliğiyle enfiye çeken biri, annemin odasında bir portresi vardı; kulaklarına kadar siyah yakalı, kırmızı üniformalı, olağanüstü derece biçimsiz

⁹ O dönemde halkın anlayacağından farklı bir dille felsefi tartışmalar yapan aydınlar kastediliyor. (ç.n.)

biri. Bazen beni dövme onun yanından götürürlerdi, böyle durumlarda annem resmi gösterir ve, “O olsaydı görürdün,” derdi. Bu sözlerin beni nasıl şevke getirdiğini anlatamam. Ne kız ne de erkek kardeşim vardı, aslında doğruyu söylemek gerekirse, ensesinde raşitizmi olan ve yerinden kalkamayan bir erkek kardeşim vardı ama kısa süre sonra ölmüştü... Raşitik bir çocukla Kursk eyaleti Şçigrovsk şehrinde ne işleri varsa? Neyse konu bu değil. Eğitimimle, o bozkırdaki toprak sahibi kadınlara özgü gayretle annem ilgileniyordu: Doğduğum andan on altı yaşına basana kadar hep o ilgilendi... Hikâyemin akışını izleyebiliyor musunuz?

– Tabii ki, devam edin.

– Peki. On altı yaşına girdiğimde, annem anında, Fransız lalam Nejinsk Rumlarından Alman Filipoviç'i¹⁰ kapının önüne koydu ve beni Moskova'ya götürüp üniversiteye kaydettirdi ve yalnızca Şçigrovsk şehrinde değil her tarafta tanınan öz dayım avukat Koltun-Babura'nın eline bırakıp ruhunu teslim etti. Öz dayım avukat Koltun-Babura, deyim yerindeyse, beni donuma kadar soydu... Ama konumuz yine bu değil. Üniversiteye –annemin hakkını teslim etmek gerek– oldukça iyi hazırlanmış olarak girdim ama içimdeki orijinalliğin eksikliği daha o zaman ortaya çıktı. Çocukluğum, diğer gençlerin çocukluklarından pek farklı değildi; ben de aptal ve tembel olarak büyütülmüş, hani denir ya, kuş sütüyle beslenmişim, genç yaşta şiirleri ezbere söylemeyi de hayal âlemine dalıp mutsuz olmayı da öğrendim... Ne hayali? Tabii ki en iyinin... ve diğerlerinin. Üniversitede ben de aynı yollardan geçtim ve hemen bir derneğe kapıldım. O zamanlar, başkaydı... Ama belki de siz dernek

¹⁰ Aslında Rum olan, orada yaşayan Almanlardan dolayı Almanlaşan ve kendini Fransız gösteren birinden bahsediliyor. (ç.n.)

nedir bilmiyorsunuzdur? Schiller'in bir yerde şöyle dediğini anımsıyorum:

*Gefährlich ist's den Leu zu wecken,
Und schrecklich ist des Tigers Lahn,
Doch das schrecklichste der Schrecken –
Das ist der Mensch in seinem Wahn!*¹¹

Sizi temin ederim, böyle söylemek istememiştir, şöyle demek istemiştir:

*Das ist ein “dernek”... in der Stadt Moskau!*¹²

– Dernekte kötü olan ne ki? diye sordum.

Komşum takkesini kaptı ve burnuna yaklaştırdı.

– Ne mi kötü? diye haykırdı. İşte şu; dernek her türlü özgün gelişimin ölümüdür, dernek toplumun, kadının, yaşamın münasebetsiz bir değişimidir, dernek... neyse durun, size derneğin ne olduğunu söyleyeyim! Dernek, önem ve akılcı bir iş havası verilen, birlikte tembel ve uyuşuk bir yaşamdır; dernek mantık yürütmelerin yerine konuşmayı koyar, verimsiz geve-

¹¹ Schiller'in “Das Lied von der Glocke” (“Çanın Şarkısı”) şiirinden alıntı, ancak yanlış alıntılanmıştır. Doğrusu:

*Gefährlich ists, den Leu zu wecken,
Verderblich ist des Tigers Zahn,
Jedoch der schrecklichste der Schrecken,
Das ist der Mensch in seinem Wahn.*

Bu dizelerin Türkçesi ise:

Tehlikelidir aslanı uyandırmak,
ve felakettir kaplanın dişi,
ancak dehşetlerin en dehşeti,
çılgınlık içindeki insandır! (ç.n.)

¹² Son dizeden bahsedilmektedir: “Moskova şehrindeki dernektir”. (ç.n.)

zelikleri öğretir, sizi bereketli çalışmadan alıkoyar, size edebi uyuzluk aşılar ve son olarak, ruh sağlığınızın o bakir ve taze sağlamlığını elinizden alır. Dernek, kardeşlik ve dostluk adı altında bayağılık ve can sıkıntısıdır, açıklık ve katılım bahanesi altında anlaşmazlıkların ve iddiaların birlikteliğidir. Dernekte, herkesin her zaman geçerli hakları sayesinde, arkadaşının ciğerine pis parmaklarını sokabilirsin, hiç kimsenin ruhunda dokunulmadık, temiz kalan bir yer yoktur. Dernekte boş dilbazların, kendine âşık akıllıların ve zamansız yaşlıların önünde saygıyla eğilir, “gizli” düşüncelerle yeteneksiz şairler el üstünde tutulur; dernekte gençler ve on yedi yaşındaki çocuklar kurnazca ve bilgece kadınlardan ve âştan bahsederler, kadınların karşındaysa ya susarlar ya da kitaptan okur gibi konuşurlar, zaten ne konuşacaklar ki! Dernekte kurnaz bir belagat yüceltilir; dernekte polisi aratmazcasına herkes birbirini izler... Ah dernek!.. Sen bir birlik değil, içinde birçok namuslu insanın kaybolduğu büyülmüş bir kuyusun!

– Ama izninizle söyleyeyim ki sanki biraz abartıyorsunuz, diye sözünü kestim.

Komşum susarak bana baktı.

– Belki de, Tanrı beni bilir ya, olabilir. Zaten bu kardeşinize kalan tek keyif de abartmak. Moskova’da dört yıl işte böyle yaşadım. Sevgili beyefendi, zamanın nasıl geçtiğini, nasıl uçup gittiğini size tasvir edemem. Anımsamak bile hüznün ve keder veriyor. Hani olur ya, sabaha karşı kalkmışsın, dağdan kızakla kayıyormuşsun gibi... Aşağıya yaklaştığında bir bakarsın akşam olmuş. Mahmur uşağın ceketini tutar, giyinir ve arkadaşına koşarsın, hemen pipo tütürür, bardaklarca çay içer, Alman felsefesinden, âştan, ruhunuzdaki ebedi güneşten ve bir sürü başka şeyden bahsedersiniz. Ama orada orijinal, nevi şahsına münhasır insanlarla da karşılaştım. Kısaca kendimi ne kadar

zorlasam da, boyunduruğa başımı uzatsam da doğa üstün geldi. Yalnızca bir ben kendimi hamur gibi yoğurup durdum ve zavallı doğam da en ufak bir direniş göstermedi! Bu arada yirmi birime bastım. Bana kalan mirası, daha doğrusu vasimin mirastan bana bırakma yüce gönüllülüğünü gösterdiklerini yönetme hakkına kavuştum ve miras kalan topraklarımın yönetimi için özgürlüğüne kavuşan uşak Vasil Kuryaşev'e vekâlet verip yurtdışına, Berlin'e gittim. Yurtdışında, size daha önce de söyleme mutluluğuna eriştiğim gibi, üç yıl kaldım. Ne yaparsın? Orada da, yurtdışında aynı orijinal olmayan varlık olarak kaldım. Birincisi, Avrupa hakkında konuşacak bir şey yok, bir zerre bile Avrupa kültürünü öğrenemedim; Alman profesörleri dinledim, Almanca kitapları yazıldıkları yerde okudum... işte bütün fark da bu. Tam bir keşiş gibi yalnız yaşıyordum, benim gibi bilgiye susamış ve kederli mamafih zor kavrayan ve söz söyleme yeteneğinden yoksun emekli subaylarla teşrikimesai yaptım.¹³ Penza ya da diğer tahıl deposu eyaletlerden gelen kıt akıllı ailelerle düşüp kalktım, kafeleri mekân belledim, dergileri okudum, akşamları tiyatrolara gittim. Yerli halkla pek bağım olmadı, onlarla konuşurken hep kendimi gergin hissettim, benden borç almaya gelen birkaç Yahudi gencin dışında –hayırsever der Russe– bana da yerli halktan kimse gelmiyordu. Tuhaf bir tesadüf beni profesörlerimden birinin evine götürdü. Aynen şöyle oldu; dersine kayıt yaptırmak için uğradığımda birden beni evine akşam yemeğine davet etti. Bu profesörün

¹³ 1831-1834 arasında faaliyet gösteren Stankeviç'in kurduğu edebiyat ve felsefe derneğindeki, felsefeye düşkünlüğü yüzünden ordudan ayrılan N. Frolov kastediliyor. Bu derneğin çalışmalarına Belinski ve Bakunin gibi eleştirmenler de katılmıştır. Dernek genel olarak Hegel felsefesinin Rusya'da yaygınlaşmasına öncülük etmiştir. (ç.n.)

yirmi yedi yaşlarında iki kızı vardı; bodur boylu –Tanrı yanlarında olsun– kocaman burunlu, kıvrım kıvrım saçlı, solgun mavi gözlü ve kırmızı elli, bembeyaz tırnaklı. Birinin adı Linhen, diğërininki Minhen'di. Profesöre gidip gelmeye başladım. Bu profesörün hiç de aptal olmadığını size söylemem gerek ama biraz tuhaf biriydi; amfide oldukça düzgün konuşuyordu ama evde R ve L'leri söyleyemiyordu, gözlükleri sürekli alnında dururdu, ne olursa olsun bilgin biriydi... Ee sonra? Birden Linhen'e âşık olduğumu sandım, evet tam altı ay öyle sandım. Aslında onunla pek konuşmuyordum, daha çok onu seyrediyordum ama ona yüksek sesle dokunaklı şiirler okuyor, gizli gizli elini sıkıyordum. Akşamları ise onun yanında, gözümü aya dikip, tabii ki yalnızca yukarıya değil, hayallere dalıyordum. Bu arada, bir de öyle güzel kahve yapıyordu ki!.. İnsan daha ne ister ki? Yalnızca tek şey beni tedirgin ediyordu; nasıl söylemeli, mutluluğun o açıklanamaz en tepe noktasında, böğüründen başlayan acı ve soğuk bir titreme mideme yayılıyordu. Sonunda bu mutluluğa dayanamadım ve kaçtım. Kaçışından sonra yurtdışında tam iki yıl daha geçirdim. İtalya'ya gittim, Roma'da Tezahür'ün, Floransa'da Venüs'ün önünde durdum.¹⁴ Sanki hırs içimi bürümüş gibi birden abartılmış bir heyecana gömüldüm; geceleri şiir yazıyor, günlük tutuyordum, kısaca herkes gibi yaşamaya başlamıştım. Bu arada orijinal olmanın ne kadar kolay olduğuna dikkat edin. Örneğin resim ve heykelden hiç anlamam... peki bunu, yüksek sesle söylebilir miyim... kuşkusuz hayır! Al yanına bir rehber, git seyret.

Yeniden mahcup bir tavır takındı ve takkesini yeniden çıkardı.

¹⁴ Raffaello'nun Vatikan'daki Tezahür adlı eseri, Floransa Uffizi Müzesi'ndeki sanatçısı bilinmeyen Medici Venüsü. (ç.n.)

– Sonunda ülkeme geri döndüm, diye yorgun bir sesle devam etti, Moskova'ya geldim. Moskova'da şaşılacak bir değişim gösterdim. Yurtdışında çoğunlukla susmuştum ama birden ateşli ateşli konuşmaya başladım, Tanrı bilir ya, o zamanlar kendim için neler neler hayal ediyordum. Neredeyse deha olarak görüldüğüm hoşgörülü insanlarla karşılaştım. Kadınlar benim zevzekliklerimi ilgiyle dinliyordu ama şöhretimin çıkardığı yükseklerde tutunamadım. Güzel bir sabah, benim hakkımda bir iftira yayıldı (kimin uydurduğunu bilmiyorum, erkek cinsinden evde kalmış bir kız kurusu olmalı, Moskova onlarla doludur), hem de çilek gibi oradan oraya sürgün vererek yıldırım gibi yayıldı. Ne yapacağımı şaşırmıştım, yapışkan köklerini yerinden sökmek istedim ama olmadı... Ben de ayrıldım. İşte orada da şirret biri olmuştum. Aslında ürtikerin geçmesi nasıl bekleniyorsa bu hücumun geçmesini, aynı hoşgörülü insanların yeniden kucaklarını açacakları ve aynı kadınların konuşmalarına yeniden gülümseyecekleri zamanı sakince beklemem gerekliydi... Ama sorun şuydu ki, ben orijinal biri değildim. Birden vicdanım ayaklandı ve boşboğazlık etmekten, gevezelik yapmaktan, dün Arbat'ta, bugün Trubnoy'da, yarın Sivtse-Vrajek'de şöyleydi, böyleydi gibi lüzumsuz konuşmalar yapmaktan utanır oldum... Hem kimin umurundaydı ki bu gevezelikler? Bir bakın bu alandaki gerçek savaşıllara; umurlarında değildir, tam tersine böyle durumlara onların ihtiyacı vardır. Hele biri yirmi yıldır diliyle kazanır ve hiç değişmeden aynı şeyler... Kendine güven ve kendini beğenmişlik! Bende vardı ve hâlâ tam anlamıyla yatışmış değil... İşin kötü tarafı, ben yine de orijinal olmadığımı, tam ortada kaldığımı söyleyeceğim. Doğanın ya bana daha çok kendini beğenmişlik vermesi gerekirdi ya da hiç vermemesi. Ama ilk zamanlarda gerçekten de şansım iyi gitmişti ve üstelik yurtdışı

seyahatim duygularımı iyice zayıflatmıştı, ancak genç ama vücudu artık jöle gibi pörsümüş bir tüccar kadınla da evlenmek istemiyordum. Ben de köyüme döndüm. Sanırım, (komşum yeniden bana doğru yandan bakarak ekledi) köy yaşamının ilk izlenimlerini, doğanın güzelliği ve yalnızlığın sakini olağanüstülüğü hakkındaki düşünceleri ve benzeri şeyleri geçebilirim...

– Tabii, tabii, dedim.

– Üstelik, diye devam etti hikâyeci, bu saçmalıkların hepsi eninde sonunda bana dokunur. Köyde, kapatılmış bir köpek yavrusu gibi canım sıkılıyordu, oysa, itiraf etmeliyim ki, dönüştü o bildik beryoza korusunu ilk kez ilkbaharda geçtiğimde, belirsiz tatlı bir beklentiyle başım dönmüş ve yüreğim küt küt atmaya başlamıştı. Ama bu belirsiz beklentiler, siz de bilirsiniz ya, hiçbir zaman gerçekleşmez, tam tersine hiç beklemediğin şeyler onların yerini alır, mesela, hayvanların telefatu, vergiler, açıkartırmayla satışlar, vesaire, vesaire. Öncekinin yerine geçen ve sonradan öğrendiğim gibi daha büyük değilse de en az önceki kadar soyguncu olan ve üstelik ziftli çizmeleriyle beni her an zehirleyen kâhya Yakov'un yardımlarıyla kıt kanaat geçinip giderken bir gün, emekli bir albayın karısı ve iki kızından oluşan komşu aile aklıma geldi, arabayı koşmalarını emrettim ve komşulara gittim. O gün sonsuza kadar aklıma kazınmıştır. Altı ay sonra albayın karısının küçük kızıyla evlendim!..

Hikâyeci başını öne eğdi, ellerini göğze kaldırdı.

– Bu arada, diye devam etti ateşli bir tonla, merhume hakkında kötü fikre kapılmanızı hiç istemem. Tanrı korusun! Asil, iyilik timsali, sevgi dolu ve her türlü fedekârlığa hazır biriydi, aramızda kalsın, ondan mahrum olma şanssızlığına uğramasaydım, büyük olasılıkla, bugün sizinle konuşuyor olamayacaktım, çünkü birçok kez kendimi asmaya yeltendiğim ahırındaki o kiriş hâlâ yerinde durur!

– Bazı cins armutların, diye başladı kısa bir suskunluktan sonra, nasıl denir, gerçek tadına kavuşması için bir süre toprağın altında, bodrumda kalmaları gerekir; anlaşılan benim merhume de doğanın yarattığı bu türden birisiydi. Ancak şimdilerde onun hakkını teslim edebiliyorum. Örneğin şimdi, düğünden önce onunla geçirdiğim geceler hakkındaki anılarım içimde zerre kadar elem uyandırmıyor, tam tersine gözlerimden yaşlar boşanacak kadar duygulandırıyorlar. Ailece zengin değildiler; oldukça eski ve ahşap ama çok rahat bir evleri vardı, yabani otlar bürümüş bir bahçeyle yine ot bürümüş avlunun arasında, bir tepede kurulmuştu. Tepenin eteklerinde akan ırmak, sık yaprakların arasından zar zor görünürdü. Evden bahçeye geniş bir teras açılıyordu, terasın önünde güllerle kaplı uzun bir çiçeklik vardı. Çiçekliğin her köşesinde, merhum ev sahibi tarafından daha fidanken birbirine sardırılan, şimdilerde burguya benzeyen iki akasya büyümüşü. Biraz daha ilerde, terk edilmiş yabani ahududuların içinde, eski ve neredeyse yıkılacak görüntüsüyle dışardan bakılınca insanın içini acıtan ama içi kurnazca boyanmış kameriye vardı. Terastaki cam kapı konuk odasına açılıyordu, meraklı bir gözlemcinin bakışıyla konuk odası ise şöyleydi; köşelerde çini sobalar, sağda üstü el yazması notalar dolu, eskimiş bir piyano, beyaz nakışlı soluk mavi damasko kaplı bir divan, yuvarlak bir masa, içleri porselen ve Ekaterina dönemi cam oyuncaklarla dolu iki dolap, duvarda göğsünde bir güvercin tutan gözleri yuvar yuvar sarışın bir kız portresi,¹⁵ masada içinde taze güller olan bir vazo... Nasıl ayrıntılı anlattığımın farkındasınızdır. Hayatımın trajikomedisi işte bu terasta ve bu konuk odasında oynandı. Boğa-

¹⁵ O dönemde Fransız ressam Jean-Baptiste Greuze'ün güvercinli kız tabloları oldukça popülerdir. (ç.n.)

zından sürekli hınç dolu bir hırıltı çıkan komşu kadın iğrenç biri ve zalim, şirret bir varlıktı. Kızlarından Vera'nın diğer taşra soylu kızlarından farkı yoktu. İkincisi Sofya'ydı ve ben ona âşık olmuştum. İki kardeşin ortak kullandıkları bir yatak odası vardı. İki masum yatak, sararmış albümler, muhabbet çiçekleri, kurşunkalemle oldukça kötü çizilmiş erkek ve kız arkadaşlarının resimleri (içlerinde olağanüstü enerjik yüz ifadesiyle, ilginç imzasıyla ve gençlikteki o ölçüsüz ve hepimizinki gibi başarısızlıkla sonuçlanan beklentileriyle bir erkek fark ediliyordu), Goethe ve Schiller'in büstleri, Almanca kitaplar, solmuş taçlar ve anısı olan başka şeyler. Ama ben bu odaya oldukça seyrek ve istemeden girerdim. Orada nefesimi kesen bir şeyler vardı. Ayrıca tuhaftır, Sofya'yı ona sırtım dönükken ya da özellikle akşamları terasta onu düşündüğümde ve hayal ettiğimde daha çok seviyordum. O zamanlar akşamın kızzılığına, artık karar-maya başlayan ve keskin biçimde pembeleşen gökyüzünden ayrılan ağaçlara ve yeşil küçük yapraklara bakıyordum; Sofya konuk odasındaki piyanonun başına oturur ve hiç durmadan sevdiği Beethoven'den bir şeyler çalardı. Şirret kocakarı divanda otururken sakince horuldardı; koyu kırmızı renklerle dolan yemek odasında Vera çayla ilgilenir, semaver sanki keyif alıyormuş gibi gürül gürül kaynardı. Krendeller¹⁶ neşeli kıtırtılarla kırılır, kaşıklar fincanlarda çın çın çınılardı. Bütün gün pek de içten şakımayan kanarya birden susar, sanki bir şeyler sorarmış gibi ara sıra cıvıldardı. Yakınlardan geçen saydam ve hafif bu-luttan seyrek damlalar düşerdi... Ben ise oturur, oturur, dinler, dinler, bakardım, kalbim huzur dolar ve yeniden sevdiğimi sanırdım. İşte böyle bir akşamın etkisiyle, yaşlı kadından kızıyla

¹⁶ Bütün Kuzey Avrupa ülkelerinde yapılan, genellikle sekiz sayısına benzeyen pasta, kraker. (ç.n.)

evlenme izni istedim ve iki ay sonra da evlendim. Onu sevdiğimi sanıyordum... Şimdi de, aslında bilmeliyim, oysa şimdi de bilmiyorum, Sofya'yı sevip sevmediğimi. İyi, akıllı, sessiz ve sıcak kalpliydi ama Tanrı bilir neden, uzun süre köyde yaşadığından mı yoksa başka bir nedenden mi onun ruhunun dibinde (ruhun dibi varsa) gizli bir yara vardı, daha iyi bir ifadeyle, ne kendisinin ne de benim adını koyabildiğimiz ve hiçbir şeyle iyileşmesi mümkün olmayan bir yara kanayıp duruyordu. Bu yaranın varlığını, kuşkusuz ki, evlendikten sonra fark ettim. Neler yapmadım neler ama hiçbir şeyin faydası olmadı! Çocukluğumda bir kanaryam vardı, kedi kapmıştı, kurtardılar, iyileştirdiler ama benim zavallı kanaryam küstü, sarardı ve ötmeyi kesti... Nasıl mı bitti, bir gece açık kafesten giren farenin ısırtısıyla ve bunun sonucu ölmesiyle. Karımı hangi kedinin kapıldığını bilmiyorum ama o da zavallı kanaryam gibi küstü ve sarardı. Bazen sanki kendisi de silkinip canlanmak ister, temiz havada, güneşin altında özgürce coşmak isterdi ama dener, yine de yumak gibi tortop yatar kalırdı. Oysa beni severdi ve her seferinde dünyada isteyeceği başka bir şey olmadığına beni ikna ederdi, –lanet olsun– ne var ki gözleri ise sönüp giderdi. Geçmişte bir şey mi olmuştu diye düşündüm. Bulabildiğim her şeyi araştırdım, hiçbir şey çıkmadı. Şimdi kendiniz karar verin, orijinal birisi omuzunu silker, belki bir iki kez içini çeker ve kendi hayatına devam etmez miydi, ama ben orijinal olamamış varlık kırıktan gözümü ayırmamaya başladım. O zamana kadar karımın içine evde kalmış kız alışkanlıkları yerleşmişti; Bethooven, gece gezmeleri, muhabbet çiçekleri, arkadaşlarla mektuplaşmalar, albümler vesaire. Dolayısıyla da başka bir yaşama, özellikle de ev sahipliğine hiç alışamadı, bu arada evli bir kadının adı konulmamış bir hastalıktan mustarip olması ve ak-

şamları “Onu uyandırma gün ışıırken”i¹⁷ söylemesi de gülünçtü. İşte böyle, tam üç yıl birlikte yaşadık, dördüncü yıl Sofya ilk doğumunu yaparken öldü, ilginçtir, onun bana erkek ya da kız evlat veremeyeceği, dünyaya yeni insanlar getiremeyeceği sanki bana daha önceden malum olmuştu. Nasıl gömüldüğünü anımsıyorum. İlkbahardı. Bizim kilisenin cemaati azdır, kilise iyice eskimiş ve ikonostasis artık kararmaya yüz tutmuştu, duvarlar çıplaktı, tuğla zemin yer yer kırılmıştı, her nişte büyük, eski bir resim vardı. Tabutu getirdiler, ana kapının önüne tam ortaya koydular, solmuş bir örtüyle örttüler, dört bir yanına şamdan koydular. Ayin başladı. Başının ardında küçük bir perçem sarkan ve yeşil kuşağını oldukça aşağıdan bağlamış yaşlı diyakoz¹⁸ kürsüden hüzünle bir şeyler mırıldandı, yine yaşlı biri olan lila renkli sarı şeritli cüppesiyle sevimli yüzlü ve gözleri pek görmeyen papaz da hem kendi hem de dyakozun yerine dualar okudu. Sonuna kadar açılmış pencerelerden beryozaların salkım salkım taze yaprakları hışırıyor, cıvıldaşıyordu; avludan taze ot kokusu geliyor, mumların kırmızı alevleri bahar gününün neşeli ışığında solgun solgun yanıyordu. Serçelerin şakımaları bütün kiliseyi dolduruyordu, kubbenin üstünden ara sıra bir kırlangıcın tiz çığlığı duyuluyordu. Güneşin altın ışıkları altında, merhumeye yürekten dua eden az sayıdaki köylülerin sarışın başları çabuk çabuk inip kalkıyordu. Buhurdanın deliğinden ince mavimsi bir duman süzülüyordu. Karımın ölü yüzüne bakıyordum... Tanrım! Ölüm de, ölüm bile onu kurtaramamış, yarasını iyileştirememişti; aynı acılı, çekingen, dilsiz ifade, sanki tabutta yeri rahat değilmiş

¹⁷ Sözleri A. Fet, müziği A. Varlamov’a ait “Gün ışıırken uyandırma onu” adlı romans. Şiirde gizli aşk çeken birisinden bahsedilir. (ç.n.)

¹⁸ Diyakoz: Papaz yardımcısı. (ç.n.)

gibi... Damarlarımdaki kanın acıyla dolaştığını hissettim. Çok iyi biriydi ve ölmekle kendisi için en iyisini yaptı!

Hikâyecinin yanakları kızardı, gözlerinin ferî solar gibi oldu.

– Karımın ölümünden sonra, diye başladı tekrar, beni saran kederden sonunda kurtulup artık işlere sarılmam gerektiğini düşündüm. Eyalet merkezinde işe başladım ama devlet dairelerinin o koca odaları başımda ağırlara neden oldu, gözlerim ağrımaya başladı, tabii ki başka nedenler de vardı... istifa ettim. Moskova'ya gitmek istedim ama birincisi, param kalmamıştı, ikincisi de... size daha önce anlattığım gibi artık boyun eğmiştim. Bunu kabullenmem hem bir anda oldu hem de oldukça zaman aldı. Ruhen çoktan boyun eğmiştim ama beynim hâlâ eğilmek istemiyordu. Köy yaşamının ve mutsuzluğun etkilediği duygularımı ve düşüncelerimi kâğıda döküyordum... Diğer yandan, bilgiçliğimden, yurtdışı gezimden ve eğitimimdeki diğer artılardan ürken nerdeyse genç yaşlı bütün komşularımın bırakın bana alışmalarını, benimle muhatap olurken kâh kaba, kâh üstünkörü davrandıklarını, fikir yürütmelerimi sonuna kadar dinlemediklerini ve benimle konuşurken artık “saygı ekleri” kullanmadıklarını çoktan fark etmiştim.¹⁹ Düşünümünden sonraki bir yıl içinde sıkıntıdan kendimi edebiyata verdiğimi ve bir dergiye yazı, sanırım öyküydü, yolladığımı size söylemeyi unuttum. Bir süre sonra yazışları müdüründen nazik bir mektup aldım, akıl açısından reddedemeyeceğini ama yetenek olarak, edebiyatta yalnızca yetenek gerektiğini yazıyordu. Üstelik, buraya gelen Moskovalı iyi ama genç bir adamın, valinin

¹⁹ 19. yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyıl başlarında Rusçada bazı sözcüklerin sonuna “s” harfi getirilerek hem konuşanın, hem de konuşulan kişinin önemli ve saygıdeğer olduğu vurgulanırdı. (ç.n.)

yemeğinde benim hakkımda artık tükenmiş ve boş bir adam olduğumu söylemesi de kulağıma gelmişti. Ama benim o yarı iyi niyetli körlüğüm hâlâ devam ediyordu; kendi gözümün ortasına yapıştırmak da istemiyordum ama sonunda, güzel bir sabah gözlerimi açtım. Şöyle oldu. Polis müdürü, onarılmasının hiç mi hiç umurunda olmadığı benim topraklarımdaki yıkılan bir köprüye dikkatimi çekmek üzere uğradı. Bu hoşgörülü nizam bekçisi, bir kadeh votkayla bir parça balık yerken, babacan bir tavırla bana ihtiyatsızlığım için serzenişte bulundu, köylülere daha fazla gübre atmalarını emretmemi öğütledi, pipo içti, yaklaşan seçimler hakkında konuşmaya başladı. O dönemde eyalet yöneticiliği unvanını, boşboğaz ve üstelik rüşvetçi Orbassanov diye biri almayı becermişti. Ne zenginliği ne de soyluluğuyla üste çıkıyordu. Onun hakkındaki düşüncelerimi hiç çekinmeden söylemiştim. İtiraf etmeliyim ki Bay Orbassanov’a yukardan bakıyordum. Polis müdürü bana baktı, omzuma okşarcasına dokunup iyi yüreklilikle mırıldandı: “Ah, Vasili Vasilyiç, öyle insanları yargılamak bize düşmez, biz kim onlar kim... Herkes yerini bilmeli.” “Ama izninizle,” diye itiraz ettim, “benimle Bay Obrassanov arasında ne fark var?” Polis müdürü piposunu ağzından çıkardı, gözlerini fal taşı gibi açıp makaraları koyuverdi. “Seni maskara,” dedi sonunda gözünden akan yaşlarla, “iyi şakaydı... ha! Hem de nasıl!” Bazen dirseğiyle böğrümüne vurarak ve artık “senlibenli” konuşarak gidene kadar da benimle alay etmeyi bırakmadı. Sonunda gitti. Tek eksik damla buydu ve bardak taşı. Odada dolaşp durdum, aynanın önünde dikilip uzun uzun mahcup yüzüme baktım, dilimi yavaşça çıkarıp alayla başımı salladım. Gözlerimdeki perde kalkmıştı; aynadaki yüzümden başka kendimin nasıl boş, lüzumsuz, orijinal olmayan bir hiç olduğumu çok net görüyordum!

Hikâyecici sustu.

– Voltaire’in trajedilerinden birinde, diye bezgince başladı, adamın biri mutsuzluğun son aşamasına geldiği için seviniyordu. Kaderimde hiçbir trajedi olmamasına karşın, itiraf edeyim ki, buna benzer şeyler yaşamıştım. Soğuk umutsuzluğun zehirli sevincini öğrenmiştim; bütün bir sabah boyunca hiç acele etmeden, yatağımda yatarken doğduğum güne ve saate küfretmenin o tatlı tadını almıştım. Bir anda boyun eğemiyordum. İşin aslında da, anladığınız gibi, parasızlık, köyde bana duyulan nefreti artırıyordu; ne işler güçler, ne devlet memurluğu, ne edebiyat bana uymuştu, çiftlik sahipliğine yabancı kalmıştım, kitaplardan nefret ediyordum; gevezelik etmeyi ve hayran olmayı bırakalı buklelerini oynatan ve heyecanla “yaşam” sözcüğünü tekrarlayıp duran solgun, sulugözlü, hastalık düzeyinde duygusal soylu güzeller için hiçbir anlam ifade etmiyordum; tamamen çekip gitmeyi ise beceremiyordum... Ne yaptım dersiniz? Komşularıma gidip gelmeye başladım. Kendimden nefret etmenin sarhoşluğuyla isteyerek küçük düşürmelerin en kötülerine bile maruz kalıyordum. Masada servis yapılırken beni görmezden geliyorlar, soğuk ve isteksizce karşılıyorlardı, sonunda hiç fark etmemeye başladılar. Konuşmalara katılmama bile izin vermiyorlardı, gerçi bazen, bir zamanlar Moskova’da ayağımın tozunu yalayan, paltomun eteğini öpen aptal bir boşboğaza “evet efendim” dediğim de oluyordu... Acı alaylardan keyif aldığımı düşünmek bile istemiyordum... yalnız başımayken alay da ne ki!.. İşte birkaç yıl böyle davrandım, hâlâ da öyle davranıyorum...

– İyi de bu da ne demek, diye haykırdı yan odadan uykulu sesle Bay Kantagrühin, hangi aptal gecenin köründe konuşup duruyor?

Hikâyecî hızlıca battaniyenin altına girdi ve bana çekingence bakarak eliyle işaret etti.

– Ssss... sss... diye fısıldadı. Sanki özür dilercesine Kanta-grühin'in sesinin geldiği tarafa saygıyla eğilerek mırıldandı: Duydum, duydum, bağışlayınız... Uyumak zorunda, uyumalı, diye ekledi fısıltıyla. Aynı keyifle yarın da yemesi için sabaha kadar gücünü toplaması gerek. Onu rahatsız etmeye hakkımız yok. Üstelik size söylemek istediğim her şeyi anlattım. Size iyi geceler dilerim.

Hikâyecî muazzam bir hızla döndü ve başını yastığa gömdü.

– İzninizle, hiç olmazsa, kiminle konuşma zevkine eriştiğimi söyleyin...

Çabucacık başını kaldırdı.

– Hayır, Tanrı aşkına, diye sözümü kesti. Adımı ne bana ne de başkasına sorun. Sizin için Vasili Vasiliç adını kullanan bilinmez biri olarak kalayım. Üstelik orijinal olmayan biri olarak bir ismi de hak etmiyorum... Ama mutlaka bana bir isim vermek istiyorsanız, bana... Şçigrovsklu Hamlet deyin. Böyle Hamletlerden her şehirde bol miktarda bulunur, belki de siz diğerleriyle hiç karşılaşmadınız... İyi geceler, hoşça kalın.

Yeniden tüy yatağına gömüldü, sabahleyin beni uyandırmaya geldiklerinde odada yoktu. Şafaktan önce gitmişti.

1849

Çeviren Uğur Büke

FYODOR DOSTOYEVSKİ

Timsah

Sıra dışı bir olay ya da Pasaj içinde pasaj.

Belli bir yaşa gelmiş, saygıdeğer görünümlü bir beyefendinin Pasaj'da bir timsah tarafından hiçbir iz bırakmadan canlı canlı yutulmasının gerçek hikâyesi ve sonrasında olanlar.

*Ohé Lambert! Oü est Lambert? As-tu vu Lambert?*¹

I

1 865 yılının 13 Ocak günü, öğle üzeri saat yarımında, değerli dostum, meslektaşım, hatta uzaktan akrabam olan İvan Matveyiç'in eşi Yelena İvanovna, Pasaj'da belirli bir giriş ücretiyle gösterilen timsahı görmek istiyordu. Yurtdışına çıkış biletini cebine koyarak izne ayrılan İvan Matveyiç, karısının bu önüne geçilmez isteğini yenemiyor, hatta kendisi de meraklanıp tutuşuyordu.

“Güzel bir düşünce, bakmalı timsaha! Avrupa'ya gitmek üzereydik ama yerli hayvanlar yerine bunu göstermekle hiç de

¹ (Fr.) Ey Lambert! Lambert nerede? Lambert'i gören var mı? (ç.n.)

kötü bir şey yapmış olmam,” diyordu kendi kendine. Bunları düşünerek karısını koluna taktı ve hemen hayvanların gösterildiği Pasaj’a gittiler. Ben de her zamanki gibi, bir aile dostu olmam dolayısıyla onlarla birlikte gittim. Şimdiye değin İvan Matveyiç’i hiç böylesine şen bir ruh haliyle görmemiştim. Gerçekten de o sabahı hiç unutamayacağım. Şu bir gerçektir ki, hiçbirimiz önceden kaderimizin ne olacağını bilemiyoruz! Pasaj’a girerken binanın muazzamlığına hayran olmuştu. Hatta başkente yeni gelen bu canavarın gösterildiği mağazaya yaklaşırken benim giriş ücretim olan yirmi beş kapağı de ödemek istedi. Oysa şimdiye değin hiç böyle yapmamıştı. Ufak salona girince, içeride timsahtan başka tepelikli papağanların, ayrıca kafes gibi özel bir bölmede maymunların da bulunduğunu gördük. En dipte, sol duvarda, banyoya benzer, sık demir ağla örülü büyük bir çelik kafes duruyordu. Dibiinde bir verşok² kadar su vardı. Bu sığ su birikintisinde kocaman bir timsah kıpırdamadan, kütük gibi yatıyordu. Bizim nemli, yabancıların hiç hoşlanmadığı iklimimiz yüzünden tüm yeteneklerinden yoksun kalmışa benzeyen bu koca canavar, ilk bakışta hiçbirimizde öyle özel bir ilgi uyandırmamıştı.

Yelena İvanovna sözcükleri uzatarak, acınma dolu bir sesle, “Demek timsah böyleymiş,” dedi. “Oysa ben düşünmüştüm ki... Apayrı tasarlamıştım onu!”

Anlaşılan, pırlanta gibi bir şey sanıyordu timsahı. O sırada timsahın sahibi olan Alman içeri girdi ve son derece gururlu bir bakışla süzdü bizi.

İvan Matveyiç kulağıma, “Haklı elbette,” diye fısıldadı. “Çünkü şu anda Rusya’da timsah gösteren tek kişi olduğunu o da çok iyi biliyor.”

² Verşok: 4,5 santime karşılık gelen Rus uzunluk ölçüsü birimi. (ç.n.)

Bense bu son derece saçma düşüncüyü, başka olaylarda oldukça kıskanç biri olan İvan Matveyiç'in ölçüsüzce uysal yaratılışı olmasına bağlıyordum.

Timsahın sahibinin hiç de uysal biri olmadığını görüp bu kaba adamı bozmak için ince bir gülümsemeyle ona dönen Yelena İvanovna, "Bana öyle geliyor ki," dedi, "sizin timsah hiç de canlıya benzemiyor."

Tam kadınlara özgü bir ustalıkla söylemişti bunu.

Öteki, yarım yamalak bir Rusçayla, "Oh, hayır madam," diye cevap verdi.

Ve hemen kafesin üstündeki ağı yarıya kadar kaldırarak elindeki değnekle timsahın kafasına vurmaya başladı.

Bunun üzerine o sinsî canavar, sanki hayatta olduğunu kanıtlamak ister gibi pençelerini ve kuyruğunu hafifçe oynattı, burnunu kaldırıp öfkeyle ısıklık çalar gibi derin bir soluk verdi.

Alman, onurunun kurtulmasına sevinerek, tatlı bir dille, "Yoo, kızma Karlchen!" dedi timsaha.

Yelena İvanovna daha çok kırıtarak, "Ne kadar huysuzmuş bu timsah," dedi. "Beni de korkuttu. Artık hep düşlerime girer."

Alman, bir tezgâhtar çabukluğuyla atıldı hemen, "Hiç merak etmeyin, düşünüzde sizi kesinlikle ısırmaz madam," diyerek bizimle alay etti.

Ama hiçbirimiz karşılık vermedik ona.

Yalnız, Yelena İvanovna bana dönerek, "Gidelim Semyon Semyoviç," dedi. "Maymunlara bakalım, daha iyi. Çok severim maymunları. Öyle şeker şeyler ki... Oysa timsah çok korkunç."

İvan Matveyiç, karısının yanında neşeli, cesur görünmeye çalışarak, arkamızdan, "Oo, korkma dostum. Bu olduğu yerde uyuklayıp duran firavun bize bir şey yapamaz," diye bağırdı kafesin yanında durarak.

Sonra eldivenleriyle timsahın burnuna dokundu, onunla oynamaya başladı. Sonradan itiraf ettiği gibi onu yeniden kükretmek istiyordu. Alman ise kendi evindeymişçesine, Yelena İvanovna'nın arkasından maymunların kafesine doğru yürüdü.

Böylece her şey güzelce yürüyüp gidiyordu. Başkaca öyle önemli bir olay olmadı. Yelena İvanovna oynaklıkla nitelecek kadar eğleniyordu maymunlarla, kendini kaybetmiş gibi... Sevinç içinde haykırıyor, Almanı fazla dikkat ediyor görünmemek isteyerek ikide bir bana dönüyor, bu hayvanların sahibinin de maymunlara benzediğini söyleyerek kahkahanadan kırılıyordu. Ben de gülüyordum, çünkü gerçekten de bu benzerlik kuşku götürmez derecede belli oluyordu. Alman ise kendisiyle alay edilip edilmediğini anlayamıyor, bu yüzden iyice somurtuyordu. İşte tam bu sırada birden korkunç, hatta denilebilir ki hiç de doğal olmayan bir haykırış çınlattı ortalığı. Düşünmeyi bile aklıma getirememiş, olduğum yerde taş kesilmiştim. Bağırmanın Yelena İvanovna olduğunu anlayınca hemen geri döndüm. Bir de ne göreyim! Zavallı İvan Matveyiç timsahın korkunç çeneleri arasında değil mi? Timsah vücudunu enlemesine yakalamış, iyice havaya kaldırmıştı; o zavallı da umutsuzca ayaklarını sallayıp duruyordu. Sonra bir ara görmedik onu. Bunu tüm ayrıntılarıyla yazıyorum, çünkü ben olduğum yerde kıpırdamadan duruyor, gözlerimin önünde olup biten bu olaya tüm dikkat ve ilgimle bakabiliyordum. Nasıl oldu anlamıyorum. Çünkü –o uğursuz anda düşünüyordum da– eğer İvan Matveyiç yerine benim başıma gelseydi bu, ne kötü olurdu! Ama işe bakın. Timsah, zavallı İvan Matveyiç'i korkunç çenesiyle ağzında çevirmeye başlamıştı. İlk ayaklarını yuttu, sonra elleriyle kafesin parmaklığına sarılıp sıçrayarak kendini kurtarmaya çalışan İvan Matveyiç'i biraz geçirerek serbest bıraktı; belinden yukarı kadar azıcık çekti içine. Sonra

gene biraz geçirdi; yeniden ve biraz daha yuttu. Böylece, görünüşe bakılırsa, İvan Matveyiç gözlerimizin önünde hemen hemen kayboldu. Sonunda bir kez daha geçiren timsah, benim iyi öğrenim görmüş dostumu iyice çekti içine. Artık bu kez en ufak bir parçası bile görünmüyordu. Timsahın karnındaki İvan Matveyiç'in içeri doğru kaydığı, şişkinliğin aşağı doğru inmesinden belli oluyordu. Ben yeniden bağırmaya hazırlanıyordum ki, birden talih bir kez daha haince alay etti bizimle: Yuttuğu nesnenin büyüklüğünden ötürü herhalde boğulacak gibi olan timsah o korkunç ağzını yeniden açtı ve bu bir saniyelik son geçirtisi sırasında İvan Matveyiç'in kafası, yüzünde umutsuz bir ifadeyle göründü. Bu arada gözlüğü kafesin dibine, timsahın ayaklarının yanına düştü. Anlaşılan, bu umutsuz baş, yalnızca son bir kez her şeye bakmak, dünyanın zevkleriyle vedalaşmak için fırlamıştı dışarı. Fakat zavallı baş amacına erişemedi. Timsah olanca gücüyle yeniden atıldı ve kaşla göz arasında gene kayboldu. Hem de bu sefer kesinlikle. Canlı insan kafasının dışarı çıkışı ve kayboluşu öyle korkunçtu ki!.. Bununla birlikte –bu beklenmedik hareketin çabukluğundan mı, yoksa gözlüğün düşüşünden mi– aynı ölçüde de gülünçtü. Birden, elimde olmadan kikirdeyip derin derin soludum. Fakat aile dostumun böyle bir anında gülmenin hiç de hoş kaçmadığını anlayarak hemen Yelena İvanovna'ya döndüm ve sevimli bir yüz takınarak, “İşte bizim İvan Matveyiç'in sonu!” dedim.

Bütün bu olay süresince Yelena İvanovna'nın kendini nedenli güçlü bir coşkunluğa kaptırdığını düşünemiyor, tasarlamıyordum. İlk haykırıştan sonra olduğu yerde taş kesilmiş gibi, kayıtsızca ama olayın en ufak ayrıntısını kaçırmadan, ortada dönen kargaşaya bakıyordu. Sonra kadın ansızın korkunç bir çılgılık atıverdi. Hemen ellerini tuttum. Tam bu anda, ilkin korkudan aptallaşan timsahın sahibi birden ellerini çırpı, göz-

lerini havaya dikerek haykırdı, “Ah benim timsahım, *o mein allerliebster Karlchen! Mutter, Mutter, Mutter!*”³

Bu haykırış üzerine arka kapı açıldı, başında başlık, al yanaklı, yaşlı, üstü başı darmadağınık *Mutter* göründü ve bir çığlık atarak sevgili Almanına koştu.

Ortalık tam bir ana baba gününe dönmüştü: Yelena İvanovna kudurmuş gibi hep aynı sözleri haykırıyordu: “Karnını yarın! Karnını yarın!” Bir timsahın sahibine, bir *Mutter*’e atılıyor, kendini yitirmiş durumda, onlara timsahın karnını hemen yarsınlar diye yalvarıyordu. Timsahın sahibiyle *Mutter*’in ise hiçbirimizle ilgilendikleri yoktu, ikisi de buzağı gibi uluyordu kafesin yanında.

Timsahın sahibi, “Mahvoldu, yaşamaz artık, bir memuru giysileriyle birlikte yuttu çünkü!” diye bağırıyordu.

Kadın da, “*Unser Karlchen, unser allerliebster Karlchen wird sterben!*”⁴ diye yırtınıyordu.

“Öksüz kaldık, aç kalacağız!” diye inliyordu timsahın sahibi.

Almanın ceketinin eteklerine yapışan Yelena İvanovna ise, “Yarın! Karnını hemen yarın, karnını!” diye yalvarıyordu.

Alman kendini savunma gereği duydu: “O kızdırdı timsahı! Kocanız ne diye kızdırdı timsahı! Eğer Karlchen’e bir şey olursa, ölürse, siz ödersiniz tazminatı! *Das war mein Sohn, das war einziger Sohn!*”⁵

İtiraf edeyim ki, Almanın bu denli bencil oluşu ve pejmürde kadının yüreğinin soğukluğu, korkunç derece öfkelenmişti beni. Yelena İvanovna’nın aralıksız tekrarladığı “Karnını yarın,

³ (Alm.) Ah benim sevgili Karlchen’im! Anne, anne, anne! (ç.n.)

⁴ (Alm.) Bizim Karlchen’imiz, bizim sevgili Karlchen’imiz ölecek! (ç.n.)

⁵ (Alm.) O benim oğlumdur, biricik oğlumdur. (ç.n.)

hemen yarın!” haykırışlarının da huzurumu kaçırmada az etkisi olmadı. Tüm dikkatimi harcıyordum; doğrusu şu ki bayağı korkmuştum... Bütün bu tuhaf çılglıkların benim tarafından tamamen ters anlaşıldığını da önceden söyleyeyim. Ben Yelena İvanovna’nın bir an için aklını oynattığını düşünmüştüm. Zavallı İvan Matveyiç’inin öcünü almak için timsahın değnekle dövülerek cezalandırılmasını gülerek istemesi de bunu kanıtlıyordu. Oysa bu arada kadıncağızın aklında bambaşka şeyler varmış. Hiçbir şaşkınlık göstermeden kapıya doğru bakarak Yelena İvanovna’ya nasıl olduğunu sordum ve en başta da o hassas “karnını yarın” cümlesini kullanmaması için uyardım. Çünkü böyle gerici bir isteğin burada, Pasaj’ın tam ortasında, kültürlü bir ortamda –belki de şu anda Bay Lavrov’un konferans verdiği öteki salona iki adım yakın bir yerde de olsa– geri kafalılıkla nitelenmesi olmayacak şey değildi. Hatta böyle bir anda, bu çılgılığımızın Stepanov’un yapıtlarına ve karikatürlerine bile uygun düşeceği söylenemezdi.

Ne kadar çekinsem de kuşkularım gerçek oldu. Birden, timsahı görmek için giriş ücretlerinin toplandığı, içerideki ufak bölmeden ayıran perde kıpırdadı. Eşikte sakallı, bıyıklı, elinde kasket, vücudunun üst kısmı öne doğru fazla eğilmiş, sakınarak timsahın bölmesinin eşiğinde durmaya çalışan, ancak giriş için ücret ödemedi buraya kalma hakkını korumak isteyen bir adam belirdi.

Tanımadığımız bu adam bizden yana geçmemeye, tam eşikte kalmaya dikkat ederek, “Böyle geri kafalı bir istek nasıl karşılanır hanımefendi,” dedi, “sizin ilerlemenize şeref vermez. Bu sizin beyninizdeki fosfor yetersizliğinden ileri geliyor. Kısa zamanda ilerlemelere ılık çalacaksınız bizim güldürü sayfalarınızda...”

Sözlerini bitiremedi: Timsahın bölmesinde konuşan ve hiç ücret ödemeyen bu adamı görünce akli başına gelen timsah

sahibi öfkelenildi, bu ilerici adamın üzerine atıldı. Omzuna iki yumruk vurarak onu dışarı itti. Bir anda ikisi de perdenin arkasında gözden kayboldular. Bütün karışıklığın bir hiç yüzünden çıktığının farkına varan bir tek bendim. Yelena İvanovna tamamen suçsuz görünüyordu. Tek düşündüğü, o Almanı cezalandırmaktı. Hem de son derece basit bir şekilde. Yalnızca bıçakla timsahın karnını yarmak ve böylece içinden İvan Matveyiç'i çıkarmaktı amacı.

Yeniden koşup gelen timsah sahibi, "Nasıl! Siz benim timsahımı öldürmek mi istiyorsunuz?" diye haykırdı. "Hayır, önce sizin kocanız cezalandırılmalı, sonra timsah!.. *Mein Vater*⁶ timsah gösterirdi, *mein Grossvater*⁷ timsah gösterirdi, *mein Shon*⁸ timsah gösterecek, ben de timsah göstereceğim! Hepimiz timsah göstererek geçimimizi sağlayacağız! Ben *ganz*⁹ Avrupa'yı tanırım. Siz bana tazminat ödeyeceksiniz."

Öfkeden köpüren kadın da atıldı: "Ben, ben!.. Biz sizin peşinizi bırakmayız, timsahınız Karlchen'in tazminatını ödemedikçe!"

Ben Yelena İvanovna'yı bir an önce eve götürmek isteyerek, "Evet, karnını yarmanın bir gereği yok. Çünkü bizim sevgili İvan Matveyiç şu anda kim bilir göğün hangi katında uçup duruyor!.." dedim.

Tam bu sırada gerçekten hiç umulmayan, bizi son derece şaşırtan sesi duyuldu İvan Matveyiç'in: "Dostum, dostum, benim fikrime göre en iyisi doğruca asayiş bürosuna gitmek, çünkü polisin aracılığı olmadan gerçeği kabul etmez bu Alman."

⁶ (Alm.) Babam. (ç.n.)

⁷ (Alm.) Büyükbabam. (ç.n.)

⁸ (Alm.) Oğlum. (ç.n.)

⁹ (Alm.) Bütün. (ç.n.)

Ağır ağır, orada bulunanları hiç alışılmadık bir ruh haline iten bu sözler ilkin bizi o denli şaşırttı ki, hiçbirimiz kulaklarımıza inanamadık. Ama gene de hiç düşünmeden, hemen timsahın kafesine koştuk. Öylece durup kulaklarımıza inanamayarak bu zavallı tutsağı dinlemeye başladık. Sesi boğuk, inceydi; hatta çığlığa benziyor, sanki çok uzaklardan geliyor gibiydi. Öteki odada bulunan topluluğa, bomboş bir çölden ya da arada derin bir uçurum bulunan tepelerden iki köylünün bağırışlarına benzer bir haykırıyla seslenmek için, şakacı birinin yan odaya geçip ağzını yastığa dayayarak seslenmesine benziyordu tıpkı. Böyle bir şeyi bayramda, dostlarımin evinde yapmışlardı da çok hoşuma gitmişti.

Yelena İvanovna, “İvan Matveyiç, hayatım, sağsın değil mi?” diye sordu kekeleyerek.

“Sağ ve sıhhatteyim,” diye cevap verdi İvan Matveyiç. “Yüce Tanrı’ya şükür, yutulurken bir yanım sakatlanmadı. Yalnızca bu olaya amirlerimin ne diyeceğini düşünerek huzursuz oluyorum. Yurtdışına gideceğim diye bilet almıştım, ummadığım bir anda timsahın karnına düştüm. Hiç de gülünecek bir durum değil doğrusu...”

“Fakat hayatım, gülünç oldum diye endişe etme. Her şeyden önce seni oradan çıkarmak gerek,” dedi Yelena İvanovna.

“Çıkarmak mı!” diye haykırdı timsahın sahibi. “Doğrusu timsahın içini karıştırıp dağıtmanıza razı olamam! Şimdi daha çok kişi gelecek görmeye. Ben giriş ücreti olarak elli kapık isteyeceğim gelenlerden. Karlchen de kesilmeyecek artık.”

Alman kadın da onayladı hemen: “*Gott sei dank!*”¹⁰

İvan Matveyiç de rahat rahat, “Onlar haklı,” dedi. “Her şeyden önce ekonomik bir ülkü!”

¹⁰ (Alm.) Tanrı’ya şükür. (ç.n.)

“Dostum,” diye bağırdım ben, “hemen amirine gidiyorum, rica edeceğim ona. Çünkü anlaşılan biz, hiçbirimiz bu vartayı savuşturamayacağız.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” dedi İvan Matveyiç. “Ama çağımızda ekonomik çıkar olmadan timsahın karnını yararsak, bundan doğacak ticari buhranı atlatmak çok güçtür. Bu arada bir sorun çıkıyor karşımıza zorunlu olarak: Sahibi timsahı için ne istiyor? Bu sorudan bir başka soru daha çıkıyor: Kim ödeyecek bu parayı? Çünkü sen de biliyorsun ki, benim mali durumum...”

“Hem de aylıkla mı?” diye atıldım ben.

Ama timsahın sahibi hemen susturdu beni: “Ben timsahımı satmam. Üç bine satarım... Hayır, dört bine satarım timsahımı! Şimdi pek çok kişi gelecek görmeye! Beş bine satarım timsahımı!..”

Sözün kisası, dayanılmaz bir şekilde, bol keseden atıp duruyordu. Kendi çıkarını düşünen iğrenç bir açgözlülükle parlıyordu gözleri.

Öfke içinde, “Gidiyorum ben!” diye bağırdım.

“Ben de! Ben de gidiyorum! Dosdoğru Andrey Osipic’e gidiyorum, gözyaşlarımla yumuşatırım ben onu!” diye sızlandı Yelena İvanovna.

İvan Matveyiç aceleyle kesti onun sözünü, “Bunu yapma sakın hayatım,” dedi.

Çünkü çoktandır karısını Andrey Osipic’ten kıskanıyor, karısının o kültürlü adamın önünde ağlamaktan hoşlanacağını ve gözyaşlarının da ona çok yaraştığını biliyordu.

Sonra bana dönen İvan Matveyiç, “Sana da dostum,” diye ekledi, “sana da öğütlemem hiç düşünüp taşınmadan gitmeni. Bundan bir şey çıkmaz ki. Sen en iyisi bugün Timofey Semyoniç’e özel bir ziyaret yapiver. O modası geçmiş ve dü-

şünceleri sınırlı bir adamdır ama gene de sağlamdır. En iyisi, sen doğru ona git. Benim selamlarımı söyle ve işi olduğu gibi anlativer. Kendisine son oynadığımız iskambil oyununda yedi ruble borçlu kalmıştım, bu fırsatla o parayı da veriver. Bu yumuşatır asık yüzlü ihtiyarı. Herhalde onun vereceği öğüt bize önderlik yapar bu durumda. Yanında Yelena İvanovna'yı da götür...”

Karısına döndü, “Böyle bağırmaktan ve kocakarı dedikodusu yapmaktan yoruludum,” dedi. “Biraz uyumak istiyorum. Burası öyle sıcak ve yumuşak ki! Ama buna rağmen aklımın köşesinden bile geçmeyen bu sığınakta henüz pek tanıyamadım çevremi.”

“Çevreni tanımak mı? Yoksa aydınlık mı orası?” diye sevinçle haykırdı Yelena İvanovna.

Zavallı tutsak, “Koyu karanlık bir gece gibi burası,” diye cevap verdi. “Ama elimle yoklayıp inceleme yapabilirim... Haydi hoşça kal, sakın ol ve eğlenmene bak. Haydi, yarın görüşürüz! Sen de Semyon Semyoviç, akşama uğra bana. Ama dalgınsındır, unutursun belki, bir yere düğüm at...”

Doğrusunu söylemem gerekirse, oradan uzaklaştığıma sevindim. Çok yorulmuştum çünkü. Hemen bulunduğum yerden dışarı fırladım. Koluma üzgün ama heyecanın daha da güzelleştirdiği Yelena İvanovna'yı takarak timsahın seyredildiği bölümden çıkardım.

Arkamızdan timsahın sahibi bağırdı: “Akşama giriş gene yirmi beş kapıktır!”

“Tanrım, ne kadar da açgözlülermiş!” dedi Yelena İvanovna.

Pasaj'ın her basamağındaki aynalarda kendine bakıyordu. Güzelleştirmesinin kendi de farkındaydı.

Hafif bir heyecanla ve yanımdan geçenlere kolumdaki kайдından dolayı çalım satarak yürüdüm.

“Ekonomik ülkü... Ben İvan Matveyiç’in bu saçma ekonomik ülkü üzerine söylediklerinden hiçbir şey anlamadım,” dedi Yelena İvanovna.

“Size açıklayayım öyleyse,” dedim.

Ve ona çabuk çabuk, yabancı sermayeyi yurdumuza hayırlı yatırımlara çekme konusunda o sabah *Petersburg Haberleri* ve *Saç*¹¹ gazetelerinde okuduklarımı anlatmaya başladım.

Beni bir süre dinledikten sonra kesti sözümü: “Hepsi tuhaf şeyler bunların! Artık kapatın bu konuyu. Saçma sapan şeyler anlatıyorsunuz... Söyleyin bakalım, çok mu kızardı yüzüm?”

Bu fırsattan yararlanarak, “Çok değil, pek çok kızardınız!” diye komplimanı yapıştırdım hemen.¹²

Son derece hoşuna gitmişti bu. “Ah, çapkın!” diye fısıldadı. Bir dakika sonra başını yosmaca bir tavırla omzuma eğerek ekledi: “Zavalı İvan Matveyiç... Doğrusu çok üzüldüm ona, ah Tanrım!.. Peki, söyleyin bakalım, bugün orada nasıl yemek yiyecek? Hem... hem... nasıl olacak... Peki, başka bir şey yapması gerekirse ne yapacak?”

“Hiç akla gelmeyecek bir soru bu,” diye cevap verdim şaşkınlıkla.

Gerçekten de, günlük sorunları çözümlemede kadınların biz erkeklerden daha pratik olduğu aklımın köşesinden bile geçmemiştir.

Anlaşılan yeni durumunu ilginç bularak, çekici bir gülümsemeyle devam etti: “Zavallılık... Nasıl geldi bu iş başına... Hiç de eğlenceli bir durum değil, öyle karanlıkta... Ne sıkıcı bir durum. Bende tek fotoğrafı bile yok. Böylece ben şimdi dul

¹¹ Dostoyevski’nin *Volos* (Saç) olarak andığı gazetenin asıl adı *Golos*’tur (Ses). (ç.n.)

¹² Rusçada “kırmızı” aynı zamanda “güzel”, “alımlı” anlamına gelir. (ç.n.)

sayılırım... hımm... gene de çok üzüldüm!..”

Sözün kıyası, genç ve ilginç bir kadının, ölen kocasıyla ilgili oldukça açık, doğal üzüntüsünü koyuyordu ortaya. Sonunda onu evine götürdüm, avuttum, birlikte yemek yedik. Güzel kokulu bir fincan kahveden sonra, bu saatlerde tüm evli erkeklerin oturmak ya da yatmak için evlerinde bulunduklarını hesaplayarak saat altıda Timofey Semyoniç’e gittim.

Bu ilk bölümde geçen olayları terbiyeli bir üslupla geçiştirdikten sonra –pek o kadar yüce olmamasına rağmen– daha doğal bir üslup kullanmak amacındayım. Bunu önceden haber vermek istedim okurlarıma.

II

Sayın Timofey Semyoniç acelesi varmış gibi, biraz da gülererek karşıladı beni. Kendi daracık odasına kadar götürdü ve kapıyı sıkı sıkı kapatarak, “Çocuklar rahatsız etmesinler,” diye mırıldandı tedirgin bir tavırla. Sonra beni yazı masasının yanındaki iskemleye oturttu, kendisi de kollarına yerleşti. Eski pamuklu sabahlığının eteklerini topladı; ne benim ne de İvan Matveyiç’in amiri olduğu halde resmi, hatta ciddi bir amir pozunu takındı. O zamana değin bir meslektaş, hatta tanıdık sayılırdık.

“Her şeyden önce,” diye başladı söze, “şunu unutmayın ki ben amiriniz değilim, ama gene de hem sizin, hem İvan Matveyiç’in amiri sayılırım... Hiçbir işe de karışmak niyetinde değilim.”

Çok şaşırmıştım. Anlaşılan olayı biliyordu. Buna rağmen tüm öyküyü en ince ayrıntılarına değin yeniden anlatıttım ona. Coşkunluk içinde konuşuyordum. Çünkü şu anda içten bir dostuma karşı görevimi yapıyordum. Hiç şaşkınlık göstermiyor, açık bir kuşkuyla dinliyordu beni.

Sözümü bitirdikten sonra, “Düşünün,” dedi, “ben hep onun başına böyle bir olayın geleceğini tahmin ederdim.”

“Ama niçin Timofey Semyoniç? Bu, onun yönünden de umulmadık bir olay...”

“Doğru, kabul ediyorum. Fakat İvan Matveyiç'i tüm görevi sırasında böyle bir son bekleyip duruyordu. Atılgan biridir, hatta kurumludur da. Her konuda ilericiydi. Görün işte, ilericilik nereye götürüyor insanı!”

“Ama bu hiç beklenmedik bir olay. Onun ilericiliği söz konusu olunca genel kuralları ileri sürmek doğru olmaz...”

“Hayır, bu da öyle. Görüyorsunuz ya, inanın bana, hep gereksiz bilgilerden ileri geliyor bu. Çünkü gereksiz bilgilerle dolu olan insanlar her yere sokuyorlar burunlarını. Özellikle kendilerini hiç ilgilendirmeyen işlere. Ama belki siz de çok şey biliyorsunuz,” diye ekledi kızarak. “Ben öyle okumuş bir adam değilim, yaşlıyım. Her asker çocuğu gibi başladım işe. Bu yakında elliinci yıl jübilem yapılacak.”

“O, hayır, Timofey Semyoniç, insaf edin. Tersine, İvan Matveyiç sizin öğüdünüzü bekliyor, sizin yardım eli uzatmanızı, önderlik etmenizi bekliyor. Hatta denebilir ki, gözyaşlarıyla...”

“Denebilir ki gözyaşlarıyla ha? Hımm. Ama bunlar timsahın gözyaşları, hele bu yaşlara hiç inanılmaz. Peki ama söyleyin bakalım, niçin yurtdışına çıkma işi uzadı? Hangi parayla gidecek? O kendi bulunduğu ortamı bile bilmiyor.”

“Adamcağızın birikmiş parası var Timofey Semyoniç,” diye cevap verdim acıklı bir şekilde. “Şu son üç aydır hep İsviçre'ye gitmek istiyordu... Wilhelm Tell'in ülkesine.”

“Wilhelm Tell'in mi? Hımm!”

“Napoli'de ilkbaharı karşılamak istiyordu. Müzelerle, gelenek ve göreneklerle ilgilenmek, hayvanları görmek...”

“Hımm! Hayvanlar! Bence bu basit bir gururdan başka bir

şey değil. Hangi hayvanları? Ne gibi hayvanlar? Yoksa bizim hayvanlarımız az mı geldi? Vahşi hayvan sirki de var, müzeler de var, develer de! Ayılar dersen, Petersburg'un yakınlarında var. İşte kendisi de timsahın içinde oturuyor şu anda...”

“İnsaf edin Timofey Semyoniç, adamcağız şu anda çok kötü bir durumda. Eski bir akrabası olarak koşuyor size, öğüt bekliyor sizden. Oysa siz hakaret ediyorsunuz... Hiç olmazsa zavallı Yelena İvanovna'ya acıyın!”

Görünüşe göre yumuşayan Timofey Semyoniç tütününü iştahla koklayarak, “Bu dediğiniz karısı mı? Alımlı bir kadın,” dedi. “Özellikle ince bir kadındır! Nasıl etine dolgundur, başını sürekli bir yana eğer... Çok hoş ama. Daha üç gün önce Andrey Osipiç anlattı.”

“Anlattı mı?”

“Anlattı tabii, oldukça da böbürlenerek hem de. Duruşu, bakışı, saçları... Kadın değil konfeti diyor. Hatta buna güldük de. Onlar henüz genç.” Timofey Semyoniç büyük bir gürültüyle sümkürdü. “Ama bu arada, genç olmasına rağmen nasıl bir kariyer sağlamış kendine...”

“Bu apayrı bir şey Timofey Semyoniç, öyle değil mi?”

“Kuşkusuz, kuşkusuz...”

“Öyle değil mi Timofey Semyoniç?”

“Peki ama ben ne yapabilirim?”

“Öğüt verin, tecrübeli biri, bir akraba olarak öğüt verin, önderlik edin! Ne yapmamız gerekir? Amirine mi gidelim yoksa...”

Timofey Semyoniç çabuk çabuk, “Amirine mi? Asla olmaz,” dedi. “Eğer öğüt isterseniz, her şeyden önce bu işi örtbas etmek gerekir. İnsanı kuşkulandıran bir olay bu. Olacak şey değil! Her şeyden önce görülmemiş bir olay. Ölçülerin dışında bir olay. Çok kötü uydurulmuş. Bu nedenle, sakınmalı böyle

şeylerden... Bırakın olduğu yerde kalsın. Beklemek gerekir, beklemek!”

“Nasıl bekleriz Timofey Semyoniç? Ya orada boğuluverirse?”

“Neden boğulsun? Siz onun yerinin oldukça rahat olduğunu söylediğinizi unuttunuz mu yoksa?”

Her şeyi baştan, yeniden anlattım. Timofey Semyoniç düşüncelere daldı.

Tütün tabakasını elinde evirip çevirirken, “Hımm!” diye mırıldandı. “Bence yurtdışına çıkacağına olduğu yerde kalsın daha iyi. Boş zaman bulmuş, bırakın, bol bol düşünsün. Boğulmayacağı ortada, hiç kaygılanmayın. Ancak sağlığının zarar görmemesi için gereken tüm tedbirleri de almak gerekir. Öksürük gibi şeylerden de sakınmalı. O, şimdi Almanın sorumluluğunda. Kişisel düşünceme göre, haklı adam, kendi açısından yani. Hatta bir bakıma da çok haklı, çünkü herifin timsahını görmek isteyenler hayli artmıştır. İvan Matveyiç’in timsahın karnına girmesi izin almadan olur hiç? Hatırladığıma göre, onun kendi timsahı da yoktu. Timsahın da mülkiyeti vardır. Öyleyse bir ücret ödemeden onu kesmek olmaz.”

“Bir insanoğlunun kurtuluşu için Timofey Semyoniç!”

“Bu, polisin ilgileneceği bir iş. Polise başvurmak gerekir. İvan Matveyiç mi aranacak? Heh he! O şu anda izinli sayılıyor, bilmemezlikten gelebiliriz. Bırakın oradan Avrupa topraklarına baksın. Eğer izin süresi dolunca da ortaya çıkmazsa, o zaman soruşturur araştırırız...”

“Üç ay sonra mı? İnsaf edin Timofey Semyoniç!”

“Kendi suçu. Peki kim soktu onu oraya? Belki de kendine özel bir dadı tutmak istiyor, ama buna güveni yok. Timsahın bir mülkiyeti vardır. İşte buna ‘yürürlükteki ekonomik ülkü’ denir. Daha üç gün önce, akşam Luk Andreyiç’lerde İgnatiy

Prokofyîç anlatıyordu... Siz İgnatîy Prokofyîç'i tanır mısınız? İş yaşamında tam bir kapitalisttir. Biliyor musunuz, tam olarak şunları söyledi: 'Bizim mutlaka sanayileşmemiz gerekli, oysa bizde sanayi çok geri. Onu ortaya çıkarmak gerekir. Ama bizde pek öyle sermaye yok. Öyleyse yurtdışından yabancı sermaye çekmemiz gerekiyor. Her şeyden önce yabancı ortaklıkları bizim topraklara çekebilmemiz için onlara birtakım üstünlükler sağlamalıyız. Bugün öteki ülkelerde yaptıkları gibi. Kamu mülkiyeti zehirden, yıkımdan başka bir şey değildir!..' Biliyor musunuz, bunları öyle ateşli söylüyor ki!.. 'Bu onlar için uygun. Sermaye sahibi kişiler yani... Memur değil adamlar. Köylüyü ne sanayi ne tarım yükseltir. Yabancı ortaklıklar, bütün yurdumuzu ellerinden geldiğince parça parça satın almaları için, sonra da parçalamak, ufak parçalara ayırmak...' Hem de tam böyle söyledi. 'Parçalamak, daha sonra da kişisel mülkiyete devretmek için gerekli. Devretmek de değil, kira ile vermek için gerekli. Ne zaman her yer yabancı ortaklıkların eline geçerse, işte o zaman istedikleri fiyata kiraya verecekler. Demek ki köylü iki kat çalışacak. Hem zorunlu ihtiyaçları için hem de istendiği zaman onları kovmak için. Demek çok şey duyacak, boyun eğecek, çalışacak ve değerini iki katına çıkaracak. Toplumda şimdiki yeri de öyle değil mi? Açlıktan ölmeyeceğini biliyor, bu nedenle daha çok tembelleşiyor, har vurup harman savuruyor elindekini. Bu arada da hem bize para yetiştiriyor, hem de kazandığı burjuvaziye gidiyor. İşte İngiliz siyasal ve edebi gazetesi *Times* maliyemizi incelemiş, aynı anda da cevabı vermiş: Maliyemizin yetersiz olduğunu, orta tabakanın oluşmadığını, kocaman heybemizin gözlerinin bomboş durduğunu, çalışan proleterlerimizin bulunmadığını söylüyor...' Çok güzel konuşuyordu İgnatîy Prokofyîç. Sanki hatip gibi. Önce bu düşüncelerini amirlerine anlatmak istiyor, sonra da *Petersburg Haberleri*

gazetesinde bastırarak. Bu hiç de İvan Matveyiç'in durumuna benzeyen bir şey değildir.”

“İvan Matveyiç için bir şeyler...” diye kestim ihtiyarın sözünü.

Timofey Semyoniç bazen böyle gevezelik etmek ve her şeyi bildiğini, hiçbir bilgiden geri kalmadığını göstermek isterdi.

“İvan Matveyiç nasıl olur da... Bu olay karşısında boyun eğmek gerekir. Biz yurdumuza yabancı sermayeyi çekmek için çabalayıp duruyoruz. Oysa bakın, işte İvan Matveyiç yüzünden timsahın sahibine verilecek para iki kat artacak. Biz ise yabancı sermayeyi koruyacak yerde, tersine, sermayenin karnını yarmak istiyoruz. Uygun bir şey mi bu? Bence İvan Matveyiç bu yurdun öz evladı olarak, yabancı bir timsahın değerini iki kata, belki de üç kata çıkaran girişiminden dolayı sevinmek ve gurur duymak zorundadır. Bu, sermaye çekimi için gerekli. Birini bekliyorsun; bakıyorsun, başka bir adam bir timsahla geliyor; bir üçüncüsü, ikisini, üçünü birden getirir. Onların yanı sıra da sermayeler gruplaşır. İşte burjuvazi budur. Bunları teşvik etmek gerekir.”

“İnsaf edin Timofey Semyoniç,” diye haykırdım. “Zavallı İvan Matveyiç'ten hemen hemen hiç de doğaı olmayan bir özveri bekliyorsunuz!”

“Hiçbir özveri beklemiyorum, her şeyden önce sizden – daha önce rica etmişim– şunu anlamanızı rica ederim ki, ben onun amiri değilim. Bu nedenle de, demek ki benim kimseden bir şey istemeye hakkım yok. Bu yurdun bir çocuğı olarak konuşuyorum ama ‘Yurt Çocuğı’¹³ olarak değil. Yalnızca, bu yurdun basit bir çocuğı olarak konuşuyorum. Gene de, kim söyledi ona timsahın karnına girmesini? Ağırbaşı, bildiğiniz

¹³ Ruslar, İsa için “Tanrı'nı Oğıu” anlamına gelen “Yurt Çocuğı” betimlemesini sık kullanır. (ç.n.)

rütbede, resmen evli bir adam... Sonra da ansızın böyle bir girişim! Hiç akla gelir miydi bu?”

“Ama atıldı işte böyle bir adım. Çok mutsuz bir durumda...”

“Kim tanır onu? Onun için kim timsahın sahibine böyle yüklü bir para öder, söyler misiniz bana?”

“Yoksa aylık almıyor mu Timofey Semyoniç?”

“Yeter mi onun aylığı?”

Üzüntüyle, “Yetişmez Timofey Semyoniç,” diye cevap verdim. “Timsahın sahibi önce timsahı bir insan yuttu diye çok korktu, sonra da kızdı. İşin mutlu sonucunu, belki de fiyatı iki katına çıkarabileceğini anlayınca sevindi ve yüksekte atmaya başladı. Fiyatını iki katına çıkardı.”

“Üç katına da çıkarır, dört katına da. Şimdi halk akın eder. Açık göz halk, timsahın sahibine bolca para kazandıracak. Tekrar ediyorum, et yiycilerinin eğlence tutkusunun sonucu bu! Bırakın İvan Matveyiç gizlice çevreyi gözetlesin, bırakın, acele etmeyin. Belki herkes onun timsahın karnında olduğunu biliyor ama kesinliğini resmen bilmiyorlar. İvan Matveyiç bu davranışı sonucunda şimdi kendi özel yurtdışında gezme tutkusunu da doyurmuş oluyor. Çünkü yurtdışında sayılır şimdi. Timsahın karnında olduğunu söyleyecekler ama biz inanmayacağız. Bunu böyle saymak mümkündür. En iyisi beklesin. Acele etmenin ne gereği var?”

“Ama eğer...”

“Merak etmeyin, bünyesi çok sağlamdır...”

“Peki sonra? Ne kadar bekleyeceğiz?”

“Öyleyse sizden gizlemeyeyim, bu son derece karışık bir olay. İnsanın aklının köşesinden bile geçecek bir olay değil. Çok önemli. Bugüne değin buna benzer bir olaya rastlanmaması bozuyor işi. Elimizde bir örnek olsa, onu herhangi bir

şekilde kurtarmak mümkün olabilir. Nasıl bir karar verelim? Düşündükçe iş daha karışıyor.”

Birden mutlu bir düşünce parladı kafamda. “Şöyle bir şey yapsak olmaz mı?” dedim. “Eğer alnına Tanrı’nın iradesiyle canavarın karnında kalmak, diri diri gömülmek yazıldıysa, ne gelir elden. Acaba şu anda görevi başında çalışıyormuş gibi gösterilemez mi?”

“Hımm... İzinde olduğu için aylıksız kalacak...”

“Aylık bağlanamaz mı acaba?”

“Ama hangi temele dayandırılabilir?”

“Şu anda görevli gösterilerek...”

“Nasıl ve nerede?”

“Karnında, timsahın karnında... Söz gelimi, bilgi toplamak için ya da olayı yerinde incelemek için timsahın içine girdi, denebilir. Kuşkusuz bu yeni bir şey ama ilerici olacak. Aynı zamanda bilime gösterilen ilgiyi de ortaya koyacak.”

Timofey Semyoniç düşünceye daldı. Sonunda, “Özel bir memur atamak gerekir,” dedi. “Timsahın karnında özel bir görev vermek, benim kişisel görüşüme göre anlamsız bir iş. Baştakiler güvenmez buna. Hem oraya nasıl bir görevle yollanabilir ki?”

“Doğal... Nasıl denir... Doğayı yerinde, olduğu yerde öğrenmek, incelemek için... Şimdi hep doğal bilimleri önde geliyor. Botanik gibi... Adam orada yaşayacak ve bizlere bilgi verecek... Orada besinlerin sindirilmesini ya da yalnızca timsahın iç yapısını inceleyecek... Olayları...”

“Yani hemen hemen istatistik araştırmacısı olacak. Ama benim bu konuda yetkim yok, bilgi sahibi de değilim. Siz ‘olaylar’ diyorsunuz. Elimde o kadar çok olay var ki, bu olayları ne yapacağımızı bilmiyoruz. Hem bu istatistik tehlikeli...”

“Neden? Niçin tehlikeli?”

“Tehlikeli. Siz de kabul edersiniz ki, o pek çok olay bilecek, nasıl denir, yan gelip yatarak. Hiç yan gelip yatarak çalışmak olur mu? Bu tam bir yenilik. Bu nedenle tehlikeli. Gene de böyle bir örnek olmadı şimdiye değin. Eğer elimizde herhangi bir örnek olsa, benim düşünceme göre, belki böylece onu da atama olanağı çıkar.”

“İyi ama bu zamana değin buraya hiç canlı timsah getirmemişlerdi ki Timofey Semyoniç!”

Biraz daha düşünerek, “Hımm! Evet...” dedi. “Doğrusunu isterseniz, sizin bu itirazınız çok yerinde. Hatta gerçekleşmesi olanağı uzak da sayılsa, bu temel üzerine oturtulabilir. Ama gene de dediğiniz gibi, eğer canlı timsahların ortaya çıkmasıyla görevliler kaybolmaya başlıyorsa... Sonra, orası öyle yumuşak ve rahatmış ki, bu gerekçeyle pek çok memur oraya gitmek ve yan gelip yatmak isteyecektir. Siz de kabul edersiniz ki kötü bir örnek olacaktır. İşte böylece, belki hepsi beleştan para kazanmak umuduyla oraya gidecektir.”

“Yardım edin Timofey Semyoniç! Ha, iyi ki aklıma geldi, İvan Matveyiç size iskambil oyunundan kalan yedi ruble borcunu vermemi rica etmişti.”

“Haa, geçen gün Nikifor Nikiforiç’lerde kaybetmişti bu parayı! Hatırlıyorum. O zaman öyle neşeliydi ki, şakalaşıp duruyordu ama şimdi!..”

İhtiyar gerçekten üzölmüştü.

“Yardım edin Timofey Semyoniç,” diye üsteledim.

“Uğraşacağım. Şahsım adına söylüyorum. Bilgi toplama görevi verilmiş gibi, özel olarak... Ama gene de şunu biliniz ki, resmi yoldan değil... Acaba timsahın sahibi bu hayvanı kaç satar?”

Timofey Semyoniç yardım etmeye razı olmuş görünüyordu.

“Ben durumu öğrenir, kaç sataıldığını bildiririm size,” dedim.

“Peki karısı... Yalnız mı şimdi? Canı sıkılıyor mu?”

“Haberini siz verin Timofey Semyoniç.”

“Olur, veririm. Ben de ne zamandır düşünüyordum, ama bir fırsat çıkarsa... Peki, niçin timsaha bakmaya koştu hemen? Ama doğrusu ben de bakmak istiyordum.”

“Zavallıya haber götürün Timofey Semyoniç.”

“Elbette. Ama kuşku yok ki umut vermek istemem. Kendi adıma uğraşacağım bu işle... Haydi, gene görüşelim. Ben Nikifor Nikiforiç'lere gidiyorum, siz de gelir misiniz?”

“Hayır, ben de bizim tutsağa gidiyorum.”

“Evet, doğru tutsağa!.. Heh heh, düşüncesizlik işte.”

İhtiyarla vedalaştım. Türlü düşünceler dolaşıp duruyordu kafamda. İyi yürekli, çok namuslu adamdı şu Timofey Semyoniç. Yanından ayrılırken, ona bizde şimdi pek yapılmayan türden bir ellinci yıl jübilesi düzenlenmesine çok sevinmişim. Hiç kuşkusuz, hemen Pasaj'a, zavallı İvan Matveyiç'e haber vermeye koştum uçarcasına. Büyük merak içindeydim: Timsahın karnına nasıl yerleşmişti ve nasıl yaşayabiliyordu? Gerçekten timsahın karnında yaşanabilir miydi? Ara sıra bana öyle geliyordu ki, bu yalnızca bir canavar düşüydü. Daha çok da canavarın kendisindeydi bütün iş...

III

Hayır, bu bir düş değil, gerçektir, kuşku götürmez bir gerçektir hem de! Böyle olmasa anlatabilir miyim? Neyse, devam ediyorum...

Pasaj'a biraz geç gittim; saat dokuz sularında. Timsahın bulunduğu yere de arka taraftan geçmek zorunda kaldım. Çünkü Alman, salonu her zamankinden daha erken kapatmıştı. Sırta-nda eski, yağ içinde bir ceketle dolaşıp duruyordu. Sabahkin-

den üç kat daha hoşnut görünüyordu durumundan. Anlaşılan, adamın bir şeyden korktuğu yoktu ve halk daha çok, akın akın geliyordu. Derken *Mutter* göründü; beni izlemek için geldiği belliydi. *Mutter*'le Alman ikide bir fısıldaşıyorlardı. Salonun artık kapalı olmasına rağmen gene de yirmi beş kapık giriş ücreti aldılar. Bu ne gereksiz bir düzenlilikti böyle!..

“Siz her gelişinizde ödeyecek. Halk bir ruble ödeyecek ama siz yirmi beş kapık. Çünkü siz iyi yürekli dostunuzun iyi yürekli dostusunuz. Ben dostları sayarım...”

Timsaha yaklaştım, sözlerimi uzaktan İvan Matveyiç'in de işittiğini umarak, hem de onun bencilliğine taş atmak için, “Sağ mı, yaşıyor mu benim değerli dostum?” diye bağırdım.

İvan Matveyiç, “Sağım ve sıhhatteyim,” diye cevap verdi. “Sağ ve sıhhatte. Bunu sonra konuşuruz... İşler nasıl?”

Hemen yakınında olmama rağmen sesi uzaktan ya da kar-yolanın altından geliyormuş gibiydi. Sorusunu duymamış gibi, büyük bir merak içinde ve aceleyle onu soru yağmuruna tutmaya başladım: Durumu neydi, timsahın içinde ne yapıyordu, orası nasıldı? Bunları dostluğumuza dayanarak ve olağan nezaket kuralları içerisinde soruyordum. Ama o hırçın ve sıkıntılı bir sesle kesti sözümü, “İşler nasıl?” diye haykırdı.

Benimle her zaman konuştuğu gibiydi, emrediyordu sanki. Çığlığa benzer sesi bu kez son derece iğrençti. Timofey Semyoniç'le yaptığımız tüm konuşmayı en ince ayrıntılarına kadar anlattım ona. Anlatırken sesime biraz güvenmiş bir ton katmaya çalışıyordum.

İvan Matveyiç her zamanki olağan konuşmalarımızda yaptığı gibi, kesin bir dille, “İhtiyar haklı,” dedi. “Pratik insanları severim. Tatlı, ağırdan alan insanlara ise dayanamıyorum, itiraf etmeye hazırım, senin memurlar hakkında düşündüklerin hiç de budalaca değilmiş. Gerçekten de çoklarını hem bilimsel

hem ahlaksal davranışları yönünden anlatabilirim size. Fakat şimdi bütün hepsi yeni ve beklenmedik bir görünüşe büründü. Hem yalnızca bir aylık için çabalamaya değmez. Dikkatle dinle şimdi beni. Oturuyor musun?”

“Hayır, ayaktaım.”

“Otur bir yere, istersen yere otur. Dikkatle dinle beni.” Öfkeyle bir iskemle aldım, hırsıyla yere çarparak yerleştirdim.

“Dinle,” diye başladı emredici bir sesle. “Bugün sayısız insan geldi buraya. Akşama doğru ayakta duracak yer kalmamıştı. Polis çağırmak zorunda kaldılar düzensizliği önlemek için. Saat sekizde, yani her zamankinden daha erken, timsahın sahibi toplanan paraları saymak için gösteriyi kesip salonu kapatmak zorunda kaldı, yarın bir panayıra dönüşecek burası, çok iyi biliyorum bunu. Böylece başkentin tüm ileri gelenleri, yüksek tabakanın hanımları, yabancı elçiler, hukukçular... Hepsi burada olacak. Bunlar gene bir şey değil. Bizim engin, aşırı meraklı imparatorluğumuzun her bir köşe bucağından gelmeye başlayacaklar. Sonunda da ben herkesin gözünde gizemli ama en üstün yere sahip biri olacağım. Bu başıboş kalabalığa akıl vermeye başlayacağım. Tarihin önünde; ululuğun ve alçakgönüllülüğün deneylerle kazanılmış örneği olarak görüyorum kendimi. Bir, nasıl denir, bir kürsü olacağım; insanlığa bilim öğreten bir kürsü. Hatta canavarın karnında yaşayan birinin verdiği doğal bilim dersleri çok daha değerlidir. Hem ben gelecekte olacıklardan şikâyet etmiyorum. Kariyerlerin en parlağına kavuşacağıma kesinlikle güveniyorum.”

“Bıkmaz mısınız?” diye atıldım zehirli bir ses tonuyla.

Beni her şeyden çok gücendiren, onun diğer şahıs zamirlerini kullanmaktan büsbütün vazgeçmiş olmasıydı. Kendisine çok önem veriyordu. Bütün bunlar şaşırtıyordu beni. Kendi kendime, “Neden, neden bu düşüncesiz kafa kendini büyük

görüyor?” diyerek gıcırdatıyordum dişlerimi. “Böbürlenmek değil, ağlamak gerekir...”

Bu düşünceme keskin bir dille karşılık verdi, “Hayır!” dedi. “Çünkü hep yüce ülkülerle dolu olarak, yalnız şimdi, bu boş zamanımda tüm insanlığın kaderini değiştirmeyi hayal edebiliyorum. Gerçek ve ışık çıkacak timsahtan. Muhakkak ki yeni ekonomik ilişkilere değin yeni, özel bir teori bulacağım ve onunla koltuğum kabarcak. Nedense bu âna değin, çalışmaktan ya da dünyanın bayağı eğlencelerinden boş vakit bulamadım. Hepsi-ni çürüteceğim ve yeni bir Fourier olacağım. Ha, iyi ki aklıma geldi. Timofey Semyoniç’e yedi rubleyi verdin mi?”

“Tabii, hemen cebimden çıkarıp verdim.”

Bunu kendi cebimden verdiğimi belirtmeye çalışarak söylemiştim.

O da çalımli bir sesle, “Sonra hesaplaşırız,” dedi. “Aylığıma zam bekliyorum. Bana zam yapmayacaklar da kime yapacaklar? Benim sonsuz yararım dokunuyor. Ama işte... Ya karım?”

“Sen herhalde Yelena İvanovna’yı soruyorsun, öyle mi?”

Bu kez çığlığa benzer bir sesle haykırdı: “Karım?”

Yapacak bir şey yoktu! Sakin olmaya çalışarak ama gene de dişlerimi gıcırdatarak anlattım Yelena İvanovna’yı eve bırakışımı. O ise sonuna değin dinlemedi zaten. Sabırsızlıkla sözümü kesti: “Onda birtakım tuhaf düşünceler baş göstermeye başladı. Eğer ben burada üne kavuşmak istiyorsam, nedeni, onun da orada üne kavuşmasını istememdir. Bilginler, ozanlar, düşünürler, madenciler, tüm erkekler sabah burada benimle konuştuktan sonra akşam onun salonunu ziyaret edecekler. Gelecek haftadan sonra her akşam onun salonunda toplanmak zorundalar. Toplum, gönlünü hoş tutmak için benim aylığımın iki katını verecektir ona. Burada da orada da ikimizi konuşacaklar. Zaten çoktandır herkes bizden söz etme fırsatı kolluyor; ancak,

oynadığım ufak rol ve yetersiz rütbem yüzünden yapamıyorlardı bunu. Oysa şimdi timsahın boğazında olmam tüm engelleri kaldırdı ortadan. Her sözümü dinleyecekler, söylediğim her vecizeyi düşünecekler, başkalarına anlatacaklar, dergilere basacaklar. Ben de öğrenmeye vereceğim kendimi. Sonunda timsahın karnında benim nasıl kaybolduğumu anlayacaklar. Bir kısmı, ‘Bu adam dışişleri bakanı olabilir, bir krallığa elçi olarak gönderilebilir,’ diyecek. Bir kısmı ise, ‘Krallık da olsa yabancı bir yere gönderilmemeli,’ diyecek. Karımın bana bağlılık göstermesi gerekir. Benim aklım var, onun ise güzelliği ve sevimliliği... ‘O çok güzel, onun karısı,’ diyecek bazıları; ‘Çok güzel, çünkü onun karısı,’ diye düzelterek diğerleri. Ne olursa olsun, Yelena İvanovna her konuda konuşabilmek için yarın hemen bir ansiklopedik sözlük alsın. Andrey Krayevski’nin tasarladığı gözlükten edinsin. Sık sık da en gözde politik gazete olan *Petersburg Haberleri*’ni okusun, *Saç* ile karşılaştırarak okusun. Öyle sanıyorum ki, timsahın sahibi bazen timsahla birlikte karımın parlak salonunda bulunmama razı olacaktır. O büyük konuk salonunun ortasında, kafeste duracağım ve bugün sabahtan beri öğrendiğim nükteleri savunacağım. Bütün erkeklere kendi tasarılarımı anlatacak, ozanlarla kafiye üzerine tartışacağım; kadınlarla da eğlenecek, tatlı şakalar yapacak, onlara kocaları için tehlikeli olmamalarını öğütleyeceğim... Geri kalanlara da Tanrı’nın iradesine, kadere boyun eğmelerini öğretmeye çalışacağım. Karımdan parlak bir edebiyatçı hanımefendi yaratacağım; onu öne çıkarıp insanlara takdim edeceğim; karım olarak en çarpıcı meziyetlerle dolu olmalı; Andrey Aleksandroviç’e Rusya’nın Alfred de Musset’si demekte haklılarsa, ona Rusya’nın Yevgeniya Tur’u demekte daha da haklı olacaklar.”

İtiraf ederim ki, bu vahşilik bizim her zamanki İvan Matveyiç’e çok yakışıyordu. Ama gene de kafamda onun şimdi

ateşli bir hastalığa tutulmuş olduğu, sayıkladığı düşüncesi dolaylıyordu. Bu, bizim her zamanki, her günkü İvan Matveyiç'ten başkası değildi, herif yirmi kez büyüten bir ayna karşısındaymış gibiydi.

“Dostum,” dedim ona, “uzun süre yaşayacağını umuyor musun? Daha doğrusu şunu söyle bana: Sağlığın yerinde mi? Nasıl yemek yiyorsun, nasıl uyuyorsun, nasıl soluk alıyorsun? Ben senin dostunum. Kabul edersin ki, bu doğaüstü bir olay sayılır. Bu nedenle benim bu merakımı doğal karşılayan gerekir.”

Vaaz verir gibi, “Boş bir merak, başka bir şey değil,” diye cevap verdi. “Ama sen hoşnut olmalısın. Benim bu canavarın karnına nasıl girdiğimi mi soruyorsun? İlk timsah beni şaşırtan bir şekilde, oldukça boş göründü. İçi sanki lastikten yapılmış, kocaman ve boş bir çuval gibi duruyordu. Hani bizim Moskova’da, Gorohovaya Sokağı’nda, yanılmıyorsam Voznesenski Caddesi’nde yapılan lastik çuvalar gibi. Başka türlü olsa, düşünsene, hiç içinde durulabilir mi?”

Şaşkınlık içinde, “Olacak şey mi bu?” diye haykırdım. “Yoksa timsahın içi büsbütün boş mu?”

İvan Matveyiç ciddi ve etkili bir sesle onayladı, “Boş! Her şeyiyle, tam doğaya uygun olarak yapılmış. Timsah, yalnızca keskin dişlerle donatılmış kocaman bir ağız; ağzından sonra da kocaman, uzun bir kuyruk. İşte hepsi bu. Ağız ve kuyruk arasında ise boş bir bölme var. Bir çeşit kauçuktan yapılmış olması büyük bir ihtimal.”

Öfkeyle atıldım: “Peki ama kaburgası, midesi, bağırsakları, karaciğeri, yüreği...”

“Hiçbir şeyi, başka hiçbir şeyi yok. Anlaşılan hiç de olmamış. Bütün bunlar düşüncesiz gezginlerin boş hayalleri. Basur hastasının yastığını şişirdikleri gibi, ben de timsahı şişiriyorum

şimdi. Lastik gibi istediğin kadar uzat. Hatta sen, aile dostumuz olarak, benim yanıma yerleşebilirsin. Çok merak ediyorsan buraya sığınabilirsin, ikimize yeter de artar. Hatta eğer başka bir çare bulamazsam, Yelena İvanovna'yı da buraya, yanıma getirmeyi düşünüyorum. Ama gene de timsahın bu bomboş yapısı doğal bilimlerle tamamen uyuyor; çünkü örneğin, sana yeni bir timsah yapma görevi verildi diyelim. Sen hemen, doğal olarak, şu soruyu sorarsın kendi kendine: Timsahın en önemli özelliği nedir? Cevap açık: insanları yutmak. Timsahın insanları yutabilmesi için nasıl yapılması gerekir? Cevap daha da açık: İçini boş yapmak gerekir. Fizik bilimi çoktan beri göstermiştir ki, doğa boşlukla var olamaz. Bu da öyle... Timsahın iç yapısı da boşlukla var olamaz, bunun sonucu da el eriminde olan her şeyi yutarak midesini doldurmak zorunda. Bu sebeptendir ki timsahlar hep bizim gibilerini yutuyor. Bu kuralın tek istisnası ise insan kafası: İnsanın kafası, timsahın midesinden daha boş olsa da, içini doldurmaya onun kadar meraklı değil. Bütün bunlar şimdi benim için gün gibi açık, bütün bunlara ben kendi usumla, deneylerimle, nasıl denir, doğanın derinliklerinde, doğanın imbiğinde onun nabzının atmasını dinleyerek akıl erdirebiliyorum. Hatta etimoloji bile benimle aynı görüşte; timsaha oburluğundan dolayı bu ad verilmiştir. Timsahın Rusça adı olan Krokodil, Rusçaya *Crocodillo*'dan geçmiştir; bu, çağımız İtalyancasındaki bir sözcüktür. Belki de eski Mısır firavunları zamanından gelir bu sözcük. Bunun Fransızca kökü *croquer* de yemek yemek, genellikle yiyecekler için 'yemek' anlamında kullanılır. Beni kafesle birlikte Yelena İvanovna'nın salonuna götürdükleri zaman vereceğim ilk söyleyimde orada toplananlara bunları anlatmak amacındayım."

Elimde olmadan, "Ah dostum, ishal ilacı mı aldın yoksa!" diye haykırdım.

Sonra kendi kendime, korku içinde, “Ateşi var, yanıyor, çok ateşi var,” diye tekrarladım.

“Saçma!” diye cevap verdi öfkeyle. “Hele şu andaki durumumda büsbütün olanaksız. Ama anladığıma göre, sen ishal-den söz ediyorsun.”

“Fakat dostum, nasıl... Sen şimdi nasıl yemek yiyebiliyorsun? Bugün öğle yemeği yedin mi?”

“Hayır ama tokum. Hem belki de hiç yemek yeme gereğini duymayacağım. Bu olağan bir durum aslında. Ben timsahın tüm karın boşluğunu dolduruyorum, yani onu tok tutuyorum. Ona birkaç yıl yiyecek verilmeyebilir. Öte yandan, benim tokluğumun açıklaması da şu: Benim için gerekli tüm hayat suyunu kendi bedeninden sağlıyor doğal olarak. Tıpkı formlarını korumak, taze, ince, çekici kalabilmek için geceleri unlu pirinç lapası sarıyan, sabah banyosu alan güzeller gibiyim. Böylece ben timsahı besliyorum, sonra ondan kendi besinimi alıyorum. Sonuç olarak karşılıklı birbirimizi doyuruyoruz. Fakat bu durum çok güç. Timsah için de benim gibi bir adamı hazmetmek güç. Ama hiç kuşkusuz –gerçi gerek yok ama– midesi benim gibi bir ağırlığı taşımak zorunda. Ben de canavara fazla ağırlık vermemek için durmadan bir yandan öbür yana dönmüyorum. İstesem dönebilirim ama insanlığımdan yapmıyorum bunu. Şimdiki durumda tek üzüldüğüm şey, Timofey Semyoniç’in beni –haklı olarak– yan gelip yatıyor diye nitelemesi. Ama yan gelip yatarak kanıtlayacağım ki, yan gelip yatarak da insanlığın kaderi değiştirilebilir. Tüm gazete ve dergilerimizin savunduğu yüce ülkülerin ve akımların sırtüstü yatarak ortaya konulduğu gerçektir. Nedense bunlara ‘büro ülküleri’ diyorlar. Ama böyle diyenlerin yüzlerine tükürmeli! Ben şimdi yepyeni bir uzmanlık sistemi icat ettim, inanmıyorsun ama öyle kolay ki bu! Herhangi bir uzak köşeye inzivaya çekilmek ya da bir timsahın

karnına girmek, sonra da gözlerini kapamak yetiyor. Hemen tüm insanlık için cenneti buluyorsun. Siz buradan ayrıldıktan sonra ben hemen düşünmeye koyuldum, kısa sürede üç sistem buldum. Şimdi de dördüncüyü hazırlıyorum. Doğrusu, ilkin hepsini çürütmek gerekli. Ama timsahın içinde bu iş çok kolay! Sanki bütün bunlar timsahın içinde apaçık görülüyor... Gene de benim durumumda –ufak da olsa– şimdilik birtakım eksiklikler oluyor. Timsahın içi biraz ıslak, sanki tükürüklerle örtülü. Yukarı kısımlar biraz lastik gibi kokuyor. Tam tamına benim geçen yılki lastiklerim gibi, işte hepsi bu, başka bir eksiklik yok.”

“İvan Matveyiç,” diye kestim sözünü, “bütün bunlar çok tuhaf, inanmakta güçlük çekiyorum. Yoksa sen tüm yaşamın boyunca yemek yememek niyetinde misin?”

“Ne saçma konuşuyorsun, boş kafalı, düşüncesiz! Ben sana yüce ülkülerden söz ediyorum, sen ise... Şunu bil ki, beni çevreleyen geceyi aydınlatan yüce ülkülerle doyuyorum. Ayrıca bu canavarın sahipleri iyi yürekliymiş. Bir süre önce canavarın gözü pek sahibiyle iyi yürekli annesi, her sabah timsahın karnına uzun, düdük gibi bir maden boru sokmaya karar verdiler. Bu sayede kahve ya da içine beyaz ekmek doğranmış et suyu içebileceğim. Düdüğü bu çevreden bir zanaatkâra sipariş ettiriler bile. Ancak, doğrusunu söylemek gerekirse, biraz fazla bir lüks bu. Doğrusu, eğer bin yıl timsahın karnında yaşanabilse, bin yıl yaşamak isterdim. Unutma da yarın bir doğa tarihi kitabından bu konuda biraz bilgi toplayıp timsahı fosilleşmiş bir hayvanla karıştırıp karıştırmadığımı bana söyle. Çünkü ben de yanılabilirim. Kafamı kurcalayan tek bir şey var: Ben üzerime sımsıkı bir aba, ayaklarıma da iskarpin giymiştim, bu halimle timsahın beni hazmedemeyeceği ortada. Ayrıca ben canlıyım ve bütün irademle beni hazmetmesine karşı koyuyorum.

Çünkü öteki yiyeceklerin düştüğü duruma düşmek istemiyorum. Bu benim için çok aşağılayıcı bir durum olurdu. Ama tek şeyden korkuyorum; ne yazık ki bin yıllık bir süreden sonra Rus malı olan ceketimin dokuması çürüyebilir. İşte o zaman elbisesiz kalabilir ve tüm karşı koymama rağmen belki de hazmedilmeye başlarım. Gündüz vakti buna göz yummaz ve direnebilirim, ama gece olup da insan iradesini dirayetle kullanmadığında bir patates, bir çörek ya da bir dana etinin uğradığı kötü sonla karşılaşabilir. İşte böyle bir son kudurtuyor beni. Sırf bu yüzden gümrük nizamnamesini değiştirmek ve –bir timsahın dişleri arasında kalakalsak bile– tüm doğal etkilere karşı daha dayanıklı olan İngiliz dokumalarını yurda sokmayı teşvik etmek gerekiyor, ilk fırsatta, bizim günlük Petersburg gazetelerinde yayımlanacak politik incelemelerle düşüncemi devletimiz memurlarına anlatacağım. Bırak bağırınsınlar. Onların şimdi benden bu mutluluğu almak için çırpınacaklarını sanıyorum. Bana öyle geliyor ki, her sabah, yirmi beş kapık veren gazete yazarları, fikirlerimi öğrenmek ve ertesi günkü gazetelerinde basabilmek için çevremi saracaklar. Sözün kısası, gelecek bana pespembe ışıklar vaat ediyor.”

“Ah, ateşi var, sayıklıyor!” diye mırıldandım kendi kendime.

Sonra onun ne düşündüğünü tam olarak öğrenme işleğiyle, “Dostum, peki ya özgürlük?” diye sordum. “Özgürlük insan için vazgeçilmez olduğuna göre, sen nasıl tutsak kalabilirsin?”

“Ne aptalca,” diye cevap verdi. “Vahşi insanlar özgürlüğü, bilgelerse düzeni severler, düzen yoksa eğer...”

“İvan Matveyiç ne olur acı bize!”

“Sus ve dinle!” diye vızıldadı sözünü kestiğim için kızarak. “Şimdiye değin hiç böyle düşünceler geçmemişti kafamdan. Bu daracık sığınağında, kalın dergilerdeki edebi eleştirilerden ve mizah gazetelerimizin ışıklarından çekiniyorum. Düşüncesiz

ziyaretçilerin, aptalların, kıskançların, özellikle nihilistlerin beni alaya almasından korkuyorum. Yine de bunların önüne geçmenin bir yolunu bulacağım. Halkın ne düşündüğünü, özellikle de gazetelerin ne yazdığını öğrenmek için sabırla bekliyorum. Yarın bana gazetelerden de haber ver.”

“Peki, yarın sana kucak dolusu gazete getireceğim.”

“Yok, yarın olayın gazetelere yansması için erkendir, çünkü olaylar ancak dört gün sonra gazetelere yansır. Fakat gün geçirmeden her akşam avludan geçerek arka kapıdan içeri gir. Amacım seni sekreterim olarak kullanmaktır. Bana gazete ve dergileri okuyacaksın, ben de olayla ilgili düşüncelerimi sana dikte ettirerek yapman gerekenleri bildireceğim. Telgrafları da göz önüne almanı özellikle isteyeceğim. Avrupa’dan gönderilen telgraflar her gün önümde olacak. Neyse, şimdilik bu kadarı yeter, herhalde artık yatıp uyumak istersin. Evine git ve eleştiriler konusunda söylediklerime fazla kafa yorma. Başkalarının eleştirilerinden korktuğum filan yok, çünkü onlar da eleştirilecek durumda. Aklını kullanıp erdemli olmak başarı elde etmek için yeterlidir, o zaman senin heykelin ayakları üzerinde yükselir. Sokrates değilse bile Diogenes olmak yeter de artar; biri ya da öbürü, benim insanlık âleminde oynayacağım rolüm budur.”

Uçarlılıkla ve sırnaşıkça –doğrusunu isterseniz, ateşli bir biçimde– İvan Matyeviç bana istediklerini anlatmak için çırpınıyordu. Hani nasıl derler, bizim bir atasözümüze göre ağzı gevşek köylü karıları vardır ya, tıpkı onlar gibiydi. Timsah hakkında bana anlattıkları da bence kuşku duyulacak cinstendi. Bir timsah düşünün ki karnı bomboş olsun. Şöhret düşkünlüğü dolayısıyla övündüğü için, bir de beni aşağılamak amacıyla, böyle davrandığına bahse girerim.

İvan Matyeviç hasta ruhlu bir adamdı, hastalara saygılı davranmak gerekir; gene de ben onu günahım kadar sevmediği-

mi söylemeliyim. Çocukluğumdan beri onun egemenliğinden kurtulmaya çalıştığım halde bunu başaramadım. Bin kere arayı bozmak istemişimdir, fakat her seferinde beni ona çeken bir şey olmuştur. Sanki ona kendimi kanıtlamaya çalışıyordum. Dostluk denen şey var ya, çok tuhaf bir duygu bu. Açıkça belirtiyim ki yüz kere ona öfkelenip bunun doksanında gene de ona dostça davranmışımdır. Ama bu sefer dostça ayrılacak da içimdeki öfke yatışmamıştı.

“Çok akıllı adam senin ahbab!” dedi alçak sesle Alman.

Beni geçirmek için koluma girerken, orada kaldığımız süre içerisinde bütün konuştuklarımızı dikkatle dinlemişti.

“A *propos*,¹⁴ az kalsın unutuyordum. Eğer biri sizden timsahınızı satın almak isteseydi, onu kaç bırakırdınız?”

Bu soruyu işiten İvan Matveyiç merakla yanıtı bekliyordu. Anladığım kadarıyla Almanın timsahını düşük bir fiyata bırakmasını istemiyordu. En azından sorumu duyunca öksürükle geçiştirdi.

Alman da beni iştmemiş gibi davrandı, hatta küplere bindi. Sinirinden yüzü pancar gibi kızarmıştı. Öfkeyle, “Kimse benim malım satın almak cürret etmez,” dedi. “Ben satmak istemez timsah. Milyon taler verseler satmaz kendi malım. Bugün seyirciden otuz taler toplar, yarın on bin taler, sonra her gün yüz bin taler toplar, ben satmak istemez!”

İvan Matveyiç bu sözlere öylesine sevinmiş olmalıydı ki neşyle kikirdedi.

Ben istemeye istemeye ama soğukkanlılıkla, mantıklı olmaya çalışarak, bu üşütük Almanı yaptığı hesabın yanlış olduğunu açıkladım. Ne de olsa gerçek bir dost gibi davranıyordum. Her gün yüz bin taler toplamalarının dört günde bütün

¹⁴ (Fr.) Ah, aklıma geldi. (ç.n.)

Petersburg'un buraya gelmesi demek olduğunu, sonrasında para alacak kimse kalmayacağını, timsahın karnında da olsa ölümün Tanrı'nın emri olduğunu, timsahın öyle ya da böyle patlayabileceğini, İvan Matveyiç'in de hastalanabileceğini, ölebileceğini vb. vb. anlattım.

Bizim Alman derin düşüncelere daldı. Sonra dili çözüldü.

"Ben eczaneden damla ilaç alır timsaha verir. Böylece sizin dostun da ölmez."

"Bırakın canım siz de, damlanız şöyle dursun! Bu işin sonunda mahkemeye düşmek var. İvan Matveyiç'in karısı yasal kocası için size dava açamaz mı? Zengin olmayı kafaya koymuşsunuz, peki Yelena İvanovna'ya emekli aylığı bağlamayı da düşündünüz mü?"

Alman hemen kestirip attı: "Ben öyle yapmaz!"

Mutter de öfkeyle atıldı, "Öyle yapmaz!" diye bağırды.

"Peki, o zaman sizin bir seferde, makul ama sağlam ve ciddi bir miktarı almanız, belirsizliğe atılmaktan daha iyi değil mi? Bunu laf olsun diye sormadığımı da eklemeyi bir borç bilirim."

Alman, *Mutter*'i alıp görüşmek için maymun koleksiyonunun en büyük ve en çirkin örneğinin durduğu kafesin yanındaki köşeye çekildi.

"Şimdi görürsün!" dedi bana İvan Matveyiç.

Bana gelince, o anda öncelikle şu Almanı iyice, ikincisi *Mutter*'i ondan daha çok, üçüncüsü de sınırsız kibri yüzünden İvan Matveyiç'i fena halde dövmek istiyordum. Ancak ağgözlü Almanın yanıtıyla kıyaslandığında bütün bunların hiç önemi yoktu.

Mutter'i ile danışmasını bitiren Alman, timsahı için elli bin rublelik piyngolu iç borçlanma tahvili, Gorohovaya semtinde taştan bir ev, kendine ait bir eczane, üstüne de Rus albayı unvanı istedi.

“Gördün ya,” diye bağırdı gururla İvan Matyeviç, “sana söylemiştim! Saçma sapan albay unvanı dışında adam kesinlikle haklı, çünkü sergiledikleri canavarın değerini biliyor. Ekonomik ilke her şeyden önce gelir!”

“İnsaf edin!” diye bağırdım Alman kızgınlıkla. “Albaylıkla işiniz ne sizin? Bir kahramanlık mı yaptınız, bir işte mi çalıştınız, yoksa savaşta şan şöhret mi kazandınız? Böyle şeyleri istediğine göre sen aklını kaçırmış olmayasın?”

“Aklını kaçırmak?” diye bağırdı gücenen Alman. “Hayır, ben çok akıllı bir adam, siz ise aptal! Albay olmak hak etti ben, çünkü timsah göstermek, içinde de koskoca, canlı *hof-rath*¹⁵ oturuyor. Bir Rus timsah gösteremez, hele içinde *hofrath* oturan timsahı! Ben çok akıllı, albay olmak çok ister!”

“Neyse, hoşça kal İvan Matveyiç!” diye bağırdım sinirden tir tir titreyerek ve koşarcasına Pasaj’dan çıktım. Bir dakika daha kalsam kendime hâkim olamayacağımı hissediyordum. Bu iki geri zekâlının saçma beklentileri dayanılacak gibi değildi. Soğuk hava beni kendime getirdi, öfkemi yatıştırdı. Sonunda iki tarafa da enerjik bir şekilde on beş kez tükürüp arabaya binerek eve gittim, soyunup kendimi yatağa attım. Olanların içinde en kötüsü onun sekreteri durumuna düşmemdi. Şimdi de her akşam sıkıntıdan patlayarak gerçek bir dostun yükümlülüğünü yerine getirecektim! Bu yüzden ve gerçekten kendimi pataklamaya hazırdım. Mumu söndürdüm, yorganı başıma çekip birkaç kez kafama ve vücudumun çeşitli yerlerine yumruk attım. İşte bunlar benim öfkemi yatıştırdı ve sonunda deliksiz bir uykuya daldım, ne de olsa çok yorulmuştum. Bütün gece rüyamda maymunları gördüm, Yelena İvanovna ise ancak sabaha karşı rüyama girdi...

¹⁵ (Alm.) Saray danışmanı. (ç.n.)

IV

Sanırım maymunlar, timsahçada kafese kapatıldıkları için rüyama girmişlerdi ama Yelena İvanovna'nın karşıma çıkışı özel bir durumdu.

Baştan söyleyeyim, bu kadını seviyordum ama acilen, hem de çok acil bir şekilde sözümü tamamlayayım, onu bir baba olarak seviyordum, ne daha çok, ne daha az. Böyle diyorum, çünkü birçok kez dayanılmaz biçimde onu alnından ya da kırımızı yanağından öpme isteği doğmuştu içimde. Bu isteği hiçbir zaman gerçekleştirmemiş olsam da, itiraf edeyim ki dudaklarından öpmeyi de kesinlikle reddetmezdim. Üstelik yalnızca dudaklarından değil, güldüğü zaman sıra sıra seçilmiş inci taneleri gibi duran o dişlerinden de öpmek isterdim. İvan Matveyiç duygusal anlarında karısına “biricik saçmalığım” derdi, bu deyim tam anlamıyla adil ve özgündü. Şeker gibi kadındı, işte hepsi o kadar. Bu nedenle İvan Matveyiç'in neden karısında bizim Rus Yevgeniya Tur'u görmek istediğini hiç anlamıyorum. Yine de rüyam, maymunları bir yana bırakırsak, bende çok hoş bir izlenim bırakmıştı, sabahleyin çayımı yudumlayıp bir gün önce olanları aklımdan geçirirken, işe gitmeden önce Yelena İvanovna'ya uğramaya karar verdim, zaten bir aile dostu olarak bunu yapmak zorundaydım.

Yelena İvanovna, normal konuk odaları da küçük olmasına karşın nedense küçük konuk odası diye adlandırdıkları yatak odasının önündeki o minicik odada, küçük ve şık divana şeffaf sabah giysisiyle oturmuş, küçük çay masasında minik kurabiyeleri batırdığı küçük bir fincandan kahve içiyordu. İç yakacak denli güzeldi ama nedense bana dalgınmış gibi göründü.

“Ah, siz miydiniz, yaramaz şey!” diye karşıladı beni dalgın bir gülümsemeyle. “Oturun, sizi gidi uçarı sizi, kahve için. Ne

yaptınız bakalım dün gece? Maskeli baloya mı gittiniz?”

“Yoksa siz gittiniz mi? Biliyorsunuz, ben böyle yerlere gitmem... üstelik dün akşam bizim tutsağı ziyaret edecektim...”

Kahvemi içerken içimi çektim ve hayallere dalan bir adamın yüz ifadesini takındım.

“Kimi, kimi!? O tutsak da kim? Ah, evet, zavalıcık! Ee nasıl, çok canı sıkılıyor mu? Biliyor musunuz... size bir şey sormak isterdim... Artık ondan boşanabilir miyim?”

“Boşanmak mı?” diye bağırdım, öfkeden az daha kahvemi dökecektim. “Vay seni kara marsık!” diye düşündüm öfkeyle.

Gerçekten de inşaat işlerinde çalışan kara marsığa benzeyen bıyıklı biri vardı, benim aile dostlarımı sık sık ziyaret eder ve Yelena İvanovna’yı eğlendirmeyi iyi becerirdi. İtiraf edeyim ki bu adamdan nefret ediyordum ve onun dün gece Yelena İvanovna’yı gördüğüne artık kuşku yoktu, ya maskeli baloda ya da belki burada... saçma sapan şeyleri kafasına o sokmuştu besbelli!

“Niye olmasın,” dedi aceleyle Yelena İvanovna. “Bizimki timsahın içinde oturup duracak, belki de bütün ömrünü orada geçirecek, ben ise burada onu mu bekleyeceğim? Koca dediğin evde olur, timsahın içinde değil...”

“Ancak bu öngörülemeyen bir olay,” diye başladım çok makul bir heyecanla.

“Ah, hayır, öyle demeyin, ben onu artık istemiyorum!” diye bağırdı birden kızarak. “Siz zaten bana hep karşısınız, çünkü alçağın tekisiniz! Sizinle hiçbir şey yapılmaz, bakın öğüt bile veremiyorsunuz! Bana boşanabileceğimi başkaları söylüyor, çünkü İvan Matveyiç artık maaş alamayacakmış.”

“Demeyin Yelena İvanovna! Bunları söyleyen siz misiniz?” diye bağırdım duygusal bir ses tonuyla. “Hangi kötü niyetli kişi size bunu öğütledi? Zaten maaş gibi temelsiz bir bahaneyle

boşanmak kesinlikle olanaksız. Ah zavallı, zavallı İvan Matveyiç, size söyleyeyim mi, adamcağız aşkınızla yanıp tutuşuyor, canavarın içindeyken bile. Üstelik aşkınızdan şeker gibi eriyip gidiyor. Daha dün akşam, siz maskeli baloda keyif çatarken o, yasal eşiniz olarak sizi timsahın içine almaktan söz etmişti. Meğer timsahın içi öyle genişmiş iki kişiyi bırakın üç kişi bile sığabilirmiş.”

Hemen o anda İvan Matveyiç’le aramızda geçen dün akşamki konuşmanın ilginç bölümlerini anlattım.

“Nasıl! Nasıl!” diye bağırdı şaşkınlıkla. “Benim de oraya, İvan Matveyiç’in yanına girmemi mi istiyorsunuz? Saçmalık! Hem nasıl girecekmişim içine şapka ve tellerle kabartılmış eteğimle? Tanrım, bu ne aptallık! Hem oraya girmek için ne figürler yapmam gerekir kim bilir, üstelik birileri de ürpererek beni izleyecek... Çok gülünç! Orada ne yiyeceğim?... Ne yapacağım? Aman Tanrım, şunun düşündüklerine bak!.. Hem orada eğlence mi var? Lastik kokuyor dememiş miydiniz? Onunla tartışmaya başlarsak ne yapacağım, nasıl yanında yatacağım? Hadi be, çok iğrenç!”

“Bu söylediklerinizin hepsine katılıyorum sevgili Yelena İvanovna,” diye kestim sözünü. Doğrunun kendi yanında olduğunu hissettiği anda insanın içini dolduran o anlaşılır duyguyla konuşmaya devam ettim. “Ancak siz bir şeyi göz ardı ediyorsunuz, onun siz olmadan yaşayamayacağını bilmeniz gerekir. Sizi yanında istemesinin nedeni aşk, tutkulu, size tümüyle bağlanmış ve coşkulu bir aşk!.. Sevgili Yelena İvanovna, sizin gözden kaçırdığınız şey onun aşkıdır!”

“İstemiyorum, istemiyorum, duymak bile istemiyorum!” diye bağırdı daha yeni yıkanmış ve fırçayla temizlenmiş pembe tırnaklarının parladığı o küçük, güzel elini sallayarak. “İğrenç! Beni ağlatacaksınız. Çok hoşunuza gidiyorsa kendiniz girin.

Siz onun arkadaşısınız, kardeş kardeş yatar ve o sıkıcı bilimleri tartışıp durusunuz hayatınız boyunca...”

Bu düşüncesiz kadını kendimi savunmak isteğiyle hemen durdurdum.

“Siz bu öneriden dolayı benimle boş yere alay ediyorsunuz. İvan Matveyiç siz söylemeden de beni yanına çağırdı. Sizi oraya götüren görev duygusuyken, beni ise yalnızca yüce gönüllü biri olarak onu kıramayışım. Ancak dün İvan Matveyiç, timsahın sıra dışı esnekliğinden söz ederken, yalnızca sizin ikinizin değil, aile dostunuz olarak benim de oraya yerleşebileceğimi açıkça ima etti, yani üçümüzün birden, kuşkusuz ben istersem...”

Yelena İvanovna bana şaşkınlıkla bakarak, “Nasıl, üçümüz mü?” diye bağırdı. “Nasıl olur, biz... üçümüz birlikte ve aynı yerde? Ha-ha-ha! Ne aptalsınız! Ha-ha-ha! Sizi orada çimdikler dururum, sizi gidi utanmaz, ha-ha-ha! Ha-ha-ha!”

Divana yaslanıp gözlerinden yaş gelinceye kadar kahkahattı. Bütün bunlar –kahkaha da, gözyaşı da– o denli gönül ayartıcıydı ki kendimi tutamadım ve coşkuyla ellerini öpmeye başladım, öpücüklerime karşı koymadı. Yalnızca barışma işareti olarak hafifçe kulağımı çekti.

Sonuçta ikimiz de neşelendik, ona İvan Matveyiç’in dünkü planlarını anlattım. Kabul toplantıları ve açık salon düşüncesi çok hoşuna gitti.

“Ne yazık ki bir sürü yeni elbise gerekli olacak. Bu nedenle İvan Matveyiç’in çok acil olarak maaşını bana yollaması gerek... Yalnız... yalnız, nasıl,” diye ekledi dalgın dalgın, “yanına sandıkla nasıl girilecek? Çok gülünç olur. Kocaman sandık içinde taşınmak istemem. Konukların önünde utanırım... İstemem, hayır, istemem.”

“Ha, aklıma gelmişken sorayım, Timofey Semyoniç dün akşam size geldi mi?”

“Ah, evet, beni avutmak için geldi ve aklınız alıyor mu oturup kâğıt oynadık. O şekerine oynuyor, eğer ben kaybedersem elimi öpüyordu. Utanmazın teki, düşünsenize az daha maskeli baloya da benimle gelecekti. Vallahi öyle!”

“Cazibe!” dedim. “Cazibenize kapılmayan mı var, baştan çıkarıcı kadın!”

“Ah! İltifat etmeyi ne güzel beceriyorsunuz. Durun, sizi gitmeden önce bir çimdikliyeyim. Çimdikleme işini öyle iyi öğrendim ki şaşıracaksınız. E, nasıl! Şimdi gözlerinizle gördünüz. Ha, şimdi aklıma geldi, İvan Matveyiç dün akşam hep benden mi söz etti?”

“H-h-hayır, tam da öyle değil... doğru söylemem gerekirse şimdi o bütün insanlığın yazgısını düşünüyor ve istiyor ki...”

“Bırakın onun ne istediğini! Eh konuşmamız bitmiştir! Öylesine canım sıkkın ki. Bir gün onun ziyaretine gideceğim. Yarın gideceğim kesinlikle. Ama bugün yapamam, başım ağrıyor, ayrıca oraya bir yığın ziyaretçi gelmiştir... Bir de işte, ‘Karısı bu,’ deyip duracaklar, utandıracaklar beni... Haydi güle güle! Yarın akşam... siz de orada bulunacak mısınız?”

“Evet, ona gideceğim. Yanımda gazete getirmemi istedi.”

“İyi öyleyse, çok güzel. Oraya gidin ve kendisine gazeteleri okuyun. Bugün bir daha görüşemeyeceğiz. Ben biraz rahatsızım, belki misafirliğe gideceğim. Neyse hoşça kalın, sizi yaramaz sizi.”

“Kara marsık gelecek demek ki akşam ona,” diye düşündüm.

Dairede kaygı ve telaş içinde olduğumu hiç belli etmedim. Ancak kısa süre sonra bizim ilerici gazetelerden bazılarının elden ele dolaştığını ve meslektaşlarımın bunları büyük bir ciddiyetle okuduklarını fark ettim. Elime ilk geçen, herhangi bir görüşe bağlı olmayan, genel olarak hümanist sayılan ve çokça

okunmasına karşın nefret edilen “Sayfa” gazetesi oldu. Aşağıdakileri şaşırarak okudum:

“Çok katlı binalarla süslü büyük başkentimiz dün olağanüstü söylentilerle çalkalandı. Yüksek sosyetedен boğazına düşkün ünlü gurme N., Borel’in¹⁶ ve ... kulübünün mutfağından çok bıkmış olacak ki, başkente gösteri için getirilen kocaman timsahın olduğu Pasaj’a gidip bu canavarı kendisine pişirmelerini istemiş. Timsahın sahibiyile anlaşp hemen oracıkta onu (yani alçakgönüllü ve titiz sahibi Almanı değil, timsahı) canlı canlı, bir çakıyla leziz parçalar halinde kesip acele acele yemeye başlamış. Koskoca timsahı yavaş yavaş midesine indirmiş, ayrıca timsaha sürekli olarak yoldaşlık eden bir firavunfaresine de, lezzetli olacağını düşünerek göz koymuş. Boğazına düşkün yabancıların damak tadı olan yeni yiyeceklere kesinlikle karşı değiliz. Hatta bu konuyu daha önceden de bildirmiştik. İngiliz lordları ve gezginleri Mısır’da düzinelerce timsah avlar ve bu canavarın gövdesini biftek halinde hardal, soğan ve patatesle birlikte yerler. Lesseps¹⁷ ile giden Fransızlar ise hayvancağızın sıcak külde pişirilen pençelerini tercih ederler ama bunu kendileriyle eğlenen İngilizlere inat olsun diye yaparlar. Bizde her ikisi de tutulacaktır. Kendi adımıza söylersek, güçlü ve rengârenk anayurdumuzda şimdiye kadar olmayan bu yeni sanayi kolundan dolayı kıvançlıyız. Boğazına düşkün Petersburglunun midesinde kaybolan ilk timsahın ardından, büyük olasılıkla bir yıl geçmeden yüzlercesini getireceklerdir. İyi de neden biz Rusya’da timsah yetiştirmeyelim ki? Bu ilginç yabancılar için Neva’nın sularının soğuk olduğunu kabul etsek

¹⁶ Borel, Petersburg’un en pahalı restoranlarından biridir. (ç.n.)

¹⁷ Ferdinand de Lesseps (1805-1894) Süveyş Kanalı inşaatını yöneten Fransız mühendis diplomat. (ç.n.)

de başkentte bir sürü gölet, kent dışında bir sürü ırmak ve göl var. Örneğin neden Pargolovo¹⁸ ya da Pavlovsk'ta ya da Moskova'daki Presnenski göletinde ve Samoteka'da¹⁹ üretmeyelim? Bir yandan midesine düşkün nazik yurttaşlarımıza bu leziz ve sağlıklı yiyeceği sunarken, diğer yandan da o göletleri gezen kadınlarımızı eğlendirmiş ve yanındaki çocuklarına da doğa tarihi öğretmiş oluruz. Timsah derisinden kılıflar, çantalar, siğara tabakaları ve cüzdanlar üretilebilir; belki de bizim tüccarların o pek sevdikleri, elden ele dolaşırken yağlanmış birkaç bin ruble bile timsah derisinden yapılan cüzdanları doldurabilir. Bu ilginç konuya ileride yeniden dönmeyi umuyoruz.”

Böyle ilginç şeyler beklememe karşın bu haberin saçmalığı beni tedirgin etti. İzlenimlerimi paylaşacak hemen yakınımda kimseyi bulamayınca karşımda oturan Prohor Savviç'e döndüm ve onun da gözleriyle beni izlediğini ve elinde bana vermeye hazırlandığı *Saç* gazetesini tuttuğunu gördüm. Benden sessizce *Yaprak* gazetesini alıp *Saç*'ı verirken dikkatimi çekmek istediği bir makaleyi turnağıyla işaret etti. Bu Prohor Savviç bizdeki tuhaf adamlardan biriydi, sessiz, yaşlı, müzmin bir bekardı, içimizden hiç kimseyle ilişki kurmaz ve dairede neredeyse hiç kimseyle konuşmazdı; her zaman, her şey ve herkes hakkında kendi düşüncesi olurdu, ancak bunları başkasına anlatmaya cesareti yoktu. Yalnız başına yaşıyordu. Evine bizim bölümden kimse gitmemiştii.

Saç'ta gösterdiği yerde okuduklarım şöyleydi: “Bizim ileri-ci ve hümanist olduğumuz, bu konuda Avrupa'nın peşinden gitmek istediğimiz herkesin bildiği şeydir. Ancak gazetemizin

¹⁸ O dönemde Petersburg yakınlarındaki içinde göller bulunan dinlenme yeri, günümüzde şehrin içinde kalmıştır ve park olarak kullanılmaktadır. (ç.n.)

¹⁹ Moskova nehrinin bir kolu olan Neglinnaya'nın diğer adı. (ç.n.)

bütün çaba ve uğraşlarına karşın, daha önceden öngörmüş olduğumuz, dün Pasaj'da gerçekleşen ve insanı çileden çıkaran olayın gösterdiği üzere biz 'olgunlaşmanın' hâlâ çok uzağındayız. Başkente yabancı bir girişimci geliyor, getirdiği timsahı Pasaj'da halka göstermeye başlıyor. Biz de güçlü ve rengârenk anayurdumuzda şimdiye değin bulunmayan bu yeni ve yararlı sanayi kolunu selamlamaya koştuk. Ancak dün öğleden sonra dört buçukta, yabancı girişimcinin yerine oldukça şişman ve sarhoş biri geliyor, giriş ücretini ödüyor ve herhangi bir şey söylemeden düpedüz timsahın ağzına uzanıyor; timsah da kuşkusuz kendini koruma içgüdüleriyle öldürüleceği korkusuyla adamı yutuveriyor. Timsahın içine giren adam hemen uykuya dalıyor. Ne yabancı girişimcinin çığlıkları, ne adamın korkan eşinin haykırıışları ne de kadıncağızın polise başvurma tehditleri yarar sağlıyor. Timsahın içinden yalnızca kahkaha ve birilerinin sopalama tehditleri duyuluyor. Böyle büyük bir cüseyi yutmak zorunda kalan zavallı memeli ise gözyaşları döküyor. 'Davetsiz gelen misafir Tatar'dan beterdir' atasözümüze karşın, bu saygısız konuk dışarı çıkmak istemiyor. Olgunlaşmadığımızın kanıtı olan ve bizi yabancıların gözünde küçük düşüren bu tip barbarca olayları nasıl açıklayacağımızı bilemiyoruz. Rus doğasının pervasızlığının yeni bir görüntüsü olmalı. Bu davetsiz misafirin ne istediğini sormak gerekir. Sıcak ve konforlu bir yer mi? Başkentte, Neva Irmağı'ndan su bağlanmış ve merdivenleri gazla aydınlatılan, sahiplerinin tuttuğu kapıcılar tarafından denetlenen oldukça ucuz ve çok konforlu evlerin olduğu yüzlerce bina var. Okurların dikkatini evcil hayvanlara yönelik barbarca davranışlara da dikkat çekmek isteriz. Kuşku yok ki timsah böyle büyük bir kütleyi bir anda sindiremez, şimdi içindeki bu dağ gibi cüseyi yatıyor ve dayanılmaz acılarla ölümünü bekliyor. Avrupa'da çoktandır, evcil hayvanlara

insanca davranmayanlar mahkemeye veriliyor. Ancak sokakları Avrupa tarzında aydınlatmaya, Avrupa tarzında kaldırımlara, Avrupa mimarisinde yapılmış binaların bulunmasına karşın atalarımızdan gelen eski önyargılarımızdan kurtulmanın hâlâ çok uzağındayız.

‘Evler yeni ancak önyargılar eski.’ Başkentimizin bırakın evlerini, en azından merdivenleri yeni değildir. Gazetemizde birçok kez Petersburg tarafında, tüccar Lukyanov’un binasındaki ahşap merdivenlerin basamaklarının çürüyüp, yer yer kopup parçalandığını ve uzun süredir binada çalışan ve merdivenleri su ve odun taşımak için sık sık kullanmak zorunda olan asker eşi Afimya Skapidarova için tehlike arz ettiğini gazetemizde birçok kez yazmıştık. En sonunda geçen akşam saat sekiz buçuk sularında korktuğumuz başımıza geldi. Afimya Skapidarova üst kata bir tas çorba götürürken merdivenden yuvarlanıp bacağına kırdı. Acaba tüccar, evinin merdivenini onarır mı, orasını bilmiyoruz. Rus insanının kavrayışı biraz kıttır derler. Bu Ruslardan birinin kurbanı umarız hemen hastaneye kaldırılmış olsun. Merdiven basamaklarının onarılması gerektiğini vurgularken Viborski semtindeki caddelerin ağaç kaplamalarının üzerinde biriken çamurun gelip geçen yayaların ayakkabılarını kirletmemesi için, dışarı çıkarılıp öbek öbek yığılmasının gerektiğini belirtmekten de geri kalmayacağız. Avrupa’da ayakkabı boyacıları müşterilerinin ayakkabılarını kirletmekten nasıl kaçınıyorlarsa apartman kapıcıları da sokak çamurlarını toplamaktan kaçınmamalıdır vb. vb.”

Prohor Savviç’in yüzüne şaşkın şaşkın bakarak, “Bir türlü aklım ermiyor. Nasıl bir şey bu?” diye sordum.

“Neden söz ediyorsunuz?”

“İnsaf edin, herkes İvan Matveyiç’e acıyacağı yerde timsaha acıyor.”

“Bunda şaşılacak ne var? Etle beslenen yırtıcı hayvanlara bile Avrupa’da acırlar. Oraya Avrupa demişler. Timsahlara bile acıyorlar. Kih-kih-kih!”

“Prohor Savviç ne garip bir adam!” dedikten sonra *Saç* gazetesi ve *Yaprak* dergisini cebime soktum, bunların dışında İvan Matveyiç’in akşam eğlencesi için *Haberler* ve *Saç* gazetelerinin eski sayılarından bulduğum kadarını toplayıp yola çıktım. Gerçi akşama epey vardı ama bir an önce Pasaj’a varıp orada neler olup bittiğini görmek için görev yerimden erkenden sıvıştım. Herkesin neler dediğini, nelerin olup bittiğini pek merak ediyordum. Salonda büyük bir kalabalığın biriktiğini tahmin ediyordum. Her olasılığa karşı yüzümü paltomun yakaları arasına iyice gizledim. Kalabalığa alışık olmadığımından ne de olsa biraz utanıyordum. Böylesine ilginç, hatta doğadı-şı bir olay karşısında edineceğim kişisel ve sıradan izlenimleri sizlere aktarmamaya hakkım olmadığını hissetmiyor değilim.

1865

Çeviren Mehmet Özgül

ALEKSANDR LEVİTOV

Köye Gazete

I

Arahanın sahibi (hırpani kılıklı, kızıl, topak topak sakallı ve olağanüstü biçimde endişeli suratlı bir köylü) ile beyaz pala bıyıklı, ciddi ve amirane duruşlu, emekli başçavuş, yaşlı postane bekçisinin etrafında koşuşturdukları köylü arabası Çörnaya Gryaz¹ şehrinin postanesinin önünde duruyordu. Bekçi, yaklaşık iki pudluk² bir balyayı arabaya koymasına yardım ettiği köylüye kızgın kızgın bağırıyordu.

– Hadi, hadi! diye emir veriyordu eski asker. Niye durdun? Devir, devir! Ne yani, senin yerine ben mi yapacağım bu işi?

– Bir el at, Tanrı aşkına, iyi insan, diye yalvarıyordu köylü. İkimiz birden hemen devirivermiştik, İsa biliyor ya, devirmiştik!

– Sen konuş dur! diye bağırды asker ve balya lök diye arabaya düştü. Hiç kimse el atmaz, anladın mı kardeşim. Söylendiği gibi taşı. Duydun mu? Yüce insan posta müdürünün sana söylediklerini de unutma: Böyle, böyle, Arhip Petroviç! Sana iyilik

¹ Çörnaya Gryaz: Kara Çamur. (ç.n.)

² Pud: Yaklaşık 16 kiloluk eski bir Rus ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

yapılıyor. Yani ta Moskova'dan, senatör beyler sizi düşünmüş ve gazete yollamışlar. Posta müdürü de, yani, bunun için sizi fazlasıyla kutluyor... Seni gidi deyyus, şimdi içecek şey soruyorsun, önce parayı ver bakayım, başka nasıl olacaktı?.. Yani dinle ve hatırla. Duydun mu?

– Duyuyorum! dedi köylü üzüntüyle, balyadan olabildiğince uzağa, arabaya otururken.

– Tanrı korusun, kaybetmeyesin, ya da başına bir iş gelmesin, çok kötü olur! diye tekrar tekrar tembihledi asker. Orada her şey var, yazılı... Derya deniz... Sen de küçük bir şey diyorsun... Derya, derya...

– Ah Tanrım! diyen köylü içinden haç çıkardı. Ne küçüğü ya?

– Bu yüzden eğer kaybedersen, aynısını yazabilecen mi ha?

– Nerde?

– O zaman! Marş!

– Hadi dehyyy! diye emir verdi köylü de uysal atına ve araba hareket etti.

Asker, bu gizemli balyanın nasıl gittiğini izlemeyi bir vazife addederek postanenin önünde duruyordu.

– Dikkat et, sahip çık! diye bir kez daha bağırdı. Mutlaka sahip çık, bütün gücünle...

– Aha kaftanımla da örtüyorum, diye cevapladı köylü aceleyle. Berbat olması... başına bir şey... Tanrı biliyor ya...

– Ört, ört, diye onayladı başçavuş. Korumalı, daha iyi olur! Daha sonra alçak sesle ekledi: Söylesene bakayım, halk nasıl ha? Senatör beylerden gelen paketi götürmek istemiyordun. Ben, söylemeye dilim varmıyor, cezalandırırlar falan... Halk cahil cühela!

– Aha sana bela! diye yorumladı köylü yola çıktığında. Ya kaybolursa?

Sonra da arabanın üstünde ayağa kalkarak çevredeki tarlalara, yolun ilerisine ve gerisine dikkatle baktı, sonra haç çıkardı, balyayı kaftanına iyice sardı, üstüne güzelce yerleşti ve yol için şehir pazarından aldığı sanki tuğladan yapılmış kenevir yağlı, yeşilimsi kalaç³ yemeye başladı...

II

Bir saat sonra, köylü göz alabildiğince geniş tarlalarda gidiyordu. Köylü de, atı da, arabası da tam anlamıyla kaybolmuştu. Bu üç varlık, eğri büğrü işaret direkleri ve sık buğdayların arasından bir sinek gibi sürünüyordu ve ne buğday, ne direkler, ne kızgın gökyüzü ne de kör edici yakıcılıktaki güneş, yani hiç kimse ve hiçbir şey köylüye ne taşıdığına dair hiçbir şey anlatmıyordu. Köylü ise mütemadiyen düşünüyor, belki birilerini görür de ne taşıdığını söyler umuduyla, öğlen güneşiyle cayıır cayıır yanan ilerilere inatla bakıyordu. Yeşil kalaç bitmek üzereydi, oturmak, düşünmek, düşünmek ve ürkmekten başka bir şey kalmıyordu geriye. Kasvet!..

– Ya bunlar cezaysa? diye düşündü köylü. Eğer iş cezaya vardiysa... Felaket!

“Kesinlikle!” dediler sıkkin sıkkin güneşten yanan buğdaylar, ağaçlar ve otlar.

– Belki de başka şeydir? diye düşünmeye devam etti köylü kasvetle. Belki de bir kayıt işidir, nerden bilecen.

“Nasıl bilinecek!” diye onayladı buğdaylar, ağaçlar ve otlar. “Sıradan ve kör cahil bir adamın bunu bilmesi mümkün değil.”

Ama köylü, çok az kişinin duyabildiği bu gizli sesleri duyuyordu. Çevresindeki her şey susuyordu. O gidiyor, hüzün-

³ Kalaç: Açmaya benzer bir çeşit ekmek. (ç.n.)

leniyor ve şimdi köyde, bütün milletin, ona bunun için yapmadıklarını bırakmayacağını düşünüyordu.

– İyi bir dayaktan geçirirler, bir de yarım kova votka isterler. Bu konuda dikkatli olmalı!..

İleride silahlı, ağır sırt çantalı, paltoları açık, içlerine kalın pamuk tıkılmış kırmızı basma göğüslüklü küçük bir grup asker görüldü. Çoğunun elinde armonika vardı, içlerinden birisi el yapımı bir kemanla barıny⁴ çalıyor ve o korkunç sığağa karşın bir de dans ediyordu. Bu neşeli grubu görünce köylünün yüreği biraz olsun hafifledi.

– Hey, hemşerim! dedi kemancı arabaya koşarak. Adın neydi? Unuttum...

– Luka.

– Ben de öyle düşünmüştüm. Luka, şu benim pipoyu sana satayım. Hı? Ne güzel pipodur! Tek parça Asya taşından yapılmıştır, Arabın biri bu taşı denizin dibinden çıkarmış, sonra da adamın derisini yüzmüşler, çünkü dini reddeden günahkârın biriymiş, bilirsin onların neler yaptığını.

– Seni şeytan seni! diye övdüler kemancıyı arabaya binen arkadaşları. O bizim şakacımızdır Luka Dayı, içinde kötülük yoktur. Ondan korkma, bu arada bizi götürürsün herhalde.

– Çocuklar siz ne diyorsunuz, çar hizmetkârları! Siz en iyisi yine yürüyün, yoksa atcağızım tıkanır kalır. Hepinizi nasıl taşıyayım, nerdeyse üç araba lazım size.

– Neyse, neyse! İniyoruz ama hiç değilse bizi çantalardan kurtar.

– Çantaları koyun çocuklar, siz de biraz kenardan yürüyün, çünkü arabada devlet malı var.

⁴ Tempolu bir halk şarkısı. (ç.n.)

– Ne malıymış o? diye sordu kemancı.

– Şehirde yüklediler, içinde ne var ilmiyorum. Korumamı emrettiler. Sanırım ceza ya da daha kötü bir şey...

– Hadi bir bakayım, neymiş bu, diye atıldı kemancı ve hemen balyayı gizleyen kaftanı sıyrırverdi, kaşlarını önemli bir havayla çattı ve balyanın üstüne yapıştırılan yazıyı okudu: “Gaze...”

– Çocuklar! Dağılın, diye haykırdı bilgiç bilgiç. Tehlike...

Askerler aceleyle arabadan uzaklaştı, kemancı ise Luka ile konuşmaya devam etti.

– Yani bunun ne olduğunu bilmiyor musun?

– Keşke bilseydim.

– Elli kapık ver ve burada olduğum için Tanrı’ya dua et...

– Niye ki?

– Şunun için: Şimdi burda ben olmasam, seni ktır ktır doğrarlardı, hemen şimdi! Bunu anlayamıyor musun? Hadi çabuk sökül, ben kök çıkarana kadar.

Köylü boynuna asılı duran büyük deri cüzdanı çözmeye başladı, asker de etrafa dikkatle bakarak,

– Nereden bulacan şimdi kökü? Cinkovan kökü denir, babayı bulursun! Anca öğlene bulursun.

Araba da askerler de durdu. Herkes bekliyordu. Aralarında konuşmaya başladılar.

– Nalet olsun!.. dedi asker, Luka’ya. Üstelik de canlı...

– Kim?

– Taşadığın şey! Şu şey, dev, ya seni öldürseydi? Hirson eyaletinde böyle bir olaya tanık olmuştum, senin gibi birine yüklemişler böyle, onun da cinler başına üşüşmüştü. Tam yedi papaz, kötü bir mum ışığında, elli şafak boyunca, nah şöyle kalın kitabı başından sonuna kadar okuyup durdular ama gün geçtikçe daha da tozuttu, evdeki sobayı kemirmeye başladı.

Sobanın kilini çiğnerken, “Şimdi general oldum...” deyip duruyordu. Ne generali olacaktı ki? Hangi savaştan sonra yenerallik kazanmıştı?

Yolun ortasında tek başına duran at bezgince başını eğmiş bekliyordu, çünkü büyücünün son sözlerini duyan Luka da arabadan atlayarak yol kenarına dinlenmek için oturan askerlerin yanına kaçmıştı ama büyücü hiç susmadan anlatmaya devam ediyordu:

– Ne yapsak acaba şimdi? diye sordu ellerini acıyarak açarak. Etrafta bütün otlar var. Aha sana yiğit otu, aha anason, aha taş yaşı ama cinkovan kökü yok. Arayın çocuklar, hepiniz, İsa aşkına, şöyle kalın bir şey, kök işte, hemen her yerde gördüm... Bulduuuum! Artık korkma Luka! Saydın mı paraları?

– Aha hazır!

– Hayırlısıyla al bakalım. Her bi şey eyyi olacak... Bu sana kardeşim, epeyce yeter...

– Ne yapacam bunu, diye sordu Luka.

– Ha, bak şimdi; sen giderken bu, değişik donlara girip seni rahatsız eder. Beyaz bir şey olur, sana ta uzaktan bile musallat olur. Bazen hayvan kılığına girerler, bağırtılarıyla korkuturlar, boynuzlu şeytani keçiler gibi gözünün önünde dolaşır dururlar... Ama sen hiç korkma, sen yoluna devam et, on versta kadar gittikten sonra, sakın hata yapma ha, bu kökü al ve karnına iyice sok, sonra da şunları tekrarla: İvan tsareviç!⁵ Gel yanıma şarkı söyleyelim. İşte hepsi bu! Hadi Tanrı yardımcın olsun. Sağlıcakla kal.

– Hoşça kalın askerçağızlar! Yardım için sağ olun, diye ve-

⁵ İvan Tsareviç: Çar oğlu İvan, folklorik bir masal kahramanı. Genellikle kötülere karşı savaşır ve iyilerin yanında yer alır. Kahramanlıkları sonunda tahtına kavuşur. (ç.n.)

dalaştı Luka, öğlen sıcağında iyice bitkinleşen atını dehlarken.

– Hop! Hop! Şimdi kurt çıkarsa görürsün, diye korkuttu, sıcakta birazcık daha dinlenmek isteyen atını.

– Bak kardeş, diye bağırды uzaktan asker. Dikkat et. Görüyor musun başladılar. Bak, at nasıl da yavaşladı. Hep böyle olacak. En iyisi atın burnunun, burnunun üstüne patlat, biraz kaşı, bak o zaman nasıl gidiyor...

III

Ertesi gün sabah erkenden, köyün sürüsü gürültüyle tarlaya daha yeni çıkarken, Razgonyaye köyü okulunda öğretmenlik görevini yürüten diyakoz, yeni odasının ön köşesinde, dirseklerini masaya dayamış derin derin düşünüyordu. Aynı endişeli yüzle karısı yanı başında duruyordu. Zaman zaman gizemli bir şekilde bir şeylerden bahsediyorlardı.

– Nasıl yani? diye sordu karısı.

– Nasıl olsun? diye cevapladı kocası. Tanrı inandırсын, uydurmuyorum, bütün gece gözümü kırpmadım. Şöyle olsaydı iyiydi; mesela şöyle yüksek rütbeli biri bizim köyden geçseydi, şu çabalarımı görüp yukarıya iletseydi ve yönetim de ödül olarak, teşvik için bana onu yollasa... mesala işte, anlıyor musun? İyi olurdu, ama şimdi açsan, hemen seni hem diyakozluktan hem de öğretmenlikten atarlar! Âlemsin, sana bakıyorum da, bunu nasıl anlamazsın, baksana hepsi mühürlü... Eh, ne yapalım, ne olaksa olsun! Tanrı affedicidir! diye konuştu diyakoz sonunda umutsuz bir kararlılıkla. Hadi yüzümüzü yıkayalım, sen de bir karaf al da gel. Yapacak bir şey yok, oturup düşünmeli...

Her zaman içki almaya karşı çıkan karısı, şimdi gayretle anahtarları şakırdattı ve uzun, yeşil sandığın içine gömülerek

bir karaf içki almak için gerekli beşlik ve onluk kapikleri saymaya başladı. Bu arada elini yüzünü yıkamayı ve Tanrı'ya daha yürekten yakarmayı bitiren diyakoz bayramlık yarı kaftanını giymiş ve üstünde çeşitli kilise malzemeleri olan masaya oturmuştu: Üstü mum lekeli kalın siyah deri kaplı bir dua kitabı, iyice kenarda uysal uysal duran kandil için zeytinyağı şişesi, artık kullanılmayan katlanmış solmuş papaz cüppesi ve onların yanında da Luka'nın neredeyse canı pahasına şehirden getirdiği dünkü balya duruyordu. Bütün bunların üstünde diyakozun büyük kızının evdeki ikonaları büyük bir aşk ve sanatla süslediği, ikonostasisten sarkan geçen yıldan kalma söğüt dalı, renkli kâğıtlardan kesilmiş güvercinler, kırmızı boyalı svyatki yumurtaları, çeşit çeşit güzel kokulu kurutulmuş çiçekler sallanıyordu. Diyakoz her zamanki yerinde oturuyor ve endişeyle düşünüyordu: Bu işin sonu ne olacak? Doğan güneşin ilk ışıkları artık pencereye düşmeye başlamıştı. Güneş ışıkları odayı ve otuz yıldır toplanan içindeki o sade eşyaları, o ıvır zıvırı öyle güzel aydınlatıyordu ki bütün eşyalar olduğundan daha değerli görünüyor ve diyakoz da daha derin düşüncelere dalyordu.

“Peki, ne olur açarsam,” diye geçirdi aklından. “Olacağı şu, Razgonyaye köyü diyakozu kötü davranış ve sarhoşluk yüzünden altı aylığına eğitilmek üzere manastıra gönderilir ve sonra da orada unutulur gider.”

Bu arada şişko balya ona alayla ve kızgınlıkla bakıyordu.

– Sevgili anamız, göklerin kraliçesi! Kurtar ve bağışla! Benim için değil şu küçük çocukların hatırına!

– Al işte! dedi sonunda karısı, karafı masaya koyarak. Ama Tanrı aşkına bak, kendini içkiye verme...

– Tam da zamanı, diye bağırdı diyakoz. Ben beynimi açsın diye içmek istiyorum, o ise kaptırmaktan bahsediyor...

Hemen dualar ederek büyükçe bir çay fincanı dolusu

votkayı aldığı gibi kafaya dikti ve büyük bir dikkatle balyanın sarılı olduğu hasırı kesmeye başladı. Uzun ve ayrıntılı bir çalışmadan sonra, her iş gibi bu da bitti; bütün ipler kesildi, hasır ve kalın keten dürülüp katlandı ve diyakozun bekleyen gözlerinin önüne, senato mühürlü ve üzeri düzgün yazılı iri bir paket çıktı: “Razgonyaye köy okulu öğretmenliği görevini yürüten çok saygıdeğer din adamı Bay Arhip Vifaidski’ye.”

– Demek böyle! dedi fark edilir bir gülümseme ve zar zor duyulan bir sesle. Öğretmenlik görevini yürüten çok saygıdeğer din adamına! Hem de vilayetten!.. Bak sen hele. Hımmm! –Artık iyice dinlenmiş bir halde bir fincan votka daha doldurdu– Açalım, Tanrı’nın izniyle!

“Çok saygıdeğer bay öğretmen!” deniyordu pakette. “Avrupa ezelden beri anayurdumuza kıskançlıkla bakmıştır... onun sayılamayacak zenginliklerine... özellikle de şimdiki genel eğitim çabalarına, vesaire, vesaire. Bu nedenle eğitime gösterdiğiniz dikkate güvenerek, gönderilen ‘Stoliçnie Vedomosti’⁶ nüshalarını, sizin her türlü gayretle ve vesaire. Her zaman sizin vesaire.”

– Hımm! Ne bu şimdi? Günahlık bir iş değil! diye mırıldandı diyakoz, büyük bir özenle, azametle ve hatta bir anlamda saygıyla kendisine yazılan mektuba bakarak. Hey, şu lüzumsuz şaraptan da doldur bakayım. Aklımın başıma gelmesi lazım...

– Yapma, diye yalvardı karısı. Çok olmuyor mu? İsa aşkına, dikkat et. Çocukları düşün... Onları kime bırakacaksın?

– Çekil başımdan! Matbaa harfleriyle ne yazılı görüyor musun? Oku, becerebilersen: “Öğretmenlik görevini yürüten” vesaire, vesaire “Bay Arhip Vifaidski’ye”. Yaaa! Matbaa yazısı, elyazısı değil. Kafan bastı mı!

– Kimden?

⁶ Başkent haberleri. (ç.n.)

– Orası senin aklının alacağı şey değil. Seninle bu konuda ölene kadar konuşsam da tek bir söz anlamazsın, çünkü bilim bunlar, bilim. – Diyakoz sözün burasında kendinden memnun bir edayla “Stoliçnie Vedomosti”ye dokundu.

Bu konuşmaya kırılan karısı, kocasına anlayışını da kanıtlamak için sordu:

– Savaş mı var?

– Eee, senle de konuşulmaz ki! Hadi en iyisi okuldaki görevliye git de, çocukları evlerine göndermesini, bugün ders yapılmayacağını ve babalarının acilen bizim evde toplanarak vilayetten gelen evrakı dinlemelerini söyle. Acilen toplansınlar, yoksa başlarına bela alacaklarını söyle. Sözü dinlenmezse öğretmen vilayete yazacak, dersin.

Bu emrin hemen arkasından, Arhip Vifaidski’nin genç öğrencilerinin kulakları sağır edici çığlıkları sokaklara yayıldı. Sokaklara dağılan öğrencilerden biri ölçüsüz bir sevinçle bağırıyordu: “Okul yok! Okul yok! Üstat tatil yaptı.” Diğerleri de diyakozun emriyle omuzlarına yüklenen görevin bilinciyle ve büyük bir çabayla haykırıyorlardı:

– Vilayetten gelen evrakı dinlemek için üstadın evinde toplanın. Evrak vilayetten gelmiş...

– Dün akşam Lukaşka Dayı canlı canlı getirdi... Arabayla getirdi ama diyakozun evine kendisi yürüyerek gitti...

– Ne uyduruyorsun öyle?

– Hayır uydurmuyorum. Asıl senin söylediklerin palavra.

Küçük yumruklar konuşmaya başladı. Dövüşen çocukları ayırmak için anneler koşturmaya başlayınca bütün köyde bir kargaşa patladı. Yalnızca tek bir sokak eski bıkkın görüntüsünü bozmadı; her zamanki suskun ve hüzünlü haliyle duruyor ve duyan kulaklara şöyle diyordu:

“Tanrım! Diyakoz hiç değilse çocuklarımın hiç yüzünden

kavga etmesine engel olsa!.. Ama nerdee? Benim öksüz yüzüm kim bilir ne zaman mutlu olur!..”

IV

Oymalı tırabzanlarla süslü ve üstü elden geçmiş taze samanla kaplı diyakozun yüksek sahanlığında deniz olmasa da kel ve kıllı kafa gölü oluşmuştu. Kalabalık, evin açık penceresinden diyakozun aynanın karşısında duruşunu ve büyük kemik bir tarakla uzun saçlarını tarayışını görebiliyordu.

– Niye topladı? diye sordu kalabalıktaki ak saçlı, kambur ihtiyar. Torunum koşup geldi ve, “Dede, çabuk diyakozun evine git, yoksa sonu kötü olacak,” dedi.

– Piter’den bir kitap gelmiş, diyorlar, üstelik kitap canlıymış. Diyakoz şimdi bize getirecek ve o da konuşmaya başlayacak: “Merhaba çocuklar! Hepiniz oturun ve beni okuyun.” Herkes okuyacak.

– Sen ne diyorsun?

– Tanrı biliyor ya! Bütün bunları Lukaşka’ya anlatmış, şehirden getirirken. Ona sorsana.

Bu arada dört bir yandan soru yağmuruna tutulan Luka gerçekten de kendinden geçmişti.

– Sana ne anlattı? Söylesene, seni bağırış çağırışla korkutuklarından bahsediyorlar?

– Hayır! Günaha giremem. Bağırmaya bağırmadı ama işaret direklerinin altında beyaz bir şey görünür gibi oldu, ben de askerin dediklerini hatırladım ve aynısını yaptım. Hemen ortalıktan kayboldu.

– Nasıl kayboldu?

– İşte yukarı, yukarıya doğru, taklacı güvercinler gibi, yalnız güvercinden daha büyüktü...

- Ellerini de salladı mı?
- Salladı, diye tasdikledi Luka. Sanki birisiyle vedalaşmış gibi hüzünle el sallıyor gibiydi...
- Genç, saçmalamayı bırak! diye biri atıldı kalabalıktan. Peki seninle tamamen vedalaştı mı ki?
- Bu konuda tamamen rahatım, çünkü elimde kök var. Hem epeyce var daha.
- Ama dikkat et delikanlı, hatırla... Çünkü yapacak daha çok işin var.
- Geliyor, geliyor! diye fısıldandı kalabalıkta, nefesler tutuldu ve yüzünü ciddiyetle buruşturan diyakoz, göğsüne bastırıldığı elinde bir kâğıt, diğer elinde büyük bir deste kâğıtla kapıda görüldü.
- Bakın, bakın ne kadar çok! – Sözleri duyuldu– Gidin yardım edin, görmüyor musunuz zor tutuyor.
- İşte o, diye fısıldadı birden keyiflenen Luka. Aynen o! Hemen tanıdım.
- Sus artık şeytan dölü! Başlarım şimdi senin!.. Sessizlik egemen oldu.
- Diyakoz kalabalığa sert hatta cezalandırıcı bakışlarla baktı. Herkes büsbütün dondu kaldı.
- Niye bu kadar kızgın? Ne oldu ki?
- Kötü bir şey olmalı!.. Tutulmaya çalışılan bir kadın hıçkırığı duyuldu.
- Hristiyanlar! diye yüksek sesle bağırды diyakoz. İşte, velayetimizden ve başkentimizden neler yazdıklarına bakın.
- Sözünün burasında halka elinde tuttuğu yazıyı ve tomarı gösterdi.
- Bunu kabul etmiyoruz! diye itiraz etti ayakkabıcı Grigori Petrov, bütün toplantılarda yaptığı gibi ama bu kez hemen herkes onu susturdu.

– Sessiz, sessiz! Ne hemen kudurmuşçasına her gördüğün çukura atlıyorsun!

Grigori Petrov akıllıca kalabalığın ortasına sokuluverdi, kadının hıçkırığı artık daha yüksek sesle duyuluyordu. Diyakoz devam etti:

– Bakın bana yazmışlar, elyazısıyla değil matbaa harfleriyle: “Razgonyaye köy okulu öğretmenliği görevini yürüten çok saygıdeğer din adamı Bay Arhip Vifaidski'ye.”

– Vay canına! diyen birisi kıskandı diyakozun unvanını.

– Şöyle yazıyor: Avrupa ezelden beri... bu nedenle kilisenizin cemaatine telkin edin... çünkü aklın yolu... çünkü ulvi telkinler... ve özellikle karanlık ve genel eğitim eksikliği... bu nedenle kökünü kazımak için... bütün önlemler alınmalıdır. Görevlendiriyorum ve her zaman vardır ki vesaire, vesaire... Anladınız mı? diye sordu yazıyı okuyan diyakoz.

– Nesini anlamayacak...

– O halde isteğinizi gösterin ve paraları getirin.

Kalabalıkta kulakları sağır eden bir uğultu koptu, kadınların ince ince ağlayışları uğultuyu bastırdı. Grigori Petrov yenden öne çıktı ve törensi bir edayla,

– Bunu kabul etmiyoruz! dedi.

Kalabalık el birliğiyle Grigori Petrov'u destekledi:

– İşte, Lukaşka'nın söylediği gibi hepimize, teker teker öğretmek istiyor.

– Öğrenecek vaktimiz mi varmış ki?

– Öyle canlı kitabı doğduğumuzdan beri görmedik! Tanrım, kim yapıyor ki bunu?

– Emir kullanı yapıyor. Bunu yeni uydurdular.

– Onlar olmadan da yaşıyorduk!

– Doooostlaaarım! Şaaahiiiiinlerim! diye bağırdı sonunda iyice kahırlanan bir kadın. Biz öksüzler, şimdi neeee yapamaz?..

V

Kalabalık dağıldı ve kulübeler arı kovarı gibi kaynamaya başladı.

– Diyakoz ne okudu size? diye sordu genç ve güzel bir kadının somurtkan kocasına.

– Bundan sonra karıların da erkekler gibi askere alınacağını okudu. İşte bu!

– Öff be! Hiçbir zaman bir şey söylenmiyor, şimdi bir de havlamaya başlar.

– Havlamak senin işin.

– Meyhanede çok işin var çünkü...

– Sen gebermek mi istiyon, sus be karı!

Kocasının bu sözü üzerine kadın bir kenara çekildi.

Daha genç başka bir erkek tamamen farklı şeyler anlatıyordu.

– Getirdi o, anacım, kocaman, bembeyaz bir vesika... Şimdi görüyorum ki benim onu anlamam mümkün değil, ben de oradan çıktım. Onisya ordaydı, bahçeden duydum, bağıırıyordu: Anlaşılan kötü bir şeydi.

– Sen niye dinlemedin? diye azarladı, örme çarığıyla oyalaran dedesi.

– Hiç değilse bize tam söyledin, bir de okuryazar olacan.

– İşin tadı kaçardı, diyen genç ranzaya tırmandı.

Kendi yoksul odasında iki üç erkeği toplayan eski asker, gizemli bir sesle fısıldadı:

– Bu yine şuna gidiyor ki... İsteğe göre... Söylentiler yayılıyor... Tam anlamıyla bir palavra. Ben Piter’de gerçek gazete gördüm. Böyle değildi. Bu grimtırak bir şey, eski püskü bir şey.

- Onlar böyle değil mi?
- Değil! Onlar... sade... – Sözü burasında eski asker açıklayıcı bir hareket yaptı.

Beryoza ve ıhlamur ağaçlarının arasındaki kovanların yanında da sessiz, zar zor duyulan konuşmalar yapılıyordu, yine aynı konu hakkında.

- Geceleri dolaşmış, diyorlar...
- Anında ayaklarımın altına alırım, paramparça eder, çiğnerim, ben bu cadılardan pek korkmam. Onun dilini –ki dilleri uzun ve kırmızıdır– bir yakaladım mı çeke çeke koparırım...

İki kadın ise diyakozun yanına gitmişti. İçlerinden biri eski bir beş kapıklık çıkarıp,

- Arhip Petroviç, dedi. Beş kapiğe sat bana bir tane.
- Ne yapacan? diye sordu memnun olan diyakoz. Okuma biliyor musun?
- Karnım... Şarapla ıslatıp karnıma sararsam iyi gelirmiş diyorlar...
- Aptal! diyen diyakoz diğer kadına döndü: Sen ne istiyon?
- Dün Lukaşka, dedi bana. Marfa, Arhip Petroviç'e bir uğra...
- Niye?
- O yolladıkları şeyde, asker, denizlerin yazılı olduğunu söylemiş.

– Deniz meniz yazmıyor, diye kızdı diyakoz. Sen de gelip denizi seyretmek mi istedin?

– Ama anam babam! Benim Yefimuşka denizde ya. O zaman, mektupta yazmıştı: Anacım benim, diyordu, tam Karadeniz'in ortasında duruyoruz.

– Ah aptal, defolun buradan, siz olmadan da boğazıma ka-

dar geldi zaten!.. Aha tam buramda duruyor.

Diyakoz eliyle boğazını gösterdi.

VI

Toplantıdan sonra, akşamleyin, köy okulu öğretmenliği görevini yürüten diyakoz, senatoya nasıl bir cevap yazacağına dair derin bir kedere gömüldü. Bu amaçla, önceden bir karaf votka ve tamamen dolu bir tabak hıyar turşusu emretmiş ve işe koyulmuştu. Babalarının işe gömülüp gittikçe daha çok kedere battığını ve patlamaya hazır olduğunu gören ev halkı yatmaya ambarlara, ahıra, harman yerine ve samanlığa dağılmış, dolayısıyla evde kimse kalmamıştı.

Genel olarak sürünün akşam gelişiyile yatılan diyakozun odasında bütün gece ışık yandı. Nihayet sabaha karşı bizim emekçi, kısık ve yaşlı gözlerle bembeyaz bir kâğıda şunları yazdı:

“Ezelden beri hamiyetli ve hikmetli... ama düşmanlarımız ve hasımlarımız hiçbir zaman bize galip gelemeyecekler, çünkü, birincisi biz Rusuz, ikincisi... üçüncüsü, canıgönülden umut ederek yılmayacağız...”

– Eee bundan iyisi anca can sağlığı, dedi nihayet yazıcı, memnun bir şekilde gülümseyerek ve kendini peş peşe iki kadehle ödüllendirerek.

“‘Stoliçnie Vedomosti’ konusuna gelince, her türlü çabama karşın, okuryazar olmadıkları için cemaat satın almak istemedi, ben de şahsen, geri istenmeleri durumunda sağlam kalmaları için onları, temiz ve güvenli bir şekilde duracakları kilise kilerine yerleştirdim, aksi halde bende çok çocuk olduğu için koparabilir ya da yırtabilirlerdi. Ayaklarınızın altına serilmeye hazır olduğumu bildirmekten onur duyarım” vesaire vesaire.

RUS ÖYKÜLERİ

Diyakozun cevabını yazdığı sırada, komşu tüccarlardan biri diyakoz Vifaidski'yi şikâyet etmek için atını büyük bir hızla şehre doğru sürüyordu. Güya Vifaidski'nin kendi papazının hastalığından yararlanarak Razgonyaye köy okulu öğretmenliği görevini yürüttüğünü ama gazetede bunun hakkında hiçbir şey yazmadığını, aslında hak olarak, gazeteyi kendisinin, yani soylulardan delikanlı Orehovnik'in alması gerektiğini ve bunları kendisinin, yani Orehovnik'in yüce makamların takdirine sunduğunu...

1865

Çeviren Uğur Büke

VLADİMİR KOROLENKO

Garip Bir Kız

I

– Arabacı, menzil durağı¹ yakın mı?

– Daha epey yolumuz var bey. Fırtınadan önce varır mıyız, bilmem. Karları nasıl savuruyor, görmüyor musun? Gitgide bastırıyor poyraz.

Fırtınadan önce hana varamayacağımız ortadaydı. Akşama doğru iyi bir ayaz çıkacaktı. Karlar kızıağın kirişleri altında gıcırıyor, koyu çam ormanında poyrazın uğultusundan durulmuyordu. Akşamın erkenden çöken alacakaranlığında ağaçların dalları dar orman yoluna doğru uzanarak bir o yana, bir bu yana sallanıyordu.

Soğuk bir yana, çok daha rahatsızdı arabanın içi. Daracık yere kızak sürücüsünün arkasında üç kişi sıkışmıştık, iki muhafızımızın kılıçları ile tabancalarının böğrüne batması da cabası. Kızıağın çingirakları inleyen poyraza uygun, sonu gelmez, tekdüze bir ezgi tutturmuştu.

Bereket versin, uğultulu ormanın açıklık bir yerinde menzil

¹ Araba yolu üzerinde bulunan konaklama yerleri; yolcuların dinlendiği, arabalara, kızaklara dinlenmiş atların verildiği hanlar. (ç.n.)

durağının tek başına yanıp duran ışığı gözüküyor neden sonra.

Muhafızlığını yapan iki jandarma, kuşandıkları bir sürü silahlı şakırdatarak, basık tavanlı, loş, isli, sıcacık odada üstlerindeki karı silkeliyor. Oda hiç de iç açıcı bir yer değil, şaşkınlık içinde irkiliyorum. Burayı çalıştıran yaşlı kadın isli kandilin ışığını açıyor.

– Yiyecek bir şeyin var mı? diye soruyoruz.

– Kalmadı kuzum, bir şeyciğimiz kalmadı.

– Balığınız bulunur herhalde. Şu yakından ırmak akıyor, diyoruz.

– Vardı ya, kör olası susamuru hepsini çekip götürmüş.

– Patatesiniz de mi yok?

– Patates kaldı mı? Dondu hepsi yavrum...

Ne yapılır bu durumda? Bereket versin, kadıncağızın semaveri varmış. Bolca çay kaydattı. Bir kova dolusu soğan getirdi; tıka basa soğan, ekmek yedik; çay içip ısındık. Dışarıda bora kol geziyor, pencere camlarına küçük küçük kar tanecikleri fırlatıyor, kandilin alevini üfleyerek söndürecekmiş gibi titretiyordu.

– Bu gece gidemezsiniz, yatın burada, dedi kadın.

Muhafızlardan biri hepimizin kararını kadına bildirdi:

– Yatmayıp da ne yapacağız? Yatalım. Beyim, yolda bizleri bekleyen birileri yok ya nasıl olsa. Geçtiğimiz yerleri gördünüz. İlerisi daha da berbattır. İnanın bana.

Odada ses seda kesildi. Bizimle aynı odada kalan yaşlı kadın bile ip büküğü kirmenini toplayıp kaldırdı, kandilin ışığını kısıp yattı. Her yer karanlığa, sessizliğe gömüldü; ikide bir de pencerelere yüklenen fırtınanın uğultusundan başka hiçbir şey işitilmez oldu.

Gözüme uyku girmiyordu. Boranın ulumasıyla ayaklanmışçasına, birbiri peşinden düşünceler kaynaşıyordu kafamın içinde.

Bir ara muhafızlardan kıdemlisi,

– Görüyorum, sizi de uyku tutmuyor bey, dedi.

Adam çok cana yakındı; görmüş geçirmiş, okumuş bir hali vardı. Ne yapacağını biliyor, her yere koşuyor, o nedenle fazla titizlenmiyor, sinirlilik göstermiyordu. Yol boyunca bir kez olsun sıkmamıştı beni, aşırı kuralcılığa kaçmamıştı. Adama duyduğum yakınlıktan dolayı,

– Evet, uyuyamıyorum, diye karşılık verdim.

Bir süre ikimiz de sustuk. Onun da gözüne uyku girmediğini, kafasında bin bir düşünce dolaştığını biliyordum. Oysa yardımcısı, sağlıklı, genç, yorgun bir adamın deliksiz uykusuna dalalı çok olmuştu; uyurken ara sıra ağzından anlaşılmas homurtular çıkıyordu.

Uzatmalı çavuşun² göğüsten gelen, düzgün sesi yeniden duyuldu:

– Size şaşıyorum beyim. Gençsiniz, soylusunuz, belli ki okumuşsunuz da... Böyle bir yola neden girdiğinizi anlamıyorum. Bu size göre bir yaşam değil.

– Neymiş o yol?

– Ne demek istediğimi anlamadınız mı yoksa? Aslında çocukluğunuzdan beri ne böylesi bir yaşam sürmüşsünüzdür, ne de buna alışabilirsiniz...

– Siz nereden bileceksiniz? İnsan zamanla her şeye alışır...

– Zevk alıyor musunuz? Mutlu musunuz yani?

– Siz mutlu musunuz?

Bir sessizlik çöküyor. Gavrilov (bundan böyle ona bu soyadını verelim) belli ki düşüncelere dalmış.

² Askerlik görevi sırasında, erbaş olarak teskere bırakıp bizdeki gibi emekliliğe dek görevde kalmakla birlikte, sözleşmeli olması dolayısıyla böyle çevrilmiştir. (ç.n.)

RUS ÖYKÜLERİ

– Hayır beyim, benimki gibi bir görevde mutluluk duyulabilir mi? Zaman olur, şu dünyadan başımı alıp gidesim gelir. Yüreğime bir hançer saplanır sanki, dayanılmaz bir acı duyarım.

– Görevinizin ağırlığından mı?

– Zorluğu olacak elbet. Tutuklu götürüyoruz, oradan oraya keyfimizden gezmeyoruz. Hiç açık vermeye gelmez bu görevde. Amirler göz açtırmazlar insana. Fakat benimkisi o değil...

– Ne ya?

– Anlatması kolay mı sanıyorsunuz?

Gene sessizlik.

– Aslında görevin zorluğu ne ki? İşine dikkat edersen hiçbir aksaklık çıkmaz. Ayrıca benim hizmet sürem de dolmak üzere. Karakol komutanı, “Gavrilov, emekliliğini isteyip de ne yapacaksınız? Kal işinin başında. İyi aylık alıyorsun,” deyip duruyor.

– Kalacak mısınız?

– Hayır. Gerçi gideceğim yerdeki köy yaşantısını da sevmiyorum. Tarlasından tapanından bıktım... Yemesi, içmesi de öyle. Bilmez değilsiniz ya, orada insanların davranışı kabadır... Gene de gideceğim köyüme.

– Nedir canınızı sıkın öyleyse?

Adam bir an sustu.

– Eğer başınızı ağrıtmazsam size bir olay anlatacağım... Yaşadığım bir olay...

– Sizi dinliyorum. Anlatın lütfen.

II

1874 yılında, askere alınır alınmaz bir süvari bölüğüne düştüm. Askerliği seviyordum, canla başla çalıştım. Oradaki görevim gösteri yapmak gibi bir şeydi; özel tören bölümü, bayramdan bayrama resmi geçitlere katılıyoruz. Okuma yaz-

mam vardı, bu yüzden komutanlar beni el üstünde tutuyordu. Ayrıca bölük komutanı binbaşı, hemşerim çıktı. Bir gün beni yanına çağırarak, “Gavrilov, seni erbaşlığa aday göstereceğim. Rütbeni alır almaz birlik dışı görevlere gidersin. Daha önce böyle bir görev yaptın mı?” dedi. “Hayır efendim, o nasıl şey, bilmiyorum,” dedim. “Öyleyse seni birinin yanında yardımcı göndereyim de gör. Çok hoşuna gidecek.” “Nasıl buyurursanız komutanım. Elimden gelen hizmeti yaparım,” dedim.

Sizin durumunuzda olanları getirip götürme işiymiş bu, daha önce yapmadığım bir görev. Aslında fazla bir zorluğu da yok; gözünüzü dört açıp işinize iyi niyetle sarıldınız mı, yüzünüzün akıyla çıkarsınız...

Aradan bir hafta geçti geçmedi, postacı beni komutanın yanına çağırıyor. Benimle birlikte bir de çavuş. Varıyoruz yanına. “Yarın ikiniz dış göreve gideceksiniz,” dedi. “Çavuş, bu erbaş senin yardımcın. Daha önce böyle bir göreve çıkmamış. Göreyim sizi, gözünüzü dört açın! Morozova adında siyasal suçlu bir kız götüreceksiniz. Emir işte şurada. Yarın paranızı alır almaz yola koyulursunuz!..”

Çavuşun adı İvanov. Ben de yanında, şu genç jandarma gibi onun yardımcısıyım. Kıdemli muhafızın görevi, içinde belgelerin bulunduğu çantayı taşımak, harcanan paranın hesabını tutmak filan. Yardımcısı ise, adından da belli, tutukluya göz kulak olacak, ayak işlerine koşacak, silahlara, şunlara bunlara bakacak; bu çeşitten işler işte...

Hepsi iyi, güzel... Ertesi gün komutanın yanından ayrılır ayrılmaz bir de bakıyorum, Çavuş İvanov ne zaman fırsat bulduysa kafayı bir güzel çekmiş. Gerçekten işe yaramaz bir adamdı, ordudan kovdular onu sonra. Komutanların karşısında, sanırsınız ki kusursuz bir erbaş; amirlerine yaranmak için jurnalcilik bile yaptı. Ama onların gözünden biraz ıraklaştı mı, hemen

punduna getirir, bir halt karıştırır; daha olmadı, kafayı çekerdi.

Hükümlü kızı teslim alacağımız hapishaneye geldik, elimizdeki emri verdik, dışarıda bekliyoruz. Yanımıza katacakları genç kızı merak ediyorum. Gideceğimiz yer yakın olsa bari. Ne gezer, ta cehennemin dibi! Onu götürdüğümüz yollardan sizinle birlikte daha önce geçtik, ancak sizi götürdüğümüz ilk bucak merkezine değil, daha ileriye, ilçeye teslim edecektik kızcağızı. Dış görev denen şeyle ilk kez karşılaşıyorum, hem de siyasal suçlu bir kız çıkıyor şansımıza.

Kızın hazırlanması, öteberisini toplaması bir saat sürdü. Öteberisi de ne ki, bir bohçada birkaç parça yiyecek, bir de kıtaplar. Ailesinin durumu iyi değildi, anlaşılan. Kıza pek işe yarar şeyler verememişlerdi. Dışarı çıkınca bir de baktım, gencecik bir kız, sanırsınız çocuk. Sarı saçlar başının arkasında örgü yapılmış, yanakları al al. Daha sonra yol boyunca yüzündeki tüm kan çekildi, sararıp soldu zavalcılık. Onu böyle görünce içim parçalandı... Elbette, diyorum, kıza durup dururken ceza verememişlerdir... Kim bilir hangi siyasal işlere karıştı, ne gibi suçlar işledi!.. Bir yandan böyle düşünüyorum ya, bir yandan da kıza acıyorum...

Dışarı çıkınca paltosunu, lastik ayakkabılarını giydi. Yönerge gereği eşyalarına bakmamız gerekiyor, biz de hepsini tek tek inceledik. “Kaç ruble paranız var?” diye soruyoruz. Kızcağızda çıka çıka bir ruble yirmi kapık çıktı. Bizim çavuş yönerge gereği bu parayı alıp sakladı. Sonra da arkasından, “Üstünüzü iyice arayacağım,” diye tutturmaz mı?

Öfkeden kızın gözleri parladı, yanakları daha bir kızardı. İncecik dudaklarını nasıl ısırıysa bembeyaz kesildi. Alev saçan gözleriyle bize öyle bir baktı ki, korkudan yanına yaklaşmak şöyle dursun, yüzüne bakmaya bile çekiniyorum. Ama çavuşun buna aldırdığı mı var? Adam körkütük sarhoş. “Sizi

aramak zorundayım. Elimdeki yönerge böyle buyuruyor,” diyor da başka bir şey söylemiyor. Kızın üstüne üstüne yürüdü.

İşte o zaman kız korkunç bir çığlık attı, bu da çavuşun afalararak gerilemesine yetti. İkimiz birden, “Ne oluyoruz?” diye kızın yüzüne bakakalmışız. Kanı çekilmiş, kâğıt gibi bembeyaz bir yüz vardı karşımızda. Bakışları kararmış, kinli. Ayaklarını yere vurarak öyle şeyler söylüyor ki, ben o şaşkınlık içinde ne dediğini anlayamıyorum. Gardiyan telaşlandı, koşup bir bardak su yetiştirdi, “İçin bayan, kendinize hâkim olun! Öfkelenmek size zarar verir!” diye dil döküyor. Gel gelelim kızın bütün sinirleri ayağa kalkmış. “Sizi köpekler! Efendilerinin uşakları! Orman kaçkınları!” diye ağzına ne gelirse söylüyor, sövüp sayıyor. “Aman, bu sözler yukarıdakilerin kulağına giderse bize ne derler? Cıldırılmış mı bu kız!” diyorum. Bir yandan da, “Soyluların dölünü çok şımartmışlar!” diye düşünüyorum.

Artık “aramak” lafını bir daha ağzımıza alabilir miyiz? Gardiyan, kızı içerideki bir odaya götürdü, az sonra bir kadın gardiyanla birlikte çıkıp yanımıza geldiler. “İyice aradık. Üstünde bir şey yok,” dediler bizim çavuşa. Ama kızın bakışları bir tuhaf, açıkça alay ediyor bizlerle. Öfkesi de geçmemiş... Bizim çavuş öylelerine pabuç bırakır mı? “Arayacağım da arayacağım! Elimde yönerge var!” diye tutturdu yeniden. Gardiyan, onun direnmesini sarhoşluğuna vererek daha fazla üstelemedi, bizi oradan arabaya bindirip yolcu etti.

Araba kentin içinden geçerken baktım, kız gözlerini pencereye dikmiş, sanki sokaklardan birilerini görmeye çalışıyor. Çavuş İvanov hemen atıldı, pencerenin perdesini çekiverdi. Bunun üzerine kız da bir köşeye büzüldü, suratını asarak bir daha yüzümüze bakmadı. Ben dayanamadım, sanki kendim bakmak istiyormuşum gibi perdenin bir ucunu araladım... Kız gene de hiç istifini bozmadı, oturduğu yerde dudaklarını ke-

mirerek somurtmasını sürdürdü.

İstasyondan trene binerek yola çıktık. Aylardan eylül, güz mevsiminin açık bir günü. Dışarıda güneş pırıl pırıl, serin bir esinti vuruyor pencereden içeriye. Vagonun penceresini kızın kendisi açmıştı; başını dışarı uzatmış, yerinde öyle oturuyor. Yönergeye göre hükümlü götürülürken pencerenin açık bırakılması yasak, siz de bilirsiniz. İvanov trene biner binmez sıraya devrilmiş, horluyor. Ben de bir şey diyemiyorum kıza. Bir ara tüm cesaretimi topladım, “Bayan, pencereyi kapar mısınız?” dedim. Beriki sanki kendisine denmemiş gibi kılını bile kıpırdatmadı. Ben daha bir yaklaşarak,

– Üşüteceksiniz. Çok soğuk esiyor, dedim.

Bana dönerek öyle bir baktı ki yerimde donakaldım.

– Beni rahat bırakır mısınız?

Böyle dedikten sonra gene başını uzattı, dışarı bakmaya başladı.

İster istemez sustum. Bu arada o da tehlikeyi anlamış olacak ki pencereyi kapadı, geriye çekildi, paltosuna sarındı. Üşüdüğü belliydi.

– Niye öyle yapıyorsunuz? Bu rüzgâr insanı çarpar. Hasta olursunuz, diyorum ben bir yandan.

Fakat aradan çok geçmedi, kız yeniden pencereyi açıp dışarı sarkarak kendini esintiye verdi. “Bunca süre kapalı kaldıktan sonra dışarıyı seyretmeye doyamıyor olmalı,” diye geçiriyorum içimden. Yüzüne öyle bir neşe geldi ki, dört bir yana bakıyor, gülümsüyor. Onun orada kendinden geçercesine sevindiğini görmek nasıl hoşuma gitti, bilemezsiniz!..

Muhafız bu sözlerden sonra bir süre sustu. Dalgın düşünürken yüzünün kızardığı kaçmadı gözümden.

– İlk kez böyle durumla karşılaştığım için duygulanmış olacağım... Sonra onun gibi birçoklarını götürdüm, böyle şeyle-

re alıştım... O gün çocuk yaştaki bir kızı sürgüne götürürken içimden neler geçtiğini anlatamam. Ama beyim, yetkililerden izin alarak onunla evlenmeyi bir ara aklımdan geçirdiğimi söylemeliyim... “İçindeki çarpık düşünceleri silkip atmasına yardımcı olurum, onu adam ederim,” diye düşünüyordum. O konuda kendime güvenim sonsuzdu. Şimdi anlıyorum da çok toymuşum... Saçma sapan düşüncelermiş benimkisi... Daha sonra papaza günah çıkarırken anlattım başımdan geçenleri. Bana, “Kız senin aklını başından almış. Tanrı’ya bile inanmayan birine gönül verilir mi?” dedi.

Kostroma kentine varınca trenden inip bir araba tutmamız gerekiyordu. Bizim çavuş körkütük sarhoş gene. Biraz ayılmayagörsün, kafayı yeniden tütülemenin bir yolunu buluyor. Trenden indiğimiz sırada ayakta duracak hali yoktu. Cebindeki paranın tümünü içkiye yatırmasından korkuyorum. Arabaya bindiğimizde kütük gibi devrilip horlamaya başladı. Kızın yanında böyle horul horul uyuması garibime gidiyor. Kız farkında zaten bunun, İvanov’a domuz görmüş gibi bakıyor. Ta dip köşeye çekilmiş, ona bir yerini sürmekten korkuyor sanırsınız. Ben de önde, arabacının yanında otuyorum. Ayaz iliklerine işliyor insanın. Kız bir ara şiddetli bir öksürüğe tutularak başörtüsünü çekti, ağzını kapadı. Sonra bir de ne göreyim, kan içinde kalmamış mı başörtüsü! Yüreğime bir bıçak saplandı.

– Siz ne yapıyorsunuz bayan? Hasta olduğunuzu görmüyor musunuz? Böyle havada uzun yola çıkılır mı? Mevsim güz, bakın şu soğuğa!.. Kendinizi tehlikeye atıyorsunuz, diyorum.

O kin dolu bakışlarını yüzüme dikti, ben korkudan buz kesildim.

– Sizin söylediğiniz de laf mı, dedi. Sanki kendi isteğimle gidiyorum! Beni zorla götüren kendiniz değilmişsiniz gibi acı-maktan geri kalmıyorsunuz.

– Yetkililere başvursaydınız, sizi hastaneye yatırır, bu havada yola çıkarmazlardı. Bunca zorluğa nasıl dayanacaksınız, hiç düşündünüz mü? diyorum ben de.

Sorumu yanıtlamadı, kendisi sordu:

– Söyler misiniz, nereye götürüyorsunuz beni?

Hükümlüleri nereye götürdüğümüzü kendilerine söylememiz yasak, bize sıkı sıkıya tembih etmişler. Benim söylemek istemediğimi görünce kız başını öbür yana çevirdi.

– Laf olsun diye sordum, dedi. Bildiklerinizi kendinize saklayın, beni de rahat bırakın.

Bunun üzerine dayanamadım:

– Gideceğiniz yer şurası. Çok uzak, dedim.

Kaşlarını çattı, dudaklarını sıkı ama ağzını açıp bana tek söz söylemedi. Ben üzgün üzgün başımı salladım.

– Gördünüz mü bayan, yakın bir yer değilmiş. Daha çok gençsiniz, yolda nelerle karşılaşacağımızı bilebilir misiniz?

Hem üzülmüyor hem de kızıyordum. Kıza vız geliyordu oysa. Başını benden yana çevirerek,

– Boşuna üzülmeyin, dedi. Nelerle karşılaşacağımı bildiğim halde yatmadım hastaneye. Kodesin hastanesinde yatıp da ne olacak? Gene de teşekkür ederim beni düşündüğünüz için. Öleceksem bile yakınlarımla yanında, özgür yaşarım. Eğer iyileşeceksem gene özgür dolaştığım bir yerde iyileşeyim. Hastanemiz sizin olsun. Bu hastalığa da sizin kodes dediğiniz yerde yakalandım. Ne soğuk ne de rüzgâr hasta eder beni!

“Yakınlarımla yanında” diye bir söz kullandığı için,

– Sürgüne gittiğiniz yerde akrabalarınız mı var? diye sordum.

– Hayır, orada akrabam da yok, yakınım da... Her şeyiyle yabancı bir kent benim için. Ancak benim gibi sürgün arkadaşlar vardır...

Şaşkınlığımı gizleyemedim. Tanımadığı kimselere nasıl “yankılarım” diyebiliyordu? Yabancı birini bedavadan kim besler, kim yanına alır? Fakat somurtup oturduğunu, benim soru sormamdan hoşlanmadığını gördüğüm için sesimi kestim.

“Bırak gitsin de biraz aklını başına toplansın! Yabancı bir yerin ne demek olduğunu acısını tadarak daha iyi öğrenir,” diye düşünüyordum.

O gün akşama doğru havada bulutlar toplandı, dondurucu bir ayaz çıktı, ardından yağmur boşandı. Yol çamur içindeydi zaten, bir de yağmuru yiyince vıcık vıcık bataklığa dönüştü. Atların ayaklarından sıçrayan çamurlar tepeden tırnağa ıslattı üstümü, bu arada kızcağızın payına da bir hayli çamur düştü. Zavallının ne kötü şansı varmış! Havalara en berbatı düşmüştü şansına sürgün yolculuğunda. Sözümlerime arabamız kapalıydı, üstünü hasırla ben örtmüştüm. Gelgelelim yağmur yağdıkça şarıl şarıl su akıyordu. Oturduğu yerde tir tir titriyordu kızcağız, yüzü sapsarı, gözlerini yummuş. Onun bu durumunu görünce yüreğimi bir korku sardı. Sonunun kötüye varacağı belliydi. İvanov devrildiği yerde kıpırdamadan yatıyor. Derdi yok ki adamın. Tek başıma ben ne yaparım? Üstelik ilk kez geliyor böyle bir şey başıma... Hep böyle düşünüyordum.

Yaroslavl’a vardığımızda akşam karanlığı bastırdı. Hana iner inmez semaver yakturdım, İvanov’u dürte dürte uyandır-dım. Orası liman kentidir, nehirde vapurlar işler. Ancak bize verilen yönerge gereğince vapurla hükümlü götürmek kesinlikle yasak. Bize bıraksalar ucuzluğuna bakıp vapurla gideceğiz. Ancak tehlikeli bir iş bu, tehlike bizim görevimiz yönünden. Çünkü iskelede polis yolumuzu kesebilir, bırakmaz. Yöre jandarması görüp yukarıya rapor eder.

Kız,

– Beni arabayla şuradan şuraya götüremezsiniz! İsterseniz

öldürün. Vapurdan başkasına binmem, diye tutturdu.

Bizim çavuş gözünü zor açıyor, ayılması kolay değil. Kızın sözlerini duyunca tüm cinleri tepesine üşüştü.

– Nasıl? Vapurdan başkasına binmez misin? Senin konuşmaya hakkın var mı? Biz nasıl istersek öyle götürürüz!

O böyle diklendi ama kızın çavuşa aldırıldığı yok. Bana dönerek,

– Söylediğimi işittiniz. Buradan bir yere kıpırdamam, dedi.

Çavuşu bir köşeye çektim. Dedim, “Böyle böyle... Vapurla gitmek sizin kesenize daha uygun düşer.” Adamın akli yattı yatmasına ya, korkuyu da üzerinden atamıyor. “Buranın komutanı bir albay var. Git kendisiyle konuş, izin vermesini iste. Başım ağrıdığı için ben gidemeyeceğim,” dedi. Albayın yeri yakınlardaymış. “Peki öyleyse. Kızı da yanımıza alalım, birlikte gidelim,” dedim. Bütün korkum, ben gidince çavuşun yeniden sızivermesi. Ondan sonra ayıkla pirincin taşını. Neler olmaz ki? Kız kaçabilir, kendine bir şey yapabilir... Albaya hep birlikte gittik. Bizi görünce, “Ne istiyorsunuz?” diye sordu. Kız hemen atılarak abuk sabuk şeyler söylemeye başladı. Oysa komutanın suyunca gitse, hastalığını ileri sürse ne güzel olurdu, değil mi? Siz de bilirsiniz, amirler yumuşak başlılığı sever. Ayrıca her şeyin bir yolu yordamı vardır. Kız damdan düşercesine, “Hangi hakla beni arabayla götürürsünüz?” demez mi? Daha bunun gibi siz siyasetle uğraşanların sevdiği sözler... Onun böyle höttö höttö karşı çıkması üzerine albay gene de efendiliğini bozmadı, kızın bütün söylediklerini dinledikten sonra, “Benim yapacağım bir şey yok. Yetkimi aşar. Yasa gereği böyledir,” diyerek kestirip attı. Kız durur mu? Gözleri çıkmak çıkmak parladı. Sesini iyice yükselterek, “Demek sizin yasanız böyle!” diye sordu alaycı bir gülüşle. “Evet efendim, yasanın dışına çıkamayız,” dedi albay da.

Ben bir an kendimi unutuvermişim. “Sayın komutanım, yasa ne derse o yapılır, ama bu küçükhanım hasta,” diyerek araya girdim. Albay yüzüme dik dik baktı, bağırdı: “Sen kim oluyorsun jandarma?” Sonra kıza döndü: “Madem hastasınız, ne diye hastaneye başvurmadınız? Hemen sizi oraya gönderelim.” Kız öfkeyle albayın önerisini reddetti, hızla uzaklaştı onun yanından. Biz de arkasından yürüdük. Hastaneye yatmak istemediğine göre yabancı bir yere gittiğini, yanında beş parası olmadığını söyleseydi bari. Yok, onu da söylemez.

Eh, başka yapacak bir şey kalmamıştı. İvanov az sonra üstüne yürüdü: “Yediğin halı beğendin mi? Senin yüzünden az kaldı başımız belaya girecekti!” Hancıya söyleyip atları arabaya koşturduk, geceyi orada geçirmeyi göze alamadığımız için akşam karanlığında yola çıkmaya karar verdik. İster istemez kızın yanına vardım. “Bayan, gidiyoruz. Atlar hazır,” dedim. Zavalcılık sedirin üstüne yeni uzanmış, biraz biraz ısınmaya çalışıyordu. Bizi görünce ayağa fırladı, şöyle karşımıza dikildi, gözleriyle yercesine yüzümüze bakarak, “Tanrı ikinizin de belasını versin!” diye bir küfür savurdu. Ondan sonra söylediklerini ben de anlamadım. Hepimiz gibi Rusça konuşuyordu ama kendi dilindendi kullandığı sözler. Biz nereden anlayacağız? Ne yalan söyleyeyim, korktum kızdan. Kızın son sözü, “Şimdi artık istediğinizi yapabilirsiniz. Sizinle geliyorum. Canımı çıkarsanız da gam yemem!” oldu. Semaver hazır bekliyordu, daha çay içmemiştik. İvanov ile ikimiz bardaklarımızı doldurduk, bir bardak da onun önüne sürdüm. Yanımızda beyaz ekmek vardı, bir dilim kesip kıza uzattım. “Buyurun, yola çıkmadan önce bir şeyler yiyelim. İçinizi ısıtır,” dedim. Kız kalkmıştı, lastik botlarını giyiyordu. Botları bir yana attı, bana döndü, o delici bakışıyla beni bir süre süzdükten sonra omuzlarını silkti.

– Sizin ne biçim bir adam olduğunuzu anlamadım. Aklınızı

oynatmışsınız, besbelli! Berbat çayınızı içeceğimi de nereden çıkarıyorsunuz? demez mi!

Onun bu sözlerine öyle içerledim ki! Yüzümün kızardığını, alev alev yandığını hissettim. Kuru ekmeğimizi yemeye tenez-zül etmiyor diye... Oysa sonra nelerle karşılaşacaktım! Önyüz-başı Rubanov'un oğlunu da böyle sürgün yerine götürmüştük de bizimle her yediğimizi paylaşmıştı. Eh, bizden tiksindiyse tiksinsin, ne yapalım? Başka bir masada kendi adına ayrı semaver koydurdu, çay için, şeker için iki kat para ödedi. Parası da ne ki? Bir ruble yirmi kapık!

III

Muhafız bu sözlerden sonra bir süre sustu. Genç jandarmanın düzgün soluk alışlarının ve pencereye çarpan karların hışırtısının bozduğu bir sessizlik çöktü odaya. Adam konuşmadığını görünce,

– Uyumuyorsunuz ya? diye sordu.

– Hayır, sizi dinliyorum.

– Bu kız yüzünden ne acılar çektiğimi bir ben bilirim! Böylesine kötü bir hava olamazdı. Yağmur bütün gece yağdı, yağdı... Ya o ormanın uğultusu, boranın inlemesi!.. Gecenin karanlığında göz gözü görmüyor, kızın yüzünü bile seçemiyorum. Ama inanır mısınız, gündüzmüş gibi gözlerimin önünden gitmiyor görüntüsü. Öfkeden çıkmak çıkmak gözleri, yüzü, soğuktan büzülüp oturuşu, kafasının içindeki düşüncelerin etkisinden kurtulamadığı için bakışlarını bir noktadan ayıramayışı sanki yeniden görüyormuşum gibi karşımda duruyor. Handan ayrılır ayrılmaz, “Şunu giyinin, ısınırsınız,” diye gocuğumu omuzlarına koymuştum. Ama o sırtından sıyrıldı attı gocuğu. “İstemem. Kendi tulumunuzu bana ne diye veri-

yorsunuz?” dedi. Baktım, olacak gibi değil, oracıkta bir yalan kıvırdım. “Hayır, bu benim tulumum değildir. Hükümlülerin giymesi için verilmiştir.” Bu sözün üzerine gocuğu alıp giydi...

Ancak gocuğun bir yararı dokunmadığını daha sonra gördüm. Sabahleyin bir de baktım, kızın beti benzi atmış. Bir menzil durağında mola verdikten sonra yeniden yola koyulduğumuzda kız, İvanov’a dönerek, “Siz ileriye, sürücünün yanına oturun,” dedi. Çavuş bu sözden rahatsız olmuş gibi bir iki kıpırdandıysa da kıza karşı çıkamadı. Gecenin soğuğunu yiyince sarhoşluğu geçmişti herhalde. Kızın yanına ben oturdum.

Geceleri hanlarda kalmaksızın üç gün üç gece yol gittik. Yönergemizde de öyle buyrulur. “Yorgunluk olursa karakol bulunan kentlerde dinlenilir, bunun dışında hiçbir yerde gecelemez,” der. Geçtiğimiz yol boyunca hangi kentleri geçtiğimizi varın siz söyleyin!

Ama üçüncü günün sonunda varacağımız yere ulaştık. Kenti uzaktan görünce omzumdan bir dağ kalkmış gibi yeğnileştim. Yolun sonuna doğru kızcağızı kollarımda taşımışım neredeyse. Nasıl taşımazsın? Arabanın ortasına kendinden geçercesine uzanmış, tekerler çukura düştükçe başı kenara çarpıyor. Baktım, olacak gibi değil, kaldırıp sağ kolumun üstüne yatırdım. Böyle biraz rahatlamıştır belki. Başlangıçta kabul etmedi, “Benden uzak durun! Dokunmayın!” diye kolumu ittiyse de sonra sesini çıkarmadı. Kim bilir, belki kendinden geçtiği için çıkmadı sesi... Gözleri kapalı, gözkapakları koyu koyuydu. Ama yüzüne bakınca artık bana öfkesinin geçtiğini hemen anladınız. Hatta öyle bir zaman geldi ki, uykusu arasında gülümser gibi oldu, yüzü aydınlandı; bana iyice sokuldu. Düşünde güzel şeyler görüyordu anlaşılan. Kentin yakınına geldiğimiz sırada gözlerini açıp biraz doğruldu... Bu arada hava düzelmiş, güneş çıkmıştı. Kız bu durumu görünce neşelendi. Onu il merkezi-

ne bırakıp geri dönecektik, ondan ötesine biz karışmıyorduk, sürgün yerine kızı oradaki görevliler götürecekti. Ama o sırada hepsi de görevde olduğu için, bu işi bizim yapmamızı istediler. Geldiğimizi görenler karakolun önünü doldurmuşlardı. Sanki ana baba günü; genç kızlar, delikanlılar... Belli, tümü de sürgün. Sanki kırk yıllık arkadaş gibi, getirdiğimiz hükümlü kızın hatırını soruyorlar, elini sıkıyorlar, bir şeyler öğrenmeye çalışıyorlar. Kendi aralarında topladıkları parayı getirip kıza verdiler, birisi de yünden örülmüş yumuşacık bir şey bağladı kızın başına. Hepsi bir olup yolcu ettiler bizi...

Bizimkinin iyice keyfi gelmişti. Ara sıra öksürme ne güzeldi. Bize de kızıp söylenmiyordu artık.

İlçe merkezine varınca onu yetkililere teslim ettik. Hemen oracıkta bir adamın adını bildirdi bizim hükümlü kız. İlçede böyle biri oturuyor mu diye. Ona öyle birinin bulunduğunu söylediler. Emniyet amiri gelir gelmez bizimkine nerede kalacağını sordu. O da şimdilik, Ryazantsev adındaki bu tanıdığının yanında kalacağını bildirdi. Sonra bizimle vedalaşmaya bile gerek görmeden yanımızdan ayrıldı...

IV

Gavrilov uyuyup uyumadığımı anlamak istercesine bir süre konuşmadan durdu.

– Ondan sonra bir daha görmediniz mi onu? diye sordum.

– Görmesine gördüm. Keşke bir daha hiç karşılaşmasaydık...

Onu ikinci görüşüm kısa süre sonradır. Görevimizi tamamlayıp dönmüştük ki, bizi gene böyle bir görev dolayısıyla oraya gönderdiler. Zagriyajzski adında bir öğrenci götürüyorduk bu sefer. Öyle neşeli bir delikanlıydı ki, bilseniz! Yol boyunca

hep şarkı söyledi. İçki içmekte de üstüne yoktu doğrusu. Onu götüreceğimiz yer daha ilerideydi. Sözünü ettiğim ilçe merkezinden geçtiğimiz sırada kızı merak ettim. Keşke etmez olaydım... Jandarmaya, “Bizim getirdiğimiz genç kız burada mı?” diye sordum. Oradaymış... Ancak şaşılacak bir kız; onu ilçeye bıraktıktan sonra tanıdığı o sürgün gencin yanına yerleşmiş, bir daha da ortalıkta gözükmemiş. Kimisi hasta yattığını söylüyormuş, kimisi de adamın metresi olduğunu... İnsanların ağzı çuval değil ki büzesin... Onu getirirken söylediği bir sözünü unutmamıştım: “Yakınlarımın yanında ölmek istiyorum.” Merakım bu yüzdendi. Durumu nasıldı acaba? Görmeden gitmek istemiyordum. O benden bir kötülük görmemişti, ben de ondan. Öyleyse gidip görmemem için bir neden yoktu.

Sora sora kaldığı yeri buldum. Ta kentin kıyısında oturuyordu. Küçücük bir ev, alçacık kapısı var. Dıştan görünüşü böyleydi de içerisi tertemiz, aydınlıktı. Baktım, odalardan birini perdeyle ikiye bölmüşler. Köşede bir yatak, öbür bölmede rafların, masanın üstü kitaplarla dolu. Yanda ise işlik olarak kullanılan minicik bir oda daha, tahta sıranın üstüne serilmiş bir döşek.

Oraya baktığımda kızı döşeğin üstüne oturmuş gördüm. Bir şeyler dikiyordu. Bacaklarını altına toplamış, dizinin üstüne de şal örtmüştü. Ryazantsev adındaki sürgün genç ise kızın hemen yakınındaydı, ona kitap okuyordu. Gözlüklü, ciddi görünümlü biri. Kız bir yandan dikiş dikiyor, bir yandan da delikanlıyı dinliyordu.

İçeri girmeden önce kapıyı çaldım. Kız beni görünce yatakta birden doğruldu, delikanlının eline sarılarak öylece donakaldı. Koyu gözleri iri iri açılmıştı, çok korktuğu belliydi... İlk anda yüzünün eskiye göre daha solgunlaştığı çarpıtı gözüme. Delikanlı onun bu irkilmesi karşısında elini sımsıkı kavradı,

ona iyice sokularak, “Ne oluyorsunuz? Kendinize gelin!” dedi. Benim içeri girdiğimi fark etmemiştir. Kız gene tedirginlik içinde, adamın elini bıraktıktan sonra, “Anlaşılan bana rahat ölümü bile çok gördüler. Gene geldiler işte,” diye inledi. Kızın bu sözleri üzerine delikanlı geriye döndü, karşısında beni görünce yay gibi ayağa fırladı. Üzerime atılıp kavgaya girmesinden korktum. İriyarı, çam yarması gibi biriydi.

İçeriye böyle ansızın girmemden, kızı alıp götürceğimi sanmışlar. Ama benim karşılarında sapsarı dikildiğimi görünce delikanlı durumu anladı, kızın elini tutarak, “Durun canım, korkulacak bir şey yok,” dedi. Sonra bana döndü, “Ne istiyorsunuz, söyler misiniz? Buraya niçin geldiniz?” diye sordu.

Ne dersin onlara şimdi? Evlerine gelmekle kötü bir amacım olmadığını, kızın durumunu sormak için uğradığımı bildirdim. Hani yolda çok hastaydı da, biraz iyileşti mi, ne oldu diye... Bu sözlerim üzerine sürgün gencin yüzü yumuşadı. Ama kız gene eskisi gibi öfkeli, bıraksan beni bir kaşık suda boğacak. Ne diye böylesine kin doluydu yüreği? “İvanov’a çok kızmıştı,” deseniz orası doğru, çünkü çavuş patavatsızın, kendini bilmezsin biriydi. Ama ben? Yol boyunca ona arka çıkmış, onu hep kollamışım.

Neyse ki sürgün delikanlı durumu kavramıştı. Kıza dönerek, “Ben size söylememiş miydim? İşte dediğim çıktı,” diye yatıştırmaya başladı onu. Ben bu sözlerden kızın yolda olanları anlattığını, benim hakkımda konuştuklarını anlamakta gecikmedim.

– Sizi durup dururken ürküttüğüm için özür dilerim... Daha uygun bir zamanda gelmeliydim. Sizi sağ salım gördüm ya, artık içim rahat gidebilirim. Kusuruma bakmayın, beni iyi anmasanız bile, kötü de anmayın, dedim.

Sürgün genç ellerime sarıldı, neredeyse beni kucaklayacak.

– Eh, istediğınızı gördünüz, şimdilik güle güle, dedi. Başka bir zaman fırsat bulursanız gene uğrayın.

O bunları söyledi ya, kızın böyle bir niyeti yok. Kötü kötü bakarak,

– Ne diye gelecekmiş? Bir daha gelmesi için ben bir sebep göremiyorum. Boşuna çağırıyorsunuz, dedi.

– Yok canım, istediği zaman gelsin. Bir şey yok ki bunda... Buyurun, gene gelin, bakmayın ona!

Ne yalan söyleyeyim, bundan sonra aralarında bir şeyler daha konuştular ya, pek anlamadım. Sizin gibi beyefendiler, hanımlar bazen öyle şeylerden söz edersiniz ki, meraktan çatlarsınız, durup dinlemekten kendinizi alamazsınız. Ama o durumda orada daha fazla kalmam uygun olmayacaktı, onun için izin isteyip ayrıldım.

Zagriyajzski adındaki hükümlüyü sürgün yerine bırakıp gene ilçeye dönmüştük. İşte o sırada kıdemli muhafızı emniyet amirinin çağırdığını söylediler. Meğer telgrafla yola çıkmayıp beklememiz, bizimle ilgili bir emrin gelmekte olduğu bildirilmiş. İster istemez kaldık orada.

Bu durumda ne yaparsınız? İçimden dedim ki, “Hiç olmazsa şu gençlerin kaldıkları evin sahibiyle konuş, kızla ilgili bilgiyi ondan al.” Gittim. Ev sahibinin söyledikleri hiç de iç açıcı değil. “Ölmek üzere. Onların yüzünden sorumluluk altına gireceğim. Çünkü ölüm döşeğinde bile papaz çağırmak istemiyorlar,” dedi. Biz böyle ayakta durmuş konuşurken öbür odadan Ryazantsev çıktı. Beni görünce selam verdi, yanıma geldi. “Gene uğradınız demek ki! Gelin, içeri buyurun.” Ben önde, delikanlı arkada, sessizce içeri girdik. Kız yüzüme şöyle bir baktıktan sonra, “Ne garip insan! Onu siz mi çağırdınız?” dedi arkadaşına. “Hayır, ben çağırmadım. Kendisi gelmiş,” diye karşılık verdi beriki. Bunun üzerine ben daha fazla dayanamadım.

– Bayan, sizin benimle ne alıp veremediğiniz var, size bir kötülük mü yaptım, düşmanlık mı gösterdim? dedim.

– Öyle... Hepiniz başdüşmanımsınız benim.

Sesi de zayıf mı zayıf. Yüzü dersiniz, yanakları al al olmuş, güzelliğine bakmaya doyamazsınız. Onu böyle görünce, “Tüh, bu kız fazla yaşamaz! Beni bağışlamadan ölmese bari!” diye geçirdim içimden.

– Eğer bilmeden bir kötülük ettiysem beni bağışlayın. Özür dilerim, dedim.

Hristiyan olarak başka türlü nasıl davranabilirdim?

– Sizi bağışlamak mı? Böyle bir şeyi benden nasıl istersiniz? Aklınıza şaşayım! Şunu iyice bilmenizi isterim: Yakında öbür dünyayı boylayacağım ama bağışlamadan gideceğim sizin gibi soytanları!

Gene aynı öfke, hiç eksilmemiş.

Gavrilov bunları söyledikten sonra bir süre daha sustu. Düşüncelere daldığı belliydi. Sonra alçaktan çıkan sesi yeniden duyuldu:

– Aralarında o anlaşılması güç konuşmalara başladılar gene. Okumuş adamsınız, onların ne dediklerini anlarsınız. Hatırım-da kalan birkaç sözü aktaracağım size. Unutamadım çünkü, tam olarak anlamadığım halde zihnime çakılıp kaldılar.

Genç dedi ki kıza:

– Gördüğünüz gibi evimize gelen bu kişi jandarma değil artık. Böyle bir görev verildiği için sürgün yerine sizi o getirdi, daha başkalarını da getirecek. Emir kulu o. Ama şu anda onu oturduğumuz eve getiren görev duygusu, komutanlarının verdiği emir mi? Hayır! Bakın arkadaş! Şey, adınızı bağışlar mısınız?

– Stepan.

– Baba adınız?

– Petroviç...

– Stepan Petroviç,³ size soracağım şu: Buraya geliş sebebi-niz nedir? İnsanlık duygusuyla geldiniz, öyle değil mi?

– Elbette insanlık duygusuyla geldim buraya, dedim. Beni doğru anladınız. Eğer yönergelere, emre bakacak olursanız benim buraya hiç gelmemem gerekir. Komutanlarım duysa beni topa tutarlar.

– Görüyor musunuz?

Genç böyle diyerek kızın elinden tuttu, fakat beriki elini geri çekti.

– Hayır, ben sizin gibi düşünmüyorum. Sizininki bir hayal. Boşuna kendinizi yoruyorsunuz. Biz ikimiz (beni ve kendisini kastediyordu) sade insanlarız, o bakımdan birbirimizi çok iyi anlarız. Sizler gibi saçma sapan düşlerle zaman yitirmeyiz. Onun işi gözünü dört açmak, bizimki de fırsatı kaçırmamak. Görmüyor musunuz, adam bizi nasıl dikkatle dinliyor! Bir de konuştuklarımızın tümünü anlasa hemen koşar, ikimizi de ihbar ederdi.

Delikanlı benden yana döndü, gözlüklerinin arkasından dik dik bakıyordu. Burgu gibi delici ama iyi niyetli bakışları vardı.

– Hakkınızda neler söylendiğini işittiniz, değil mi? dedi. Buna bir diyeceğiniz var mı? Bununla birlikte açıklama yapmanız gereksiz. Yüzünüzden çok üzüldüğünüzü anlıyorum.

Kızın dedikleri doğrudu. Bir jandarma, devlet aleyhinde bir durumla karşılaşırса babası olsa ihbar etmekle yükümlüydü... Ancak benim geliş amacım bu olmadığı için kızın sözleri-

³ Muhafız onbaşının gerçek soyadı Gavrilov olsaydı Rus sisteminde tam adı Stepan Petroviç Gavrilov (Stepan Petro oğlu Gavrilov) olurdu. (ç.n.)

ne kırılmıştım. O kırınglıkı geriye döndüm, kapıya yöneldim. Ancak Ryazantsev durdurdu beni.

– Bir dakika Stepan Petroviç, hemen gitmeyin.

Sonra kıza döndü:

– Bu yaptığınızı size yakıştıramadım. Onunla niçin barışmadığınızı, onu niçin bağışlamak istemediğinizi anlıyorum... Ama bu kadarı da fazla doğrusu! Düşman arasından da insan evladı çıkar, öyle değil mi? İşte bunu size anlatamıyorum. Düpedüz dar görüşlülük sizinkisi, kendi duygularınızdan başkasına aldırımıyorsunuz.

– Zıyanı yok, ben duygusal olayım, ama sizinki de boş vermişlik! Üstünüze ölü toprağı mı serptiler? Siz burnunuzu gene kitaplara daldırın, başkasının işine de karışmayın!

Kızın ağzından bu sözler çıkar çıkmaz delikanlı ayağı fırladı. Şaşılacak şey, kızın söyledikleri neden böylesine ürkütmüştü onu. Kız bile korktu bir an.

– Her şeye boş vermişim, öyle mi? Sözlerinizin gerçeğı yansıtmadığını biliyorsunuz.

– Belki de öyle... Sizin sözleriniz gerçeğı yansıtıyor mu sanki?

– Evet, gerçeğin ta kendisini yansıtıyor! Karşımda bir Morozova Hanımefendi görüyorum, soylu alışkanlıkları olan Morozova!

Bu sözler üzerine kız düşüncelere daldı, bir süre sonra da delikanlıya elini uzattı. Berikinin de onun elini tutması üzerine kız delikanlının yüzüne baktı baktı, sonra şöyle dedi: “Belki de söylediklerinizde haklısınız.” Bütün bunlar konuşulurken ben kenarda duruyordum, onlara aval aval bakıyordum. Bir yandan da, “İşin sonu neye varacak?” diye merakla bekliyordum. Bir ara kız bana döndü, yüzünde öfke izi kalmamış olarak elini uzattı. “Size diyeceklerim şu: Sizinle biz ölünceye dek düşmanız. Ancak, Tanrı yardımcınız olsun, elimi uzatıyorum size. Bir gün gerçek bir in-

san olmanızı dilerim. Yönergelere, emirlere göre davranmayan bir insan...” Sonra arkadaşına döndü, “Çok yoruldum,” dedi.

Dışarı çıktım, Ryazantsev de arkamdan geldi. Avluda karşı karşıya durduk, baktım, gözleri nemli.

– Durumu gördünüz Stepan Petroviç, dedi. Burada daha kalacak mısınız?

– Tam bilmiyorum. Belki birkaç gün. Postayı bekleyeceğiz.

– Eğer gene gelmek isterseniz hiç çekinmeyin. Bu meslekte bulunan bir kişi olarak kötü bir insan sayılmazsınız...

– Gelmekle pek iyi etmedim galiba. Korkuttum sizi, özür dilerim.

– Aldırmayın canım. Geldiğiniz zaman önce ev sahiplerine uğrayın, benim haberim olsun.

– Size bir şey sormak istiyorum. Demin “Morozova Hanımefendi” dediniz. Kendileri soylu bir aileden mi gelmedir?

– Soylu ya da değil, bunun bir önemi yok. Onun gibileri kırsınız ama bükemezsiniz. Siz kırmayı başardınız... Bükülmesine gelince, kendi gözlerimle çok gördüm, böyleleri bükülmezler. Ondan sonra ayrıldım oradan.

V

... Aynı gün ruhunu teslim etmiş. Gömüldüğünü görmedim, o sırada karakol komutanının yanında bulunduğum için hiçbir şeyden haberim olmadı. Ancak ertesi gün öğrendim durumu, sokakta sürgün gence rastlayınca hemen yanına gittim. Adamda bet beniz kalmamıştı.

Daha önce anlattığım gibi iri yapılı, ciddi yüzlü bir delikanlıydı. Bana karşı hep anlayışlı davranan genç bu sefer domuz görmüş gibi baktı yüzüme. Önce elimi sıktıysa da hemen bırakarak yüzünü öte yana çevirdi. “Bundan böyle görünme gö-

züme! Yollarımız ayrı bizim!" dedi. Bunları söyledikten sonra başını önüne eğdi, yanımdan uzaklaştı. Ben de kaldığımız yere döndüm. Üzüntüm öylesine büyüktü ki, iki gün ağzıma tek lokma koymadım. O zamandan beri de bir keder çöktü üzerime. Sanki bir hastalığa yakalanmışım gibi.

Ertesi gün karakol komutanı kıdemli muhafızla birlikte beni yanına çağırdı. "Artık geriye dönebilirsiniz. Beklediğimiz yazı geldi, ama çok geç," dedi. Anlaşılan, kızı daha ileride bir yere götürmemiz için gönderilmişti emir, ancak ulu Tanrı acı-mış, onu elimizden kurtarmıştı.

Anlatacaklarım bununla bitmedi. Dönüş yolculuğunda menzil hanlarından birinde konaklamıştık. Odadan içeri giriyoruz. Baktım, masada bir semaver, masanın üstü çeşit çeşit yiyeceklerle dolu. Yaşlı bir kadın var; temiz mi temiz, ufak tefek, neşeli, konuşkan... Masayı donattığı bu yiyeceklerle hanı işleten kadını ağırlıyor, bir yandan da ona kendi işlerinden söz ediyor: "Ya anacığım, neyim var, neyim yok hepsini sattım. Payıma miras düşen evimi bile çıkardım elden. İşte şimdi iki gözüm kızımın yanına gidiyorum. Ah, beni görünce nasıl sevi-necek! Biliyorum, önce kızar, azarlar ama sonra onunla birlikte yaşamaya geldiğim için deli gibi sevinir. Bana kızacağımı biliyo-rum... Çünkü gelmeyeyim diye yazmıştı. Ne olursa olsun gel-memeliymişim. Deli kız, bir süre sonra bir şey demez artık..."

İçimden bir şey dürttü beni. Oradan çıkıp mutfağa gittim. Hizmetçi kıza sordum: "Kim bu bayan?" O da dedi ki: "Hani geçen sefer sürgüne genç bir kız götürmüştünüz ya, onun an-nesi." Bunu işitince kafamın içi allak bullak oldu, gözlerim ka-rardı. Bende ki değişikliği gören hizmetçi şaşırarak sordu: "Ne o yiğidim, bir şey mi oldu?"

– Sus, dedim, ne bağıryorsun?.. O genç kız öldü.

Hizmetçi dediysem, anasının gözüydü. Hana gelen yolcu-

larla aşna fişne eder, yemedik halt bırakmazdı. Benden bu sözleri işitince ellerini çırpı, iki gözü iki çeşme ağlayarak dışarı fırladı. Ben de şapkamı kaptım, avluya çıktım. Çıkarken yaşlı annenin içeride tatlı tatlı konuşması çalındı kulağıma. Ona öyle acıdım, öyle acıdım ki, anlatamam! Oralarda hiç durmadım, yürüyerek çektim gittim. Ancak neden sonra İvanov arkamdan yetişti, arabaya öyle bindim.

VI

... İşte anlatacaklarım burada bitiyor. Karakol komutanının, beni, sürgünleri ziyarete gidiyor diye üst makamlara şikâyet ettiğini, Kostroma jandarma komutanı albayın da hükümlü kızı arka çıktığını jurnallediğini sonradan öğrendim. Bu iki rapor birbirini destekleyince bölük komutanım çavuşluğumu onaylamak istemedi. “Senin gibi erbaş olmaz! Karı mısın nesin sen? Öylelerine acınır mı? Vallahi hapse tıkarım!” diye tersledi beni. Ancak benim bunlara fazla aldırdığım yoktu, her şey vız geliyordu.

O öfkeli, içi kin dolu genç kızı şimdi bile unutamıyorum; yüzü gözlerimin önünden gitmek bilmiyor.

Nasıl bir şey bu? Kim açıklayabilir bana? Hey beyim, uyuyor musunuz yoksa?

Uyumak mı? Nasıl uyuyabilirim? Ormanlar arasında yitmiş küçük bir kulübenin karanlığında boranın uğultusunu dinleyerek yatarken, bu genç kızın acılı yüzünü gözümün önüne getirmeye çalışıyor, onu düşünürken yüreğim sızlıyordu...

1880

Çeviren Mehmet Özgül

VSEVOLOD GARŞİN

Kırmızı Çiçek

İvan Sergeyeviç Turgenyev'in anısına

I

– **M**ajesteleri, İmparator I. Petro'nun adıyla bu akıl hastanesini teftişe geldim!

Bu sözler yüksek sesle, kesin ve herkesin duyacağı şekilde söylendi. Üzeri mürekkep lekeli masada hastaların adını büyük ve yıpranmış bir deftere yazan hastane yazıcısı gülümsemeden duramadı. Ama hastaya eşlik eden iki genç adam gülmedi. Demiryoluyla getirdikleri deliyle baş başa geçirilen iki uykusuz günden sonra ayakta zar zor duruyorlardı. Son istasyondan önce delilik krizleri artmıştı, bir yerlerden deli gömleği bulmuş ve kondüktörle jandarmayı çağırıp hastaya giydirmişlerdi. Şehre bu şekilde getirmişler, oradan da aynı şekilde hastaneye yollanmışlardı.

Korkunçtu. Kriz sırasında neredeyse paramparça olan kaba yelken bezinden yapılma gömlek, vücudunu tamamen sarıyor, gömleğin arkadan bağlı uzun kolları hastanın kollarını göğsünde çapraz yaparak bastırıyordu.

Kıpkırmızı ve iri iri açılmış gözleri (on gündür uyumamış-

tı) hareketsiz parlıtılarla yanıyor, altdudağının kenarı sinirden oynuyordu. Karışık kıvrık saçlarından bir perçem alnına düşmüştü. Kâğıt dolu eski raflara ve muşamba sandalyelere merakla bakıyor, ara sıra yol arkadaşlarına göz atıyor ve çalışma odasını hızlı ama sağlam adımlarla bir köşeden diğerine arşınlayıp duruyordu.

– Onu servise götürün. Sağda.

– Biliyorum, biliyorum. Geçen yıl da buradaydım. Hastaneyi denetlemiştik. Her şeyi biliyorum, beni kandırmak kolay değil, dedi hasta.

Kapıya yöneldiler. Bekçi kapıyı ardına kadar açtı. Hasta hızlı, sağlam ve kararlı bir yürüyüşle deli kafasını yukarı kaldırarak odadan çıktı ve neredeyse koşarcasına sağa, deliler koğuşuna yürüdü. Eşlik edenler ona zor yetişiyordu.

– Zile bas. Ellerimi bağladınız. Ben çalamıyorum.

Kapıcı kapıyı açtı ve yolcular hastaneye girdi.

Bu, taştan yapılma eski devlet binalarından biriydi. İki büyük salondan biri yemekhane, diğeri zararsız hastalar için ortak mekân, çiçek tarhlarına açılan camlı kapılı geniş bir koridor ve hastaların kaldığı yirmi kadar tek oda, birinci katı oluşturuyordu. Aynı katta, zırdelileri yatırdıkları biri ot şiltelerle, diğeri tahtalarla kaplı iki oda daha vardı. Kemerli, iç karartıcı büyükçe bir oda da hamam olarak kullanılıyordu. Üst katta kadınlar kalıyordu. Oradan haykırış ve bağırışlarla kesilen düzensiz bir gürültü geliyordu. Hastane seksen kişiye göre yapılmıştı ama birkaç eyalete birden hizmet verdiği için yaklaşık üç yüz hasta kabul edilmişti. Küçük odalarda dört ya da beş yatak vardı, hastaların bahçeye bırakılmadığı ve pencerelerin sıkı sıkıya kapatıldığı kış aylarında hastane dayanılmayacak denli pis kokuyordu.

Yeni hastayı hamama götürdüler. Burası sağlıklı bir insanda bile ağır bir etki bırakıyordu, dağılmış ve uyarılmış bir bünyeye ise haddinden fazla ağır geliyordu. Kemerli kocaman bir odaydı, yerler kaymayan taş döşeliydi, aydınlatma köşeden açılan tek pencereden sağlanıyordu, kemerler ve duvarlar koyu kırmızı yağlı boyayla boyanmıştı; kirden kararan zemine aynı seviyede suyla dolu iki oval çukuru andıran iki taş küvet yapılmıştı. Suyu kaynatmak için kullanılan silindir biçimli, kocaman bakır soba, bir yığın bakır boru ve musluk pencerenin karşı köşesine yerleştirilmişti. Bütün bunlar bozuk bir kafa için olağanüstü karanlık ve fantastik bir karakterdeydi, kendi karanlık fizyonomisiyle şişman ve hiç konuşmayan hamamdan sorumlu görevli Hohol¹ bu etkiyi iyice artırıyordu. Hastane başhekiminin uyguladığı tedavi yöntemi uyarınca banyo yapması için hastayı bu korkunç odaya sokup ensesine kocaman bir yakı yapıştırdı iyice çıldırdı, kudurdu. Kafasından hepisi bir diğerinden müthiş saçma düşünceler geçti. Bu da ne? Engizisyon? Düşmanlarının yok etmek için seçtikleri gizli bir ölüm mü? Belki de cehennemin kendisi? Sonunda bunun bir işkence olduğu fikri aklına geldi. Umutsuzca çabalarına karşın onu soydular. Deliliğin artırdığı güçle yere devirdiği birkaç görevlinin elinden kolaylıkla kurtuldu. Sonunda dört kişi onu yere yatırdı, ellerinden ve ayaklarından tutup ılık suya batırdılar. Su ona kaynar gibi geldi, yarım aklında kaynar su ve kızgın demirle yapılan işkenceler hakkında kopuk kopuk düşünceler uçuştı. Bir yandan su yutarak bir yandan da görevlilerin sıkı sıkıya tuttuğu ayak ve kollarıyla çırpınarak, kulaklarınızla duymazsanız gözünüzün önüne getiremeyeceğiniz biçimde

¹ Rusların Ukraynalılar için kimi zaman aşağılama, kimi zaman alay, kimi zaman da sıradan bir sıfat olarak kullandıkları sözcük. (ç.n.)

birbiriyle bağlantısız sözlerle boğulurcasına bağırmaya başladı. Hem dua hem de lanet okuyordu. Tamamen güçten kesilinceye kadar bağırdı, sonunda gözyaşları içinde, sessizce, önceki konuşmasıyla hiç bağdaşmayan sözler ağzından döküldü:

– Çilekeş Aziz Georgi! Vücudumu senin ellerine bırakıyorum. Ruhumu ise, hayır, hayır!..

Sakinleşmesine karşın görevliler onu hâlâ tutuyordu. Sıcak banyo ve başına konan buz dolu torba etkisini göstermişti. Ama onu neredeyse yarı ölü vaziyette küvetten çıkarıp yakıyı koymak için tabureye oturttuklarında geriye kalan bütün gücü ve delice düşünceler yeniden patladı.

– Niye? Niye? diye bağınyordu. Ben kimseye kötülük yapmadım. Beni niye öldürüyorsunuz? Ahhhh! Tanrım! Siz, bana daha önce eziyet edenler! Size yalvarıyorum, beni kurtarın...

Ensesindeki yakıcı dokunuş umutsuzca çırpınmasına neden oldu. Görevli kadın onunla başa çıkamıyor ve ne yapacağını bilemiyordu.

– Yapacak bir şey yok, dedi operasyonu yürüten asker. Kazıyın.

Bu sözler üzerine hasta titremeye başladı. “Kazımak! Neyi? Kimi? Beni!” diye düşündü ve ölümcül bir korkuyla gözlerini yumdu. Asker kaba bir havluyu alıp bastırarak hastanın boynuna koydu ve geriye kırmızı bir leke bırakarak yakıyla birlikte derisini de kopardı. Sakin ve sağlıklı bir insan için bile dayanılmaz olan bu operasyonun verdiği acı, hasta için her şeyin sonu oldu. Kudurmuşçasına bütün vücuduyla ileri atıldı, görevlilerin elinden kurtuldu. Çıplak vücudu taşların üstünde yuvarlanıyordu. Kafasını kestiklerini düşünüyordu. Bağrmak istiyor ama yapamıyordu. Kendinden geçmiş bir halde odasına götürdüler ve derin, uzun ve ölümvari bir uykuya daldı.

II

Geceleyin uyandı. Her taraf sessizdi, yandaki büyük odadan uyuyan hastaların nefesleri geliyordu. Uzakta bir yerden, geceleyin karanlık odaya konan hastanın kendi kendine konuşmasının tuhaf ve monoton sesi duyuluyordu, yukarıdan da, kadınlar koğuşundan hırıltılı bir kontralto vahşi bir şarkı söylüyordu. Hasta bu seslere kulak verdi. Bütün organlarında zayıflık ve kırıklık hissediyordu, boynu da çok şiddetle ağrıyordu.

“Neredeyim? Ne oldu bana?” diye aklına geldi. Birden yaşamının son ayı olağanüstü bir açıklıkla gözünün önüne geldi ve hasta olduğunu, ne durumda olduğunu anladı. Bütün vücudunu titremeye zorlayarak da olsa bazı aptalca düşünceler, sözcükler ve hareketler anımsadı.

– Ama bitti, Tanrı’ya şükür, bitti! diye fısıldadı ve yeniden uykuya daldı. Demir parmaklıklı pencere, büyük binalarla taş duvar arasındaki küçük, dar bir sokağa açılıyordu. Bu yolu kimse kullanmıyordu, vahşi çalılıklarla ve yılın bu mevsiminde bütün güzelliğiyle açan leylaklarla kaplanmıştı... Çalılıkların arkasında, tam pencerenin karşısında yüksek bir duvar kara kara uzanıyor, üzerlerine ay ışığının döküldüğü büyük bahçenin ağaçlarının yüksek tepeleri duvarın ardını seyreliyordu. Sağda demir parmaklıklarla örülü pencerelerden aydınlanan hastane binası yükseliyordu. Solda ise morgun mehtapla ışıldayan bembeyaz kör duvarı. Pencerenin parmaklıklarından sızan mehtap, odanın içini, yeri, yatağın bir kısmını ve hastanın gözleri kapalı solgun yüzünü aydınlatıyordu. Şimdi onda delilikten hiç eser yoktu. Bu, cefa çekmiş bir adamın rüyasız, hareketsiz, nerdeyse nefessiz, deliksiz uykusuydu. Sabahleyin yeniden bir deli olarak yataktan kalkmak için bir anlığına aklı başında, sağlıklı bir insan gibi uyanmıştı.

III

– Nasıl hissediyorsunuz kendinizi? diye sordu ertesi gün doktor.

Daha yeni uyanan hasta hâlâ battaniyenin altındaydı.

– Mükemmel! diye cevapladı ayağa fırlayıp, terliklerini çörmeye ve sabahlığına ulaşmaya çalışarak. Harika! Yalnızca, işte şu!

Ensesini gösterdi.

– Boynumu ağrısız çeviremiyorum. Ama sorun değil. Eğer onu anlıyorsan her şey iyidir, ben de anlıyorum.

– Nerede olduğunuzu biliyor musunuz?

– Tabii ki doktor! Akıl hastanesindeyim. Eğer anlıyorsan kesinlikle önemli değildir. Kesinlikle önemli değil.

Doktor dikkatle gözlerinin içine baktı. Mükemmel şekilde taranmış altın rengi sakalların örttüğü güzel, bakımlı yüzü, altın çerçeveli gözlüklerin ardından bakan sakın gözleriyle hareketsiz öylece duruyordu. Gözlemliyordu.

– Neden bana öyle dikkatle bakıyorsunuz? İçimdekileri okumanız mümkün değil, diye devam etti hasta. Ama ben sizin içimdekileri okuyorum. Niye kötülük yapıyorsunuz? Bu şanssız insanları buraya neden topladınız ve burada neden tutuyorsunuz? Bana göre hava hoş, ben anlıyorum ve sakinim ama onlar? Niye bunca eziyet? Ruhunda yüce bir düşünce, ortak bir düşünce olduğuna eren kişi için önemli değildir, nerede yaşadığı ve ne hissettiği. Hatta yaşayıp yaşamadığı bile... Öyle değil mi?

At derisinden kocaman terlikleri şapırdatarak, geniş çizgili ve iri çiçekli pamuklu kumaştan yapılan sabahlığını yerde sürüyerek odayı hızlı adımlarla bir köşeden diğerine arşınlayan hastayı görmek isteyen doktor, odanın köşesindeki sandalyeye oturarak,

– Olabilir, diye yanıtladı.

Doktora eşlik eden sağlık memuru ve görevli kapı aralığında durmaya devam ediyorlardı.

– Ondan bende de var! diye bağırdı hasta. Onu bulduğumda kendimi yeniden doğmuş gibi hissettim. Duygularım daha keskinleşti, beynim hiç olmadığı kadar hızlı çalışmaya başladı. Önceleri akıl yürüterek ve tahmin ederek uzun yollardan ulaştığım şeylere şimdi sezgisel olarak çabucak ulaşıyorum. Felsefenin söylediklerine ben gerçekten ulaştım. Zaman ve mekânın, kurgunun özü olduğu hakkındaki büyük düşüncelere kendi başıma eriştim. Ben bütün çağlarda yaşıyorum. Zamana bağlı olmadan yaşıyorum, istediğim her yerde ve hiçbir yerde. Bu nedenle beni burada tutmuşsunuz, serbest bırakmışsınız, özgür kalmışım ya da ellerim kollarım bağlı, benim için hiç önemli değil. Burada benim gibi birkaç kişi daha olduğunu fark ettim. Ama diğerleri için de ortam çok kötü. Onları neden serbest bırakmıyorsunuz? Kime lazım ki...

– Dediniz ki, diye sözünü kesti doktor, zaman ve mekânın dışında yaşıyorum. Ancak 6 Mayıs 18** tarihinde saat on otuzda bizim, sizinle bu odada bulunduğumuz da bir gerçek. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

– Hiçbir şey. Bir yerde olup olmamanın benim için hiç önemi yok. Madem benim için önemi yok, bu da demektir ki, ben her zaman, her yerdeyim.

Doktor gülümsedi.

– Az bulunur bir mantık, dedi kalkarken. Belki de haklısınızdır. Hoşça kalın. Sigara ister misiniz?

– Teşekkür ederim. –Durdu, sigarayı aldı ve ucunu sinirlice ısırp attı.– Bu, düşünmeye yardım ediyor, dedi. Bu dünya bir mikrokosmos. Bir ucunda alkaliler diğer ucunda da asitler... Karşıt başlangıçların etkisizleştiği dünyanın dengesi böyle. Hoşça kalın doktor!

Doktor uzaklaştı. Hastaların çoğu odalarında uzanmış onu bekliyordu. Psikiyatr doktorun delilerinden gördüğü saygıyı, hiçbir amir kendi altındakilerden görmemiştir.

Yalnız kalan hasta, odasını bir köşeden diğerine arşınlamaya devam etti. Ona çay getirdiler, oturmadan iki fırtta koca fincanı bitirdi ve neredeyse bir anda iri bir parça beyaz ekmeği mideye indirdi. Sonra odadan çıktı ve hiç durmadan o hızlı ve sağlam adımlarıyla binayı bir boydan bir boya adımlamaya başladı. Hava yağmurluydu ve hastaları dışarı çıkarmıyorlardı. Sağlık memuru yeni hastayı sorduğunda koridorun sonunu gösterdiler. Bahçe kapısının camına yüzünü yapıştırmış, dikkatle çiçeklere bakıyordu. Dikkatini gelincik türü, olağanüstü parlak, koyu kırmızı bir çiçek çekmişti.

– Lütfen, tartılma zamanı, dedi sağlık memuru omzuna dokunarak.

Hasta ona doğru döndüğünde, sağlık memuru endişeyle geri çekildi: Deli gözlerinde ne kadar çok kötülük ve nefret vardı. Ama sağlık memurunu görünce anında yüzünün ifadesini değiştirdi ve derin düşüncelere dalmış gibi hiçbir söz söylemeden uysalca onu takip etti. Doktorun odasına geçtiler ve hasta onar onar tartan baskülün üstüne çıktı. Sağlık memuru onu tartıp elindeki defterdeki isminin karşısına 109 funt yazdı. Ertesi gün 107, üçüncü gün 106.

– Böyle giderse fazla yaşamaz, diyen doktor mümkün olduğunca daha iyi beslenmesini emretti.

Ancak olağanüstü iştahına karşın hasta gün geçtikçe zayıflıyordu, sağlık memuru, defterine her gün daha küçük sayı yazıyordu. Hasta hemen hemen hiç uyumuyordu ve bütün günü aralıksız yürüyerek geçiriyordu.

IV

Akıl hastanesinde olduğunun bilincindeydi, hatta hasta olduğunun da. Bazen, ilk gece olduğu gibi, bütün bir günün fırtınalı hareketliliğinden sonra, gecenin sessizliğinde bütün organlarında kırıklık ve başında korkunç bir ağırlık hissederek uyanıyordu. O anlarda bilinci yerine geliyordu. Belki gece sessizliğinde ve yarı karanlıkta izlenimlerin olmayışı, belki de yeni uyanan insanın beyninin yavaş çalışması, onun bu anlarda durumunu olanca açıklığıyla anlamasına ve sanki tamamen sağlıklıymış gibi algılamasına neden oluyordu. Ama gün başlayınca gün ışığı ve hastane yaşamının ayaklanmasıyla birlikte yeni bir izlenim dalgası onu sarıyor, hasta beyni bunlarla baş edemiyor ve yeniden deliliğe dönüyordu. Doğru yargılamalar ve saçma sapan görüşler karışımıyla durumu oldukça tuhaftı. Etrafındakilerin hasta olduğunu anlıyordu ama aynı zamanda onların her birinde, daha önce tanıdığı ya da okuduğu ve duyduğu gizli ya da göstermedikleri bir yüz görüyordu. Hastane, her ülkeden tüm zamanların insanlarıyla doluydu. Canlılar da vardı, ölüler de. Ünlü ve güçlüler ve son savaşlarında öldürülüp sonradan dirilen askerler vardı. Kendini yeryüzünün bütün güçlerini içinde toplayan büyülmüş bir dairede görüyor ve kibirli bir çılgınlıkla kendini bu dairenin merkezi sayıyordu. Hastane arkadaşlarının hepsi buraya, hayal meyal anımsadığı muazzam bir topluluk olarak yeryüzündeki kötülükleri yok etme görevini gerçekleştirmek için gelmişti. Bu görevin ne olduğunu bilmiyordu ama yerine getirmek için yeterli gücü olduğunu hissediyordu. Diğer insanların düşüncelerini okuyabiliyor, eşyalardan bütün geçmişlerini görebiliyordu; hastane bahçesindeki büyük karaağaçlar yaşananlar hakkındaki bütün efsaneleri anlatıyorlardı; gerçekten de oldukça eski olan binayı

Büyük Petro'nun yaptırdığını varsayıyor ve çarın Poltava savaşları sırasında burada yaşadığına emin olduğunu belirtiyordu. Bunları duvarlarda, dökülen sıvalarda, bahçede bulduğu tuğla ve çini parçalarında okuyordu; evin ve bahçenin bütün hikâyesi onların üstünde yazılıydı. Onlarca ve yüzlerce ölmüş insanın olduğu morgun küçük binasına gidiyor, binanın bodrumundan bahçeye açılan küçük penceresine dikkatle bakıyor ve eski, pis ve renkli camında yansıyan ışığın düzensiz oynamalarında bir zamanlar hayattan ya da resimlerden bildiği tanıdık simaları görüyordu. Bu arada havalar güzelleşmişti; hastalar bütün günü bahçede, açık havada geçiriyordu. Bahçenin onlara ait bölümü küçüktü ama her tarafı ağaçlık ve hemen her yeri çiçek doluydu. Görevli, çalışabilecek durumda olanların hepsini orada çalışmaya zorluyordu. Gün boyu yerleri süpürüyor, kumlarla yürüme yolları yapıyor, zararlı otları ayıklıyor ve kendi elleriyle diktikleri çiçekleri, hıyarları, karpuzları ve kavunları suluyorlardı. Bahçenin köşesinde vişnelik vardı, vişnelik boyunca uzanan iki yanı da karaağaçlarla çevrili yol, bahçedeki en güzel çiçeklerin yetiştiği ortadaki küçük, yapay tepeye çıkıyordu; alanın etrafında parlak renkli çiçekler açmıştı, tam ortada ise iri ve ender görülen kırmızı benekli sarı yıldızçiçekleri bütün güzelliklerini sergiliyorlardı. Burası bütün bahçenin merkeziydi ve birçok hastanın buraya gizemli bir anlam yüklediği fark ediliyordu. Burası yeni hastaya da, pek alışılmadık bir biçimde bahçenin ve binanın palladionu² gibi görünmüştü. Bütün ara yollara çiçekler hastalar tarafından ekilmişti. Malo-

² Palladion: Tanrıça Athena'nın Troya'daki tahtadan yapılma heykeli. Tanrısal bir heykel olduğundan içinde olduğu şehri de koruduğu düşünülür. Bu nedenle çalınmıştır. Önce Roma'ya daha sonra İstanbul'a getirilerek Çemberlitaş'ın altına gömüldüğü söylenmektedir. (ç.n.)

rossiya³ bahçelerinin bütün çiçekleri buraya ekilmişti. Her çeşit gül, parlak petunyalar, küçük pembe çiçekli, yüksek boylu çalılar, naneler, kadifeler, latinçiçekleri ve gelincikler. Girişin hemen yanında üç baş çok nadir bir gelincik türü vardı; normallerinden daha küçüktüler ve olağanüstü yakıcı al renkleriyle diğerlerinden ayrılıyorlardı. Gelişinin ertesi günü cam kapıdan bahçeye bakarken gördüğü bu çiçek hastayı büyülemişti.

İlk kez bahçeye çıkarken, merdivenlerden inmeden bu parlak çiçeklere bakmıştı. Yalnızca iki taneydiler, diğerlerinden ayrı olarak çapalanmamış yerde büyümüşler, yabani otlarla ve karapazılarla çevrelenmişlerdi.

Hastalar birbiri ardına dışarı çıkıyor, kapıda duran bekçi her birine beyaz, kalın ve önünde kızılhaç olan pamuklu bir külah veriyordu. Savaşta kullanılmış olan bu külahlar daha sonra açıkartırmada satın alınmıştı. Ama hasta, hiç kuşkusuz ki bu kızılhaça özel ve gizemli bir anlam yüklemişti. Külahı çıkarıp haça sonra da gelinciğe bakmıştı. Çiçekler daha parlaktı.

– Kazanıyor, dedi hasta. Göreceğiz bakalım.

Merdivenlerden indi. Etrafına bakındı ve arkasında duran bekçiyi fark etmeden çiçek tarhında yürüdü, çiçeğe uzandı ama koparmaya karar veremedi. Uzattığı elinde bir sıcaklık ve sancı hissetti ve daha sonra, sanki çiçeğin taçyapraklarından çıkan bilmediği bir gücün şiddetli akımı bütün vücuduna yayılmış gibi bu sancıyı her yerinde hissetti. Daha da yaklaştı ve elini çiçeğin kendisine doğru uzattı, ama çiçek, ona öyle gelmişti, ölümcül zehirli bir nefes vererek kendini korumaya geçmişti. Baş dönüyordu; umutsuzca son bir hamle daha yaptı, tam sapından tutmuştu ki ağır bir el omzuna dokundu. Bekçi onu yakalamıştı.

³ Bugünkü Ukrayna ve güneybatı Rusya toprakları. (ç.n.)

– Koparmak yasak, dedi yaşlı Hohol. Tarhlara da basma. Burada bir sürü deli var, herkes bir tane koparsa çiçek kalmaz, dedi ikna edici bir tarzla, omzunu hâlâ tutarken.

Hasta onun yüzüne baktı, hiçbir şey demeden elinden kurtuldu ve heyecan içinde yolda yürümeye başladı. “Ah, şanssızlar!” diye düşündü. “Görmüyorsunuz, onu savunacak kadar kör olmuşsunuz. Ama ne olursa olsun onun kökünü kazıyacağım. Bugün olmazsa, yarın güçlerimiz eşitlenir. Eğer ölürsem, önemsiz...”

Akşam geç vakte kadar, hastalarla tanışarak ve muhataplarının yalnızca gizemli sözcüklerle ifade edilen delice düşüncelerine cevaplar duydukları konuşmalar yaparak bahçede dolaştı. Hasta kâh biriyle, kâh diğer arkadaşıyla yürüyordu, günün sonuna doğru, kendi kendine dediği gibi “her şeyin hazır olduğuna” daha çok inandı. Az kaldı, kısa süre sonra demir parmaklıklar yıkılacak ve bütün mahpuslar buradan çıkacak, dünyanın dört bir yanına dağılacaklar, bütün dünya sarsılacak ve eskimiş kabuğunu üstünden atacak, sonunda yeni ve mucizevi bir güzellikte yeniden ortaya çıkacak. Çiçeği neredeyse unutmuştu ama bahçeden çıkıp merdivenlere yöneldiğinde, hafifce kararmaya yüz tutup çiy bağlamaya başlayan otların arasında iki kıvıllı noktayı gördü. Hasta, kalabalığın ve bekçinin arkasında kaldı ve uygun anı bekledi. Çiçek tarhına atlayışını, çiçeği koparıp aceleyle gömleğinin altına saklayışını kimse fark etmedi. Taze ve üzeri çiyli yapraklar vücuduna dokunduğunda rengi sarardı, bembeyaz oldu ve gözlerini korkuyla iri iri açtı. Alnını soğuk bir ter bastı.

Hastanede lambalar yanmıştı, koridor ve salonda acele acele yürüyen birkaç endişeli hastanın dışında, hastaların çoğu akşam yemeğini beklemek için yataklarına oturmuştu. Hasta da çiçeğiyle aralarında idi. Kollarını sıkıca bastırarak göğsüne

çapraz bağlamış bir halde yürüyordu, sanki göğsündeki bitkiyi ezmek, suyunu çıkarmak istiyordu. Diğerleriyle karşılaştığında, onlara giysisinin ucuyla bile dokunmaktan korkarak etraflarından dolaşıyordu. “Yaklaşmayın, yaklaşmayın!” diye bağııyordu. Ama bu tür haykırıışlara hastanede kimsenin aldırdığı yoktu. Hızlı hızlı yürüyor, hızını sürekli artırıyor, gittikçe daha büyük adımlar atıyordu, gözü dönmüş bir halde iki saat kadar yürüdü.

– Ezeceğim seni! Boğacağım! dedi sessizce ve hiddetle.

Bazen dişlerini gıcırdatıyordu.

Yemekhanede akşam yemeğı dağıtılmaya başlamıştı. Büyük ve örtüsüz masalara içinde sulu buğday lapası olan birkaç boyalı ve sırlı tahta çanak konmuştu; hastalar sıralara oturmuştu, birer parça esmer ekmek dağıttılar. Sekiz kişi tahta kaşıklarla tek bir çanaktan yiyordu. Daha iyi yemek hakkı olanlara yemekleri ayrıca veriliyordu. Onu odasına çağırın görevlinin getirdiğı porsiyonu anında yutan bizim hasta, bununla yetinmeyerek yemekhaneye döndü.

– Oturmama izin verir misiniz, dedi görevliye.

– Siz yemediniz mi? diye sordu görevli, çanağı yeniden lapa koyarak.

– Çok açım. Gücümü toplamam gerek. Bütün gücü yemekten alıyorum. Geceleri hiç uyumadığımı biliyorsunuz.

– Yiyin dostum, afiyet olsun. Taras, ekmek ve kaşık ver.

Çanakların birinin başına oturdu ve yedikçe yemeye başladı.

– Eee, yeter, yeter, doydunuz, dedi sonunda görevli bütün hastalar gittikten sonra. Bizim hasta ise bir eliyle çalakaşık lapa yemeye devam ediyor, diğer elini de sıkıca göğsüne bastırıyordu.

– Ah, bana ne kadar çok güç lazım olduğunu bir bilerseniz! Hoşça kalın Nikolay Nikolaviç, dedi hasta ayağı kalkıp görevlinin elini sıkıca sıkarak. Hoşça kalın.

– Nereye gidiyorsunuz? diye sordu görevli gülümseyerek.

– Ben mi? Hiçbir yere. Kalıyorum. Ama belki yarın görüşemeyiz. Yaptığınız iyilikler için teşekkür ederim.

Elini bir kez daha sıkıca sıktı. Sesi titriyordu, gözleri dolmuştu.

– Sakinleşin dostum, sakinleşin, diye cevapladı görevli. Bu karanlık düşünceler de neyin nesi? Gidin, yatın ve derin bir uyku çekin. Çok uyumanız lazım, iyi uyursanız daha çabuk iyileşirsiniz.

Hasta hıçkırıyordu. Görevli, bekçilere masaları toplamalarını söylemek için diğer tarafa döndü. Bir saat sonra, köşe odadaki yatağında elbisesiyle uzanan bir kişi dışında hastanedeki herkes uyumuştı. Sıtmaya tutulmuş gibi titriyor, ona göre hiç bilinmeyen ölümcül bir zehri emen göğsünü çıldırmışçasına sıkıp duruyordu.

V

Bütün gece uyumadı. Bu çiçeği koparmıştı, çünkü yapmak zorunda olduğu bu davranışta bir kahramanlık görmüştü. Koyu kırmızı yaprakları cam kapıdan daha ilk gördüğünde dikkatini çekmiş ve o andan itibaren bu dünyada bunu yapmak zorundaymış gibi gelmişti. Bu parlak kırmızı çiçek dünyanın bütün kötülüklerini toplamıştı. Haşhaştan afyon yapıldığını biliyordu, belki bu yüzden, bu düşünce büyüyerek ve devasa bir görünüme bürünerek korkunç fantastik bir hayalet yaratmaya zorluyordu onu. Çiçek onun gözünde bütün kötülüklerin kaynağıydı, bütün masum kanları (bu yüzden böyle kıpkırmızıydı), gözyaşlarını ve insanlığın öz suyunu emmişti. Bu, Tanrı'nın karşısı, gizemli ve korkunç bir varlık, daha doğ-

rusu masum ve uysal bir kimliğe bürünmüş Ehrimen'di.⁴ Onu koparmak ve yok etmek gerekliydi. Ama bu yetmezdi, son nefesini verirken kötülüklerini dünyaya dökmesine de izin vermemeliydi. Bu nedenle onu göğsüne saklamıştı. Sabaha kadar çiçeğin bütün gücünü yitireceğini düşünmüştü. Böylece çiçeğin kötülükleri göğsüne ve ruhuna dolacak ve orada bir ölüm kalım mücadelesi olacaktı. Ya onu öldürecek ya da ölecekse, namuslu bir savaşçı gibi, insanlığın ilk savaşçısı gibi ölecekti, çünkü şimdiye kadar hiç kimse bir seferde dünyanın bütün kötülüklerine karşı savaşmaya cesaret edememişti.

– Onlar görmedi. Ben gördüm. Yaşamasına nasıl izin veririm? Ölse daha iyi.

Hayali, var olmayan bu savaşta bitkin düşerek yatıyordu. Gerçekten de bitkin düşmüştü. Sabahleyin sağlık memuru onu yarı canlı, yarı ölü bir halde buldu. Ama buna rağmen, bir süre sonra coşku galip gelmiş, yataktan fırlamış ve eskisi gibi hastalarla konuşarak, hiç olmadığı kadar yüksek sesle kendi kendine bağlantısız sözler söyleyerek hastaneyi adımlamaya başlamıştı. Bahçeye çıkmasına izin vermemişlerdi, gittikçe kilo kaybettiğini, geceleri uyumadığını ve sürekli yürüdüğünü gören doktor, ona yüksek dozda morfin yapılmasını emretmişti. Karşı çıkmamıştı: Şansa, onun deli düşünceleri bu operasyonla eş düşmüştü. Kısa süre sonra uyudu; çılgın hareketlilik kesilmiş, sert adımlarına uygun ortaya çıkan ve ona sürekli eşlik eden o gürültülü ses de kulaklarından silinmişti. Kendinden geçmişti ve hiçbir şey, hatta koparılması gereken ikinci çiçeği bile düşünmüyordu.

Yine de üç gün sonra, uyarmak için geç kalan yaşlı adamın gözlerinin önünde çiçeği koparmıştı. Bekçi onu kovalamaya

⁴ Ehrimen: Zerdüştlük inancında, kötülüğün karanlığın tanrısı. (ç.n.)

başladı. Hasta, muzaffer bir haykırıyla hastanenin içine kaçtı, doğruca odasına girdi ve çiçeği koynuna sakladı.

– Çiçekleri niye koparıyorsun? diye sordu arkasından gelen yaşlı bekçi. Ama ellerini göğsünde bağlayarak alıştığı pozunda yatan hasta, öyle saçma sapan şeyler söylemeye başladı ki, bekçi kaçarken hastanın başında kalan kızılhaçlı külahı alıp sessizce çıkmaktan başka çare bulamadı. Hayali savaş yeniden başladı. Hasta, kötülüğün çiçekten yılanı benzer bir şekilde sürünerek çıktığını hissediyordu. Ağlıyor ve düşmanına savurduğu lanetlerin arasında Tanrı'ya dua ediyordu. Akşama doğru çiçek soldu. Hasta karararı bitkiyi iyice çiğnedi, kalınları yerden topladı ve hamama gitti. Biçimsiz yeşil kümeyi taşkömürüyle kızan sobaya attıktan sonra düşmanının nasıl kavrulduğunu, yandığını ve sonunda kar beyazımsı bir küle dönüştüğünü uzun süre seyretti. Üfledi ve her şey kayboldu.

Ertesi gün hasta daha kötü oldu. Korkunç denecek kadar solgundu, çökük avurtları ve göz çukurları içinde neredeyse kaybolacak kadar gömülü yanan gözleriyle artık yürürken yalpalıyor ve sık sık düşecek gibi oluyordu ama çılgın yürüyüşüne devam ediyor ve hiç susmadan konuşuyor, konuşuyordu.

– Zor kullanmak istemiyorum, dedi başhekim, yardımcı-sına.

– Ama buna bir son vermek gerek. Bugün 93 funt geldi. Böyle giderse iki gün sonra ölür.

Başhekim düşünüyordu.

– Morfin? Kloralhidrat? dedi soru sorarmışçasına.

– Morfin dün işe yaramadı.

– Onu bağlamalarını söyleyin. Mamafih, kurtulacağından emin değilim.

VI

Hastayı bağladılar. Kendi yatağında, deli gömleği içinde, geniş keten bezlerle karyolanın demirlerine sıkı sıkıya bağlı yatıyordu. Ama hareketlerindeki delilik azalmamış, tam tersine artmıştı. Saatler boyu bağlarından kurtulmak için çırpındı durdu. Sonunda bütün gücüyle yüklendiğinde bağlardan birini kopardı, ayaklarını kurtardı, bağların içinden sürünerek çıktı ve kolları bağlı, anlaşılmaz şeyler bağırarak odada dolaşmaya başladı.

– Ahhh, seni... diye bağırdı içeri giren görevli. Hangi şeytan yardım etti sana! Gritsko, İvan, yetişin, çabuk... Çözmüş bağlarını...

Üçü birden hastanın üstüne atıldı, saldıranlar için yorucu ve bütün gücünü daha önce tüketen savunan için de acı verici bir savaş başladı. Sonunda onu yatağa devirdiler ve ilkinden daha sıkı şekilde bağladılar.

– Ne yaptığının farkında mısınız! diye bağırdı hasta zar zor soluk alarak. Öldürüyorsunuz! Yeni yeni baş veren üçüncüyü gördüm. Artık o hazır. Bırakın işimi bitireyim! Onu öldürmek gerek, öldürmek, öldürmek! İşte o zaman her şey sona erecek ve kurtulacak. Sizi yollayabilirim ama bu işi bir tek ben yapabilirim. Bir dokunuşla ölebilirsiniz.

– Susun bayım, susun! dedi yatağın başında nöbet bekleyen yaşlı görevli.

Hasta birden sustu. Görevliyi kandırmaya karar vermişti. Onu bütün gün bağlı tuttular, gece de aynı durumda bıraktılar. Akşam yemeğini yediren görevli yatağın yanına bir şey sererek uzandı. Bir dakika sonra derin bir uykuya daldı, hasta ise çalışmaya başladı.

Yatağın demirlerine ulaşabilmek için bütün vücuduyla

kıvrım kıvrım kıvrılıyordu, deli gömleğinin içindeki elleriyle demiri hissettiği anda, hızlı hızlı ve olanca gücüyle sürtmeye başladı. Bir süre sonra kalın yelken bezi yırtılmış ve hasta işaretparmağını kurtarmıştı. Böylece iş daha da hızlandı. Sağlıklı bir insan için mümkün olamayacak bir çeviklik ve esneklikle kendini arkadan bağlayan düğümü çözdü, kollarını çıkarıp gömleği fırlattı ve sonrasında uzunca bir süre görevlinin horuldamasını dinledi. Yaşlı adam deliksiz uyuyordu. Kapıyı açmayı denedi. İçerden kilitliydi ve anahtar büyük olasılıkla görevlinin cebindeydi. Onu uyandırmaktan korkarak ceplerini aramak istemedi ve pencereden çıkmaya karar verdi.

Sessiz, sıcak ve karanlık bir geceydi. Pencere açtı, karanlık gökyüzünde yıldızlar parlıyordu. Yıldızlara baktı, bildik takımyıldızları tanıdı ve onların da kendisini anladıklarını ve onayladıklarını düşünerek mutlu oldu. Göz kırparak ona sonsuz ışıklarını yolladıklarını gördü ve delice kararlılığı daha da arttı. Demir parmaklığın kalın demirini ittirmek, açılan küçük delikten çalıların bürüdüğü arka sokağa inmek ve yüksek duvarı aşmak gerekliydi. Orada son savaş verilecekti, sonrasında ölse de önemli değildi.

Kalın demiri çıplak elleriyle bükmeyi denedi ama demir, bana mısın demedi. O zaman deli gömleğinin kollarını bükerek parmaklık demirinin sivri ucuna geçirdi ve bütün gücüyle asıldı. Damarlarında kalan son güçle asılmaya devam etti ve sonunda demir büküldü, küçük geçit açılmıştı. Omzunu, kollarını, çıplak dizlerini bereleyerek içinden geçti, çalıları aştı ve duvarın önüne geldi. Her taraf sessizdi, gecelerin ışıkları büyük binanın camlarını içerden aydınlatıyordu. Hiç kimse fark etmedi onu, ona bekçilik yapan yaşlı adam uyumaya devam ediyordu anlaşılan. Yıldızlar okşarcasına parlıyor ve ışıkları yüreğinin içine kadar ışıliyordu.

– Size geliyorum, diye fısıldadı gökyüzüne bakarak.

Kırılmış tırnakları, kan içindeki elleri ve dizleriyle ilk denemede düştükten sonra daha uygun bir yer aramaya başladı. Bahçe duvarının morg duvarıyla birleştiği yerde birkaç tuğla düşmüştü. Hasta bu oyukları yokladı ve kullanmaya karar verdi. Duvara çıktı, diğer taraftaki karaağacın dallarını yakaladı ve sessizce ağaçtan aşağıya kayd.

Girişin yanındaki bildik yere doğru atıldı. Çiçek taçyapraklarını eğmiş, koyu bir renge bürünmüştü ama çiy düşmüş otların arasında hemen seçiliyordu.

– Sonuncu! diye fısıldadı hasta. Sonuncu! Bugün ya zafer ya ölüm. Ama benim için artık önemli değil. Bekleyin, dedi gökyüzüne dönerek, kısa süre sonra yanınızdayım.

Bitkiyi kopardı, yuvarladı, ezdi ve elinde çiçekten kalanlarla aynı yoldan odasına döndü. Yaşlı adam uyuyordu. Hasta, yatağına zar zor ulaştı ve hiçbir şey hissetmeden yığıldı.

Sabahleyin, onu ölmüş buldular. Yüzü sakın ve aydıncı; ince dudakları ve derin derin kapalı gözleriyle tükenmiş vücut hatları gurur dolu bir mutluluğu anlatıyordu. Onu sedye-ye koyduklarında, avucunu açıp kırmızı çiçeği almak istediler ama yumruğu kenetlenmişti. Ganimetini mezara götürdü.

1883

Çeviren Uğur Büke

LEV TOLSTOY

Bir Delinin Notları

1 883. 20 Ekim. Bugün beni muayeneye eyalete götürdüler, ama fikir ayrılıkları baş gösterdi. Tartıştılar ve sonunda deli olmadığımı karar verdiler. Bu kararı, muayene süresince bütün gücümle itiraf etmemek için direndiğimden dolayı aldılar. Tımarhaneye gönderilmekten korktuğum için itiraf etmedim; orada delice işlerime engel olmalarından korkuyorum. Birkaç şeyin yanında benim sinir krizleri geçirdiğimi ama tamamen aklı başında olduğumu kabul ettiler; kabul ettiler ama ben deli olduğumu biliyorum. Doktor, tavsiyelerine harfi harfine uymam şartıyla her şeyin geçeceğine beni inandırmaya çalışarak tedavisini yazdı. Beni rahatsız eden her şey geçecekti. Geçmesi için neler vermezdim ki. Oldukça acı verici bir durumdu.

Bu muayene işinin nereden çıktığını, kafayı nasıl yediğimi ve deliliğimi nasıl ifşa ettiğimi sırasıyla anlatayım. Otuz beş yaşıma kadar herkes gibi yaşadım, kayda değer bir şey yoktu. Sadece on yaşıma kadarki ilk çocukluk yıllarımda, bugünkü duruma benzer ama şimdiki gibi devamlı olmayan krizler geçiriyordum. Çocukluğumdaki bu krizler biraz daha farklıydı. Tam olarak şöyleydi.

Hatırlıyorum, bir seferinde yatağıma uzanmıştım, beş altı yaşlarındaydım. Uzun boylu, zayıf, kahverengi giysili, başında

takke, çenesinin altındaki derileri sarkan dadım Yevpraksiya, beni soyup yatağıma çıkardı.

– Ben kendim, ben kendim, diyerek yatağın korkuluğundan atladım.

– Peki yatın, yatın, Fedenka, Mitya'ya bakın, akıllı çocuk, çoktan yattı, dedi başıyla kardeşimi göstererek.

Dadımın ellerini sıkıca tutarak yatağa sıçradım. Sonra ellerini bırakıp yorganın altında tepinerek yorgana sarındım. Böyle de çok iyiydi. Sakinleştim ve, “Dadımı seviyorum, dadım beni ve Mitenka'yı seviyor, ben de Mitenka'yı seviyorum, Mitenka da beni ve dadımı seviyor. Dadımı ise Taras seviyor, ben de Taras'ı seviyorum, Mitenka da seviyor. Taras hem beni hem dadımı seviyor. Annem de beni ve dadımı seviyor, dadım da annemi, beni, babamı seviyor, herkes birbirini seviyor ve herkes mutlu,” diye düşündüm. Birden kâhya kadının koşarak içeri girdiğini ve canhıraş bir şekilde şekerlikle ilgili bağırıldığını ve dadımın da onu almadığını söylediğini duyuyorum. Kötü oluyorum, korkunç ve anlaşılmaz bir şey, soğuk bir dehşet kaplıyor beni ve yorganı başıma çekip saklanıyorum. Ama karanlıkta yorgan beni teskin edemiyor. Bir keresinde gözlerimin önünde ufacık çocuk nasıl dövdüklerini, çocuğun bağırış çağırışlarını ve çocuğu döverken Foka'nın yüzünün nasıl korkunç bir hal aldığını anımsıyorum.

– Bir daha yapacak mısın, yapacak mısın, diye tekrarlayarak vurup duruyordu. Çocuk, “Yapmam,” diyor, o ise, “Yapmazsın ha,” diye tekrar ederek habire dövüyordu. İşte orada başladı. Hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordum. Epey bir süre kimse beni sakinleştiremedi. İşte bu hıçkırıklar, bu umutsuzluk, şimdiki delilik halimin ilk sinir krizleriydi. Bir başka seferinde, nöbetin, teyzem İsa'dan bahsederken başladığını hatırlıyorum. Teyzem anlatıp bitirmişti, gitmek istiyordu ama biz ısrar ediyorduk:

- İsa'dan biraz daha bahset.
- Hayır, şimdi zamanım yok.
- Hayır, anlat, diye Mitenka da yalvardı. Teyzem de daha önce anlattıklarını yeniden anlatmaya başladı. Onu çarmıha gerdiklerini, dövdüklerini, eziyet ettiklerini ama onun hep dua ettiğini ve onları suçlamadığını anlattı.
- Teyze, ona niye eziyet ettiler?
- Kötü insanlardı.
- Ama o iyi bir insandı.
- Hadi yeter, saat dokuz oldu, duydunuz mu?
- Onu neden dövüyorlardı? Bağışladığı halde neden dövüyorlardı? Canı acımış olmalı. Teyze, canı acıdı mı?
- Olabilir, ben çay içmeye gidiyorum.
- Belki de bunlar doğru değildir, onu dövmemişlerdir.
- Olabilir.
- Hayır, gitme.

Yine başladı, hıçkırma hıçkırma ağlıyordum, daha sonra kafamı duvarlara vurmaya başladım.

İşte böyle başladı. Ama on dört yaşından sonra, içimde doğan şehvet tutkusuyla sefahate teslim oldum, her şey geçmişte kaldı, ben de bütün çocuklar gibiydim. Yağlı lüzumsuz yiyeceklerle beslenen, bin bir nazla, hiç çalışmadan ve olabilecek her türlü ruhsal bozukluğa açık olarak büyütülen çocuklardan biriydim, aynı şımarık çocukların içindeki yaşıtlarım bana sefahati öğrettiler ve kendimi sefahate teslim ettim. Sonra bunun türü değişti. Kadınları öğrenmeye başladım ve zevk arayarak ve bularak otuz beş yaşına kadar geldim. Tamamen sağlıklıydım, deliliğimin hiçbir işareti yoktu. Sağlıklı yaşamımın bu yirmi yılı öyle geçti ki şimdi o dönemden hiçbir şey hatırlamıyorum, zar zor ve tiksintiyle bir şeyler çıkarıyorum.

Çevremdeki akıl sağlığı yerinde olan diğer çocuklar gibi

liseye, sonra da üniversiteye girdim ve hukuk fakültesini bitirdim. Bir süre görev yaptıktan sonra şimdiki eşimle tanıştım, evlenip köye yerleştim, hani denir ya, çocuk eğitmeye, işle güçle uğraşmaya ve hâkimlik yapmaya başladım. Çocukluğumdan sonraki ilk nöbet, evliliğimin onuncu yılında baş gösterdi.

Karımla, benim kazandıklarımı ve onun mirasından gelen parayı çiftlik almak için biriktiriyorduk ve sonunda karar verdik. Durumumuzu iyileştirme çabaları ve bunu da diğerlerinden daha iyi ve akıllıca yapma isteği, olması gerektiği gibi, oldukça çok zamanımı alıyordu. Nerede, hangi çiftlik satılıyor biliyor, gazetelerdeki ilanları takip ediyordum. Çiftliğin gelirinin ya da ormanının verdiğim parayı karşılamasını düşünüyor ve böylece çiftliği bedavaya getirmek istiyordum. Bu işlerden anlamayan bir aptal arıyordum ve bulduğumu sandım. Penza eyaletinde oldukça büyük bir çiftlik ormanı ile birlikte satılıyordu. Araştırmalarıma göre satıcı aptalın tekiydi, dolayısıyla orman verdiğim parayı tamamen karşılayacaktı. Gitmeye karar verdim. Önce trenle gittik (ben ve uşakım), sonra posta arabasıyla devam ettik. Yolculuk oldukça neşeli geçiyordu. Genç ve saf biri olan uşak da benim gibi neşeliydi. Yeni yerler, yeni insanlar. Gittikçe neşeleniyorduk. Varacağımız yere iki yüz vers-taya yakın kalmıştı. Atları değiştirip durmadan devam etmeye karar verdik. Gece oldu, biz hâlâ gidiyorduk. Uyuklamaya başladık. Birden uyandım. Kötü bir şeyler olmuştu. Sık sık olduğu gibi endişe dolu ama canlanmış olarak kalkmışım ve bir daha hiç uyuyamayacak gibiydim. Birden aklıma, “Niye gidiyorum? Nereye gidiyorum?” soruları takıldı. Ucuza çiftlik alma fikri hoşuma gitmediği için değil, birden bu kadar uzağa gitmem gerektiği ve bu yaban ellerde öleceğim duygusu yerleşti. Tüylerim diken diken oldu. Sergey, uşak, uyandı ve konuşmak için bundan yararlandım. Bu bölgeden bahsediyordum, o da

cevap veriyor ve şakalar yapıyordu ama içim sıkılıyordu. Ev-den ve nasıl alacağımızdan bahsediyorduk. Onun bu kadar ne-şeyle cevaplar vermesine şaşıyordum. Her şey hoşuna gidiyor ve memnun oluyordu, bana ise her şey iğrenç geliyordu. Yine de onunla konuşurken daha da rahatlamıştım. Canımın sıkılıp içimin kötü olmasının yanı sıra yorgunluk ve dinlenme ihtiyacı hissediyordum. Bir yere girip insanları görmenin, çay içmenin ve en önemlisi biraz uyumanın iyi geleceğini düşünüyordum. Arzamas şehrine yaklaşıyorduk.

- Niye burada mola vermiyoruz? Biraz dinlensek?
- Çok iyi olur.
- Ne kadar kaldı şehre?
- Yedi versta kadar.

Arabacı ağırbaşlı, dikkatli ve sessiz biriydi. Hızlı gitmiyor ve sıkılmıyordu. Yola devam ettik. İleride dinlenme umuduyla rahatlamış ve susmuştum, her şeyin geçeceğini umut ediyordum. Karanlıkta gidiyor, gidiyorduk, korkunç derecede uzun geliyordu yolculuk. Şehre girdik. Herkes uyuyordu. Karanlıkta evler zar zor seçiliyor, dışarıda yalnızca araba çanı ve nal sesleri duyuluyor, bu sesler evlerin önünden geçerken daha çok artıyordu. Büyük beyaz evleri geçiyorduk. Her şey neşesiz ve somurtkandı. Varacağımız hanı, semaveri ve yatıp dinlenmeyi bekliyordum. Sonunda sütunlu bir evin önünde durduk. Ev beyazdı ama olağanüstü derecede sıkıcı gelmişti. Hatta içime bir kasvet çökmüştü. Yavaşça indim. Sergey çabucak gerekli şeyleri indirdi ve hemen gidip kapıyı çaldı. Onun ayak sesleri de içimdeki kasveti artırıyordu. İçeri girdim, küçük bir koridorda, yüzünde leke olan uykulu bir adam odayı gösterdi, yüzündeki leke bana çok korkunç göründü. Oda çok iç karartıcıydı. İçeri girdim, kasvet daha da arttı.

- Dinlenecek başka bir oda yok mu?

– Var. O da aynı.

Beyaza boyanmış kare bir oda. Hatırlıyorum, odanın kare olması özellikle acı veriyordu. Kırmızı perdeli tek bir pencere, Kareliya beryozasından bir masa ve çökmüş bir divan vardı. Yerleştik. Sergey semaveri kurdu, çay demledi. Yastık alıp divana uzandım. Uyumuyordum, Sergey’in çay içtiğini ve beni de çağırdığını duyuyordum. Kalkmak, uykumu kaçırmak ve bu odada oturmak korkunç geliyordu. Kalkmadım, uyuklamaya devam ettim. Doğrusu dalmışım, uyandığımda odada kimse yoktu ve karanlıktı. Arabadaki gibi yeniden uyarıldım. Uyumanın imkânı olmadığını hissediyordum. Buraya niye geldim? Nereye gidiyorum? Neden ve nereye kaçıyorum? Kaçtığım korkunç şeyden kaçamıyorum. Hep kendimle birlikteyim ve hep acılar içindeyim. Kâh orada, kâh buradayım. Ne Penza’daki ne de başka bir çiftlik bana bir şey katabilir, bir şey eksiltebilir benden. Bense kendimi bıktırıyor, dayanılmaz bir hale getiriyor ve acı çektiriyordum. Uyumak ve unutmak istiyor ama yapamıyordum. Kendimden kaçamıyordum. Koridora çıktım. Sergey dar bir bankta kollarını sarkıtmış tatlı tatlı uyuyordu, lekeli bekçi de uyuyordu. Bana ısırap veren şeyden kurtulmayı düşünerek koridora çıkmıştım. Ama o da peşimden gelmiş ve her şeyi kedere bulamıştı. Böylece benim için daha korkunç bir hale gelmişti. “Bu aptallık da ne,” dedim kendime. “Neden kedere boğuluyorum, neden korkuyorum?” “Benden,” diye cevap verdi duyulur duyulmaz bir sesle, ölüm. “Ben buradayım.” Soğuk vücudumu dalıyordu. Evet, ölüm. İşte geliyor, işte o, ama o olamaz. Eğer gerçek ölüm bana musallat olduysa, şimdi hissettiklerimi hissedemezdim, korkardım. Oysa şimdi korkmuyordum ama ölümün geldiğini görüyor ve hissediyordum, aynı zamanda onun olamayacağını da hissediyordum. Bütün varlığımla, yaşama hakkını ve aynı zamanda gerçekleşmekte olan ölüm arzusunu

hissediyordum. İçimi kemiren bu şey çok korkunçtu. Bu korkuyu silkeleyip atmayı denedim. Bakır bir şamdan buldum ve mumu yaktım. Mumun kırmızı alevi ve alevin şamdandan daha küçük boyu hep aynı şeyi söylüyordu. Hayatta hiçbir şey yok, yalnızca olmaması gereken ölüm var. Beni oyalayacak şeyleri düşünmeye çalıştım; satın alacağım çiftliği, karımı, ne ki neşelenecek hiçbir şey yoktu, bütün bunların hepsi bir hiç oluverdi. Her şey ümitsiz yaşamını korkuya teslim etmişti. Uyumak gerek. Yattım. Ama yatar yatmaz korkuyla fırladım. Keder, keder, öyle ağır bir keder ki, sanki ruhen paramparça oluyormuşsun gibi bir keder. Korkunç, dehşet verici, ölümün korkunçluğu sanki, sonra hatırlıyor, yaşamı düşünüyorsun, yok olmağtaki yaşamın korkunçluğu. Yaşam ve ölümün birlikteliği. Bir şeyler ruhumu parçalamaya çalışıyor ama parçalayamıyordu. Bir kez daha çıkıp uyuyanlara baktım, bir kez daha uyumaya çalıştım ama hep aynı korku, kırmızı, beyaz, kare. Bir şeyler patlamaya çalışıyor ama patlayamıyordu. İstirap, kuru ve kindar bir ıstırap, içimde iyiliğin zerresini bile hissetmiyordum, sadece eşit ve sakin bir kin duyuyordum kendime ve beni bu hale getiren şeye. Bana ne yapmıştı? Tanrı bilir, Tanrı. Dua etmek aklıma geldi. Yirmi yıldan fazladır dua etmiyordum ve geleneklere uyup her yıl oruç tutmama karşın hiçbir şeye inanmıyordum. Dua etmeye başladım. Tanrım başışla, babamız, Meryem Ana, duaları sıraladım. Beni gördüklerinden korkup etrafa bakarak haç çıkarmaya ve rükûa varmaya başladım. Bu sanki beni oyalıyordu, korkumu oyalıyordu. Ben de yattım. Ama gözümü kapatır kapatmaz korku beni yeniden dürttü ve kaldırdı. Daha fazla dayanamadım, bekçiyi de Sergey'i de uyandırdım, eşyaları toplamalarını emrettim ve yola çıktık. Açık havada, hareket ederken daha sakindi. Ama içime yeni bir şeyin yerleştiğini ve bütün geçmiş yaşamımı zehirlediğini hissediyordum.

Geceye doğru varacağımız yere geldik. Gün boyu kederimle mücadele edip onu yenmeme karşın ruhumda korkunç bir tortu vardı. Başıma kesin kötü bir şey gelmişti ve bunu yalnızca kısa süreliğine unutuyordum, çünkü ruhumun dibinde bir yerlerdeydi ve beni idare ediyordu.

Çiftliğe vardığımızda yaşlı kâhya, memnun olmasa da (çiftliğin satılmasına üzülüyordu) beni çok iyi karşıladı. Düzgün mobilyalı tertemiz odalar. Yeni pırıl pırıl bir semaver. Büyük çay takımı ve çayın yanında bal. Her şey güzeldi. Ama ben, eski, unutulmuş bir ders gibi ona istemeden çiftlik hakkında sorular soruyordum. Her şey neşesizdi. Ama gece çok iyi uyudum. Bunu, geceleyin tekrar dua ettiğime yordum. Sonra eskisi gibi yaşamaya devam ettim. Ama kederin verdiği korku o günden beri üzerimdedir. Dersini ezberleyip hiç düşünmeden dile getiren bir öğrenci gibi alışkın olduğum yaşama hiç durmadan devam etmeliydim, Arzamas'ta içime çöken o kederin korkusuna yeniden düşmemek için böyle yaşamalıydim. Eve sağ salım döndüm, çiftliği almadım, para yetmemişti, eskisi gibi yaşamaya devam ettim, tek istisna artık dua ediyor ve kiliseye gidiyordum. Her şey eskisi gibiydi ama şimdi düşünüyorum da hiçbir şey eskisi gibi değildi. Önceki gibi yaşıyor, önceki gücümle döşediğim rayların üstünde kayıp gidiyor ve yeni hiçbir şey yapmıyordum. Önceden başladığım işlere de pek katılmıyordum. Her şey sıkıntı veriyordu. Sofu biri olup çıkmıştım. Bunu fark eden karım da serzenişte bulunuyor, başımın etini yiyordu. O kasvet evde hiç ortaya çıkmadı. Ama bir keresinde acilen Moskova'ya gitmem gerekti. Gündüz hazırlanıp akşam yola çıktım. Mahkeme işiydi. Moskova'ya neşe içinde ulaştım. Yolda Harkovlu bir toprak sahibiyle işler, bankalar, nerede kalacağımız ve tiyatrolar hakkında gevezelik ettik. Myasnitskaya'daki Moskova otelinde kalmaya ve hemen *Faust*'a gitmeye

karar verdik. Hana geldik ve küçük odaya girdim. Koridorun ağır kokusu hâlâ burnumdaydı. Kapıcı bavulumu getirdi. Hizmetçi kız mumu yaktı. Mum tutuştu ve her zamanki gibi hemen eğiliverdi. Yan odada sanırım yaşlı biri öksürdü. Kız çıktı, kapıcı, “Bavulu açayım mı,” diye sorarak bekledi. Mumun alevi canlandı ve sarı çizgili mavi duvar kâğıtlarını, bölmeyi, boyaları dökülmüş masayı, divanı, aynayı, pencereyi ve odanın o bütün küçüklüğünü aydınlatmaya başladı. Birden Arzamas korkusu içimde yeniden oynaştı. “Tanrım, burada nasıl uyurum,” diye düşündüm.

– Aç lütfen dostum, dedim kapıcıya, onu daha fazla bekletmeden. Üstümü değiştirip doğruca tiyatroya.

Kapıcı bavulu açtı.

– Dostum, benimle gelen sekiz numaradaki beye uğra ve hazırlanıp hemen geleceğimi söyle.

Kapıcı çıktı, duvarlara bakmaya korkarak bir an önce ginyinmeye başladım. “Ne saçma,” diye düşündüm, “neden korkuyorum, çocuklar gibi. Hayaletlerden korkmam. Hayaletler... keşke hayalet olsaydı korktuğum şeyin yerine. İyi de ne? Hiçbir şey... Kendimden... Saçmalık.” İyice kolalanmış gömleği giydim, kol düğmelerini taktım, ceketi giydim ve yeni ayakkabılarımı ayağıma geçirip Harkovlu toprak sahibine gittim. O da hazırды. *Faust*’a gittik. Yolda berbere uğradık, o saçlarını kıvırcık yaptırdı, ben Fransız berbere tıraş oldum, biraz gevezelik yaptım, sonra eldiven satın aldım, her şey çok iyiydi. Uzun odayı ve bölmeyi tamamen unutmuştum. Tiyatroda da her şey güzeldi. Tiyatrodan sonra Harkovlu gidip akşam yemeği yemeyi önerdi. Bu benim alışkanlıklarıma uymuyordu ama odadaki bölmeyi anımsayarak kabul ettim.

Otele saat ikiye doğru döndük. Alışık olmadığım halde iki kadeh şarap içtim, neşem yerindeydi. Ama lambanın ısıttığı

koridora girer girmez otelin kokusu beni sardı ve korkunun soğukluğunu bütün sırtımda hissettim. Yapacak bir şey yoktu. Arkadaşımın elini sıkıp odaya girdim.

Arzamas'takinden daha korkunç bir gece geçirdim, ancak sabahleyin, ihtiyar adam kapının önünde öksürmeye başladı-ğında uyudum. Birkaç kez uzandığım yatakta değil, divanın üstünde. Bütün gece dayanılmaz acılar çektim, ruhum yine acılar içinde bedenimden ayrıldı. "Yaşıyorum, yaşadım, yaşamak zorundayım ama birden her şeyi yok eden ölüm. Niye yaşayacağım? Ölmek? Hemen şimdi kendini öldürmek? Korkuyorum. Ölümün gelmesini beklemek? Daha da korkutucu. Yaşamalıyım? Niçin? Ölmek için mi?" Bu döngüden çıkamıyordum. Kitap alıp okumaya başladım. Bir an için her şeyi unuttum ama sonra yeniden aynı soru ve korku. Gözümü kapayıp yatağa uzandım. Daha kötü. Tanrı yaptı bunu. Neden? Sorgulama, dua et, derler. Zaten dua ediyordum. Şimdi de ediyorum, aynı Arzamas'ta olduğu gibi. Ama orada da sonrasında da çocukça dua etmiştim. Şimdi dualarımın bir anlamı vardı. "Eğer varsan, açıkla bana, neden böyleyim?" Yerlere kadar eğiliyor bildiğim dualara kendiminkileri ekliyordum. "Söyle bana." Sakinleştim, cevabı beklemeye başladım. Ama cevap yoktu, sanki cevap verecek birisi de yoktu. Tek başıma, kendi kendimle kaldım. Bana cevap vermek istemeyenin yerine cevaplar vermeye başladım. Bu karışıklık, bu acılar neden? Gelecekteki yaşama inanmam. Eskiden, bütün ruhumla sormadığım zamanlar inanıyordum ama şimdi hayır, hayır. Eğer varsan, bana, insanlara söylerdin. Ama yoksun, yalnızca umutsuzluk var. Ben de istemiyorum, umutsuzluğu istemiyorum. İsyan ediyordum. Gerçeği açıklamasını, kendimi bana anlatmasını istiyordum. Herkesin yaptığı her şeyi yapıyordum ama bir türlü anlatmıyordu. İsteyin, size verilecektir, sözlerini anımsadım ve istedim. Bu istekte bir

teselli değil, bir rahatlama buldum. Belki de istememiş, onu reddetmiştim. “Sen ona bir, o sana bin.” Ona inanmıyordum ama istedim, o da bana hiçbir şey vermedi. Onunla hesabımı görüp yargıladım ve bir daha inanmadım.

Ertesi gün, bütün işlerimi gündüz halledip gece o odada kalmaktan kurtulmaya çalıştım. İşimi bitirmeden gece eve döndüm. Keder yoktu. O Moskova gecesi, Arzamas’ta değişmeye başlayan hayatımı daha da değiştirdi. İşlerle daha az ilgilenmeye başladım, üzerime bir uyuşukluk çöktü. Sağlığım da zayıflamaya başladı. Karım tedavi olmamı istiyordu. İnanç ve Tanrı hakkındaki yorumlarımin hastalıktan kaynaklandığını söylüyordu. Ama ben zayıflığımın ve hastalığımın kendimle ilgili cevapsız kalan sorudan kaynaklandığını biliyordum. Bu soruyu gündeme getirmemeye ve alışık olduğum koşullarda hayata devam etmeye çalışıyordum. Pazarları ve bayramlarda kiliseye de gidiyor, perhiz yapıyor ve oruç tutuyordum, hatta Penza seyahatinde başladığım gibi dua da ediyordum ama artık dua edişlerim yalnızca birer alışkanlıktan ibaretti. Dualardan bir şey beklemiyordum, verilen senedi kabul etmiş ve karşılığında para alamayacağımı bile bile zamanında protesto etmiştim. Ne olur ne olmaz diye yapmıştım. Beni savaşımından uzaklaştıran çiftlik işlerinden uzak duruyordum, zaten gücüm yoktu, dergi, gazete, roman okuyor, ufak ufak kğit oynuyor ve eskiden kalma tek alışkanlığım avla uğraşıyordum. Bütün hayatım boyunca avcılık yapmıştım. Bir keresinde avcı koşum köpeklerle kurt avına çıkmaya geldi. Onunla gittim. Bir yere kadar kızaklarla ilerledik, sonra yürüdük. Sürek avı başarısızdı, kurtlar çemberi yarıp kaçmışlardı. Kaışlarını duymuş ve tavşan izlerinin peşine ormana girmiştim. İzler beni olduca uzak bir orman açıklığına götürdü. Orada onu buldum. Öyle bir fırladı ki onu göremedim. Geri döndüm. Büyük ormanın

içinden geçtim. Kar çok derindi, kayakları bağladım, dallar birbirine girmişti. Her taraf ıssız, ıpıssızdı. Nerede olduğumu düşünmeye başladım, kar her şeyi değiştirmişti. Birden kaybolduğumu hissettim. Evden ve avcılardan epey uzaktaydım, hiçbir şey duyulmuyordu. Terlemiş ve yorulmuştum. Durursam donacaktım. Gitmeye de gücüm yoktu. Bağırmaya başladım, çıt çıkmıyordu. Kimse cevap vermiyordu. Geri döndüm. Yine başka bir yer. Etrafa bakındım. Dört taraf ormandı, nere doğu, nere batı kestirmek mümkün değildi. Tekrar geri döndüm. Ayaklarım yoruldu. Endişelenip durunca Arzamas ve Moskova korkusu içimi sardı, bu kez yüz kat daha güçlü olarak. Kalbim küt küt atıyor, ellerim ve ayaklarım tir tir titriyordu. Ölüm burada mıydı? İstemiyordum. Neden ölüm? Ölüm ne? Önceki gibi sorgulamak, Tanrı'ya sitemde bulunmak istiyordum ama birden yapamayacağımı ve yalnızca kendimin suçlu olduğunu söylediği için onunla hesaplaşmanın mümkün olmadığını hissediyordum. Beni affetmesi için duaya başladım ve kendimden iğrendim. Korku uzun sürmedi. Ayağa kalktım, gözümü açtım, bir yöne doğru yürüyüp ormandan çıktım. Ormanın kenarından geçen yola ulaştım. Ellerim ve ayaklarım hâlâ titriyor, yüreğim güm güm atıyordu. Ama sevinçliydim. Avcıları yakaladım ve eve döndük. Neşeliydim ama içimde mutlu bir şeyler olduğunu ve bunu ancak yalnız kaldığımda çezeceğimi biliyordum. Öyle de oldu. Çalışma odamda yalnız kalınca günahlarımı hatırlayıp bağışlaması için dua etmeye başladım. Günahlarım bana göre çok değildi. Ama hepsini hatırlıyordum ve bana iğrenç geliyorlardı.

O günden sonra kutsal kitapları okumaya başladım. İncil'i anlamıyordum ama beni çekiyordu. Kitab-ı Mukaddes beni duygulandırıyor. Ama hepsinden çok azizlerin hayatlarını okuyordum. Öykünme için bana her şeyin mümkün olabilece-

ği örneğini veren bu okumalar beni teselli ediyordu. O günden sonra hem çiftlik işleri hem de ailem gittikçe daha az zamanımı alır oldu. Hatta bana itici geliyorlardı. Her şey sanki çok farklıydı. Neyin nasıl olduğunu bilmiyordum ama yaşamımda olan o şey vazgeçmişti. Yeniden çiftlik almaya gittiğimde öğrendim bunu. Bizden çok uzak olmayan oldukça iyi bir çiftlik satılıyordu. Gittim, her şey güzel ve uygundu. Özellikle, köylülerin toprak olarak yalnızca bahçelerinin olması çok iyiydi. Otlak karşılığında çiftlik sahibinin tarlalarını ekip biçtiklerini düşündüm ve gerçekten de öyle olduğunu gördüm. Her şeyi iyiden iyiye hesapladım, hoşuma gitmişti. Ama eve dönmeye karar verdim, yolda rastladığım yaşlı kadına yolu sordum, biraz konuştum. Bana ihtiyaçlarını anlattı. Eve dönüp karıma çiftliği anlatmaya başlayınca birden bire utandım. Her şey iğrenç geldi. Bu çiftliği satın almayacağımı, çünkü çıkarımızın insanların yoksulluğu ve acısına bağlı olduğunu söyledim. Birden söylediğim bu gerçek içimi aydınlattı. Gerçek olan şuydu ki, köylüler de yaşamak istiyordu, aynı bizim gibi; onlar da insandı ve Kitab-ı Mukaddes'te dendiği gibi aynı Baba'nın oğullarıydılar. Birden çoktandır içimi kemiren şeyin kopup gittiğini fark ettim, sanki yeniden doğmuş gibi oldum. Karım bana kızıyor, küfrediyordu. Benim içim ise mutluluk doluydu. Bu, deliliğimin başlangıcıydı. Ama tamamen delirmem daha sonra, bu olaydan bir ay sonra oldu. O gün kiliseye gittim, ayine katıldım, çok iyi dua ettim, dinledim, uygulandım ve her şey başladı. O an bana ekmek uzattılar, sonra haça doğru yürüdük, itmeye başladılar, kapının önünde dilenciler vardı. Birden bütün bunların olmaması gerektiğini açık şekilde kavradım. Bunun olmamasının ötesinde, bu yoktu, yoktu, ölüm ve korku yoktu, içimdeki eski kuşku da yoktu ve artık hiçbir şeyden korkmuyordum. O an bir ışık beni aydınlattı ve kimsem o ol-

RUS ÖYKÜLERİ

dum. Eğer bunların hiçbirisi yoksa, içimdeki şeyler de yok demektir. Hemen oracıkta, kilisenin merdivenlerinde yanımdaki otuz altı rubleyi dilencilere dağıttım ve milletle konuşa konuşa eve yürüyerek döndüm.

1884

Çeviren Uğur Büke

ANTON ÇEHOV

Tanıdıkların Evinde

Mihail Podgorin sabahleyin şöyle bir mektup aldı:

Sevgili Mişa, bizi tümüyle unuttunuz. Gecikmeden gelin, sizi görmek istiyoruz. İkimiz de önünüzde diz çöküp yalvarıyoruz. Ne olur, hemen bugün gelin, aydınlık yüzünüzü gösterin bize. Sizi sabırsızlıkla bekliyoruz.

Ta ile Va
Kuzminki, 7 Haziran

Mektup Mihail Podgorin'in on yıl kadar önce Kuzminki çiftliğinde yaşadığı sırada adını kısaltarak Ta diye söyledikleri Tatyana'dan, Tatyana Alekseyevna Losev'den geliyordu. Fakat Va kimdi? Podgorin çok geçmeden eski günleri anımsadı. Tatyana'ların evindeki bitmek bilmez söyleşileri, neşeli kahkahaları, sesli roman okumaları, akşam gezintilerini, o günlerde Kuzminki ve çevresinde yaşayan genç kızlar ve kadınların oluşturduğu o güzel topluluğu nasıl unuturdu? Bu hanımların hepsi bir araya gelince çiçek bahçesini andırırlardı. Hele onların arasında Tatyana'nın arkadaşı Varya, yani Varvara Pavlovna unutulur muydu? Varya akıllı, sade görünüşlü, yüzünde koyu

kızıl saçlarıyla uyumlu çiller bulunan güzel, cıvı cıvı bir kızdı. Tıp fakültesini bitince doktor olarak Tula kenti yakınlarındaki bir fabrikada görev yapmaya başlamıştı. Anlaşıldığına göre gene arkadaşının yanında dinlencedeydi.

Güzel anılarının hayaline dalan Podgorin, “Ah, sevgili Varya! Ne hoş bir kızdın sen!” diyerek içini çekti.

Tatyana ile Varya aynı yaşıydılar. O zaman Podgorin henüz üniversite öğrencisiydi, iki kız ise evlilik çağına gelmişti; o bakımdan ona çocuk gözüyle bakarlardı. Şimdi Podgorin avukatlık mesleğini seçip saçlarının ağardığı yaşa geldiği halde ona küçük biriymişçesine Mişa derler, Kuzminki’ye gidip bir iki gün kaldığı sırada hâlâ eski üniversite öğrencisiymiş gibi onu yaşamı yeterince tanımadığını söylerlerdi.

Podgorin ikisini de çok severdi, ancak bu sevgi daha çok Kuzminki’de yaşadığı anılarla ilgiliydi. Fakat genç avukat şimdi onları yeterince tanımadığını, aradan geçen uzun zaman etkisiyle kendisine yabancı ve anlamsız kaldıklarını hissediyordu. Bu mektup da yabancıydı Podgorin’e, mektuptaki birkaç satırın Tatyana’nın kaleminden çıktığı belliydi. Tatyana mektubu yazdığı sırada kocası Sergey Losev ile Varya hemen arkasında duruyorlar, Tatyana da uzun uzun düşünerek kısacık pusulayı bitirmeye çalışıyordu herhalde. Evlendiklerinde Kuzminki çiftliği Sergey Losev’e drahoma olarak verilmişti, aradan geçen altı yıl içerisinde adam bu güzel mülkün altından girip üstünden çıkmıştı. Bankaya verdikleri borç senetlerinin ödeme günü yaklaştığında her seferinde böyle kısa mektuplar yazar, hukukçu olarak ona danışırlardı. Bir iki kez bununla da kalmamış, ondan borç istemişlerdi. Anlaşıyor ki gene ona danışacaklar ya da borç isteyeceklerdi.

Son beş altı yıldır Podgorin’in canı Kuzminki’ye gitmek istemiyordu, gittiğinde içine bir hüznün çöküyordu. Çünkü

önceki yıllarda yaşadığı o şen kahkahalar, şamatalı eğlenceler, kaygısız, neşeli gülüşmeler, ay ışıklı, sessiz gecelerde bahçede buluşmalar neredeydi? Hiçbirinden eser kalmamıştı. En önemlisi, gençlik çağı ellerinden gitmişti artık, o büyüleyici günler yalnızca anılarında yaşıyordu. Ta ile Va'dan başka bir de Tatyana'dan beş altı yaş küçük kız kardeşi Na, yani Nadejda vardı. Yarı şaka, yarı ciddi, ona Podgorin'in sözlüsü olarak bakarlardı. Nadejda onun gözünün önünde büyüüp serpilmişti, bir gün Podgorin'in onunla evleneceğini umarlardı. Hatta Podgorin'in bu güzel kıza sevdalandığı günler olmuş, ona evlenme önerisinde bulunmayı bile düşünmüştü; ne var ki kızcağız şimdi yirmi dört yaşına girdiği halde hâlâ onunla evlenmedi...

Utanç içinde pusulaya bir daha göz atarak, "Oraya gitmeden olmaz, gitmesem bana gücenirler," diye düşündü.

Epeyden beri Losev'lerin semtine uğramaması vicdanında ağır bir taş gibi duruyordu. Odada uzun süre dolaştı, bu sırada kendini zorladı ve üç gününü onlarla birlikte geçirmeye karar verdi. Böylece suçluluk duygusunu yüreğinden atacak, en azından bir sonraki yazı değin huzura kavuşacaktı. Kahvaltısını bitirir bitirmez Brest istasyonuna gitme hazırlığına koyuldu, hizmetçisine de eve üç gün sonra döneceğini bildirdi.

Moskova'dan Kuzminki istasyonuna tren yolculuğu üç saat sürerdi, oradan Losev'lerin çiftliğine at arabasıyla yirmi dakikada gidilirdi. Kuzminki köyüne yaklaşıncı, evliliğinin ilk yıllarında Sergey Losev'in yaptırmaya başladığı ancak düşünce-sizliği yüzündün yarım bıraktığı, pek yüksek ve geniş olmayan üç yazlık ev ile Tatyana'nın babasından kalma orman uzaktan göründü. Bu üç yazlık evi bitirme çabası, çiftlik işlerindeki başarısızlıkları, sık sık Moskova'ya gönül eğlendirmeye gitmeleri adamı iflasa sürüklemişti. Hovarda adam Moskova'ya gittiğin-

de kahvaltılarını “Slav Pazarı”nda yapar, öğle yemeklerini “Ermitaj” lokantasında yer, günün sonunu Malaya Bronnaya’daki buluşma evlerinde ya da Jivoderka’daki çingenelerle geçirirdi. (Bu kaçamaklarından da “silkinmek” diye söz ederdi.)

Podgorin’in içkiyle arası iyi değildi ama arada sırada içtiğinde de ölçüyü kaçırırdı. Kadın kız ilişkilerinde seçim yapmaz, gene de onlarla birlikte olmaktan fazla zevk almazdı. Onun yanında sürekli böyle ilişkilerden söz edenlerden tiksindir, aile evlerinde ya da namuslu kadınların yanında bulunmaktan çok Jivoderka’daki çingenelerle vakit geçirenleri anlamaz, böyle adamlardan hoşlanmaz, her türlü pisliğin böylelerine ısırgan otu gibi yapıştığına inanırdı. Bu gibilerden hoşlanmadığı kadar Sergey Losev’i de sevmez, onu hiçbir yeteneği olmayan, boş gezenin boş kalfası, can sıkıcı biri olarak görürdü. Onunla yalnız bulunduğu zamanlar birçok kez iğrenmeye benzer bir duyguyla bunalmıştı...

Ormanı geçer geçmez Podgorin’in eski göz ağrısı Nadejda ile eniştesi onu karşıladılar. Sergey Losev, genç avukatın beline sarılıp yanağından üç kez öptükten sonra içten görünmeye çalışarak,

– Değerli arkadaşım, nedense bizi iyice unuttunuz! Ah dostum, bize karşı neden böyle soğuksunuz! dedi.

Losev yüz hatları bayağı kaba, iri burunlu, seyrek kumral sakallı biriydi; kendine herhalde sade, katışıksız Rus görüntüsü vermek amacıyla saçını tüccarlar gibi yana taramıştı. Konuşurken soluğunu karşısındakinin yüzüne veriyor, sustuğu zamanlarda da burnundan güçlük çekerek soluyordu. Gürbüzlüğü, gereğinden fazla besili olması Podgorin’in canını sıkardı. Rahat soluk almak için göğsünü ileri çıkarması ki-birli bir hava veriyordu bu şişman, iri adama. Oysa Nadejda, eniştesinin yanında uçvurecekmiş gibi görünüyordu. Soluk

yüzlü, açık sarışın, sevecen ve iyicil bakışlı, ince yapılı, gerçekten güzel olmakla birlikte tam da öyle gözükmeyen bir kızdı. Podgorin onu çocukluğundan beri tanıdığından olacak, güzelliği konusunda tam karar veremeyerek kıza dikkatle baktı, dış görünüşünü yakından incelemek istiyordu sanki. Karşısındaki genç kız eskiden beri bildiği çocuk değildi artık, açık yakalı beyaz bir entari giymişti; beyaz giysisi, uzun çıplak boynuyla Podgorin'in üzerinde bıraktığı izlenim onu gene de ilk kez görüyormuş gibi büyüledi.

Nadejda,

– Ablamla ben sizi dört gözle bekliyoruz. Varya da bizde, o da görmek istiyor sizi, dedi.

Hemen Podgorin'in koluna girdi, ardından hiç sebepsiz bir kakhaha, bunun peşinden de, aklına gelen bir düşünceden heyecanlanmışçasına sevinç dolu bir çılgılık attı. Hafif bir esintinin dalgalandırdığı yeni çiçek açmış çavdar tarlası ile güneş ışıkları altındaki orman son derece göz alıcıydı. Nadya (Nadejda), Podgorin'le yan yana yürürken çevresini yeni fark etmiş gibiydi, dönüp dönüp sağına soluna bakınıyordu.

Podgorin,

– Size üç günlüğüne geldim. Kusura bakmayın, daha önce Moskova'dan bir türlü kurtulamadım, dedi.

Losev de parmaklarını birkaç kez çıtlattıktan sonra her nedense Fransızca,

– *Jamais de ma vie!*¹ dedi.

O anki durumla ilgisi olmayan bir cümleyi böyle birdenbire söylemek, bu sırada parmaklarını çıtlatmak gibi garip bir alışkanlığı vardı. Her zaman birilerine öykündüğünü gösteren bir davranıştı bu. Eğer gözlerini arkaya devirerek bakıyorsa ya

¹ (Fr.) Hayatımda asla! (ç.n.)

da saçlarını şöyle bir geriye atıyorsa ya da heyecana kapılmış gibi davranıyorsa bu demekti ki, bir gün önce tiyatroya gitmiş ya da hararetle tartışılan bir akşam yemeğinde bulunmuş, oralarda gördüğü birine hayran kalmıştı. Böyle kişilerin etkisinde kalır, onlar gibi konuşmaya çalışır, onların yaptığı hareketlerin aynısını yapardı. Şimdi de nikrisli bir hasta gibi bacaklarını bükmeden, küçük küçük adımlar atarak yürüyordu; bu duruma göre gene birilerinin etkisindeydi kesinlikle.

Nadejda,

– Biliyor musunuz, Tanya sizin geleceğinize inanmadı bir türlü, dedi. Oysa Varya ile benim içimize doğdu, bugün bu trenle geleceğinizi biliyorduk. Bunu nasıl hissettik, bilemem...

Sergey Losev bir daha,

– *Jamais de ma vie!* dedi.

Evde kalan iki hanım onları bahçeye doğru uzanan terasta bekliyordu. Bundan on yıl önce Podgorin –o zaman yoksul bir üniversite öğrencisiydi– bu evde yatıp kalkma, yemeklerini burada yeme karşılığında ortaokul öğrencisi olan Nadejda'ya matematik ve tarih dersleri verirdi, Varya da fırsat buldukça ondan Latince dersleri alırdı. Tatyana ise o zaman yetişkin, güzel bir kız olarak aşktan başta bir şey düşünmez, yalnızca aşk ve mutluluk ister, kafasına bunlardan başka bir şey girmediği için gündüzler, geceler boyunca kendisiyle evlenecek bir koca adayı hayal ederdi. Şimdi otuz yaşını geçtiği halde gene eskisi kadar güzel ve alımlıydı, tiril tiril giysilerle dolaşırdı, pamuk gibi yumuşak, beyaz elleri vardı. Kocasıyla iki kızından başka bir şey düşünmediği, konuşurken ya da gülümserken bile kocasıyla çocuklarından başka aklında kimse bulunmadığı için sanki bu değerli varlıkları onun elinden almaya kalkanların üzerine atılacakmış gibi tetikte durur, aşkını, ailesinin haklarını kollayan bir tavırla gösteriş yapardı. Ailesine sevgisi öylesine

büyüktü ki, kocası Losev'in onu sevmediğini söyleseler buna kesinlikle inanmazdı. Gene de bu değerli varlıklar için korku duyması, sürekli onları kollaması zavallı kadının mutlu olmasını engelliyordu.

Terastaki şamatalı karşılaşmanın ardından Sergey Losev dışında hepsi Tatyana'nın odasına geçtiler. İnik duran perdelerden içeriye ışık girmiyordu, oda alacakaralıktı, bundan dolayı büyük vazodaki güllerin rengi birbirlerinin aynısıymış gibi görünüyordu.

Podgorin'i pencerenin önündeki eski koltuğa oturtular. Nadejda da onun yanındaki alçak bir iskemleye, eski öğretmeninin dizlerinin dibine çöktü. Podgorin biliyordu ki, kendisine yapılacak şaka yollu sitemlerin, dostça takılmaların, kahkahaların ardından borç senetleriyle, ipoteklerle ilgili tatsız konuşmalar başlayacaktı; bunun kaçınılmazlığı ortadaydı. O bakımdan genç avukat hiç gecikmeden, bir an önce iş konularını görüşüp bu sıkıntıdan kurtulmanın daha iyi olacağını düşündü. İş konuşmalarından sonra bahçeye, temiz havaya çıkarlardı herhalde.

– En başta çiftliğini durumunu konuşalım mı? Ne dersiniz? Kuzminki'de neler oluyor, ne var ne yok? Hollanda krallığında işler iyi yürüyor mu? diye şaka yaparak asıl konuyu o açtı.

Tatyana üzüntüyle içini çektikten sonra heyecanla,

– Kuzminki'de işler berbat, hem öylesine berbat ki, bundan daha kötüsü olamaz! dedikten sonra odanın içinde şöyle bir dolaştı.

– Ne yazık ki çiftlik ile evimiz satışa çıkarıldı, açıkartırma günü yedi ağustosta. Duyurular çoktan yapıldığı için alıcılar şimdiden geliyor, evin bütün odalarını çekinmeden dolaşıyorlar. Açıkartırmaya girmek isteyenlerin buraya gelip benim odama, her yere bakmaya hakları var. Hukuksal olarak bir di-

yeceğim yok, gene de bu durum beni incitip küçük düşürüyor. Borcumuzu ödeyecek gücümüz kalmadı, kimseden de borç alamıyoruz. Kısacası kocam da, ben de korkunç, çok korkunç bir gerçekle karşı karşıyayız!..

Bunları söyledikten sonra odanın ortasında dikilip kaldı; sesi titriyordu, gözleri ıslanmıştı.

– Size bütün içtenliğimle, kutsal inançlarım, çocuklarımın mutluluğu adına yemin ederim ki, Kuzminki olmadan yaşayamam ben! Bu evde doğdum, burası benim yuvam, baba ocağım. Eğer çiftliğimi, evimi elimden alırlarsa, bu acıya katlanamam, üzüntüden ölürüm...

Podgorin onu yatıştırmaya çalışarak,

– Bana kalırsa çok karamsar sözler söylüyorsunuz, dedi. Bir çıkış yolu bulunur herhalde. Kocanız işe girip çalışabilir, durumunuz böylece kendiliğinden düzene girer. Yeni bir yaşama kavuşmanız işten bile değildir.

Tatyana bağırıyormuş gibi yüksek bir sesle,

– Bunu nasıl söyleyebiliyorsunuz? dedi.

Böyle konuşurken çok güzel ve güçlü görünüyordu; elinden kocasını, çocuklarını, yuvasını zorla almaya çalışan düşmanın üzerine atılmak ister gibiydi. Bakışları sertleşmişti, hareketleri, sözleri de kırılcılık deresinde sertti. Gene bağırırcasına,

– Hangi yeni yaşamdan söz ediyorsunuz? Bunu elde etmek kolay mı? dedi. Kocam da güç durumdan sıyrılmaya çalışıyor, bir göreve girmek için uğraşıp duruyor zavallı. Ufa ya da Perm illerinden birinde tahsildar görevine girebileceği sözü vermişler kendisine. O yerler olmasa bile ben onun ta Sibirya'ya gidip orada görev yapmasına razıyım. Sonunda gene Kuzminki'ye döneceğimi bilsem, on hatta yirmi yıl ailemle birlikte Sibirya'da kalabilirim. Kuzminki çiftliği olmadan yapamam ben! Baba

yurdu olmadan yaşayamam, yaşamak da istemiyorum kesinlikle! Evet, istemiyorum! diyerek ayaklarını yere vurdu.

Varya da onu destekledi:

– Mişa, avukatsınız siz, bir tavsiyede bulunmak, yol göstermek yakınım olarak sizin göreviniz sayılır. Bana kalırsa bu ailenin tek kurtarıcısı durumundasınız.

Bu konuşmalar karşısında gerekli ve mantıklı tek yanıt vardı: “Yapılacak hiçbir şey kalmamış!” Başka ne söylenebilirdi ki? Ama Podgorin kararsız bir tavırla,

– Bunu düşünmeden olmaz... İzin verin de bir düşüneyim, dedi.

Onun iki ayrı kişiliği vardı gerçekte. Avukat olarak sorunları kararlı yaklaşımlarla çözmeye çalışır, duruşmalarda olsun, müvekkilleriyle görüşürken olsun mağrur biriymiş gibi konuşarak ne düşündüğünü yumuşatmadan, sertçe açıklar; ne gariptir ki arkadaşlarıyla içki sofralarında birlikteyken bile kesin ve kaba saba davranırdı. Fakat özel yaşamında, yakınlarının ya da eskiden beri tanıdığı insanların yanında olağanüstü nazik olurdu. Böyle durumlarda bir şeyi dobra dobra söyleyeceği yerde utangaç biriymiş gibi konuşur, gönül almaya çalışırdı. İçten davranmasını gerektiren yerlerde birkaç sahte gözyaşı damlası, bir yan bakış, tek yalan söz ya da çirkin bir jest onun hemen içine kapanmasına, bütün gücünün tükenmesine yol açardı. Şimdi Nadejda dizinin dibinde oturuyordu, çıplak boynu garip bir şekilde onu utandırdığı için bir an önce oradan kaçarak evine dönmek istiyordu. Bir yıl kadar önce Sergey Losev’le Bronnaya’da bir kadınla birlikteyken karşılaşmıştı, şimdi bunu anımsayınca adamın karısına ihanetinde kendisinin de rolü varmışçasına Tatyana’nın yanında rahatsızlık duydu. Bu durumda Kuzminki’yle ilgili bu sahneler, Tatyana’nın acıklı sözleri onu bayağı açmaza soktu. Şimdiye değin böyle

tatsız, titizlik gerektiren sorunların yalnızca yargıçların, jüri üyelerinin kararıyla ya da yasa maddelerine dayanılarak çözüldüğünü görmüş, buna alışmıştı. Burada, içinden çıkılmaz sorunun çözümünün onun kararına kaldığını söylediklerinde ne yapacağını şaşırarak çaresiz kalmış bulunuyordu.

Tatyana,

– Mişa, bizim dostumuzsunuz, sizi en yakınımız gibi severiz. Bütün içtenliğimle söyleyeyim mi, artık tek umudumuz sizsiniz. Bize yol gösterin, ne yapmamız gerektiğini çekinmeden söyleyin. Belki bir yerlere dilekçe vermemiz gerekiyor. Belki mallarımızın mülkiyetini Nadya'nın ya da Varya'nın üzerine geçirmemiz yararlı olur. Bunları bilemem ben, hangisi uygunsa siz söyleyeceksiniz, diyerek konuşmasını bitirdi.

Varya bir sigara yaktıktan sonra,

– Kurtarın, onları, kurtarın! dedi. Siz akıllı birisiniz, her işin içinden çıkmayı becerirsiniz. Gerçi yaşıyorsunuz genç, yaşam deneyiminiz az, gene de omuzlarınızın üzerinde doğruları görüp anlayan bir kafanız var... Tanya'lara sizin yardım edeceğinizi biliyorum.

Podgorin bir kez daha aynı sözleri yineledi:

– Düşünmem gerekiyor. Belki bir şey düşünürüm...

Bahçeye gezmeye çıktılar, ardından tarlalara doğru yürüdüler. Sergey Losev de geldi onlarla birlikte. Hemen Podgorin'e yaklaşıp koluna girdi, neredeyse onu ileriye doğru itmeye başladı. Anlaşıldığı kadarıyla, amacı onunla bir şeyler konuşmaktı, ancak söyleyecekleri iyi şeyler olamazdı herhalde... Onunla yan yana yürürken sevmediği bu adamın konuşmalarını dinlemek Podgorin için azap vericiydi. Losev arada bir ona doğru eğilip yanaklarından üçer kez öpüyor, kolunu bırakıp beline sarılıyor, soluğunu yüzüne veriyordu... Vücudu tatlı bir yapışkana belenmiş gibiydi, her an ona yapışıp kalacağını sanıyordu Podgorin.

Kendisinden bir şey bekliyormuş, hemen bir şey isteyecekmiş gibi yüzüne dik dik bakması tabancasını ona çevirip nişan alan bir adam izlenimi bıraktı Podgorin'in üzerinde.

Güneş batmış, hava kararmış, demiryolu hattı üzerinde yeşilli kırmızılı ışıklar birden yanmıştı. Sergey Losev ona istediklerini söyleme fırsatı bulamadan Varya durdu, bu ışıklara bakarak bir şiir okumaya başladı:

Önümde dümdüz bir yol, daracık bir toprak set,
Direkler, raylar, köprüler.
Her iki yanında Rus kemikleri...
Hem ne kadar da çok!..

– Sonrası nasıldı hele? Aman Tanrım, unuttuverdim!

Sürekli iki büklüm eğilerek,
Sarı sıcağın, ayazın altında çalıştıkça çalıştık...

Derinden gelen, olağanüstü güzel sesiyle, duyarak okuyordu başladığı şiiri; yanakları kızarıp al olmuştur, gözlerinde yaşlar belirmişti. Eski Varya'ydı bu, tıbbiye öğrencisi Varya! Bu duyarlı genç hanımı dinlerken Podgorin o günleri anımsadı. Üniversiteye giderken kendisi de birçok güzel şiir bilir, bunları severek okurdu.

Kamburlaşan sırtımı doğrultamadım,
Ama onun sağırlaşıp sustuğunu anladım...

Varya daha ötesini anımsayamadı, sesini kesip üzgün bir bakışla hafifçe gülümsedi. Şiirin dizelerinin ardından yeşilli kırmızılı ışıklar hüzünlü bir havaya bürünmüş gibiydi...

Varya,

– Ee, ne yapayım, gerisini unuttum işte, dedi.

O sırada Podgorin şiirin kalan bölümünü anımsadı –nasıl olduysa öğrencilik günleri belleğinde canlanıvermişti– alçak sesle, yavaş yavaş şiiri okumayı sürdürdü:

Rus halkı yorulmadan dayandı,
Bu demiryolu hattını sonuna dek bitirdi.
Daha nelere, nelere dayanmaz ki!
Önünde aydınlık, geniş yollar açacak...
Ama yazık işte...²

Varya da anımsamıştı son dizeleri.

– Evet, yazık, hem de çok yazık! Bu güzel günleri ne ben yaşama fırsatı bulacağım, ne de sen! dedikten sonra gülmeye başladı; Podgorin’i okşarcasına, omzuna eliyle şöyle bir vurdu.

Eve döndüler, akşam yemeğine oturdular. Sergey Losev, besbelli, gene birine öykünerek peçetenin bir ucunu yakasının içine özensizce soktu; kendine ve Podgorin’e birer kadeh votka doldurduktan sonra,

– Hadi başlayın, içelim! dedi. Biz eski üniversite öğrencileri içmeyi de, güzel konuşmayı da, iş yapmasını da biliriz. Sağlığınıza içiyorum büyük dostum, siz de şu aptal ülkücünün onuruna için, onun bir ülkücü olarak gözlerini artık yummasını dileyin. Böylelerinin kamburu ancak gömütte düzelir.

Tatyana gözlerini kocasından ayıramıyordu; onu kıskandığı, zararlı bir şey yiyip içmesinden korktuğu belliydi. Ko-

² Nikolay Nekrasov’un (1821-1878) “Demiryolları” adlı şiiri. Büyük Rus ozanı Nekrasov maddecilik felsefesine dayanan düşünceleriyle eleştirmen, filozof Vissarion Belinski’yi etkilemiştir. (ç.n.)

casının kadınlarca şımartıldığını, onlarla düşüp kalkmaktan yorulduğunu düşündüğünden olacak, bu durum bir yandan hoşuna gidiyor, bir yandan da azap çekiyordu. Varya da, Nadya da Losev'e anlayışlı davranıyorlardı, gene de adama tedirginlik duyarak baktıkları belliydi. Değerli eniştenin herhangi bir nedenle sofradan birdenbire kalkıp gitmesinden korkuyorlardı sanki.

Losev kendine ikinci kadehi doldurmak istediğinde Varya öfkeli bir suratla,

– Sergey enişte, kendinizi zehirlediğinizi biliyor musunuz? dedi. Sinirli, çok duyarlı bir insansınız, o bakımdan kolayca alkolik olabilirsiniz. Tanya abla, söyle de votka şişesini masadan kaldırsınlar.

Sergey Losev kadınlar konusunda büyük başarı elde etmişti. Kadınlar onun uzun boyluluğuna, eli yüzü düzgünlüğüne, kaba yüz hatlarına, aylaklığına, çaresiz görünüşüne bayılırlardı. Adamın iyi yürekliliği yüzünden parasını saçıp savurduğunu; ülkücülüğü dolayısıyla el becerisi kazanamadığını; saflığı, dürüstlüğü, temiz yürekliliği nedeniyle insanlarla, karşısına çıkan durumlarla uyum sağlayamadığını; bütün bu sebeplerle hoşlandığı bir uğraş, iyi bir görev bulamadığını söyleyip dururlardı. Yakınları ona güvenip taparcasına ilgi gösterdikleri, saygılı davranışlarıyla onu şımarttıkları için bu rezil adam kendini ülkücü, elinden bir iş gelmeyen, temiz yürekli, dürüst biri olduğuna inandırarak kadınlardan bir kafa boyu yüksek, onlardan daha iyi olduğunu sanıyordu.

İyi beslenmiş, gürbüz, puf böreklerine benzeyen iki küçük kızına sevgiyle bakan, önlerine tabak dolusu pilav koyan Tanya kızlarından gurur duyan bir tavırla,

– Şunlara bir baksanız a! dedi. Annelerin çocuklarını öve öve bitiremediklerini söylerler hep ama ben böyle düşünen

biri değilim, sizi temin ederim, kızlarım olağanüstü çocuklardır, özellikle büyüğü!

Podgorin anne ile kızlarına gülümseyerek baktı, ama Tatyana gibi genç, sağlıklı, gerçekten sağlam yapılı, kafası çalışan bir kadının bütün enerjisini, bütün yaşama gücünü, ailesiyle ilgilenmek gibi zorluk çekmemesi gereken bir işe harcaması ona garip geliyordu. Çoktan düzene girmiş yuvasını kendini yıpratarak ayakta tutmaya çalışması doğru muydu?

“Belki de böyle yapması gerekiyor. Hiç de hoş kaçmayan, akılsızca bir şey bu,” diye düşündü.

Sergey Losev parmaklarını çıtlatarak,

– “Adam, ‘Ah, aman!’ bile diyemeden, bir ayı tepesine çöktü hemen,”³ dedi.

Akşam yemeği bitmişti. Tatyana ile Varya, konuk odasında bir koltuğa Podgorin’i oturtular; üçü kendi aralarında, alçak sesle çiftlik işlerini konuşmaya başladılar.

Varya,

– Sergey’i zor durumdan kurtarmamız gerekiyor, dedi. Üzerimize düşen bir ahlak görevidir bu. Biliyorum, onun bazı zayıflıkları var, kendisi çiftlik işlerinden anlamaz, anlasa da özen göstermez, ilerde başına gelecek kötü günleri düşünmeyen biridir beyimiz. Temiz yürekliliği, eli açıklığı yanında çocuksu bir kafa yapısı vardır. Ona bir milyon ruble verseniz, bir ay içinde tümünü saçar savurur.

Tatyana da,

– Varya doğru söylüyor. Aslında ondan çok çektim, gene de iyi biridir kocacığım, dedi.

³ Anlaşıldığı kadarıyla karısından beğenmediği sözler duyan, onun tavırlarına kızan Losev, beklenmedik kötü durumları anlatan bu Rus atasözünü kullanıyor. (ç.n.)

Bunu derken gözlerinden yaşlar gelmişti. Bu sözler üzerine Tatyana da, Varya da Podgorin'i kırabilecek bir sitemde bulunmaktan çekindikleri halde,

– Sizin kuşağınıza bakacak olursak, artık böyle şeyler yok! lafı çıktı neredeyse ikisinin de ağzından.

Podgorin, “Bunun kuşakla ne ilgisi var? Losev olsa olsa benden beş altı yaş büyüktür,” diye geçirdi içinden.

Varya içini çekti.

– Bugün dünyada yaşamak hiç de kolay değil. İnsanları her zaman acı olaylar, birtakım kayıplar tehdit ediyor. Bir bakıyorsun, çiftliğini elinden almaya çalışıyorlar; başka bir gün yakınlarından biri hastalanıyor, onun ölmesinden korkuyorsun. Her gün başımıza gelebilir böyle şeyler. Öyleyse ne yapmamız gerekiyor? Yukarımızdaki yüksek iradeye sızlanmadan boyun eğmeliyiz. Dünyada hiçbir şeyin tesadüf eseri olmadığını, hepsinin açıklanabilir bir nedeninin bulunduğunu unutmamak gerekir. Mişa, siz henüz gençsiniz, bugüne değin çok şey görmüş olamazsınız, çektiğiniz acılar vardır elbette ama bunlar fazla değildir, onun için sözlerime güleceksiniz belki. Gene de gücenmem size, ancak şunu açıkça söylemek isterim: Beni üzen, çok kaygılandığım bazı olaylarla karşılaştığım zaman öyle güçlü önsezilerim olmuştur ki, bunlar demin sözünü ettiğim inançlarım konusunda bende devrim etkisi yapmıştır. Yaşadığımız sürece alın yazımızdan kaçamayız, hiçbir şey rastlantı sonucu gelmez başımıza, gelemmez!..

Saçlarına kır düşmüş, sıkı bir korsenin içine girmiş, moda-ya uygun giyimli, nedense titreyen, uzun ince parmakları arasında sigarasını çevirip duran bu hanım Podgorin'in geçmiş yıllarda tanıdığı Varya mıydı? Tekdüze ve ölgün ölgün konuşuyor, gizemciliğin etkisinden kurtulamıyordu. Bir zamanlar neşeyle gülüp oynayan, kızıla çalan saç rengiyle hoş-şa giden,

gürültücü, atak üniversite öğrencisi Varya mıydı bu?..

Onun konuşmasını canı sıkılarak dinlerken Podgorin, “Bütün bu güzellikler nereye kaybolup gitti?” diye düşünüyordu.

Varya’nın önsezilerle ilgili konuşmasına son vermek amacıyla,

– Varya, bize bir şarkı söyler misiniz? Bir zamanlar şarkılarınıza bayılırdık, dedi.

– Aman siz de Mişa, o günler geçmişte kaldı!

– Öyleyse Nekrasov’dan bir şiir daha okuyun.

– Ah, hepsini unuttum şimdi. Demin birkaç dize birdenbire aklıma gelince okumadan duramadım.

Gövdesini saran korsesine, son moda giyinmesine karşın kızcağızın yoksulluk çektiği, Tula’nın uzağındaki fabrikada çalışırken yarı aç, yarı tok yaşadığı gözden kaçmıyordu. Hemen farkına varılacak başka bir şey de çalışmaktan bıkmış olması, yıllar boyu değişmeyen ağır çalışma koşulları, hep başkalarının işleriyle ilgilenip onlara yardım etmeye çalışması, doktor olarak hastalarının sağlığını düşünmesi yüzünden on yıl içerisinde yaşlanıp çökmesiydi. Podgorin kızcağızın üzgün, soluk yüzüne bakarken, Kuzminki çiftliğine, Sergey Losev’in bataak işlerine yardımcı olmaktan çok, onlar için çırpınıp duran bu kızcağıza elini uzatmasının daha iyi olacağını düşündü. Yükseköğrenim gördükten sonra yıllarca hekim olarak çalışması gene de onun kadınlık yönlerini değiştirmemişe benziyordu. Tatyana gibi o da düşünleri, bebek doğumlarını, vaftiz törenlerini, çocuklar üzerine uzun uzun konuşmaları seviyordu. Sonu iyi biten korkulu romanlardan hoşlanıyor, gazetelerde yalnızca yangın, sel baskınları, görkemli törenlerle ilgili haberleri okuyordu. Hele Podgorin’in Nadejda’ya evlenme önerisinde bulunmasını öyle çok istiyordu ki, ikisi evlenseler mutluluktan uçardı herhalde.

Daha sonra Podgorin, Nadejda ile baş başa kaldıklarında

bunun kendiliğinden mi, yoksa Varya'nın düzeniyle mi gerçekleştiğini anlayamadı. Bunun bir düzen olduğu kuşkusu, ondan bir şeyler beklediklerini bilmesi son derece tedirgin ediciydi. Nadejda'nın yanında otururken kendini genç kızla bir kafese kapatılmış gibi hissediyordu.

Bereket versin Nadejda,

– Bahçeye çıkalım mı? deyince biraz rahatladı. Evden çıkıp bahçeye doğru yürüdüler.

Podgorin gene de sıkıntı içindeydi, çünkü genç kızla ne konuşacağını bilmiyordu, oysa Nadejda değerli konuşun onlarda üç gün daha kalacak olmasından dolayı seviniyordu. İkisinin yan yana yürümesi gururunu okşamış, onu mutlu etmişti. O sırada belki yüreği umut doluydu, tatlı hayaller kuruyordu. Podgorin genç kızın ne gibi duygular taşıdığını bilmemekle birlikte kendisini sevip sevmediğini düşündü bir an. Nadejda'nın ona alışıp eski bir tanıdık olarak yakınlık duyduğundan, onu hâlâ öğretmeni olarak gördüğünden emindi. Şimdi belki genç kız da bir zamanlar ablası Tatyana gibi aynı duygularla yaşıyordu; yani yalnızca aşkı düşünüyor, bir an önce evlenmeyi, yuva kurmayı, çocuk sahibi olmayı istiyordu. Çocuklarda çok güçlü olan dostluk sıcaklığını bugün de değişmeden koruduğu kesindi, büyük bir olasılıkla Podgorin'e yalnızca saygı beslemekte, onu dostları olarak sevmekteydi. Bir sevdiği varsa, bu, Podgorin değildi elbette; evlenmeyi istemek, çocuk çocuğa karışma hayali kurmak her genç kızın hakkıydı.

– Bakın, hava kararıyor, dedi Podgorin.

– Evet, ay da epey geç doğuyor bugünlerde.

Bahçede uzaklara gitmemişler, hep evin çevresindeki yolda yürümüşlerdi. Podgorin bahçede daha derinlere girmek istemiyordu. Ağaçlar arasına dalsalar alacakaranlıkta Nadejda gene onun koluna girecek, birbirlerine iyice yaklaşacaklardı.

Terasta birtakım karaltılar görünce Tatyana ile Varya ikisini gözetliyormuş gibi geldi ona.

Nadejda bir ara durarak,

– Size bir şey danışmak istiyorum, dedi. Eğer Kuzminki satılırsa, o zaman Sergey eniştem bir işe girecek, ailesiyle birlikte başka bir kente taşınacaklar. Ben ablamlarla birlikte gidemeyeceğime göre onlardan ayrılmak zorunda kalacağım, benim durumum da tümüyle değişecek... Onlara yük olmak istemiyorum kesinlikle. Ben de bir göreve girip çalışayım diye düşünüyorum. Moskova’da iş bulursam onlara yardım bile ederim. İş bulma konusunda bana bir tavsiyeniz olur mu? Size bunu soracaktım.

Çalışma yaşamı konusunda hiçbir bilgisi bulunmayan toy kız kimseye bağımlı olmak istemezdi zaten. Çalışarak yakınlarına yardım etmek ona çok güzel, şiirsel bir yaşama tarzı gibi geliyordu herhalde. Podgorin onunla yan yana yürürken kızın solgun yüzünü, düzgün kaşlarını çok yakından görüyordu. Bu gördükleri, kafası çalışan, aydınlık zihinli, olumlu eğilimleri olan küçük kıza, Nadya’ya ders verdiği güzel günleri getirdi aklına. O zamanki zeki ve akıllı kıza bakılırsa şimdiki Nadejda evleneceği erkeği sabırsızlıkla bekleyen gelin adayı olamazdı. Öte yandan Podgorin’in tanıdığı kadarıyla son derece iyi yürekli, uysal mı uysal, yumuşak ruhluydu. Balmumu gibi ona istediğiniz biçimi verebilirdiniz. Uygun ortama düşerse mükemmel bir kadın olacağı kesindi.

Podgorin, “Niçin evlenmiyorum bu güzel kızla?” diye geçir-di içinden, ama nedense bu düşüncesinden korkuya kapılarak yönünü değiştirdi, birlikte eve doğru yürüdüler.

Oturma odasında Tatyana piyanonun başına oturmuştu. Onun piyanodan çıkardığı şarkılar Podgorin’in hatırına eski günleri, bu salonda gece yarılarna değin oyun oynadıkları,

şarkı söyledikleri, dans ettikleri zamanları getirdi. Pencereler ardına değin açıldı; bahçeden kuş cıvıltıları, ırmaktan kurbağa sesleri doluyordu salonun içine. Podgorin öylesine neşelendi ki hemen şaklabanlığa başladı, ilkin Nadejda'yı, sonra Varya'yı dansa kaldırdı, bir ara kendisi de şarkı söyledi. Ayağının birindeki nasır canını yakmaya başlayınca Tatyana'dan, Sergey Losev'in terliklerinde birini giyme izni istedi. Ne gariptir, terliği giyer giymez kendini aileden biriymiş gibi hissetti. "Evdeki-lerin eniştesi" düşüncesi çaktı zihninde bir an, bundan dolayı neşesi daha da arttı. Herkes ona bakarak canlandı, neşelendi, sanki hepsi daha bir gençleştiler; yüzlerinde "Kuzminki kurtuldu" umudu parladı. Neden parlamasın ki? Çiftliği kurtarmanın bir yolu vardı elbette: Nadejda avukat dostla evlenir, hukuk kitaplarından uygun yasa maddesi araştırılıp bulunurdu. Bu duruma göre işlerin yoluna girdiği açıkça ortadaydı.

Yanakları pembeleşmiş, gözleri mutluluktan yaşarmış olan Nadejda, olağanüstü bir şeyin beklentisi içinde dans ederken fır fır dönüp duruyor, o döndükçe beyaz giysisi kabarıp şişiyor, ten rengi çorapları içindeki küçük ayakları çok güzel görünüyordu... Bu görüntüden kıvanç duyan Varya, Podgorin'in koluna sarıldı, yüzü anlamlı bir biçimde parlayarak onun kulağına şunları fısıldadı:

– Mişa, mutluluğunuzu kaçırmayın, mutlu olma şansı şu anda elinizin altında, hemen alın onu. Almazsanız geç kalır, yeniden yakalamak için arkasından koşarsınız ama belki bir daha yakalayamazsınız.

Podgorin de güzel şeyler söylemek, onları umutlandırmak istiyordu o anda. Hatta Kuzminki'nin kurtulacağına, bunun kolay olduğuna kendisi de inanıyordu.

"Sen dünyanın kraliçesi olacaksın!" diye bir şarkı tutturdu zihninde. Az sonra birden aklı başına geldi: Bu insanlar için hiç-

bir şey yapılamazdı, hiçbir şey! Hemen şarkısını unutup suçlu biriymiş gibi durgunlaştı. Gidip bir köşeye sindi, iyice suskunlaştı, başkasının terliklerini geçirdiği ayaklarını altına topladı.

Onu böyle görenler de yapılacak bir şey kalmadığını anlayıp sessizleştiler. Piyanonun kapağı kapandı. Yatmakta geç kaldıklarını yeni fark etmiş gibiydi hepsi de, hemen gidip uyu-salar iyi olacaktı. Tatyana ortadaki büyük lambayı söndürdü.

Bir zamanlar yatıp kalktığı, evin yan bölümündeki bir odada Podgorin için yatak hazırlanmıştı. Sergey Losev elindeki mumu onun başının üstünde yüksekçe tutarak konuşunu geçirmek üzere önden yürüdü. Oysa buna hiç gerek yoktu, çünkü ay yükselmiş, ortalık bayağı aydınlanmıştı. Evden çıkıp leylak ağaçlarının arasındaki yola girdiler, yola döşenen çakıllı kum ayaklarının altında sıkır sıkır sesler çıkardı.

– Adam, “Ah, aman!” bile diyemeden, bir ayı tepesine çöktü hemen.

Sergey Losev’in söylediği bu bayat sözleri Podgorin bin kez işitmiş gibiydi. Bundan dolayı canı o kadar sıkıldı ki, canının sıkılıp öfkelenmesine kendisi de inanmadı. Evin yan bölümüne vardıklarında Losev ceketinin yan cebinden bir şişe ile iki kadeh çıkarıp bunları masanın üzerine bıraktı.

– Size konyak getirdim, dedi. Hem de en iyisinden... Salon-da Varya oturuyordu, onun yanında içemezdik. Gene ayyaşlıktan söz etmeye başlarsa hoş kaçmazdı, işte burası çok rahat. Böyle konyağı başka yerde bulamazsınız.

Oturdular. Konyak gerçekten nefisti. Tabaktan bir dilim limon alıp ısırın Losev,

– Fırsat bu fırsat, kafaları şimdi bir güzel çekelim! dedi. Siz bilmezsiniz, ben eski kulağı kesiklerdenim, arada bir silkinmeyi severim. Bazı günler böyle yapmak kaçınılmaz oluyor değerli kardeşim!

Podgorin adamın gözlerine bakınca onun kendisinden bir şeyler beklediğini hemen anladı, ne istediğini fazla gecikmeden söyleyeceği belliydi.

Derin derin soluyan Losev konuşmasını sürdürdü:

– İçelim canımın içi, benim çektiğim sıkıntı dayanılacak gibi değil! Bu garip kardeşinizin sonu yaklaştı, tabutunun kapağı tepesine inmek üzere! Ülkücülüğün modası geçti değerli dostum. Şimdi ruble kendi hükmünü dayatıyor, yok olup gitmek istemiyorsan rublenin önünde yere kapanacak, ona saygı göstereceksin. Ama ben bunu yapamam! Böyle tapınmaksa hiç olmasın!

Podgorin'in canı sıkıldı. Konuyu değiştirmek amacıyla,

– Çiftliğinizin satılacağı açıkartırma günü ne zaman? diye sordu.

– Yedi ağustos. Ama ben Kuzminki'nin kurtuluşu için herhangi bir umut beslemiyorum. Kardeşçiğim, her yıl daha fazla batağa saplanıyoruz. Öyle çok borç birikti ki, çiftliği satsak bile geriye elimizde bir şey kalmayacak. Bu durumda satmaya değer mi sanıyorsunuz?.. Tatyancık üzüyor doğallıkla, ne de olsa atalarından kalma bir mülk. Bana gelince bir bakıma seviniyorum, köy yaşantısına alışık biri değilim çünkü. Benim etkinlik alanım gürültülü, şamatalı büyük kentlerdir. Mücadelem ancak oralarda verebilirim!

Böyle konuşurken bir türlü ne istediğini dile getirmiyor, en uygun fırsatı yakalamak için sürekli Podgorin'in hareketlerini izliyor, onun söyleyeceklerine kulak kabartıyordu. Derken, birdenbire avukat dostuna yaklaştı, soluğunu onun yüzüne verip derin derin iç çekerek,

– İki gözüm, kurtarın beni! Ne olur, iki yüz ruble borç verin bana! dedi. Görüyorsunuz, yalvarıyorum!

Podgorin kendisinin de para sıkıntısı içinde olduğunu söy-

lemek istedi bir an, ama sonra iki yüz rubleyi yoksulun birine bağışlamanın ya da kumar masasına oturup orada kaybetmenin daha iyi olacağını düşündü. Adamın yalvarmasından öyle utanmıştı ki, yalnızca bir mumun aydınlattığı odada kendini tuzağa düşmüş gibi hissetti. Beline sarılan yumuşak ellerden, bu ellerin vücuduna yapışmasından bir an önce kurtulmak amacıyla parasını koyduğu cüzdanı çabuk çabuk aramaya koyuldu. Yüz ruble çıkarıp adama uzatarak,

– İşte paranız! dedi. Yüz ruble, kalanını sonra veririm. Yanımda daha fazla yok. Görüyorsunuz, isteğinizi reddetmedim.

Öfkelenmeye başlamıştı.

– Karılarınki gibi dayanılmaz bir yapım var. Neyse, aldığınız bu parayı geri ödeyeceksiniz, benim de elim darda, diye kestirip attı.

– Teşekkür ederim büyük dost, teşekkür ederim!

– Ha, bir de, Tanrı aşkına, şu ülkücü lafını söyleyip durmayın! Ben ne kadar hindiysem siz de o kadar ülkücüsünüz. Yalnızca kıt düşünceli, aylak bir adamsınız siz. Hadi söyleyin, bundan başka nesiniz?

Sergey Losev içini çekti, gidip kanepeye oturdu.

– Değerli dostum, kızmayın bana! Ne denli zor durumda olduğumu bir bilseniz! Korkunç bir dönem geçiriyorum. İki gözüm, yemin ederim, kendime acıdığım falan yok. Karıma, çocuklarıma baktıkça içim sızlıyor. Karım, çocuklarım olmasa çoktan kendime kıymıştım.

Bunu söyler söylemez başı, omuzları sarsıldı; hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Ne yapacağını şaşırarak odanın içinde dört dönmeye başlayan Podgorin büyük bir can sıkıntısıyla,

– Bir bu eksikti! dedi. Yığınla kötülük yapan bir adam bir de kalkıp zırl zırl ağıt koyuverirse ona ne yapmam gerektiğini

ben bilemem! Bu gözyaşları elimi kolumu bağlıyor, bu durumda size söz söyleyecek gücü kendimde bulamıyorum. Ağladığımıza göre haklısınız demektir.

Losev ayağa kalktı, Podgorin'e şaşkın şaşkın baktı.

– Ben mi yığınla kötülük yapmışım? İki gözüm, bunu söyleyen siz misiniz? Demek, ben yığınla kötülük yaptım ha! Bilerseniz, bu sözlerinize öyle şaşırdım ki! Beni ne kadar az tanıyorsunuz!

– Aman, ne güzel! Zıyanı yok, sizi hiç tanımasam daha iyiydi. Yeter ki zırlamayı kesin! Öf, ne kadar iğrenç!

– Öyle söylemeyin, beni yeterince tanımamışsınız! Diyebilirim ki hiç tanıımıyorsunuz.

Bunu söylerken Losev tümüyle içten konuşuyordu.

Podgorin,

– Gidin de aynaya şöyle bir bakın! dedi. Genç bir adam değilsiniz, yaşınız epey ilerlemiş. Aklınızı başınıza toplayacak zamanınız çoktan geldi, kim ve neci olduğunuzu bilin artık. Yaşam boyu bir iş yapmamak, aylak aylak dolaşmak, üstelik boş gevezeliklerle uğraşarak kırıtmak, çeşitli pozlar takınmak, cilve yapıp nazlanmak... Bıkmadınız mı daha bunlardan? Bir işe yaramadan vakit geçirmekten başınız dönmedi mi, böyle yaşamaktan usanmadınız mı? Size katlanmak öylesine zor ki! Yanınızda serseme dönüyor insan, sıkıntıdan patlar vallahi!

Bunları söyledikten sonra yan bölmeden çıkarken kapıyı sertçe çarptı. Belki de yaşamında ilk kez böylesine içtenlikli davranıyor, ne söylemek istiyorsa karşısındakinin yüzüne çekinmeden haykırıyordu.

Bir süre geçince bu derece kırıncı konuştuğu için pişmanlık duydu. Sürekli yalan söyleyen, durmadan tıkınıp midesini şişiren, sürekli içki içen, başkalarının parasını kendi keyfine harcayan, aynı zamanda ülkücü olduğunu, bir sürü acılara

katlandığını biktırırcasına tekrarlayan bir adamla ciddi ciddi konuşmanın, ona gerçekleri söylemenin ne yararı vardı? Böyle adamları yola getirmeye çabalamanın anlamı insanın bedenini ölümcül hastalıklar gibi saran aptallıkla, kökleşmiş kötü alışkanlıklarla boşuna uğraşmak demektir. Hangi biçimde olursa olsun, böylelerine öfkelenmekten, en sert şekilde azarlamalardan sonuç alınamazdı. En doğrusu onlarla bir güzel alay etmekte, birisine on kez akıl vereceğinize onu bir kez alaya almak daha etkileyici olurdu.

“Belki de en iyisi, bunlara aldırmayacaksınız, en başta para vermeyeceksiniz!” dedi içinden.

Aradan fazla zaman geçmeden Sergey Losev’i de, ona verdiği yüz rubleyi de unuttu. Gece sessiz, her yer gündüz gibi aydınlıktı. Ay ışıklı gecelerde Podgorin gökyüzüne baktığında yalnızca kendisi ile ay uyanıkmiş, çevresinde gördüğü her şey uyuyormuş, derin bir dinginlik içindeymiş gibi gelirdi. O zaman ne insanları ne de parayı pulu düşünürdü. Bu dinginlik yavaş yavaş içine işler, dünyada yapayalnız kalmış duygusuna kapılır, yürüyorsa kendi ayak sesleri ona üzüntülüymüş gibi gelirdi.

Bahçenin çevresi beyaz taştan bir duvarla çevriliydi. Duvarın tarlalara dönük yanında, sağ köşede çok eskiden, ta toprak köleliği zamanından kalma bir kule vardı. Kulenin alt bölümü taştandı, üstüne ise ağaçtan bir bölüm eklenerek üstü de konik bir çatıyla kapatılmıştı. Çatının tepesindeki sivri direkte bir fırlıdak dikkatini çekti Podgorin’in. Aşağıda iki kapı bulunmaktaydı; biri tarlalara açılıyor, ötekinden kuleye çıkılıyordu. Kuleye gıcırdayan basamaklardan çıkarken merdivenin altına yığılmış kırık, eski koltuklarla karşılaşırdınız. Açık kapıdan giren ay ışığı öylece atılmış koltukların kıvrık bacaklarını aydınlatır, köhne eşyalar canlanmış da gecenin sessizliğinde birilerini gözetliyormuş gibi gelirdi insana.

Podgorin merdivenden kuleye çıkarak orada bir sandalyeye oturdu. Yukarıdan bakınca bahçe duvarının hemen ilerisinde toprak setle biten sınır hendeğini gördü, hendeğin ilerisinde ay ışığının aydınlattığı engin tarlalar uzanıyordu. Podgorin buradan üç fersah kadar uzakta bulunan ormana baktı, orman aydınlık gecede koyu bir şerit gibi görünmekteydi. O sessizlikte bildircinlar, kuyruksallayanlar ötüyor, uzaktaki ormandan arada bir guguk kuşunun çığlığı geliyordu.

Bir ara ayak sesleri duydu Podgorin. Birisi bahçeden kuleye doğru yürüyordu. Onun arkasından gelen bir köpek havlamaya başladı. Bir kadın alçak sesle,

– Juk, dön eve! Juk, gelme arkamdan! dedi.

Bir dakika geçmeden Podgorin'in önceden tanıdığı kara bir köpek toprak setin üzerine çıktı. Oradan Podgorin'in bulunduğu yere baktı, onu tanıyarak kuyruğunu dostça sallamaya başladı. Kopkoyu görünen hendekten geçen beyaz giysili bir kadın da biraz sonra toprak sete çıktı. Nadejda'ydı bu. Köpeğe yaklaşıarak,

– Neden havlıyorsun? Neler görüyorsun orada? diyerek yukarıya baktı.

Nadejda gerçekte Podgorin'i görmüyordu ama onun yakında bulunduğunu hissediyordu, çünkü ay ışığında daha solgun gözükken yüzü sevinçli bir gülümsemeyle parladı yukarı baktıkça... Kulenin tarlalara doğru uzayıp giden koyu gölgesi, Nadejda'nın mutluluktan parlayan soluk yüzü, kıpırtısız beyaz görüntüsü, kara köpek, her ikisinin yere düşen gölgeleri, bütün bunları düşünce görüyormuş gibi geldi Podgorin'e.

Nadejda zor işitilen bir sesle,

– Kulede birisi var galiba, diye söylendi.

Orada dururken Podgorin'in aşağıya inmesini ya da onu yanına çağırmasını bekliyordu besbelli. Ona kendisini sevdi-

ğini söyleyecek, bu güzel sessiz gecede ikisi de mutlu olacaktı. Ay ışığında çok daha güzel görünen bu solgun yüzlü, incecik, beyaza bürünmüş genç kız sevilip okşanmayı o kadar çok istiyordu ki!.. Sevilmek, mutlu olmaktı tek beklentisi, uzun süre bu hayalle yaşamak onu yorgun düşürdüğü için duygularını saklayacak gücü bulamıyordu kızcağız. Onun orada kuleye bakarak bekleyişi, gözleri sevinçten parlarken yüzünde donup kalan mutlu gülümsemesi, o güne değin gizlediği duygularını açığa vuruyordu belirgin biçimde. Gördükleri karşısında Podgorin de güç durumda kaldı, hatta utandı. Genç kıza bir şeyler söylemesi gerekiyordu doğal olarak ama her zamanki gibi şakacı bir şeyler mi söylemeliydi, yoksa susmalı mıydı, bunu bilemediği için sessizliğini sürdürdü, kendini saklamak istercesine iyice büzüldü. Büyük sıkıntılara katlandıktan sonra burada, çiftlik evinin bahçesinde, onu seven, onun hayaliyle yaşayan bir genç kızın çok yakınında bulunurken, ne yazık ki bütün bunlara kayıtsızdı. O sırada tıpkı Malaya Bronnaya'daki kadınlara gittiği zamanki gibi hissediyordu kendisini. Bir zamanlar burada geçirdiği güzel günler tüm şiirselliğini yitirip sıradan bir yaşantıya dönüşmüştü. Ay ışıklı gecelerde buluşmalar, gizemliymiş gibi görünen gölgeler, beyazlara bürünmüş, ince belli kadınlar, kızlar, birçok kez gelip gittiği bu çiftlik, bahçe duvarındaki kule, Sergey Losev gibi "garip bir tip", üstelik başkalarına her zaman soğuk davranan kendisi... bunların hepsini unutmuştu, hepsi uzaklarda kalmıştı. Evet, kendini iyi tanırdı, insanlara karşı soğuktu, günleri can sıkıntısı içinde geçiyordu, gerçek yaşamla uyum sağlamakta güçlük çekerti, yaşamın kendisine vermeye hazır olduğu güzel şeyleri kolayca almayı beceremezdi, bu dünyada bulunmayan, bulunması olanaksız şeylerin susuzluğunu çeken biriydi. Şimdi burada, bu kulede otururken beğeneceği bir havai fişek gösterisini ya da

ay ışığı altında yapılacak bir geçit törenini seyretmeyi, “Demir-yolları” şiirini Varya’nın bir kez daha okumasını, Varya değil de başka bir kadının, şimdi Nadejda’nın ayakta beklediği setin tepesinde durarak ona ilginç şeyler söylemesini çok, hem de çok istiyordu. Fakat onun söyleyeceği şeyler sevgiyle, mutlulukla ilgili olmamalı; o kadın yeni bir yaşam tarzı üzerine, güzel olacağını düşündüğümüz, özlemini çektiğimiz günler üzerine konuşmalıydı. O günler yakındı elbette, çok geçmeden bizim ülkemize de geleceğini seziyor, hatta biliyordu...

Nadejda,

– Yanılmışım, kimse yokmuş, diye mırıldandı.

Bir süre daha bekledikten sonra başı önüne düştü, hiç konuşmaksızın orman yönüne doğru yürüdü. Köpek kızın önünde koşmaya başladı. Podgorin beyaz bir lekenin yavaş yavaş kendisinden uzaklaştığını az da olsa üzülererek, uzun zaman seyretti.

Evin yan bölmesine dönerken, “Vay canına, nasıl oldu da böyle bir durumla karşılaştım!..” diye söylendi kendi kendine.

Ertesi gün Sergey Losev ile Tatyana’ya ne söyleyeceğini, Nadejda’ya karşı nasıl davranacağını gözünün önüne getiremiyordu bir türlü. Ertesi gün de aynısı... bütün davranışından dolayı şimdiden utanç duyuyor, korkuyor, canı sıkılıyordu. Hele burada kalma sözü verdiği üç günü nasıl dolduracaktı? Olacakların önceden içine doğduğunu söyleyen Varya, Losev’in “Adam, ‘Ah, aman!’ bile diyemeden, bir ayı tepesine çöktü hemen” demesi hatırına geldi; Tatyana’nın hoşuna gitsin diye iyi beslendikleri için puf böreğine dönmüş kızlarına gülümsemek zorunda kalacağını anımsadı. Bunları düşününce bir an önce evine dönmeye karar verdi. Yolculuk hazırlıklarına başladı hiç gecikmeden.

Ertesi gün saatin daha altısında sırtına bir Buhara sabahlığı

geçirmiş, başına püsküllü bir takke giymiş Sergey Losev'i götür görmez onunla vedalaştı. Adamın yüzüne bakmaksızın,

– Bugün saat onda Moskova'da bulunmam gerekiyor. Bir noterin beni bekleyeceğini nasıl da unutuvermişim! İzin verirseniz şimdi hemen yola çıkacağım. Sizinkiler kalktığında benim adıma onlardan özür dileyin, son derece üzüldüğümü söyleyin lütfen, dedi.

Herifin kendisine ne karşılık verdiğini bile işitmedi, evin pencerelerine dönüp dönüp bakarak aceleyle oradan uzaklaştı. Kadınların uyanarak onun gitmesine engel olmalarından korkuyor, öte yandan böyle kaçarcasına evden ayrılmasından dolayı utanıyordu. Kuzminki'de son kez bulunduğunu, buraya bir daha gelmeyeceğini biliyordu; oradan uzaklaşırken bir zamanlar pek çok güzel gün geçirdiği yan bölmeye birkaç kez dönüp baktı. İçine acı bir soğukluk çöktü, büyük bir hüzün duydu...

Evine varınca, bir gün önce kendisine gönderilen, masanın üstündeki mektup ilk gözüne çarpan nesne oldu. Kısacık mektubu bir daha okudu, şöyle yazıyordu: “Sevgili Mişa, bizi tümüyle unuttunuz. Gecikmeden gelin, sizi görmek istiyoruz.” Nedense bir an, dans ederlerken Nadejda'nın fır fır dönerken eteğinin kabarıp şiştiği gözünün önüne geldi; o sırada ten rengi çoraplarının içindeki ayacıkları nasıl da dikkatini çekmişti!..

Aradan on dakika daha geçince artık çalışma odasındaki masanın başında oturuyor, aklına Kuzminki'yi getirmeksizin çalışıyor, çalışıyordu.

1898

Çeviren Mehmet Özgül

LEONİD ANDREYEV

Lazarus

I

Lazarus üç gün üç gece ölümün gizemli egemenliğinde kaldığı gömütten çıkıp evine sapasağlam döndükten sonra, adını “Korkunç Lazarus” a çıkaran o uğursuz değişikliklerin fark edilmesi için aradan uzun bir zamanın geçmesi gerekti. Onun yaşama dönüşüne sevinen arkadaşları, akrabaları kendisine büyük sevgi gösterdiler, evine en doyulmaz yemekleri getirip ona en pahalı giysileri armağan ettiler. Adamcağıza yeni evlenmiş bir güvey gibi güzel giysiler giydirip onu donattıktan sonra aralarına aldılar; toplanan konu komşu onun iştahla yiyip içmesi karşısında sevinç gözyaşları döktü. Komşuların komşuları geldi, onlar da sevindiler, uzak kentlerden, köylerden çağrılan tanıdıklar dirilme mucizesi karşısında sevinç çığlıkları atarak hayranlıklarını dile getirdiler; Meryem ve Marta’nın evine üşüşen anılar gibi onun evi de konuklarla dolup taşı.

Lazarus’un yüzündeki, davranışlarındaki gözden kaçmayan değişiklikleri doğal karşıladılar; bunları ölmeden önceki hastalığının, geçirdiği sarsıntının kalıntısı olarak yorumladılar. Ölüm denen canavarın yıkıcılığı mucizevi bir güç tarafından durdurulmuş, ancak tümüyle yok edilememişti. Ölümün

Lazarus'un yüzünde, bedeninde yaptığı yıkıntı, bir ressamın ince bir cam altına koyduğu, yarım bırakılmış tablosuna benzetilebilirdi. Adamcağızın şakaklarında, gözlerinin altında, çökük avurtlarında topraksı bir morluk özellikle göze batıyordu. Aynı morluklar uzun parmaklarında da vardı, gömütte yatar-ken uzayan tırnaklarında morluk daha bir koyulaşarak duman kırmızısına dönüşmüştü. Gömütte bekleyip şişmekten olacak, dudaklarında ve başka yerlerinde derisinin yer yer patladığı görülüyor, buralarda pul pul dökülen kırmızı, ince çatlaklar göze çarpıyordu. Eskiye göre daha şişmanlamış gibiydi. Gömütte şişen gövdesi neredeyse dev iriliğindeydi. O korkunç şişliklerde pis kokulu çürümenin izleri görülebilirdi. Kefenine sinen ağır ölü kokusu ile bedenindeki şişlikler tümüyle yok olmadıysa bile gitgide azaldı, aradan bir süre daha geçince ellerindeki, yüzündeki morluklar koyuluğunu yitirdi, derisindeki kırmızı çatlaklar daha bir düzgünleşti. Yaşamının ikinci bölümünde insanların karşısına hep böyle çıktı, ancak öldükten sonra onun gömüldüğünü görenler bunu normal karşıladılar.

Lazarus'un dış görünüşünün dışında huyları da değişmişti, ne var ki bu değişikliğe kimse aldırış etmedi, yakınları buna fazla önem vermediler. Ölümünden önce Lazarus neşeli, tatasız biriydi; gülüp eğlenmeyi, kimseyi incitmeden hoş şakalar yapmayı severdi. Kin tutmayan, surat asmayan bu neşeli genci öğretmeni bile çok beğenirdi. Oysa şimdi son derece ciddiye, konuşmaktan hoşlanmıyordu, kendisi hiç şaka yapmadığı gibi yapılan şakalara da gülerek karşılık vermiyordu. Seyrek de olsa ağzından dökülen sözler ağrısını, sızısını, açlığını, susuzluğunu bildirmek için hayvanların çıkardıkları o ilkel, içerikten, derinlikten yoksun seslere benziyordu. Bir insan yalnız bu basit sözlerle isteklerini dile getirse, onun sevindiğini mi, yoksa büyük acılar mı çektiğini kimse anlayamaz.

Gömütün karanlığında ölümün üç gün üç gece egemenliği altına aldığı soluk yüzlü Lazarus görkemli damat giysileri içinde, göz alıcı altın sarısı, kan kırmızısı parıltılarla parlayarak, o ağır suskunluğu içinde dostlarının, yakınlarının hazırladığı şölen masasında oturuyor, korkunç derecede değişmiş de olsa kimse bu değişikliğin farkına varmıyordu. Çevresinde toplananların hayranlığı bazen sevecen bazen de coşkulu dalgalar halinde kabarak onu kuşatıyor; gömüt soğukluğunu henüz yitirmemiş yüzünü sevgi dolu ılık bakışlar yalıyor; morarmış ağır elini arada bir sıcak bir el okşuyordu. Bir yandan da müzik çalınıyordu. Şölene bir çalgıcı takımı çağırılmıştı; dümbelek ile kaval, simbal ile saz birbirlerine eşlik ediyorlardı. Sanki Meryem ile Marta'nın mutluluk dolu evinde anılar uğulduyor, ağustosböcekleri cır cır ötüyor, kuşlar cıvıldaşıyordu.

II

Derken, ihtiyatsız biri giz dolu bir perdeyi kaldırıverdi birden. Dikkatsiz birinin ağzından kaçırıverdiği söz, bozguncu esintisiyle güzel bir büyü'nün etkisini yok etti, o çirkin gerçeği bütün çıplaklığıyla ortaya döktü. Aklında henüz belirgin bir düşünce olmasa da, gülümseyerek şöyle sordu:

“Orada karşılaştıklarını bize anlatır mısın Lazarus?”

Sorunun şaşırtıcılığı karşısında herkes sustu. Lazarus'un üç gün ölü kaldığını sanki yeni fark etmişlerdi, onun nasıl bir yanıt vereceğini ötekiler de merakla bekliyordu. Ancak Lazarus'tan ses çıkmadı.

Soruyu soran kişi ne diyeceğini bilemiyordu. Merakını yeneemediği için bir daha sordu:

“Orası gerçekten korkunç bir yer mi? Bize niçin anlatmak istemiyorsun?”

Gene söz düşüncenin gerisinde kaldı, eğer düşüncenin önünde gitseydi o zaman bu soruyu sormaz, sabırsız yüreği aynı anda korkudan burkulmazdı. Soruyu soran kişiyle birlikte ötekiler de büyük bir tedirginlik duydu, Lazarus'un vereceği yanıt sıkıntı içinde beklemeye koyuldular. Ancak dirilen dostlarından gene yanıt gelmedi, adamın suskunluğu daha bir donuklaştı, başı önüne düştü. Bunun üzerine sofrada oturanlar Lazarus'un yüzünün korkunç morluğunu, iğrenç şişmanlığını yeni fark etmişler gibi bakışlarını arkadaşlarının masadaki mora çalan, duman kırmızısı ellerine çevirdiler, bekledikleri yanıt bu ellerden gelecekmiş gibi, gözlerini derisi çatlamış parmaklara diktiler. Çalgıcılar müziği henüz kesmemişti, çok geçmeden onlar da suskunlaştı, ocağa atılan suyun kömür alevlerini söndürmesi gibi ortalığı kaplayan sessizlik de neşeli şarkıları susturdu. Kaval sesini kesti, güm güm öten dümbelek ile neşeli saz suskunlaştı, simbal telleri kopmuşçasına sessizliğe gömüldü. Şen şakrak şarkılar son bulunca şölen sofrasındaki sessizlik daha bir koyulaştı.

Soruyu soran kişi dilini tutamadığı için, "Anlatmak istemiyor musun?" dedi bir daha.

Kimseden çıt çıkmıyordu, masanın üstünde kıpırtısız duran, morlaşmış duman kırmızısı eller hafifçe oynayınca masada oturanlar rahat bir soluk aldı. Onların canlanması üzerine Lazarus başını kaldırdı, ezici bakışlarıyla arkadaşlarını tek tek süzdü.

Lazarus'un gömütten çıkışının üçüncü günüydü. O günden beri yakınlarından birçoğu Lazarus'un bakışlarının mahvedici gücünü sezmişti. Ancak ne bu bakışların altında ezilenler ne de ölüm kadar gizemli yaşamın ilk kaynağı olan bakışlara direnenler, yani Lazarus'un bakışlarının altında ezilmeyenler, onun koyu gözbebeklerinin derinliklerinde kıpırtısız yatan o

korkunç şeyin ne olduğunu anlayabildi. Lazarus'un durgun bakışlarının belli bir özelliği yoktu. Gözlerine bakarak onun yakınlarından bir şey gizlemeye çalıştığı söylenemezdi, ancak hiçbir şey açıklamak niyetinde olmadığı da belliydi. Canlı varlıklara, yaşayanlara aldırmazlık vardı bu ölgün, soğuk bakışlarda. Tanımadığı kişiler onunla sokakta yüz yüze gelseler bile onun kim olduğunu anlamazlardı, ama daha sonra bu iri yapılı, durgun bakışlı, sırmalı, gösterişli giyimli adamın Lazarus olduğunu öğrenince şaşırır, ürküntüye kapılırlardı. Evet, Lazarus insanlara bakarken güneş parlamasını sürdürür, fiskiye sularını şıkır şıkır çevresine saçar, tepedeki gökyüzü gene maviliğini korurdu. Ama onun gizemli bakışlarının etkisinin altına girenler ne güneşin parıltısını fark eder, ne fiskiye'nin şen şıkırtısını işitir, ne de gökyüzünün maviliğini görürdü. Onun bakışlarından etkilenenler kimi zaman ağlar, kimi zaman umutsuzluğa kapılarak saçlarını yolar, kurtarması için başkalarını yardıma çağırırlardı. Pek çoğu ise sessizce, kayıtsızca ölümün gelmesini beklerdi. Böyleleri taşlık bir araziye dikilmiş bir ağacın yavaş yavaş kuruması gibi gitgide solgunlaşıp canlılıklarını yitirerek herkesin gözü önünde yaşamdan uzaklaşırlardı. Lazarus'u görünce çılgına dönenler, çılgılık çılgılığa bağırarak bazen yaşamayı sürdürürlerdi, öbürleri ise ölümün pençesinden kurtulamazlardı.

Soruyu soran kişi üçüncü kez Lazarus'a aynı soruyu yöneltti: "Lazarus, demek orada gördüklerini bize anlatmak istemiyorsun?"

Ama bu sefer sesi canlılığını yitirmiş, ölgünleşmiş, gözlerinin ferisi kaçmıştı; adamcağızın bön bakışlarının can sıkıcı görüntüsü vardı. Ölümü düşündüren aynı can sıkıcı görüntü bir toz bulutu gibi gelip bütün yüzlere çöktü; şölen masasının çevresinde toplananlar birbirlerini şaşkın şaşkın süzüyor, bu

zengin sofraya ne amaçla geldiklerini anlamıyorlardı. Konuşmalar zamanla, yavaş yavaş kesildi. Artık evlerine gitme vakti geldiğini düşündükleri halde içine düştükleri yapışkan, kasları pelteleştiren tembellik, vurdumduymazlık yüzünden yerlerinden kıpırdayamıyorlardı. Geceleyin kırlara saçılan küllenmiş kor parçaları gibi birbirlerinden kopmuşlardı.

Çalgıcılara şarkı söylesinler diye para ödenmişti, o nedenle çalgılarını yeniden ellerine aldılar, şen şakrak hızlı şarkılar ile hüznün verici ezgiler birbirini izledi. Müziğin orkestra içindeki uyumu yeniden can bulduysa da, masa çevresinde toplananlar bu müziğin ne işe yaradığına, çalgıcıların niçin kaval çalarken avurdunu şişirdiğine, niçin saz çalarken telleri parmaklarıyla çektiğine bir anlam veremiyor, uyumlu müziği garip, karmakarışık bir curcuna gibi algılıyorlardı.

Aralarından biri, “Müziyenler ne kadar kötü çalışıyorlar!” dedi.

Bu sözden incinen çalgıcılar oradan hemen uzaklaştı. Gece bastırıldığı için konuklar da teker teker ayrılıyordu. Sokağa kendisini atanlar çevrelerini koyu bir karanlık sarıp temiz havayı solumaya başladıklarında karşılarında korkutucu bir parıltı içinde Lazarus’un görüntüsünü buluyorlardı. Bir cesedin morlaşmış suratı, güvey giysilerinin altınsı parlaklığına bürünmüş soğuk bir bakış. İnsana ürküntü veren bir ölünün bakışı... Taşlaşmışçasına yerlerinde katılıp kalan konuklar semtin çeşitli bölgelerinde tek başlarına dikilirken karanlık daha bir koyulaşarak onları kuşatıyor, üç gün önce ölümün gizemli egemenliğinde bulunan Lazarus’un olağanüstü görüntüsü karşılarında göz alıcı bir ışıltıyla parlıyordu. Evet, Lazarus üç gün ölü olarak yatmıştı. Güneş üç gün doğup üç gün batmış, çocuklar neşeyle oyun oynamışlar, su derelerden şırıldayarak akmış, yollardan kalkan toz üç gün boyunca rüzgârlarla savrulmuş, Lazarus

hep gömütünde ölü olarak yatmıştı. Şimdi gene insanlar arasındaydı. Onlara dokunuyor, yüzlerine bakıyor, üstelik korku saçarak bakıyordu. Onları gözbebeklerinin koyu yuvarlaklığı arasından, karanlık bir camın içinden bakarcasına, erişilmez *Öbürdünyanın* kendisi süzüyordu sanki.

III

Lazarus'la kimse ilgilenmez oldu; çevresinde tek dostu, tek yakını kalmadı. Kutsal kenti kuşatan çöl gelip evinin eşğine dayandı. Çölün ıssızlığı evinin içine kadar girdi, karısıymış gibi gelip yatağına uzandı, evin tüm ışıklarını söndürdü. Lazarus'a artık kimseciklerin aldıracağı yoktu, iki kız kardeşi Meryem ile Marta birbirinin peşi sıra evden ayrıldılar. Lazarus'a kimin bakacağını, kimin karnını doyurup ocağını tütüreceğini bilemediği için Marta kardeşini kolayca bırakıp gidemedi, hep ağlayarak dua etti. Ancak fırtınanın çölde kol gezdiği, ılık çalarak servi ağaçlarının uçlarını evin çatısına yatırdığı gecenin geç bir vaktinde Marta da giyinerek sessizce çıktı gitti. Sıkıca kapanmamış kapının fırtınanın etkisiyle küt küt çarptığını işiten Lazarus yerinden kalkıp dışarı çıkmadı, kız kardeşinin arkasından bakmadı. O gece sabaha dek serviler fırtınada ılık çaldı, kapı acı acı gıcırdadı durdu, çölün saldırgan kumları kapıdan içeri doluştu. Cüzzamlı biriymiş gibi herkes Lazarus'tan kaçıyor, onunla karşılaşmaktan kurtulmak için herkes onun boynuna bir çingirak asılmasını istiyordu. Derken, aralarından biri çıktı; solgun bir yüzle, geceleyin pencerelerinin dibinde Lazarus'un çingırağını işitecek olurlarsa sonlarının korkunç olacağını söyledi. Korkudan sararan insanlar onun dediğine inandılar.

Lazarus kendi kendine bakamadığı için çok geçmeden aç-

lıktan ölebilirdi, ancak komşuları korkudan ödleri de patlasa ona yiyecek bir şeyler gönderdiler. Yemeği böyle şeylerden korkmayan çocuklar getirip önüne koyuyorlardı, ama feleğin sillesini yemiş zavallılarla alay etmekten hoşlanan veletler ona sataşmayı göze alamıyorlardı. Yemeği önüne koyarlarken Lazarus'la ilgilenmedikleri için o da çocuklara aldırış etmiyor, kara saçlarını okşamak, ılık saçan saf gözlerine bakmak istemiyordu. Zamanın ve çölün insafsızlığına terk edilen evi çok geçmeden yıkıntıya dönüştü, açlıktan melemeye başlayan keçileri çok daha önceden komşularının ağıllarına dağıldı, üzerindeki güvey giysisi de rengini atıp solgunlaştı. Müzik eşliğinde dostlarıyla birlikte şölen sofrasında otururlarken giydiği bu gösterişli giysiyi bir gün olsun üzerinden çıkarmamıştı. Giysinin eskisi ile yenisinin, tarazlanmış olanı ile sağlamlarının arasındaki ayrımı bilmiyor gibiydi. Damatlık kuşamının parlak renkleri çölün kavurucu sıcaklığında sararıp solmuştu. Ayrıca azgın köpekler ile çölde biten dikenli çalılar o güzelim kumaşı lime lime etmişti.

Güneşin çölde ne kadar canlı varlık varsa hepsini kurutup öldürdüğü gündüz saatlerinde akrepler bile taşların altına gizlenir, sokacak birini bulmak için kıvrılır dururlardı, işte bu saatlerde Lazarus yıkıcı ışınların altında kıpırdanmadan oturur; morlaşan yüzünü, saçaklı saçlarıyla karışmış uzun sakalını güneşe çevirirdi.

Onu öyle gördüler mi hemen sorarlardı:

“Ey gariban Lazarus! Güneşin altında oturup gözlerini ona dikmek çok mu hoşuna gidiyor?”

O da, “Evet, çok hoşuma gidiyor,” karşılığını verirdi.

Bu soruyu soranlar, “Üç gün boyunca kapkaranlık gömüte yatıp yeraltının soğuşunu çekmek ne denli zor olmalı ki, güneşin yakıcı sıcaklığı iliklerini ısıtamıyor, parıltısı gözlerindeki

karanlığı aydınlatamıyor,” dedikten sonra içlerini çekerek oradan uzaklaşırlardı.

Ateş kırmızısı güneş yuvarlağı irileşip ufka eğildiği zaman Lazarus da çöl yolculuğuna çıkar, güneşi kovalayıp yakalayacakmış gibi durmadan yürürdü. Böyle hep güneşe doğru yürüdüğü için, gece yarısı çölde ne yaptığını merak edip onu izleyenler uzun boylu, dev yapılı bir adam karaltısının ateş saçan yuvarlağı karşı ilerleyişini bir daha silinmemecesine zihinlerine kazırlardı. Gece korkusu ödlerini patlattığı için onun ne yaptığını öğrenmeden geri dönerler, fakat kara bir lekenin kırmızı yuvarlak üzerine düşen görüntüsü beyinlerine işleyip bir daha unutulmazdı. Gözlerine toz toprak kaçan hayvanlar nasıl suratlarını pençeleriyle çılgıncasına ovuştururlarsa, onlar da gözlerini boş yere ovuşturup dururlar, ancak Lazarus’un orada bıraktığı iz hiç silinmezdi, çünkü ancak ölümün silebileceği bir izdi bu.

Uzaklarda yaşayıp Lazarus’un adını işiten ama onu görmemiş bulunan birçok insan vardı. Hani, korkudan güçlü olup yalnız korkuyla beslenen merak diye bir şey vardır, bilirsiniz; böyle meraklılardan kimileri gözleriyle görmedikleri bu adamla biraz da alay etmek için yanına gelip konuşmaya dalarlardı. Aradan hayli zaman geçtiği için o sıralar Lazarus bayağı düzelmiş, eski korkunçluğu kalmamıştı. Gelenler güneşin altında oturan adamla bir süre konuştuktan sonra, “Bunda korkulacak ne varmış?” dercesine parmaklarını çılatırlar, kutsal kentin insanları hakkında pek de iyi şeyler düşünmezlerdi. Ancak konuşmaları bitip köylerine, kasabalarına dönmek üzere yola çıktıklarında kutsal kentin insanları onları hemen tanır, “İşte, Lazarus’un yüzüne baktığı adamlardan biri daha, düpedüz deli!” diyerek, acıdiklarını belli etmek için dillerini şaklatırlardı.

Korku nedir bilmeyen yürekli savaşçılar silahlarını şakırtarak gelirlerdi Lazarus'un yanına. Mutluluktan uçan delikanlılar şarkı söyleyerek, gülerek yaklaşırlardı. Kazanç kaygısından kurtulamayan işadamları paralarını şakırtarak birkaç dakikalığına da olsa ona uğrarlardı. Tapınakların kibirli görevlileri bastonlarını Lazarus'un evinin sövesine dayayıp içeri girerlerdi. Ancak hiçbiri, geri döndüklerinde oraya geldikleri gibi kalmaz, büyük değişikliğe uğrarlardı. Hepsinin ruhlarına aynı korkunç gölge iner, o gölge tanıdıkları dünyaya yepyeni bir görünüm verirdi.

Konuşma yetisini yitirmeyenler onları dinleyenlere duyularını şöyle aktarırlardı:

“Gözlerimle gördüğüm, ellerimle dokunduğum nesneler içleri boşalarak hafifleyip saydamlaşıyor, gece karanlığında aydınlık gölgeler biçimine dönüşüyorlar, çünkü evreni bir baştan bir başa kuşatan büyük bir karanlık ne güneşin, ne ayın, ne yıldızların aydınlığıyla dağılıyor; ucsuz bucaksız, koyu bir örtü olup dünyamızı sarıyor, yeryüzünü anne gibi kucaklıyor; o karanlık bütün maddelerin içine sızıyor, demirin de, taşın da; maddenin parçaları tek başlarına kalıyorlar, aynı karanlık bu parçaların içine işliyor, parçalar da parçacıklara ayrışıyor; ağaçlar boşluk içinde kök salıyorlar, ağaç gövdelerinin içleri boşalıyor; o boşlukta yere düşecekmiş gibi olan tapınaklar, saraylar, evler alçalıp yükseliyor; bunların da içleri boştu; insanlar bu boşlukta deviniyorlar, kendileri de boş, tüy gibi hafiftiler. Çünkü zaman denen şey yoktu, nesnelerin başıyla sonu birleşiyordu; yeni kurulmakta olan bir yapı, inşaatçılar çekiçlerini henüz takır takır vurdukları sırada yerle bir oluyor, yıkıntının yerini bir boşluk alıyor; bir çocuk doğmaya görsün, hemen başucunda ölüm mumu yanmaya başlıyor, mum birden sönüyor, ölen insanın ve mumların yerini boşluk kaplıyor; aynı boşluğun,

karanlığın sardığı insanoglu sonsuzluğun korkunçluğu karşısında umarsızlık içinde tir tir titiyor...”

Konuşma yetisini yitirmeyenler bunları anlatırlardı işte. Konuşmayı istemeyip sessizce ölenler ise dilleri çözülse herhalde daha fazlasını anlatırlardı.

IV

O çağlarda Roma’da ünlü bir yontu ustası yaşamaktaydı. Taştan, mermerden, tunçtan tanrı ve insan bedenleri yaratıyordu bu yontucu; yarattıklarının tanrısal bir güzelliği vardı ve insanlar bu güzellikleri ölümsüz sayıyorlardı. Oysa ustanın kendisi yaptıklarından memnun değildi, bir eksiğinin olduğunu, onu bulup mermere, tunca hapsederse gerçek güzelliğe erişeceğini söylüyordu. “Ayın aydınlığını toplayamadım, güneşin parıltısını yeterince içemedim, yonttuğum mermerin canı yok, döktüğüm tuncun güzelliği eksik,” diyordu. Ay ışığıyla aydınlanan gecelerde servilerin gölgelerine basarak yollarda yürüdüğü, Romalı giysisi ay ışığında parladığı sırada onunla karşılaşan dostları gülümseyerek, “Ne o Aurelius, ay ışığı toplamaya mı gidiyorsun? Sepetini yanına niçin almadın?” diye takılırlardı.

İşte o zaman, Aurelius gözlerini gösterirdi.

“İşte sepetim burada; ayın aydınlığını, güneşin parıltısını burada topluyorum,” derdi.

Söylediği doğrudu; ay onun gözlerinde parlar, güneş gözbebeklerinde ışıldardı. Ancak yontu ustası bu parıltıları mermere yansıtamadığı için acı çeker, üzüntüden kahrolurdu.

Eski ve soylu bir aileden geliyordu, iyi bir karısı, çocukları vardı, hiçbir şeyin eksikliğini duymuyordu.

Lazarus’la ilgili tekinsiz haberler ona kadar ulaşınca karı-

sı ile yakın dostlarına danıştı; Filistin ülkesine gidip yeniden dirilme mucizesi gösteren kişiyi yakından görmek için uzun bir yolculuğa çıkma kararı aldı. Son günlerde canı bayağı sıkılmaya başlamıştı, aşacağı uzun yollar boyunca yorgunluğunun geçip biraz açılacağını düşünüyordu. Dirilen adam hakkında anlatılanlar kesinlikle gözünü korkutamazdı. Ölüm olgusuna çok kafa yormuştu, ölümü sevmemekle birlikte ölümü yaşamla karıştıranlardan da hoşlanmıyordu. “Bu yanda güzel bir yaşam, öbür yanda gizemi çözülmemiş bir ölüm var; bir insan sağlık içindeyse, yaşadığına ve yaşayanların güzelliğine sevinmek varken başka ne ister?” diye düşünürdü. Bu kendine güveni ile yaşama sevinci yüzünden şöyle bir istek beslemeye başlamıştı: Lazarus’u bulup onu kendi görüşünün doğruluğuna inandırmak, bedeni nasıl yaşama döndüyse, ölü ruhunu da diriltmek. Bunu yapmak kolay görünüyordu Aurelius’a, çünkü dirilen adamla ilgili söylentiler birtakım belirsizlikler ve gariplikler taşıyor, dirilen kişiyle ilgili doğruları tam yansıtmadığı gibi, ortada karşılaşılabilecek korkunç bir durum varmış da bundan sakınmak gerekirmiş gibi bir hava yaratıyordu.

Akşam güneşine doğru yürümek üzere oturduğu kayanın üstünden ağır ağır kalkan Lazarus, silahlı kölesiyle birlikte Romalı bir soylunun çınlayan sesiyle arkadan ona şöyle bağırdığını işitti:

“Ey, Lazarus!”

Lazarus geriye döndü, şan ve şöhretin aydınlatığı gururlu, güzel bir yüz ile güneşin ışıklarıyla ıslıl ıslıl parıldayan değerli taşlar gördü. Kızıla çalan güneş ışınları ona doğru yürüten soylunun başı ile yüzüne donuk bir tunç parlaklığı vermişti. Bunu da gördü Lazarus. İşte o zaman kayanın üstüne yeniden çöktü, yorgun başını önüne eğdi. Boynundaki altın zincirle oynayan Romalı, “Ah, zavallı Lazarus, sen gerçekten çirkin bir

adammışsın!” dedi. “Çirkin olduğun kadar korkuңsun da. Eline geçtiğın sırada ölüm sana karşı hiç tembelce davranmamış. Çok da şişmanmışsın, ancak ulu Sezar’ın söylediğine bakılırsa şişmanlar iyi yürekli olurlarmış. Durum böyle olduğuna göre insanlar senden niçin korkuyor? İzin verirsen bu geceyi yanında geçireceğim. Gece hayli ilerledi, yatacak yerim yok.”

“Sana yatacak yer veremem.”

“Ben bir savaşçı sayılırım, oturarak da uyurum. Işık yakar otururuz...”

“Yakacak ışığım yok.”

“Öyleyse karanlıkta iki dost olarak söyleşiriz. Biraz şarabın bulunur herhalde.”

“Şarabım yok.”

Romalı gülmeye başladı.

“Senin neden asık suratlı olduğun, ikinci yaşamını niçin sevmediğın şimdi daha iyi anlaşılıyor. Şarabın yok ha! Yoksa yok, ne yapalım? Biz de o zaman şarap içmez, yalnızca konuşuruz. Öyle güzel sözler bulur söyleşiriz ki, Falernian şarabından daha çok baş döndürür.”

Romalı böyle dedikten sonra elinin bir hareketiyle kölesini savdı, Lazarus ile baş başa kaldılar. Yontucu konuşmaya gene kendisi başladıysa da, güneşin gitmesiyle birlikte ağzından çıkan sözlerin canlılığı kalmadı; renksiz, içi boş laflara, sendeleyeni, dört ayak üstünde sürünen, yerlere yıkılan sarhoşlara, umutsuzluk, özlem şarabı içmiş esriklerle dönüştü. Büyük boşlukları, ulu karanlıkları çağrıştıran korkutucu tutarsızlıklar oluştu söylediği sözler arasında.

“Şimdi senin konuğunum, öyleyse beni gücendirmezsin, değil mi Lazarus? Konukseverlik üç gün boyunca ölü yatanların da boynunun borcudur, öyle değil mi? Bana söylenenlere göre üç gün yeraltında kalmışsın. Orası çok soğuk olmalı, o

yüzden sen... sen böyle ışıksız, şarapsız yaşama alışkanlığı kazandın. Oysa ben ışıksız edemem. Baksana, burada hava ne çabuk kararıyor!.. Görüyorum ki, kaşlarının, alnının çok ilginç hatları var. Tıpkı depremden sonra yıkıntıya dönüşen saray kalıntılarına benziyorsun... Neden sırtında bu garip, çirkin giysiyi taşıyorsun? Senin ülkende nice damatlar gördüm, onlar da senin gibi böyle gülünç, korkunç bir kılığa bürünmüşlerdi. Yoksa sen de onlardan biri misin?”

Güneş battığı için dev bir gölge doğu yönünden gelerek hızla üzerlerine abandı, sanki çıplak, iri ayaklar kumları hışırdata hışırdata yaklaştı, hızlı bir koşunun estirdiği hava dalgalarıyla sırtları ürperdi.

“Karanlıkta gözüme daha iri görünüyorsun, sanki birkaç dakika içerisinde etlenip şişmanladın Lazarus,” diye sürdürdü konuşmasını Romalı. “Yoksa karanlıkla mı besleniyorsun? Ben ışık isterim, minicik bir ışık olsa sevinirim. Birazcık da üşüyorum, sizin burada geceleri ne dehşetli ayazlar çıkıyor!.. Ortalık böylesine karanlık olmasa, gözlerini bana dikip baktığını söyledim Lazarus. Sanıyorum hep bana bakıyorsun... Evet, durmadan bana bakıyor, şimdi de gülümsüyorsun...”

Gecenin bastırmasıyla birlikte hava koyu bir karanlığa gömülmüştü.

“Yarın güneş yeniden yükselince güzel bir gün başlayacak... Biliyor musun, ben büyük bir yontucuyum, dostlarım bana ‘ulu yontucu’ derler. Ben hep yaratırım, benim işim yaratmaktır, yaratmak için gün ışığı gerekli. Ben soğuk mermere yaşam verir, çınlayan tuncu parlak, kavurucu ateşin üstünde eritip biçimlendiririm. E, niçin elinle dokundun bana?”

“Gidelim hadi, benim konuğumsun.”

Böylece Lazarus’un yıkıntıya dönüşmüş evine girdiler. Uzun gece çölü baştan başa kaplamıştı. Ertesi gün güneş bir-

kaç adam boyu yükseldiğinde, köle, efendisinin onu gönderdiği yerde daha fazla bekleyemedi, onu almak için geri döndü. Bir de baktı ki, efendisi ile Lazarus güneşin göz kamaştırıcı ışınları altında yan yana oturuyor, büyük bir suskunluk içinde yukarıya bakıyorlar. Köle bir çığlık atarak ağlamaya başladı.

“Sana ne oldu efendim, neden böyle oturuyorsun?”

Aynı gün ikisi Roma’ya doğru yola koyuldular. Yolculuk boyunca Aurelius suskun oturdu, sürekli düşündü, insanları, gemileri, denizi dikkatli gözlerle inceledi; sanki gördüklerini zihnine nakşetmek istiyordu. Denizde güçlü bir fırtınaya yakalandılar, güverteden aşağı inmeyen Aurelius üzerlerine çullanan dalgaları doymak bilmez gözlerle seyrediyordu. Eve vardıklarında dostları ulu yontucunun uğradığı değişikliği görerek korkuya kapıldılar, ancak o, yakınlarını yatıştırmaya çalışarak, “Aradığımı buldum,” dedi. Yoldan gelirlerken giydiği giysiyi üstünden çıkarmadan hemen çalışmaya koyuldu, önündeki mermer kütlesi çekiç vuruşlarına karşı koymaksızın yavaş yavaş şekillenmeye başladı. Yontu ustası hiç ara vermeden, bıkip usanmadan, işliğine kimseleri sokmadan çalıştı, çalıştı... En sonunda dostlarına yapıtının hazır olduğunu bildirdi; acımasız eleştirmenlerin, büyük sanat uzmanlarının yaptığı çalışmayı gelip görmelerini istedi. Onların gelmesini beklerken kendisi de bayramlık güzel giysilerini kuşandı, altın sarısı parıltılı, erguvan kırmızısı ışıltılı Roma pelerinini sırtına geçirdi.

Gelenler toplanınca, “İşte, yarattığım son yapıtım burada,” dedi.

Dostları bakar bakmaz şaşkınlıktan donakaldı, derin bir üzüntünün gölgesi bütün yüzleri kararttı. Daha önce görüp sevdikleri hiçbir biçimi anımsatmıyordu gözlerinin önündeki nesne, gene de bambaşka, anlamadıkları bir sureti çağrıştırdığı belliydi. İncecik, eğri büğrü bir dalcığın ya da dala benzeyen

çarpık çurpuk bir şeyin üzerinde, kör gözlü, çirkin mi çirkin, girinti çıkıntıları olan, görse kendisinin bile beğenmeyeceği bir madde birikintisi duruyordu. Ne gariptir ki, rahatsız edici çıkıntılardan birinin üzerinde uçmak isteyip de uçmaya gücü yetmeyen, sanki saydam kanatlarını çırpıp duran bir kelebek gördüler.

Yakınlarından biri Aurelius'a sordu: "Bu eşi bulunmaz keleşin işi ne burada?"

"Bilmiyorum," dedi yontu ustası.

Ancak gerçeği açık açık söylemek gerekiyordu, Aurelius'u en çok seven dostlarından biri, gür sesiyle, "Zavallı dostum Aurelius, yaptığın bu nesne çok çirkin," dedi. "Onu hemen yok etmemiz gerekiyor. Ver çekici!"

İki çekiç vuruşuyla o biçimsiz şeyi yerle bir etti, ancak benzersiz keleşe dokunmadı.

O günden sonra Aurelius bir daha yontu işine girişmedi. Mermerlere, tunca, eksiden yarattığı şaheserlere bir daha dönüp bakmadı; oysa bunlar tanrısal yaratıcılığının ölümsüz simgeleri idi. Onun eski çalışma şevkini canlandırmak, ölen ruhunu diriltip ayağa kaldırmak için başka yontucuların yarattığı en güzel yapıtları gösterdiler. O, bütün gördüklerini kayıtsız bakışlarla süzdü, kapalı duran dudakları küçük bir gülümsemeyle dahi kıpırdanmadı. Güzelliğin nasıl bir şey olduğunu ona uzun uzun anlattıklarında ise yorgun, ölgün bir sesle, "Bütün bu söyledikleriniz yalan," karşılığını verdi.

Gündüzleri güneş ısı ısı parlarken büyük bir sanatçı zevkiyle düzenlenmiş bahçesine çıkıyor, gölge düşmeyen bir yere giderek başını, donuk gözlerini sarı sığağa, parlak ışıklara doğru çeviriyordu. Kırmızı beyaz keleşler çevresinde kanat çırpmıyor, mutluluk sarhoşluğunda donup kalmış, çarpık ağızlı satirlerin ağızlarından akan sular mermer havuza şıkır şıkır

dökülüyor, ulu yontucu ise orada kıpırdamadan oturuyordu. Tıpkı çok çok uzaklarda, kayalık çöllere açılan kutsal kent yakınlarında, yakıcı güneşin altında oturduğu gibi...

V

En sonunda Lazarus'u ulular ulusu, tanrısal Augustus, sarayına çağırıldı.

Onu gene görkemli güvey giysileriyle giydirip donattılar, çünkü durum böyle giyinmesini gerektiriyordu. Sanki Lazarus kimsenin tanımadığı bir gelinle evlendirilecekti. Onun köhne görünüşüne bakınca eski, çürümeye yüz tutmuş, her yanı dökülen bir tabutun pırıl pırıl yıldızlarla bezendiği, örtüsüne yeni, cıvıtlı püsküller takıldığı gelirdi insanın aklına. Lazarus'un saraya götürülüşü de görkemliydi, pırıl pırıl süslü düğün arabaları yola koyuldu, sanki imparatorun elçisine yol vermeleri için en baştaki arabada borular çaldı. Fakat Lazarus'u uğurlamaya kimseler çıkmamıştı, doğup büyüdüğü ülkenin insanları ölümden sonra diriliş mucizesi gösteren kişiye lanet okuyor, onun yaklaştığını görür görmez dört bir yana kaçıyorlardı. Bakır boruların çınlayan ötüşlerine yalnızca çöldeki uzun yankılar yanıt verdi.

Karadan sonra deniz yolculuğu başladı. Akdeniz'in lacivert dalgalarında yelken açan en tantanalı, en hüzünlü gemiydi onu götüren tekne. Gemide Lazarus'tan başka birçok yolcu daha vardı, ancak sanki bir ölüm gemisiydi bu, sessiz ve suskun... Geminin güzel bir biçimde geriye kıvrılan dik burnunu yalayan dalgalar umutsuz bir ağlayışla hışırıyor gibiydi. Güverte- de tek başına oturan Lazarus çıplak başını gene güneşin altında tutuyor, dalgaların hışırtısını dinliyor, hiç konuşmuyordu. İmparatorun adamları ile tayfalar ise ona fazla sokulmadan

çevresinde gölge gibi süklüm püklüm dolaşıyorlardı. Ansızın bir fırtına çıksa, çakan şimşekler kırmızı atlastan yelkenleri tuttuştursa, hiçbiri gemiyi kurtarmaya kalkışmazdı, çünkü yaşam mücadelesi verecek istekleri de, güçleri de kalmamıştı. Aralarından birkaçı son bir gayretle bordaya yaklaşıyor, aşağıda çal-kalanan mavi, saydam suya gözlerini dikip bakıyorlardı. Acaba dalgalar arasından pembe göğüslü deniz perileri çıkıp yardımlarına gelir, toynaklarıyla su serpintilerini döverek koşan insan başlı sarhoş kentauroslar neşeli çığlıklarıyla onlara güç verir mi diye... Oysa deniz ıssız bir çöl gibi enginlere kadar uzanıp gidiyordu, denizin dibiyse suskundu, bir uçuşumun sessizliğini çağırıyordu.

Lazarus, Roma kentinin caddelerinden kaygısız adımlarla yürüdü gitti. Kentin bütün zenginlikleri, devlerce dikilmiş benzeyen binaların görkemi, parıltısı, göz kamaştırıcılığı onun gözünde durmadan yer değiştiren ölümcül kum tepelerinin görüntüsünden, incelmış kent yaşantısını öven güzel müziği ise çölde esen fırtınanın uğultusundan başka bir şey değildi. Oysa caddelerde savaş arabaları koşturuyor, şen şakrak kadın kahkahaları fısıkiyelerin şakırtısına karışıyor, sarhoşlar filozof edasıyla konuşurken ayıklar gülümseyerek onları dinliyor, at nalları yollara döşenen taşları dövüyordu. Ama dört bir yandan capcanlı bir yaşamın cümbüşüyle çevrili, iriyarı, suskun, asık suratlı adamın bunlara aldırış ettiği yoktu; neşe denen yaşama sevincini somurtkanlığı ve iri cüssesi altında ezerken çevresine şaşkınlık, öfke, insanları canlarından bezdiren bir sıkıntı saçıyordu. Romalılar, “Bu kentte kim surat asmaya cesaret edebilir?” diye şaşırıyor, Lazarus’a öfkeyle bakıyorlardı. Ancak aradan iki gün bile geçmedi, cıvıl cıvıl kaynaşan kent halkı yeniden canlanıp dünyaya dönen bu adamın ne menem biri olduğunu anlayarak korkuyla ondan uzaklaşmaya başladılar.

Bunların arasında korku nedir bilmeyenler de vardı, böylelerinin sonunu düşünmeden yaptıkları çağrılar üzerine Lazarus o kişileri görmeye gitti. Bu arada imparator devlet işlerinden vakit bulamadığı için Lazarus'u kabul etmeyi ağırdan alıyordu. Bunu fırsat bilen mezar kaçkını yedi gün boyunca bir evden çıkıp ötekine girdi.

Bir gün Lazarus bir sarhoşun evine uğradı. Beriki onu karşıladığında kırmızı dudaklarında neşeli gülücükler vardı.

Konuğunu neşeyle karşılayarak, "İç Lazarus, iç!" diye bağırdı. "Ulu Augustus seni sarhoş görünce kahkahayı basacaktır."

Yarı çıplak sarhoş kadınlar cıvıldaşarak gülüştüler, Lazarus'un morarmış ellerine gül yaprakları serpildi. Sarhoş ev sahibi bir ara gözlerini kaldırıp Lazarus'un gözlerinin içine baktığında tüm neşesi kaçtı, bir daha şarap içmediği halde sarhoşluğu ömür boyu geçmedi, şarabın insana verdiği sevinçli hülyalar yerine ürkütücü düşler görmeye başladı; durmadan korkunç şeyler düşündü. Yalnız geceleri değil, gündüzleri de o korkutucu düşlerden kurtulamıyordu, ölümün kendisi bile ölüm düşüncesinden daha dehşet verici değildi.

Birbirlerini delice seven, sevdikçe güzelleşen bir erkek ile genç kız da çağırılmışlardı Lazarus'u. Delikanlı sevdiği kıza sınıksı sınırlararak Lazarus'a gururla, "Bize bakarak bizimle birlikte sevin Lazarus," dedi. "Aşktan daha güçlü bir şey var mı?"

Sesinde Lazarus'a duyduğu büyük bir acıma vardı.

Lazarus onlara baktı. Delikanlı ile genç kız birbirlerini hep sevdiler ama sevgileri hüzne, kedere boğuldu. İkisi yan yana, kökleri gömütlükte çürümüş ölümlerle beslenen, durgun akşam saatlerinde sivri uçlarıyla gökyüzüne erişmeye çalışan servilere benzediler.

Başka bir gün, Lazarus bilgisiyle gururlanan bir bilgenin evine geldi. Bilge ona, "Lazarus, ben yeryüzünde korkulacak

ne varsa hepsini biliyorum,” dedi. “Beni korkutabileceğini sandığın başka bir şey söyleyebilir misin?”

Aradan fazla bir zaman geçmedi, bilge kişi korkunç olanı bilmenin o kadar korkunç olmadığını, ölümü görmenin de henüz ölümün kendisi olmadığını anladı. Sonsuzluğun karşısında bilgelik ile aptallığın birbirlerine eşit olup Sonsuzluğun böyle şeyleri tanımadığını ta derinden hissetti. Bilgi ile bilgisizlik, doğru ile yalan, doruk ile taban birbirlerine karışarak aralarındaki sınırlar silindi; bilge kişinin düşünceleri biçimlerini yitirerek boşlukta asılı kaldı. O zaman yaşlı bilge kır saçlı başını ellerinin arasına alarak, “Düşünemiyorum! Ben artık düşünemiyorum!” diye bağırdı.

Bir mucize sonucu yeniden dirilen Lazarus’un kayıtsız bakışları karşısında yaşamın bir anlamı, bir değeri kalmadı; yaşama sevinci denen tüm duygular yok olup gitti.

O zaman, Lazarus’u imparatorun karşısına çıkarmanın tehlike yaratacağını, en iyisinin onu öldürmek olduğunu konuşmaya başladılar. Bir yere götürüp gömdükten sonra adamın kentten kaçarak gizlendiğini söyleyeceklerdi. İmparator Augustus, Lazarus’un saraya getirilmesini buyurduğu zaman kılıçlar bilenmeye başlamıştı, kendini halkın mutluluğuna adanmış gençler ise korkunç konuğu öldürmeye hazırlanıyorlardı. Ancak Augustus, ertesi sabah Lazarus’un huzuruna getirilmesini buyurunca, amansız plan gerçekleşmeden bozguna uğradı.

Madem dehşet saçan adamı yok edememişlerdi, hiç olmazsa yüzünün insanlar üzerinde bıraktığı kahredici etkiyi yumuşatabilirlerdi. Bu amaçla en usta berberleri, sanatçıları, ressamı topladılar; Lazarus’un imparatorla görüştürüleceği günden bir önceki geceyi onun görüntüsünü düzeltmeye harcadılar. Sakalı kısaltılıp uçları kıvrıldı, temiz, güzel bir görünüm kazanması sağlandı. Yüzündeki, ellerindeki ceset morluğu hoş kaçmıyor-

du; buralar ince ince boyandı, elleri pomatlandı, yanaklarına kızılık sürüldü. Çektiği acılar sonunda yaşlı yüzünde oluşan çizgi çizgi buruşukluklar insanı irkiliyordu; bunlar kremlerle, boyalarla düzeltilip giderildi; düzleşen yanaklarına babacan bir gülümsemenin, insanlara keyif veren gülücüklerin, neşenin kırışıkları çizildi.

Lazarus, kendisinde yapılan bu değişikliklere büyük bir kayıtsızlıkla boyun eğiyordu; sonunda birçok torun sahibi bir dede, sakın, söz dinleyen, babacan bir ak sakallı olup çıktı. Sanki az önce torunlarına anlattığı gülünç masalın onda bıraktığı hoşnutluk henüz yüzünde sürüp gidiyordu, küçüklere gösterdiği sevecenliğin izleri göz uçlarında saklı kalmıştı. Ancak sırtındaki güvey kılığını çıkarmayı göze alamadılar, gözlerindeki anlatımı değiştiremediler. Değişmeden kalan bu iki şey erişilmez *Öbürdünyanın* insanların üzerine çevirip baktığı kopkoyu, korkunç büyüteçler gibiydi.

VI

İmparatorluk sarayının görkemi Lazarus'u etkileyip irkiltmedi. Sanki çölün dört bir yandan kuşattığı, yıkıntıya dönmüş kendi evi ile taştan yapılmış, kaya gibi sağlam, göz alıcı saray arasında en ufak bir ayrım yoktu. Oraya yaklaşırken dış duvarlara boş verircesine baktı, bahçesinin güzelliklerini görmezlikten geldi. Ayaklarını bastığı sert mermer döşemeler ona çölün kumlu, oynak düzlükleri gibi geldi; giyimleri alımlı, gururlu saraylılar onun bakışları altında gözle görülmeyen hava boşluğuna dönüştüler. Lazarus yanlarından geçip giderken hiçbirini dönüp bakmadı, çünkü gözlerinin onlara yapacağı korkunç etkiden çekiniyorlardı. Ama ağır adımların yanlarından uzaklaştığını anlar anlamaz başlarını kaldırıyorlar; uzun boylu, şişko,

biraz kambur yürüyen ihtiyarın sarayın derinliklerinde yavaş yavaş kayboluşunu korku dolu bir merakla izliyorlardı. Oradan Lazarus değil de ölümün kendisi geçse insanlar böylesine ürküntüye kapılmazlardı, çünkü o güne değin ölümü yalnız ölümler bilirdi, yaşamı da yalnız yaşayanlar; ikisinin arasında henüz köprü kurulmamıştı. Oysa saraya konuk gelen bu olağandışı adam ölümün acısını tatmıştı; bu yüzden onun lanet olası bilgeliği gizem doluydu, gizemli olduğu kadar da korkunç... Sarayı dolduran Romalılar korku içinde, “Bu adam ulu önderimizi, tanrısal Augustus’u sağ bırakmaz,” diye düşündüler, arkasından sövgü dolu lanetler yağdırdılar. Lazarus hiçbirine aldırmaksızın ilerliyor, gittikçe sarayın derinliklerine dalyordu.

İmparator, Lazarus’un ne menem bir kişi olduğunu öğrenmişti, onu karşılamaya çoktan hazırdu. Yüce Augustus yiğit, mert bir adamdı; karşı konulmaz gücünü, gücünün sınırsızlığını iyi bilirdi; yeniden dirilen adamla kaçınılmaz karşılaşmasında başkalarının en ufak yardımını istemeyi aklının köşesinden geçirmezdi. Lazarus’la teke tek karşılaştı, yüz yüze geldiklerinde yanlarında kimsecikler yoktu.

Taht salonuna giren konuğuna, “Bakışlarını yüzüme çevirme!” diye buyurdu. “Başının Medusa’nın kafasına benzediğini, baktığın kimseleri taşa çevirdiğini işittim.”

Az da olsa içine korku sinmiş yiğit bir erkeğin şakacılığıyla, “Ama beni taşa dönüştürmeden önce sana bakıp seninle konuşacağım,” diye sürdürdü konuşmasını.

Daha bir yakınına gelerek Lazarus’un yüzüne dikkatle baktı, üstündeki garip bayramlık giysiyi şaşkınlık içinde süzdü. Bakışları keskin, derine işleyen türden de olsa adamın yüzünde ustaca gizlenmiş değişikliklerin ayırımına varmadı.

“Evet,” dedi. “Görünüşün söyledikleri gibi korkunç değil, saygıdeğer bir ihtiyara benziyorsun. Asıl korkunç olan şey, bir

acuzenin bu denli hoş ve saygıdeğer görünmesidir. Otur da konuşalım biraz.”

Augustus böyle diyerek oturdu, sözleriyle olduğu kadar bakışlarıyla da sorup öğrenmeye çalıştığı belliydi.

“İçeri girerken niçin selam vermedin?”

“Selam vermek gerektiğini bilmiyordum.”

“Hristiyan mısın?”

“Hayır, değilim.”

İmparator, yanıtından hoşnut, başını salladı.

“İşte bunu beğendim. Hristiyanları sevmem. Onlar yaşam ağaçlarını daha meyveye durmadan silkelerler, mis kokan çiçeklerini rüzgâra verip dört bir yana dağıtırlar. Öyleyse sen neyin nesisin?”

Lazarus yanıt vermekte zorlandı.

“Ben ölüydüm...” dedi en sonunda.

“Onu işittim. Şimdi nasıl birisin, onu söyle.”

Beriki ağırdan aldı. Sonra vurdumduymaz bir tavır takınarak, ölgün bir sesle, “Ben ölüydüm,” karşılığını verdi yeniden.

İmparator daha önce kafasında tasarladığı şeyleri tek tek, sert bir dille söylemeye başladı: “Öyleyse beni dinle ne idüğü belirsiz adam! Benim imparatorluğum canlı insanların ülkesidir, halkım ölü değil diri kişilerden oluşmuştur. Demek ki burada fazlalıksın. Senin kimin nesi olduğunu bilmiyorum, Öbürdünyada ne gördüğünü bilmiyorum. Eğer bana yalan söylüyorsan yalanını yüzüne vururum, doğru söylüyorsan senin doğrularını kabul etmem. Ben göğsümde yaşamın sevinç dolu çırpınışını, kollarımda yenilmez gücümü hissediyorum; gururlu düşüncelerim sonsuz boşlukta kartallar gibi kanat çırpıyor. Sırtımı döndüğüm yerlerde ise iktidarımın koruması, koyduğum yasaların duldası altında yurttaşların sevinç içinde yaşıyor, çalışıyor, mutlu oluyorlar. Yaşamın bu şaşılasi uyumu-

nu görüyor musun? Başlarına ne gelecekse onu önceden cenge çağırın, onunla boğuşmaya hazırlanan şu savaş çılgınlıklarını kulak verip dinliyor musun?”

Augustus kollarını dua edercesine ileri uzattı, büyük bir gururla şu sözleri söyledi: “Ey göksel yaşam, ulu yaşam, tanrılar seni kutsasın!”

Lazarus’tan ses çıkmayınca gittikçe artan bir sertlikle sözlerini sürdürdü: “Evet, sen burada fazlalıksın! Sen ölümün yiyip bitiremediği acınası bir kalıntısın! Can sıkıntısından, yaşamaya karşı nefretten başka insanlara aşılacak neyin var? Sen iğrenç tırtıllar gibi tarlalarda gürbüz sevinç başaklarını yedikten sonra umutsuzluk, keder kusmaktan başka ne yapabilirsin? Senin doğruların gece katillerinin elindeki paslı kılıçlara benziyor, o katillerden biri olarak seni yaşamın ellerine teslim edeceğim. Ama daha önce senin şu kör olası gözlerine bir bakayım! Belki yalnız ödlekler korkuyordur gözlerinden, yiğitlerin yüreğinde ise bu gözler savaşıma isteği ile utku özlemi uyandırmaktadır. O zaman belki de cezayı değil, ödüllendirilmeyi hak edersin... Bak gözlerimin içine Lazarus!”

Gözlerine bakan kişi tanrısal Augustus’a ilk anda yakın bir dostuymuş gibi geldi: Lazarus’un bakışı öylesine yumuşak, öylesine sevecenlik büyüsyyle doluydu ki!.. Bakışı korku değil, sessiz bir dinginlik vaat ediyordu. Sonsuzluk, sanki imparatora sevgilisinin, acıma duygusuyla dolu kız kardeşinin, biricik anesinin bakışıyla bakıyor gibiydi. Ancak Sonsuzluğun onu sevgiyle kucaklaması gittikçe sertleşti, öpücüğe acıkmış ağzı soluk almasını zorlaştırdı, demir çember sağlamlığındaki göğüs kafesi imparatorun yumuşak giysisini delip etine girdi, buz soğukluğundaki küt tırnakları yüreğine saplanıp acıtmaya başladı.

Yüzü gitgide sararan Augustus, “Canım yanıyor. Ama olsun, bakmayı sürdür, gözlerime bakmayı sürdür Lazarus!” dedi.

Sanki yüzyıllardır kapalı kalan ağır kapılar yavaş yavaş açılıyor; Sonsuzluğun ürküntü veren dehşeti genişleyen kapı aralığından soğuk, durgun bir akıntı halinde içeri giriyordu. Sınırsız bir boşluk ile sınırsız bir karanlık iki gölge gibi süzülerek aralanan kapıdan içeri daldı, güneşin parlaklığını söndürdü, imparatorun ayaklarının altından toprağı, başının üstünden sarayının çatısını alıp götürdü. Augustus'un buz kesilen yüreğinin sızısı dindi.

İmparator ayakta zor duruyordu. Gene de, "Bak!" dedi. "Gözlerime bak Lazarus!"

Akan zaman durdu, her şeyin başlangıcı ile sonu birleşti. Biraz önce konan imparatorluk tahtı devrildi, taht ile Augustus'un yerini boşluk aldı. Koca Roma bir anda yıkıntıya dönüştü, başkentin yerini yeni bir kent aldı, boşluk onu da yuttu. Hortlayan devler gibi kentler, devletler, ülkeler boşlukta birbiri peşi sıra yıkılıp yok oldular; Sonsuzluğun doymak bilmez kara karnı onları birbiri ardına yuttu.

"Artık dur!" diye bağırdı imparator.

Sesinde bir vurdumduymazlık seziyordu, elleri iki yana güçsüzce sarkmıştı, üzerine çöken karanlıkla yaptığı yararsız mücadele sonunda kartal bakışları gitgide sönüyordu.

"Öldürdün beni Lazarus!" dedi cansızlaşan bir sesle.

İşte bu umutsuzluk sözü kurtardı onu. Kalkanı olup koruduğu halkını düşündü; diriliğini yitiren yüreğine keskin, aynı zamanda kurtarıcı bir sızı saplandı. Yüreğinde büyük bir sıkıntıyla, "Onlar gerçekten mahvolmaya mı mahkûmlar?" diye düşündü. Büyük bir korku duyarak irkildi, "Hayır, Sonsuzluğun karanlığına dalmış aydınlık birer gölgeyiz bizler," diye geçirdi içinden. "Nazik damarlarımız dalga dalga akan, capcanlı kanla dolu; üzüntüyü de sevinci de bilen kocaman yüreklerimiz var," dedi içinden kabaran bir sevecenlikle.

İmparator böyle düşünürken, bu duyguları taşıırken, terazinin kefeleri bir yaşamın tarafına, bir ölümün tarafına doğru ağıdı; sonra yavaş yavaş yaşamın yer aldığı kefe ağır bastı. Augustus yaşam boyu tattığı acılar ile sevinçlerde boşluğun karanlığına, Sonsuzluğun dehşetine karşı savunma gücü bulacak durumdaydı şimdi.

“Hayır, beni öldüremedin Lazarus!” dedi kararlı bir sesle. “Seni ben öldüreceğim. Hadi, yürü!”

Tanrısal Augustus o akşam büyük bir iştahla yiyeceklerini bitirdi, sevdiği içecekleri içti. Yukarı kaldırdığı eli arada bir havada asılı kalıyor, kartal bakışlı gözlerindeki parlaklığın yerini arada bir donuk bir ışık alıyor, bazen de korku denen şey dondurucu bir soğuk gibi bacaklarını yalayıp geçiyordu. Yenildiği halde bir türlü öldürülemeyen korku, asıl geliş saatini soğuk bir sabırla beklemekteydi; korku duygusu imparatorun yaşamı boyunca koyu bir gölge gibi yanı başında dikilip durmuş, karanlık gecelerine egemen olurken gündüz aydınlığında yerini yaşamın üzüntülerine, sevinçlerine bırakmak zorunda kalmıştı.

Ertesi gün imparatorun buyruğu üzerine Lazarus’un gözleri kızgın demirle dağlandı, anayurduna öylece gönderildi. Tanrısal Augustus onu öldürtmekte kararsız kalmıştı.

Lazarus asıl yurdu çöle yeniden döndü; fırtınaların ıslık çalan soluğuyla, yakıcı güneşin kavuruculuğuyla çöl onu alıp kabul etti. Oraya varınca Lazarus gene bir kayanın üstüne oturdu, vahşilere özgü saçaklı başını gene yukarı kaldırdı. Dağlanmış gözlerinin yerinde iki karanlık çukur bir şey görmeksizin, yüreklerle ürküntü veren bir bakışla gökyüzüne bakıyordu. Kutusal kent uzaklarda tedirgin edici bir gürültüyle uğuldamaktaydı, yakınlarda ise ıssızlık ile boğucu bir dinginlik vardı. Bir

mucize sonunda dirilen ve son günlerini yaşayan Lazarus'un oturduğu kayalığın yanına kimse sokulmuyordu, komşuları evlerini çoktan bırakıp uzaklara göçmüşlerdi. Lazarus'un kızgın demirle dağlanıp kafatasının derinliklerine gömülen lanetli bilgileri pusu kurmuşçasına orada gizlenmiş duruyordu, bu bilgiler yattığı pusudan fırlayarak binlerce görmez gözün bakışları olarak insanların beynine saplanabilirdi. O yüzden kimse Lazarus'un yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu.

Akşam güneş daha bir kızarıp büyüyerek ufka eğildiğinde kör Lazarus da yavaşça yerinden doğrularak güneşin ardından yürüyordu. Ayakları çarpıp tökezledikçe kayaları yuvarlıyor, sonra ağırlaşan gövdesiyle zar zor ayağa kalkarak güçsüz adımlarla yeniden yürüyordu. Akşam güneşinin kırmızı zemininde onun kopkoyu karaltısı ile yana açılan kolları tıpkı dev bir haç gibi görünmekteydi.

Bir keresinde gene böyle bir güneş yolculuğuna çıktı ve bir daha dönmedi. Anlaşıldığı kadarıyla, ölümün gizemli egemenliği altında üç gün boyunca kalan ve mucizevi biçimde yeniden dirilen Lazarus'un ikinci yaşamı böylece sona erdi.

YAŞAMÖYKÜLERİ

Leonid Nikolayeviç Andreyev (1871-1919)

1891'de Petersburg Üniversitesi'ne girdikten sonra yaşamında oldukça bunalımlı bir dönem başladı, birkaç kez intihara kalkıştı. 1894'te Moskova Üniversitesi Hukuk Bölümü'ne geçti. Avukatlık, sonra da adliye muhabirliği yaptı. Bu sıralarda dergi ve gazetelerde ilk öyküleri yayımlanmaya başladı. Maksim Gorki'nin desteğiyle yazmayı sürdürdü ve onun yakın arkadaşı oldu. Bir süre, gerçekçi edebiyatta Gorki'nin yerine geçecek bir yazar olarak görüldü. Andreyev'in roman ve öyküleri, güçlü temaları ve insanlığın acılarına ince alaycı yaklaşımlarıyla Tolstoy'un yapıtlarını andırır. Bunların en iyileri arasında *Gubernator* (1905; Vali) ve *Yedi Asılmışların Öyküsü* (1908) sayılabilir. 1905'te oyun yazmaya başladı. *Ömrümüzün Günleri* (1907) ve *Tokat Yiyen Soyтары* (1916) gibi başarılı alegorik oyunlarının yanı sıra gerçekçi komedi denemelerine de girişti. Birinci Dünya Savaşı'nda hükümetin yönlendirdiği bir gazetenin yayın yönetmeni oldu ve yurt-sever yazılar yazdı. Ateşli bir devrim düşmanıydı, Bolşeviklerin başa geçmesinden sonra Finlandiya'ya yerleşti.

Aleksandr Aleksandroviç Bestujev-Marlinski (1797-1837)

Soylu bir aileden gelen Bestujev, edebiyatla ilkençlik yıllarından itibaren ilgilenmeye başladı, 1819'da şiirleri ve öyküleri, 1821'de yayımlanan ilk öykü kitabı yayımlandı. 1823-1825 arasında, Puşkin dahil dönemin bütün ilerici aydınlarının eserlerinin yer aldığı *Polarnaya Zvezda* seçkisini çıkardı. Edebiyatta klasisizm ile romantizmin karşı karşıya geldiği bu yıllarda Petersburg'da Dekabrist hareketine katıldığı için 1825'te Sibirya'ya sürgüne gönderildi. Sibirya'da yazdığı şiirlerin çoğu sansür nedeniyle yayımlanmadı. 1829'da Kafkasya'ya gönderil-

di ve buradaki savaşlara katıldı. Kafkaslardaki gelenek-görenekleri ve hayatı anlattığı öykülerinde “Marlinski” takma adını kullandı. Bütün öyküleri ancak 1835 yılında dört cilt olarak A. Marlinski adıyla basıldı. Özellikle düzyazıda Rus romantiklerinin öncülerinden sayılır.

Anton Pavloviç Çehov (1860-1904)

29 Ocak 1860'ta bir tüccarın oğlu olarak dünyaya geldi. Taganrog Lisesi'ni 1879 yılında bitirdikten sonra Moskova'ya giderek Tıp Fakóltesi'ne girdi. 1884'te doktor oldu. Gazetelere dışarıdan yazılar ve kısa mizah öyküleri yazdı, bir yandan da tıp alanında çalışmalar yapıyor ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılıyordu. *V sumerkakh* (Alacakaranlıkta) adlı öykü kitabıyla 1887'de Rus Akademisi tarafından verilen Puşkin Ödölü'nü kazandı. 1880'li yılların ikinci yarısında tiyatro yazarlığı da yapmaya başladı. 1890'da Sahalin Adaları'na yaptığı yolculuk 1893-1894 yıllarında yayımlanan *Ostrov Sahalin* (Sahalin Adası) adlı makaleler derlemesini ortaya çıkardı. Çehov'un sanatında eleştirel gerçekçiliğin belirmesi 1890 tarihli 6 *Numaralı Koğuş* ile gerçekleşti. 1890'lar Çehov'un sanatının yeni bir dönemi oldu: *Martı* (1896), *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kız Kardeş* (1900-1901), *Viřne Bahçesi* (1903-1904) adlı oyunlar Moskova Sanat Tiyatrosu'nda sahnelendi ve büyük başarı getirdi. 15 Temmuz 1904 günü Almanya'nın Badenweiler şehrinde öldü.

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski (1821-1881)

1821 yılında Moskova'da doğdu. Annesinin tüberküloz sonucu ölmesinden sonra ailesi tarafından, kardeşiyle birlikte St. Petersburg'taki Askeri Mühendislik Teknik Üniversitesi'ne gönderildi. Mezuniyetinin ardından bir süre İstihkâm Müdürlüğü'nde görev alan Dostoyevski, sonrasında istifa ederek yazarlığa başladı. İlk kitabı *İnsancıklar* 1846'da yayımlandı ve oldukça olumlu eleştiriler aldı ama sonraki kitapları aynı başarıyı yakalayamadı. Dostoyevski 1849 yılında devlet aleyhinde bir komploya karıştığı gerekçesiyle, dahil olduğu Petraşevski Çevresi'nin sekiz üyesi ve kardeşiyle birlikte tutuklandı. Sekiz

ay hapiste yattıktan sonra kurşuna dizilmek üzereyken af kararı çıktı ve Sibiry'a'daki Omsk Kalesi'ne sürüldü. 1859 yılında St. Petersburg'a döndü ve *Zaman* dergisini çıkardı. 1863'te *Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları*'nı kaleme aldı. 1864'te ağabeyiyle çıkardığı *Epoha* (Çağ) adlı dergide *Yeraltından Notlar*'ı tefrika etmeye başladı. İzleyen on yıl boyunca art arda *Suç ve Ceza* (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Cinler* (1872), *Delikanlı* (1875) gibi başyapıtlarını kaleme aldı. Yazarlık hayatı boyunca işlediği önemli temaları bir araya getirdiği *Karamazov Kardeşler*'i ölümüne üç ay kala tamamladı. 9 Şubat 1881'de St. Petersburg'da hayatını kaybetti.

Vsevolod Mihayloviç Garşin (1855-1888)

Ruslaşmış Tatar soylularından olan Garşin'in edebiyata ilgisi, edebiyata ve sanata düşkün, dönemin tipik halkçılarından olan annesi ve eğitimini üstlenen, dönemin ünlü devrimcilerinden P. Zavadski sayesinde ortaya çıkar. Garşin 1874 yılında Maden Fakültesi'ne girse de başlayan Osmanlı-Rus savaşına gönüllü olarak katıldı, savaşta yaralandı. İlk dönem öykülerinde savaşın anlamsızlığını anlatır, sosyal adaletsizlik, kötülüğe karşı çıkma ve kendini halka adama konularını işlediği öyküleri çok beğenilir. Kısa öykülerde Çehov'un öncülü olarak değerlendirilir. Halkın içinde bulunduğu durumdan kendisinin de bir ferdi olan soyluları sorumlu gören Garşin bir sinir krizi sonucu intihar etti.

Nikolay Gogol (1809-1852)

Gogol'ün çocukluğunun arka planını doğduğu yer olan Ukrayna, oradaki renkli köy yaşamı ve zengin halk kültürü oluşturur. Henüz lisedeyken dergide yayımlanan şiirleri, yazıları, mizah yeteneği ve iğneleyici dili dikkat çeker. 1828'de memur olmak umuduyla Petersburg'a gider ama parası ve gerekli ilişkileri olmadan geçimini sağlamanın pek kolay olmadığını kısa zamanda anlar. Bir ara ABD'ye yerleşmeyi düşünse de, yerine Almanya'ya gider, sonrasında Petersburg'a geri döner ve farklı memuriyet görevlerinde bulunur.

Geçmişin romantik öyküleriyle günün gerçekçi olaylarının iç içe geçmesiyle Gogol'ün gülmece anlayışı ve kötülük duygusu biçimlenmeye başladı. Bu sürecin sonunda *Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşamlar* yayımlanır. *Mirgorod* ve *Petersburg* öyküleriyle ünü pekişir, *Ölü Canlar* adlı romanı ve *Müfettiş* piyesiyle doruğa erişir. Gogol'ün bazı denemeleriyle birlikte ikinci kitabı *Arabeski*'de yayımlanan Petersburg öykülerine, ne bu dünyaya uyum sağlayabilen ne de ondan kaçabilen ve bu nedenle de onun bayağılığını ve kötülüğünü sergilemeye çalışan bir romantikğin saldırgan gerçekçiliği egemendir. Gogol, yaşamının ve düşüncelerinin bütün kararsız ve garip yönlerine karşın, Rus edebiyatında çok önemli bir yer tutar.

Nikolay Mihayloviç Karamzin (1766-1826)

Rus santimentalizminin en önemli temsilcilerinden biri sayılan Karamzin, aynı zamanda Rus dilinde yaptığı reformlarla ve yazdığı tarih kitaplarıyla Rus edebiyatının en önemli kişilerinden biridir. Eserlerinde o zamana kadar kullanılan kilise dili yerine konuşma dilini kullanmış, Rusçaya birçok sözcük katmıştır. Tatar kökenli soylulardan olan Karamzin ailesinin zorlamasıyla askeri eğitim aldı ancak kısa süre sonra ayrıldı. Mason locasına katıldığı Moskova'da edebiyat dünyasıyla tanıştı. 1789 Fransız İhtilali sırasında Paris'te bulundu. 1789-1790 arasında dolaştığı Avrupa hakkındaki izlenimlerini yazdığı kitap çok büyük yankı uyandırdı. 1792'de ona büyük ün getiren "Zavallı Liza" yayımlandı. 1804 yılından sonra edebiyattan uzaklaşan, tarih ve dilbilimiyle ilgilenmeye başlayan Karamzin'in en önemli eserlerinden birisi Rus Devlet Tarihi adlı çalışmasıdır.

Vladimir Korolenko (1853-1821)

İlerici Rus hümanist yazarlarından Korolenko, 1853'te Ukrayna'da, Jitomir kentinde doğdu. Yazarlık yaşamı boyunca birçok öykü, uzun öykü, deneme ve eleştiri yazısı yazdı. Devrimci görüşlerinden dolayı çarlık yönetimince Sibirya'ya sürgüne gönderildi, bunun sonucunda, konusunu sürgündeki aydınların yaşantısından alan öyküler yayımlan-

ladı. Maksim Gorki'nin devrimci romantik öykülerine örneklik eden Korolenko'nun eserleri o dönemde çok okunmuş, çağdaşlarını etkilemiştir. Ukrayna'nın Poltava kentinde 1921'de öldükten sonra bu kentte adına bir müze oluşturulmuştur.

Mihail Lermontov (1814-1841)

Puşkin'in edebiyat geleneğini sürdüren Lermontov 1814'te Moskova'da doğdu; üniversite öğreniminden sonra Petersburg'ta askeri öğrenimden geçti. Üç büyük Avrupa dilini öğrenmenin yanında resim çalıştı, keman ve piyano çalmayı öğrendi. Şiir yazma yeteneği küçük yaşlarda ortaya çıktı. 1837'de Puşkin'in bir düelloda öldürülmesi üzerine, büyük ozana adanmış "Şairin Ölümü" adlı şiiriyle ün kazandı. Bu şiiri yüzünden çarlık yönetiminin öfkesini üzerine çekti, Kafkasya'ya sürüldü. Yaşadığı çağ Rus imparatorlarının en tutucularından I. Nikolay'ın dönemi olduğu için, o çağın moral değerlerinin uydurukluğunu, yalanını açığa çıkarması devletin ileri gelenlerini çok kızdırdı. Düşmanlarının kışkırtmasıyla girdiği bir düelloda yirmi yedi yaşında öldürüldü. Birçok şiirinden başka manzum romanları, *Zamanımızın Bir Kahramanı* adlı bir romanı vardır.

Aleksandr İvanoviç Levitov (1835-1877)

On dokuzuncu yüzyıl Çarlık Rusya'sının soylu kökenli olmayan ender yazarlarından biri olan Levitov, babası gibi papaz olmak için papaz okuluna gitti ama gerek edebiyata düşkünlüğü gerekse uygulanan cezalara dayanamaması sonucunda okulu terk etti ve Petersburg'ta tıp eğitimi almaya başladı. Ancak iki yıl sonra sürgüne gönderildi ve bütün hayatı altüst oldu. Kendini içkiye verdi. Sürgünden sonra Moskova'ya döndü, ilk öyküleri yayımlanmaya başladı. Ancak kazandığı para geçimine ve içkisine yetmedi. Açlık ve soğuktan bitkin düşen Levitov kırk iki yaşındayken öldü. Öykülerinde sıradan insanları oldukları gibi, onları idealize etmeden anlatır. İlginç dili ve ince mizahı, onu döneminin yazarlarından ayırır. "Halkçılık" hareketlerine doğrudan katılmasa da yazdıklarından dolayı halkçı yazarlardan kabul edilir.

Vladimir Fedoroviç Odoyevski (1804-1869)

Rusya'nın kurucusu sayılan Rürik soyu Odoyevski kolunun son temsilcisi olan Knyaz Odoyevski, baba tarafından Lev Tolstoy ile akrabadır. Küçük yaşta ailesini yitiren Odoyevski, akrabalarının gözetiminde Moskova Üniversitesi'nde okumaya başladı. Dönemin ünlü yazarlarıyla tanıştı. Evlendikten sonra Petersburg'a yerleşti, İçişleri Bakanlığı Sansür Komitesi'nde çalışmaya başladı. Takma adlarla gazete ve dergilerde yazılar yayımladı. Bu dönemde ortaçağ büyücülüğü ve mistik olaylarla ilgilenmeye başladı. Romantik ve didaktik öyküler yazdı. Bitiremediği ütöpik kitabı Yıl 4338 günümüzdeki internet iletişiminin habercisi sayılmaktadır. 1850'li yıllardan sonra mistisizmden soğudu ve kendini tamamen halkın aydınlatılmasına, halkın haklarının savunulmasına adanmıştı. Serflikin kaldırılması konusunda yazılar yayımladı. Son yıllarında eski Rus kilise müziğiyle ilgilenmeye başladı. Moskova Konservatuarı'nda ayrı bir bölüm açılmasını sağladı ve başına geçti. Rus müzik biliminin kurucularından biridir.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837)

Puşkin, köklü bir aileden gelen baba ve prens kızı bir annenin oğlu olarak dünyaya geldi. 1811'de yeni kurulan Çarlık Lisesi'ne girmesinin ardından yazarlığa orada, 1814'te *Vestnik Evropi* (Avrupa Habercisi) dergisinde yayımlanan manzum mektubu "Arkadaşım Şaire" ile başladı. Liseden mezun olduktan sonra hariciyede bir makama atanana kadar birçok ünlü şair, tarihçi ve edebiyatçıyla yakın ilişki kurdu ve St. Petersburg'un en yenilikçi edebi çevresi olan Arzamas'a katıldı. Siyasal şiirleri yüzünden 1820'de güneye sürgüne yollandı. 1823'te manzum romanı *Yevgeni Onegin*'i yazmaya başladı. 1825'te ilk manzum oyunu *Boris Godunov*'u tamamladı. 1826'da Çar I. Nikolay tarafından azat edildi ve Moskova'ya dönmesine izin verildi. 1829'da Gürcistan ve Kafkaslar'a seyahat etti ve izlenimlerini *Erzurum Yolculuğu*'nda anlattı. 1836'da *Sovremennik* (Çağdaş) dergisinin editörlüğüne getirildi, burada tarihi romanı *Yüzbaşının Kızı* yayımlandı. Puşkin'in önemi daha sağlığında fark edilmişti; öğrencilerinden

YAŞAMÖYKÜLERİ

Nikolay Gogol onu Rusya'nın ulusal şairi olarak nitelendirmişti ve Belinski onun yapıtları üzerine kapsamlı eleştiriler yazmıştı.

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910)

9 Eylül 1828'de Yasnaya Polyana'da doğdu. 1844 yılında Kazan Üniversitesi'nde hukuk ve Doğu dilleri eğitimi almaya başladı ama bir süre sonra üniversiteyi yarıda bırakarak Yasnaya Polyana'ya döndü. 1851'de ağbisiyle birlikte orduya katıldı ve yazarlık kariyerine de burada başladı. 1860-1861 tarihlerinde yaptığı Avrupa seyahatleri, politik ve edebi kişiliğinin gelişmesinde önemli rol oynadı. 1864'te hararetle tartışmalara neden olan romanı *Savaş ve Barış*'ın yayımlanmasının ardından *Anna Karenina* da 1873-1877 yılları arasında tefrika edildi. 1910'da aralarındaki sorunların çözülemez boyuta geldiği karısını terk etti ve zatürreeye yakalanarak Astapovo'da bir tren istasyonunda öldü.

İvan Turgenyev (1818-1883)

Oryol'da doğdu. Petersburg ve Moskova üniversitelerinde filoloji ve edebiyat okudu. Berlin Üniversitesi'nde felsefe öğrenimi gördü. Avrupa'da Bakunin, Herzen, Stankeviç gibi Rus aydınlarıyla yakın arkadaş oldu. Belinski'nin dergisinde öyküleri ve şiirleri yayımlandı. Köy yaşamından kesitler sunduğu *Avcının Notları* 1852'de yayımlandı ve Avrupa'daki edebiyat çevrelerinde adını duyurdu. Rus edebiyatının Avrupa'da tanıtılması için uğraştı. 1860'lardan itibaren Flaubert, Dickens, Zola, James, Sand, Maupassant gibi Avrupa'nın önde gelen yazarlarıyla dostluklar kurdu. 1862'de yayımlanan ünlü romanı *Babalar ve Oğullar*'daki Bazarov karakteriyle nihilist tabiri ne yaygınlık kazandırdı. Dönemin öbür büyük Rus yazarları Tolstoy ve Dostoyevski'yle ilişkisi hep gelgitli oldu. 1883'te Fransa'da öldü. Başlıca eserleri: *Babalar ve Oğullar*, *Avcının Notları*, *Rudin*, *İlk Aşk*, *İlkbahar Selleri*, *Arefe*, *Ham Toprak*.

RUS ÖYKÜLERİ

Rus Öyküleri, Rus edebiyatının 19. yüzyılın başından 20. yüzyılın devrim öncesine uzanan en parlak döneminden bir seçki sunuyor. Puşkin, Lermontov, Gogol, Turgenyev, Dostoyevski, Tolstoy ve Çehov gibi önde gelen klasik adların yanında Türkçede ilk kez yayımlanan yazarları da içeriyor: Çehov'un öncülü olarak değerlendirilen Garşin, düzyazıda Rus romantiklerinin öncülerinden sayılan Bestujev-Marlinski, dili ve ince mizahıyla döneminin yazarlarından ayrılan Levitov ve klasikleşen Rus gerçekçiliğine taze kan getiren Korolenko...

Mehmet Özgül ve Uğur Büke'nin Rusçadan özenle çevirdiği on dört yazar: Nikolay Karamzin, Aleksandr Bestujev-Marlinski, Vladimir Odoyevski, Aleksandr Puşkin, Nikolay Gogol, Mihail Lermontov, İvan Turgenyev, Fyodor Dostoyevski, Aleksandr Levitov, Vladimir Korolenko, Vsevolod Garşin, Lev Tolstoy, Anton Çehov, Leonid Andreyev.

25 TL

BAŞVURU ANTOLOJİ